Новак Андесилић

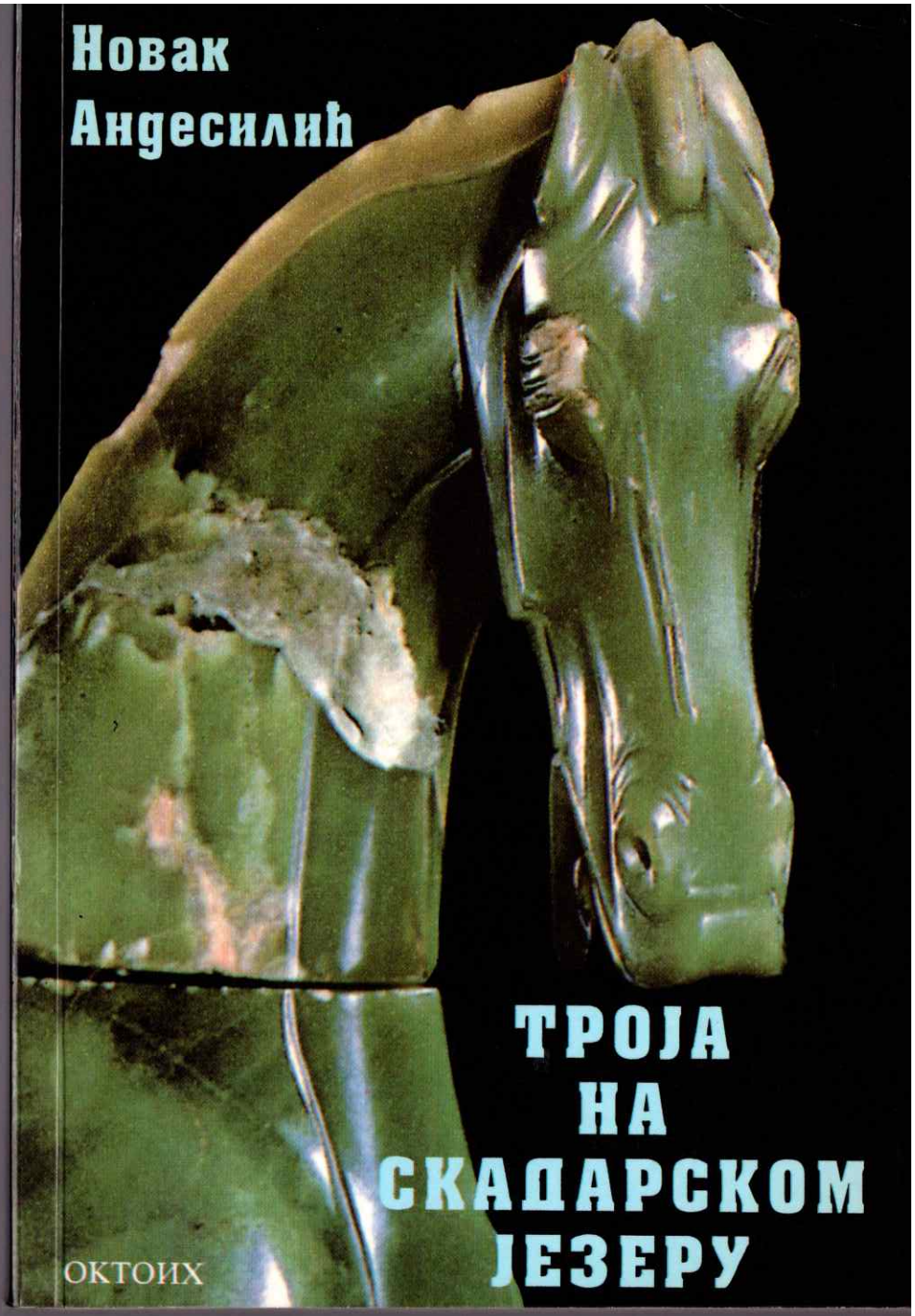

ТРОЈА НА СКАДАРСКОМ ЈЕЗЕРУ

ОКТОИХ

CIP - Каталогизација у публикацији Централна народна библиотека Републике Црне Горе "Ђурђе Црнојевић", Цетиње

886.1/.2-92

АНДЕСЕЛИЋ, Новак

Троја на обалама Скадарског језера / Новак Андесилић. - Подгорица : Октоих; Унирекс; Пећ : Народна библиотека "Његош" , 1994 („Рујно", Ужице) - 191стр. 21см

ISBN 86-7659-062-1

Иако је јасно да поднебље малоазијске Троје не може задовољити композицију Хомерове географије; иако је јасно да подручје Мале Азије нема тако богату епску традицију; иако је јасно да Хомеров етнички и пјеснички фолклор нема традицију на малоазијском копну, моћном трговцу Шлиману је пошло за руком да, сјајем злата, премости све баријере које су се испријечиле између Хомера и данашњице.

ТРОЈАНСКА ПЛЕМЕНА НА БАЛКАНУ

Бројни митови из далеке прошлости трају на подручју Јадранске обале. Легенде о Кроновом бесмртном роду, рецимо, или приче о кокетирању земљотресца Посејдона са јадранским нимфама.

Међу предањима о смртном роду свакако је најстарије оно о Кадму, оснивачу Тебе.

Кадмо је рођен у Сидону, на источној обали Средоземног мора (митског), гдје је провео и младост са браћом Фениксом, Киликом и Тасом и сестром Еуропом.

Једнога дана Еуропа је загонетно нестала, па је отац Агенор наредио синовима да је траже. Феникс, Килик и Тас су се потраге брзо оканули и настанили се на првом мјесту које им се свидјело. Кадмо је наставио потрагу за сестром, али узалуд. Због очеве пријетње није смио да се врати у завичај, па је по савјету бога Аполона нашао мјесто на ком је подигао град и акропољ. Град је добио име Теба, а акропољ Кадмеја.

Сплеткама богова и људи изгубио је сина Акетона и кћерке Семелу и Ину, па је напустио Тебу и са Хармонијом се преселио у Илирију, у област Енхелејаца, гдје га је становништво прихватило за владара.

Антички писци пружају обиље података о доласку Кадма у област црногорског приморја. Тако Псеудо Скилакс, географ из IV вијека прије нове ере који је детаљно описао обалу Јадрана, помиње стијене Кадма и Хармоније, док Аполоније Родски у "Аргонаутикама"(IV 516) помиње насељавање неких Колхиђана на Илирској ријеци, на обали Енхелејаца, гдје се налазио гроб Кадма и Хармоније. Псеудо

Скимнос у I в.п.н.е. говори о доласку Кадма у Будву на запрези коју су вукли волови. Према Аполондору, Кадмо и Хармонија напуштају Тебу и одлазе у област Енхелејаца, гдје је потом владао Кадмо и гдје му се родио син Илирос. Коначно, постоји легенда да су Кадмо и Хармонија у облику змије дошли у илирску област.

Има и других података о доласку Кадма и Хармоније на јужни дио Јадранског мора или у област Енхелејаца, која се несумњиво налази на данашњем Црногорском приморју, или бар на јадранској обали, и то свакако сјевернije од Драча. (М.Гарашанин, "Историја Црне Горе", књига II Титоград, 1967. год.)

ТРОЈАНСКА ПЛЕМЕНА НА БАЛКАНУ

Отац историје, Херодот, помињући војни састав персијске војске каже да неке етничке групе Персије потичу са Балкана. Те етничке групе, по Хомеру, припадају Троји. То су племена Пелазги, Фриги, Пеонци и Киконци.

Полибије, Страбон и Апијан казују да су на Балкану живјели и Дарданци. Дарданци су - по Хомеру - најстарији етнос на свијету.

Пелазги

Пелазги су у вријеме Хомера били тројански етнос. По Херодоту, Пелазги су се касније по Јону назвали Јонци и са Балкана прешли у Азију:

"Док суЈонци некада живјели на Пелопонезу, у покрајини која се сада зове Ахаја, и то прије доласка Данаја и Ксута на Пелопонез, звали су се , по причању самих Хелена, Егијалиски Пелазги, а име Јонци добили су по Јону, Ксутовом сину."(VII 94)

Херодот у "Еутерпи" тврди да се историјска Хелада-у далекој прошлости - називала Пелазгија. Говорећи о феничанској трговини робљем, Херодот наводи један случај и каже:"То ће бити сигурно да је ова продата Теспћанима, који су онда становали у данашњој Хелади, а која се раније називала Пелазгија (II 56)

Тукидид у "Историји Пелопонеског рата", такође наводи да је хеленизам настао на подручју племена, односно етноса

Пелазга. Овај историчар тврди да историјска Хелада нема ничега заједничког са Хомеровом Хеладом и да је добила име по Хелену, пелашком племићу.Према стиховима "Илијаде" се може лако закључити да је Хомерова Хелада мало, незнатно мјесто, што је и Тукидид записао.

Фриги

Фриги су, по Хомеру, тројански народ. У тројанском рату они су, као и Пелазги, савезници Троје. У вријеме тројанског рата - и дуго послије њега - Фриги су живјели на Балкану;да би у неком временском периоду између Хомера и Херодота прешли у Персију. Ево шта Херодот казује о двије постојбине Фрижана: "Фрижанима је, по причању самих Македонаца, у вријеме док су становали у Европи и били сусједи Македонаца, било име Бриги, а када су прешли у Азију промијенили су истовремено и завичај и име и назвали се Фрижани."(књ. VII "Полимнија"73).

Херодот каже да су се и вртови легендарног фригијског краља Миде налазили у Македонији. У биографији оснивача македонског краљевства Пердике и његове браће Гауана и Аеропа, Херодот описује бјекство из Арга, преко Илирије до Македоније:"А младићи дођу у други крај Македоније и настане се близу такозваних вртова Миде, сина Гордијева ..."

У тим вртовима, по причању Македонаца, био је заробљен и Силен. (књ. VIII"Уранија"138). Гордије и Мида су, по митологији, били Фриги. Из овога се јасно може закључити да је митска Фригија била сјеверно од Македоније. Фригија је добила назив по хладној клими, а ова земља је била, по Хомеру, богата лозом, што потврђује да се европска Фригија налазила далеко у унутрашњости Балкана.

Пеонија

Пеонија је у вријеме тројанског рата - у праисторији - и у историјском памћењу била на Балкану. По Хомеру, Пеонија

је припадала тројанском савезу. Латинска ријеч пеонија значи божур, па није тешко одредити гдје се налазила област Пеоније. И уисторијском памћењу и код Хомера, Пеонија се налазила око ријеке Аксиј, данас Вардара.

Трачани и Киконци

Трачани су, по Хомеру, припадали тројанском савезу. По Херодоту, прапостојбина Трачана није била на западним обалама Мраморног мора. Херодот каже да су Трачани населили то подручје пошто су их протјерали из њихове прапостојбине Теукри и Мизијци (књ. VII"Полимнија"75). "Раније су се, како сами причају, називали Стримоњани, јер су становали у Стримону". Античка ријека Стримон, на којој су живјели Трачани прије доласка на Трачко полуострво, данас носи назив Струма.

На данашњем Трачком полуострву, прије доласка Трачана, живјели су Киконци, који су, по Хомеру, такође припадали тројанском савезу. Описујући кретање персијске војске према Грчкој, Херодот каже да се краљ Ксеркс, послије преласка мореуза, утаборио у трачкој равници Дориск, "гдје се налазе самотрачки градови Сала и Зона, а на крају те обале налази се славни Серејски рт. То је земљиште у давнини припадало Киконцима."(књ.VII"Полимнија"59)

Дарданци и Илири

За Дарданце, који су добили име по праоцу Тројанаца Дардану, Полибије, историчар и државник који је живио у II в.п.н.е., неоспорно тврди да су илирско племе.(Историја II 6, IV 66, V 97.XXV 6, XXVIII 8)

У дјелу "Средњобалканска племена у праисторијско доба", Фануле Папазоглу, у одјељку "Антички писци о етничкој припадности Дарданаца"стоји:

"Традиционално мишљење да су Дарданци били илирско племе, које и данас преовлађује, поникло је, могло би се рећи, на основу исказа два писца - Страбона и Апијана.

Страбон неоспорно сматра Дарданце Илирима, али не на основу сопствених истраживања, већ зато што је то нашао записано у својим изворима." Док антички хроничари Страбон, Апијан и Полибије казују да су Дарданци средњобалкански етнос, који је живио између Илира и Пеонаца, Хомер казује да су Дарданци најстарији народ на земљи и преци Илијаца:

"Дардан се први роди од скупљача облака Дива,
он је Дарданију саздо, јер још'те саздан не беше
свети на пољу Илиј, та тврђа житеља смртних,
а тад борављаху под гором вреловитом Идом.
Дардану пак се роди сич Ерихтоније владар, ...
Ерихтоније Троја владара Тројанцима роди,
а у Троја се три беспрекор на родише сина:
Ил и Асарик и боголики с њима Ганимед...."
(XX 215 - 232)

Очигледно је да су Хомерови Илијци и историјски Илири исти народ. Наведени стихови дају и географски положај градова Дарданије и Илија према планини и пољу, који су препознатљиви у подручју поља Темовског, односно Зетске равнице.Преведено савременим називима, наведени стихови "Илијаде"гласе:

"Дардан се први роди од скупљача облака Дива,
он је град Медун саздо, јер још'те саздана не бјеше
света над пољем Фундина, та тврђа житеља смртних,
а тад борављаху под гором вреловитом Жијовом..., "

Остаци материјалне културе

Археолошка налазишта из праисторијског периода на подручју Скадарске котлине и јадранског приморја, иако недовољно испитана, веома су скромна. Пошто на овом подручју није било неких научних подухвата, остаци материјалне културе древних народа налажени су најчешће случајно. Међу најстарије локалитете, из праисторије, на подручју Црне Горе убрајају се:

Рисан, илирско насеље Ризонита, у коме су нађени остаци мегалитске архиктетуре.

У Глоговнику код Зеленике пронађени су остаци илирског насеља.

У Тивту, у мору, пронађени су остаци насеља, налази тегуле(опеке) скитоса и јонске амфоре из VI в.п.н.е.

У Улцињу, антички Colchinijum, односно Олцинијум, добио је име по Колхићанима, оснивачима града. На ширем подручју овог града пронађени су бројни остаци из праисторије, а најзначајније откриће је, свакако, сјекира албанско-далматинског типа.

На подручју Хомерове Троје, односно на подручју између ријека Цијевне и Мораче, као и у скадарској регији, пронађена су утврђења са остацима мегалитске архитектуре, у Медуну, Диноши, Самобору и другдје.

Градине су на овом подручју честе. Карактеристично је да су правилно распоређене и да се догледају.

На овом подручју има доста пећина, од којих неке имају правилан распоред према градинама.

Најчешћи налази на овим подручјима су тумули. Сахрањивање под тумулима било је карактеристично за вријеме Троје. И најбољи тројански јунак, Хектор, сахрањен је под тумулом од камена.

" У раку ископану тад ставише њега, а озго
камења крупног они навале један на други.
Надгробни наспу хум..."
(XXIV 797 - 800)

Плава спиља на Луштици

Путања бога Посејдона, са Трачкога Сама до ахајског табора, обалом, морем и приобалним дијелом Троје,

приказана у тринаестом пјевању, није ништа друго до слика Црногорског приморја од Орјена до Бојане.

Пут Посејдонов је приказан геометријским размјерама између карактеристичних тачака.

Прво мјесто бога Посејдона на путу са Орјена је Плава спиља на улазу Луштице. Јединица мјере којом Хомер мјери растојање од врха Орјена до Плаве спиље је божији корак:

"Трипут коракне ногом и четвртом стигне до циља,
у град Егу,где двор му у морској лежи дубини"
(XIII)

Четврти корак је у стиховима наглашен. Међутим, наглашен је и географски.Он је на посебној географској цјелини, на полуострву Луштици,односно са Луштице у Плаву спиљу,чије је копно од масива Орјена одвојено Кумборским мореузом.Прва два корака бога Посејдона су између врха Орјена и Кумборског мореуза,трећи корак је преко мореуза на Луштицу,а четврти је Луштицом до обале.

Мјера за растојање од врха Орјена до Плаве спиље је корак на Луштици,који је четвртина овог растојања.

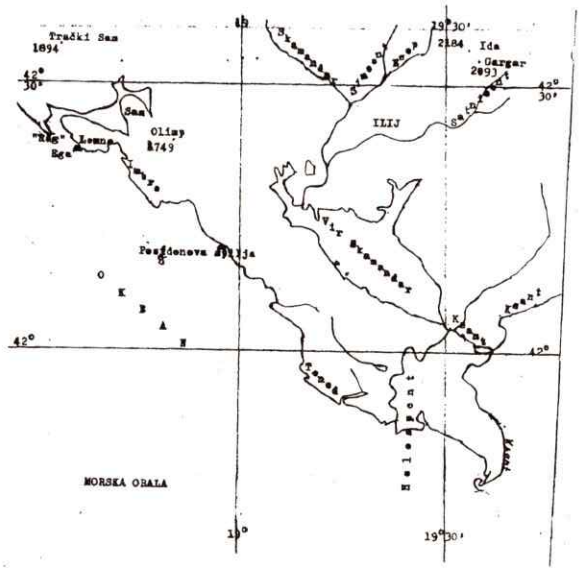

Грбаљ, Петровачка пећина и улцињска ривијера

На путу бога Посејдона, са Орјена до ахајског табора на Бојани, налази се још једна приобална пећина.То је Петровачка пећина,код данашњег града Петровца. По "Илијади", пећина се налази на пола пута између Еге и ахајског табора,тј.између Плаве спиље и простора на десној обали Бојане.

Прва половина пута,тј.растојање од Плаве до Петровачке спиље је морска површина,па Посејдон ово растојање прелази на морској кочији. Другу половину пута,од Петровачке пећине до ахајског табора, чини копно,којим се бог запућује пошто је морске кочије оставио у спиљи петровачкој.

Ево како путује Посејдон:

"Погна уз таласе коње,и весело стану се под њим
играт животиње морске...
.....
Има некаква дубока у заливу пространом спиља
између Имбрових стена и Тенеда;управ на средини
пута земљотресац бог Посејдон устави коње,
испрегне из кола њих и даде им бесмртне хране
...- а он у ахајски запути табор".
(XIII 27 - 38)

Пећина у којој је Посејдон оставио морску запрегу налази се у пространом заливу,између Имбра и Тенеда.Данас је то дугачко морско подручје између Грбља и улцињске ривијере.

Ови стихови још једном потврђују да је Хомеров Имбро полуострво Грбаљ, и да Тенед није острво,већ полуострво, данас улцињска ривијера.

Поновимо,Посејдонова путања између двије пећине, морем, једнака је путањи од Петровачке пећине до ахајског табора, копном.

Пут краља Пријама

Још један детаљ у "Илијади" потврђује да је Тенед полуострво и да никако не може бити острво, како сматрају неки тумачи Хомеровог дјела. Ријеч је о путовању смртника.

Краљ Троје Пријам из Илија излази на морску обалу,на Тенед,да би откупио тијело сина Хектора од најбољег ахајског јунака Ахилеја.

Пажљив читалац ће запазити да се у опису путовања нигдје не спомињу: море, лађе и други појмови везани за пловидбу. Ово значи да на путу Илиј - Тенед нема морске површине,односно да је цјелокупна траса од Илија до Тенеда копно.

Осим тога, Пријам користи за превоз коњску запрегу ,а за преношење откупа користи мазге:

" Големе откупе потом за Хектора они изнесу
те их у изглађена кола товарит стану.
Потом упрегну мазге јаконоге навикле на хам,
њих му Мишани некад ко сјајан дадоше поклон;
најзад Пријаму само под јарам коње приведу"
(XXIV 275 - 279)

Из Илија, је, заправо, кренуо караван. Хомер овако описује долазак каравана на Тенед:

".....потом Пријам са кола на земљу скочи
Идеја остави онде,те овај остане коње
и мазге испрежућ.А старац крену шатору,
Диву драги Ахилеј где сеђаше..."
(XXIV 469 - 472)

И на повратку, краљ се са откупљеним синовљевим тијелом вози на запрези коња и мазги.Кроз ахајски табор њих прати мудри избављач,бог Хермија:

" А кад већ стигну до брода оној лепотекој води,
Ксанту вировитом што Див га бесмртни роди,

онда Хермија опет на високи одлети Олимп.
Зора у шафран-руху по целој проспе се земљи,
њих два тужећ и плачућ у тврђу гоњаху коње,
мазге су возиле мрца....."
(XXIV 692 - 697)

Изашавши из табора путници наилазе на ријеку Ксант, данас рукавац Дрима.Пошто је извео путнике из табора,Хермија се послије преласка Ксанта, Дрима, враћа на Ловћен.

Караван се приближава Илију, а посматра Пријамова кћерка Касандра,са врха града:

"...само Касандра,Афродити подобна златној;
када се попе на Пергам,тад милога угледа оца
гдено на колима стоји и с њиме гласника викача,
мрца смотри на одру где лежи,а вуку га мазге".
(XXIV 699 - 702)

БОЈНО ПОЉЕ И БРЕЖУЉЦИ

Поље на коме се води рат је дуго, богато водом и водоплавно. У пјевању "Битка покрај реке"Хомер приказује разливање воде по пољу послије затварања тока вирова Скамандра - Скадарског језера (XXI 233 - 304).

На бојном пољу,непосредно испод "стрменог" и "вјетровитог" града Илија,извирале су лепотеке чесме. Хектор, у двобоју, гине управо на њима, на врелима Рибнице:

"Али кад четврти пут до извора веће дотрче,
тада мерила златна Кронион рашири..."
(XXII 208 - 209)

Правац којим Зевс са Ловћена види двобој на врелима Рибнице захвата са паралелом угао од 5° (1/16 угла од 90°).Ово је најмањи угао под којим Зевс, односно Хомер, геометријски приказује географско подручје.

На бојишту са брегова бесмртни усмјеравају ток битке, док око њих пролијећу душе - по Хомеру - најјаднијег рода на Земљи.Ти брегови су: Педас-Дечић,Батија-Шипчаник,бријег поред Скамандра-Горица,Красни брijег-Вежесник, Хераклов бедем-врх Облик на Тарабошу, Атенин брijег-Владимир, Илов гроб-брijег Бургови, итд.

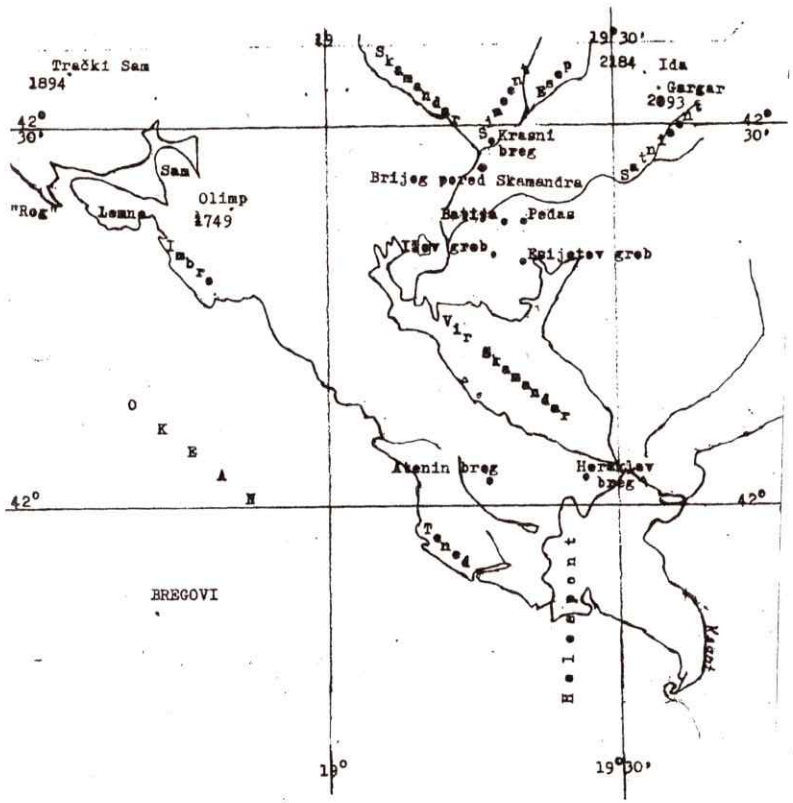

Педас - Дечић

Вис, на којем се налазио истоимени утврђени град, у непосредној близини градова Илија и Лирнеса је Педас.Испод овог врлетног, стрмог виса,по Хомеру, простирало се широко бојиште на коме се одвијао рат за Троју.Ободом овог виса протицала је и ријека Сатниоент.

Да се град Педас уздизао непосредно изнад Сатниоент ријеке казује Ахилеју Пријамов син Ликаон,кога је тројанском краљу родила незаконита жена:

".....кратковечна некад ме роди
Лаотеја мати,старине Алтеја кћерка;
Алтеја краља оним Лелезима борбе што воле
крај Сатниоент-реке у Педасу седећи стрмом.
(XXI 84-87)

Вис Дечић, Хомеров Педас, је и стрм и висок и уздиже се непосредно изнад ријеке Цијевне и Ћемовског поља.Зато Хомер и каже да је посматрање битке са овог виса безбједно.

Батија - Шипчаник

На пољу којим се креће тројанска војска у сусрет ахајској, према мору, налази се и један карактеристичан бријег:

"Некакав има стрмен брежуљак према вратима града,
на пољу стоји далеко,одасвуд се може обићи.
Људи онде тај брежуљак Батијом зову,
Бози му кажу Хумка скакачице хитре Мирине;
ту се разделе борци и њихови сви помоћници."
(II 811 - 815)

Данас се овај брежуљак назива Шипчаник. Налази се далеко од Диноше,према мору. Бријег је сам у пољу ("одасвуд се може обићи"). Шипчаник има облик хумке.

Намеће се једно интересантно питање - откуда брду божански назив "хумка скакачице хитре Мирине".

Овдје се највјероватније ради о пророчанству. Скакачица хитра Мирина, коју крије ово брдо, је асоцијација на подземни аеродром и авионе,које данас крије ово брдо.Највјероватније је неки древни видовњак, из времена Хомера, видио будућност овог бријега - Шипчаника. Пошто су видовњаци сматрани за божански надарене људе,отуда и овом бријегу пророчки односно божански назив:"Хумка скакачице хитре Мирине".

Бријег поред Скамандра - Горица

Ријека Зета,Скамандар,богатија водом од Мораче, по свим правилима требало би да задржи име и кроз истоимену равницу.Међутим, да ли је и када ускраћено име ријеци кроз зетску равницу,дискутабилно је.

У вријеме Хомера,ријека Скамандар - Зета - задржавала је своје име све до Дрима, односно Бојане, тако да се и Скадарско језеро називало "вировити бог Скамандар".

Бријег поред Скамандра,као што и сам назив каже, се налази поред ријека Скамандра. Пошто се битка одвијала на лијевој страни Зете,Скамандра,у скамандарској - зетској равници,није тешко закључити да се ради о бријегу који се данас назива Горица.

На овом бријегу се у јеку битке налазе богови Арej и Атена:

".....Совоока онда Атена
Ареја за руку узев,насртљивца,ово му рекне...
.....
Затим га седне уз брег уз високи поред Скамандра"
(V 29 - 36)

Ово мјесто гдје се налазе богови геометријски је одређено према врху Ловћена.Правац: Ловћен-Горица захвата са паралелом угао од 7°30'.

У предању староподгоричана сачувана је прича да је бријег Горица подземним тунелом повезан са пећином код Везировог моста на Морачи.

У митолигији,тројански принц Скамандар, по коме је и ријека добила име,изводио је обимне земљане радове у Троји, па се може претпоставити да је зетска равница некада била над лавиринтима, који су,највјероватније, уништени честим земљотресима.

Красни бријег, Хераклови бедеми и Атенин бријег

Описујући припреме за најжешћу борбу,када и богови почињу међусобни рат, Хомер је описао и положај у три виса на којима бораве богови:Вежесник у Пиперима,вис Облик на Тарабошу и Владимир код Шаског језера.

Пошто су то мјеста гдје бораве богови, Зевсови геометри оријентисани су према врху Ловћена, а Хомер их је оријентисао и међусобно.

У пјевању "Борба богова" дата је подјела богова према њиховом обожавању,из чега се види да је половина Олимпљана слављена код Ахајаца,док је друга половина слављена у Троји.

Будући да су сви култови Олимпљана настали у Европи, односно на Балкану, незамисливо је тражити Хомерову Трој у мимо овог поднебља. Слијеп је сваки читалац "Илијаде" који не види велико "старање" богова Аполона,Афродите и Ареса за тројанске борце.

У скупштини богова на Олимпу, којој предсједава Зевс, одлучено је да се богови спусте на земљу међу смртнике и да тамо међусобно поравнају рачуне. Зевс у скупшини каже:

"Ја ћу,додуше,остат на врху Олимпске горе,
седећ' и гледајућ' срце веселићу своје,а ви се

други разиђите у бој међ Тројце и међ Ахејце
у помоћ једним ил другим кад коме наређује воља.."
.....
Различитих мисли у души у борбу богови крену:
Хера с Паладом пође у табор около лађа
и бог земљодржа с њима Посејдон и Хермија још те
добротвор крене чувен због паметна срца у грудима.
Похита с њима и Хефест јачином се поносећ својом,
храмљући,мучно је танке под собом мицао ноге;
међу Тројанце Арej сјајношлеми крене,а с њиме
пође дугокоси Феб(Аполон) и Артемида стреле
што сипа,
Лета и Ксанто и Афродита с осмехом слатким...."
(XX 22 - 40)

Савезници Ахајаца су Хера,Палада Атена, Посејдон, Хермија и Хефест. Зевс, иако Херин брат и муж и брат бога Посејдона, рекло би се да се подједнако стара о судбинама и Троје и Микене.

Савезници Троје су Арес, Аполон, Артемида, Афродита, Лета и Ксант.

Силаском у скадарску котлину,Вулкан-Хефест успио је да спржи Скадарско језеро,земљотресац,Посејдон,изазвао је јак земљотрес,промијенила се клима,јер је богиња поретка Хера побиједила богињу природе - биљака и животиња - Артемиду итд.

На предлог Посејдона,богови савезници Ахајаца иду на вис Облик на Тарабошу,док савезници Троје иду на вис Вежесник у Пиперима:

"..Него се с пута сад уклонимо и седнимо негде
на видику,..."
Тако тамнокоси рече бог и све их поведе
бедему великог божанског Херакла,што беше
с обадве насут стране,а некад Атена и Тројци
дигоше њега,Херакла од немани да би се спасо
кад би од игала стала да гони га у поље равно
.....

а други седну другде на врху краснога брега
крај тебе светли Фебо и Ареја разруши града.
Тако на обе стране у смишљању сећаху бози
тешку да заметну битку,ал обе оклеваху јоште
стране,а Див је с места свога издаво наређења".
(XX 136 - 155)

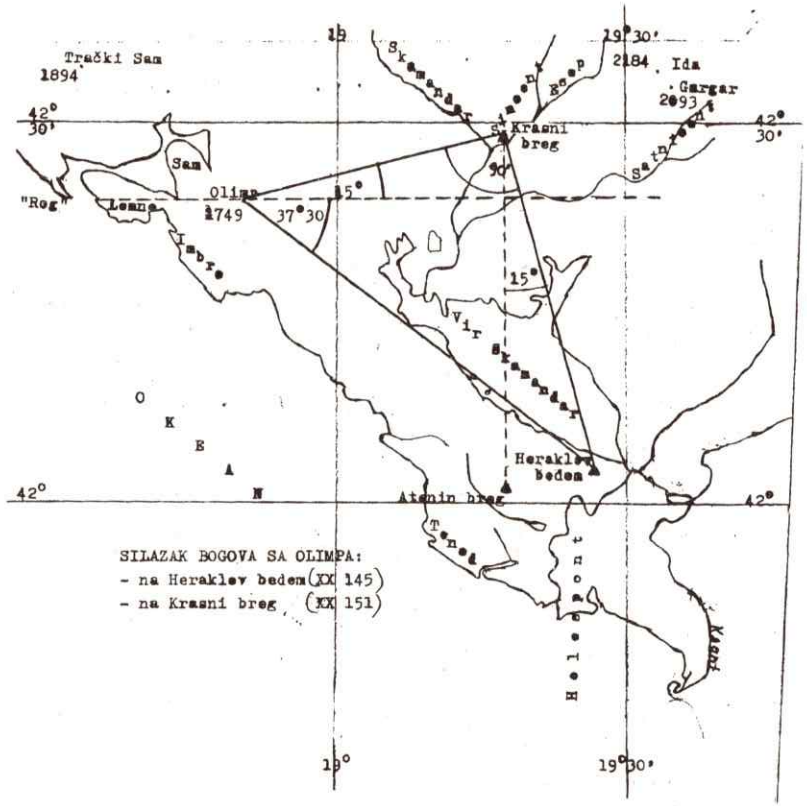

SILAZAK BOGOVA SA OLIMPA:
- na Heraklev bedem (XX 145)
- na Krasni breg (XX 151)

С врха Олимпа-Ловћена, Зевс види и једне и друге богове.Правац: Ловћен - Вежасник захвата са паралелом угао од 15°.Правац: Ловћен-вис Облик на Тарабошу захвата са паралелом угао од 37°30'. Угао који захватају ова два правца у тјемену - врх Ловћена износи 52°3о'.

Између Облика на Тарабошу, којег Хомер назива "Хераклов бедем" и Вежесника у Пиперима, којег назива "красни бријег",простире се Зетска равница на којој се води тројански рат.Са ова два виса; у једног на југу а другог на сјеверу,пружају се видици на цијелу равницу .

Доласком богова на Облик и Вежесник,Зевс је припремио ратни врхунац,врхунац који Зевс обично почиње у подне,када он узима своја "златна мјерила" и када сунце и сјенка заузимају правац сјевер-југ,правац вертикале.

Брегови Облик и Вежесник, на које су стигли богови са Олимпа,нијесу у вертикали,односно не заузимају правац: сјевер-југ.Правац између ова два бријега показује положај сунца и сјенке у 11 часова.Ако је сунце на југу,односно према Облику,сјенка је у правцу Вежесника.Правац између Облика и Вежесника захвата са нормалом угао од 15°. Угао од 15° Сунце "прелази" један час. На овим брежуљцима богови обављају посљедње припреме пред одлучујући бој који ће се заметнути када сунце и сјенка буду у нормали, у подне.

Нормала са Вежесника је вис Владимир-Атенин брег, који се налази јужно од планине Румије, изнад Анамалског и Владимирског поља.Хомер је веома прецизно дао вертикалу, правац сјевер-југ, односно положај сунца у подне када и богови ступају у бој.

Богове заштитнике Ахајаца предводи богиња мудрог вођења рата, Атена, а заштитнике Тројанаца предводи бог рата-Арес:

" .....Атена
грајаше громко,час код јарка,ван утврде стојећ
а час на бурном,на брегу стојећ вришташе врло:
однекуд грајаше Арej олуји подобан црној,
оштро са врха града наређујућ Тројцима борбу,

а час крај Симоент реке у трку крај Красног брега.
Тако су обадве војске наврнули блажени бози"
(XX 48 - 54)

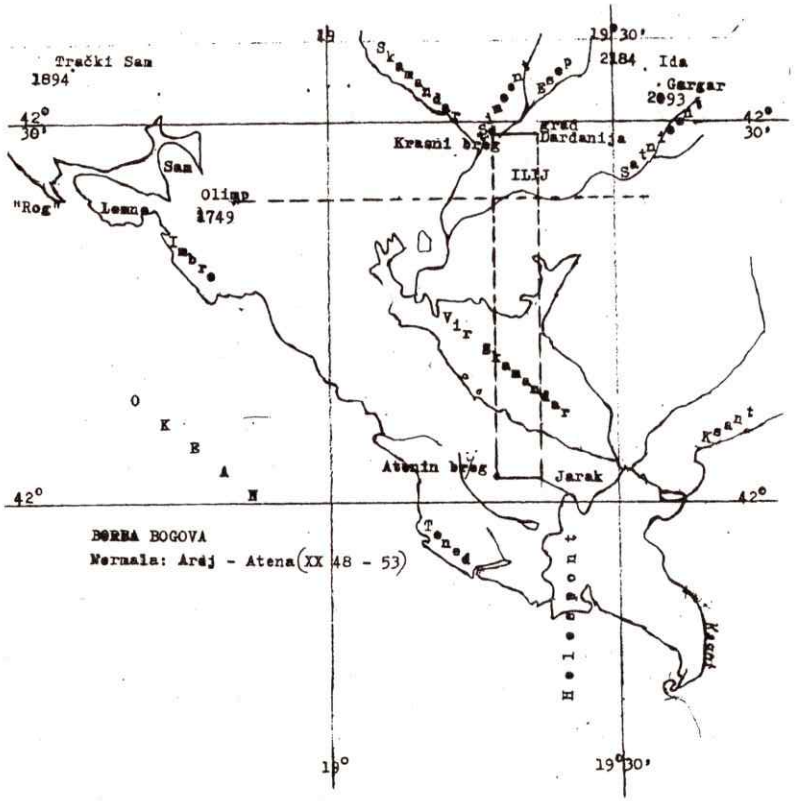

Почетне тачке богова изгледају овако:Атена се налази на обали поред јарка,којег су били прокопали Ахајци од ријеке Бојане поред одбрамбених бедема. Арес се налази на врху града у Троји,на данашњем Међуну.Положај Ареса и Атене захвата правац сјевер-југ, тј.нормалу.

Богови се истовремено крећу и задржавају правац сјевер-југ. Атенина полазна тачка је у низији, крај јарка код Бојане,а Аресова на врху Медуна.

Истовременим помјерањем богова на запад, Атена се пење на врх Владимир,а Арес се спушта на обалу Мораче, поред бријега Вежесника,одржавајући стални правац сјевер-југ.

Према томе, Красни бријег, крај Симеонт воде, данас Вежесник крај Мораче,је на вертикали Владимира,односно Атениног бријега.

Гробница краља Ила

Насред Зете,код села Врањ, постоји бријег који се потпуно разликује од других брегова у зетској равници. Бријег има облик купе. Данас је познат под именом Бургови.

Овај бријег није истог састава као остали у равници. На први поглед може се запазити да су стијене тог бријега "страно тијело",па се намеће питање откуда те громаде на том мјесту.

Одговор даје Хомер. Бријег је гробница оснивача града Илија, Дардановог потомка Ила.

Невјероватно је да је неко стијене таквих димензија могао поставити на овом мјесту.Али, стихови "Илијаде" нас увјеравају.

Гробница краља Ила се по Хомеру, налази на ратном попришту, у пољу - према граду Илију,далеко од ахајског табора, па су борци често користили овај вис као повољно мјесто за одапињање стријела и бацање копаља на противничку војску.

Хомер казује да је и тројански принц Александар, муж лијепе Хелене,одапињао стријеле са гробнице свога прадједе Ила:

"а Александар,муж лепокосе Хелене,тада
на Диомеда ,људма пастира,напери стрелу
за стуб наслонив се,уз гроб човечјом сграђен руком;
уз гроб Ила, древног старешине, Дардану сина.
(XI 369 - 372)

Пјесник сугерише да је гроб "човјечијом направљен руком".Као да је убијеђен како људи неће вјеровати да је ова гробница дјело човјека.

Још један стих казује да се гробница оснивача града Илија налазила према граду Илију,далеко у пољу:

" Тројци крај гроба Ила, тог Дардану древног потомка,
бежаху по пољу,пред њим,крај смокова стабла у град"
(XI 166 - 167)

Тројански вођа Хектор шаље уходу у ахајски табор ,али он буде ухваћен.На Одисејево питање гдје се налази Хектор,да ли је и он на конаку у близини ахајског табора,ухода каже:

"Хектор се налази сада мед људима што световат знају,
с њима он договор чини крај гроба Ила божанског
од сваке хуке далеко...."
(X 414 - 416)

Како је тројанска војска законачила у близини ахајске војске, Илов гроб је остао далеко иза њих,"од сваке буке далеко". Према томе, Илов гроб се налази далеко од обале мора.

Познате су легенде,чак и писани извори, о томе да је праотац Илира, Илир, био син Дива - киклопа Полифема. Гробница насред некадашњег илирског краљевства - данас Зете,направљена је од огромних камених блокова, као да су је зидали дивови.

На нашим просторима приче о дивовима нијесу новост. Да ли су дивови дјело маште, створени на основу џиновских стијена узиданих у грађевине,или су те грађевине стварно дјело дивова?

У пјевању "Битка покрај реке" Хомер је описао борбу богиње поретка - Хере,са богињом живог свијета - Артемидом,у којој је Хера однијела побједу.Ово наводи на закључак да је долазило до промјена у живом свијету на земљи, па вјероватно и у људској врсти.

Есијетов гроб - Хум

Есијетов гроб је био мјесто са којег су Тројанци могли пратити покрет ахајске војске од ријеке Бојане према Илију.

За ову сврху Тројанцима је најбоље могао да послужи бријег који данас носи назив Хум,а који се налази јужно од Дечића, на обали Скадарског језера, односно Хотског залива, наспрам албанске границе.

Иако се на основу стихова не може са сигурношћу тврдити да је овај вис старца Есијета гроб, логично је да је тројански извиђач:

" ....седео на гробу Есијета старца и чеко
када ли ће Ахајци од својих кренути лађа".
(II 793 - 794)

Са Хума се пружа јасан видик према ријеци Бојани.

ТРОЈА

Хомерова Троја може се тумачити као племе, као краљевство и као савез. Племе је географска микролокација на коме живи народ који има исту родбинску лозу.

Краљевство је регионално подручје састављено од више племена, а савез представља скуп више краљевстава, уједињених због заједничких интереса, прије свега одбране.

Племе Троје - Кучи

Тројанско племе се простирало на подручју око свете тројанске планине Иде,данас Жијова,између ријека Симеонта-Мораче и Сатниоента-Цијевне и Лепотеких чесми-Врела Рибнице.Овом племену је припадало и подручје око Есепа-Мале ријеке, на чијим се обалама налазио и тројански град Зелија.

Да је ово подручје, данас Дрекаловићи, припадало племену Троје говори податак да су на њему, у граду Зелији,живјели Тројанци:

" Који од Зелије беху,од Идске најниже стране,
имућни људи што црну Есепову пијаху воду;
те Тројанце водјаше син Ликаонов..."
(II 824 -826)

На подручју Троје постојала су још четири града: Дарданија, Илиј, Пергам и Лирнес.Сва четири града била су

опасана истим бедемом,иако су се налазили на веома широком подручју између Цијевне и Медуна.На основу Хомеровог упоредног приказа неких елемената топографије запажа се да су ови градови на једној географској цјелини.

Дарданија и Илиј - Медун и Гора какарицка

Приказујући родословље племена Троје,Хомер је приказао и географско подручје на коме се развијала ова лоза.У склопу тих описа,дао је положај градова Дарданије-Медуна и Илија- Горе какарицке,према светој планини Троје-Иди-Жијову и зетској-тројанској равници:

" ...Дардан се роди први од скупљача облака Дива,
он је Дарданију сазд'о,јер још'те саздан не беше
свети на пољу Илиј,та врђа житеља смртних,
а тад борављаху под гором вреловитом Идом..."
(XX 215 - 218)

Ове ријечи Дардановог потомка Енеје, вође Дарданаца у тројанском рату, казују да је град Дарданија-Медун сазидан под планином Идом-Жијовом,прије него је сазидан "свети над пољем Илиј"-Гора Какарицка.

У пјевању "Погибија Хекторова" Хомер казује да се град Илиј налази изнад Лепотеких чесми-Врела Рибнице.Исто ово пјевање казује да се у градове Илиј и Дарданију могло ући кроз двоја врата.

Кроз Скејска врата се улазило у Илиј,а кроз Илиј се могло проћи према Дарданији.Ова врата су се налазила изнад поља ћемовскога, у близини Диноше, код Цијевне.

Дарданска врата су се налазила према граду Дарданији-Медуну,на подручју насеља Маслине.Кроз њих се пролазило и према Медуну и према Гори какарицкој, Хомеровом "стрмом и вјетровитом" Илију.

Приказујући двобој двојице најбољих јунака под Тројом,Хектора и Ахилеја, на пољу ћемовском,на Лепотеким чесмама,данас Врелима Рибнице,Хомер је приказао карактеристично подручје испод стрменог града Илија.

Илиј и Пергам

Пергам се налазио у истој географској цјелини са градом Илијем ,у истим бедемима који су описивали широко подручје изнад поља, од Цијевне до села Дољана испод Медуна.

Пјевање "Хектор се састаје са Андромахом" описује пут тројанског војсковође Хектора са бојног поља у Илиј и Пергам,као и његов састанак са мајком, женом и сином у Илију и са братом Александром, који је имао дворове у Пергаму.

Хектор пролази кроз Скејску капију на којој га дочекују жене и кћерке тројанских ратника:

"А када већ Хектор до Скејских врата и до букве стиже,
око њега се згрну тројанске жене и кћерке,
питају све за синове,браћу,мужеве,својту,..."
(VI 237 - 239)

Са капије,Хектор најприје иде очевом двору,гдје су живјели синови,кћерке и зетови краља Пријама:

" А кад најзад стиже до лепог Пријамовог двора
који је тремове имао глатке,собе у њему
беху једна до друге - педесет је било их свију -
све од камена глатка; крај љуба вереница туна
синови Пријама краља почиваху,с друге пак стране
краљевске имаху кћерке у дворишту дванаест соба,
све су покрите биле,а стене им камени тесани,
једна до друге беху,а ту су на починак ишли
зетови Пријама краља крај својих честитих љуба".
(VI 242 - 250)

Двор краља Пријама налазио се на неком од стрмених брежуљака изнад села Диноше.

Из Пријамовог двора у Илију, Хектор иде према Пергаму,у коме су се налазили дворови његовог брата Александра,

Париса,који је отмицом лијепе Хелене из Спарте изазвао тројански рат:

" А у дворове лепе Александру запути Хектор;
њих је с људма саградио сам,што најбољи онда
зидарски беху вештаци у градској тројанској земљи;
они му подигну дом за жене,мушкарце и двор
близу Пријама краља и Хектора,граду на врху"
(VI 313 - 317)

Хектор казује да се (град) Пергам налази близу Пријамових двора у граду Илију. Ово се може протумачити тиме да је Пергам био дио Илија, јер су се Александрови двори у Пергаму налазили "близу Пријама краља и Хектора, граду на врху".У сваком случају, Пергам доминира и градом Илијем и пољем.

Пут са пергамске куле којим Парис силази на бојиште такође пролази кроз Илиј:

"Тако и Парид, Пријамов син, с Пергамске куле
сиђе блистајућ к'о сунце,сав у оружју,
весела срца,а брзе понесу га ноге,и за час
Хектора дивнога брата затече,када је хтео
с места да пође,где присно са својом је зборио љубом.
(VI 512 - 516)

.....Хектор потом кроз врата пројури,
с њиме и брат му крене Александар;"
(VII 1 - 2)

Александар је затекао Хектора,са његовом љубом, код Скејских врата,што потврђује чињеницу да се са Пергама морало проћи кроз Илиј да би се изашло на бојиште.

Парисов љубавни град,у коме је он живио са отетом спартанском краљицом Хеленом, данас се зове Затријебач.

Лирнес

У пјевању "Борба богова" Хомер је навео бесједу тројанског вође Енеје богу Аполону,пред двобој са Ахилејем. Енеја казује да је Ахилеј у једном нападу разорио тројански град Лирнес и град сусједног племена Лелега, Педас. У том нападу Ахилеј се послужио лукавством јер је напао из неочекиваног правца,од планине:

"с Иде,кад изненада на говеда нападе наша,
а кад разори Лирнес и Педас..."
(VV XX 91 - 92)

Ахилејево лукавство Хомер приписује Атени:
"која иђаше напред,спасаваше га и зваше
Тројце и Лелеге нека оштрљатим убије копљем..."
(XX 95 - 96)

Очигледно је да су тројански град Лирнес и град Лелега Педас били у непосредној близини,јер су нападнути истовремено.

Град Лелега Педас налази се на обали Скадарског језера:
"Елат у Педасу стрмом крај зелених живљаше жала
крај Сатниоент-реке".
(VI 34 - 35)

И у биографији краља Алтеја Хомер је приказао положај града Педаса и ријеке Сатниоент:
"Алтеја краља оним Лелезима борбе што воле
крај Сатниоент-реке у Педасу седећи стрмом"
(XXI 86 - 87)

Сатниоент, данас Цијевна, била је граница између тројанског града Лирнеса и града Педаса у коме су живјели Лелези.

Картографски приказ Илија

Већ је речено да Хомер, описујући погледе и путање богова са планинских врхова, геометријски одређује положај појединих мјеста према датим врховима, чиме беспрекорно црта карту јужне Црне Горе. И град Илиј, односно његове карактеристичне детаље, Хомер је приказао геометријски.

Град Илиј се у стиховима често помиње са епитетом "свети". Ако се зна да је геометрија у старој грчкој била света, односно божанска наука, онда није чудно откуда граду Илију овај епитет.

Јер Илиј је био не само свети, већ и пресвети град. Био је оријентисан према сва три врха планина Троје: Олимпу, Трачкоме Саму и Иди, данас Ловћену, Оријену и Жијову.

"Али богови седећ код Дива чињаху вече,
сви на златноме поду, а њима госпоја Хеба
точаше нектар те они кондирима златним један
другоме наздрављаху и на град гледаху Тројски
(IV 1 - 4)

Овај поглед богова са Ловћена иде паралелом према истоку на град Илиј, који се налази на десној обали ријеке Сатниоента, данас Цијевне.

Правац погледа бога Зевса са планинског врха Иде, Гаргара, на град Илиј, захвата са паралелом угао од 45°:

"Брзо стигне до Иде вреловите, колевке звери,
Гаргару, свети где му је луг и мирисни олтар.
Онда отац богова и људи устави коње,
од кола испрегне њих и маглом завије густом,
па на планинском седне на врху моћан и дичан
мотрећи под собом тројански град и ахајске лађе"
(VIII 47 - 52)

Овај поглед је са жијовског врха Каримана. Град Илиј је геометријски одређен и са врха планине Трачкога Сама, данас Орјена:

"цела се Идска планина отуда могла да види
видио се Пријамов град и ахајске лађе"
(XII 12 -13)

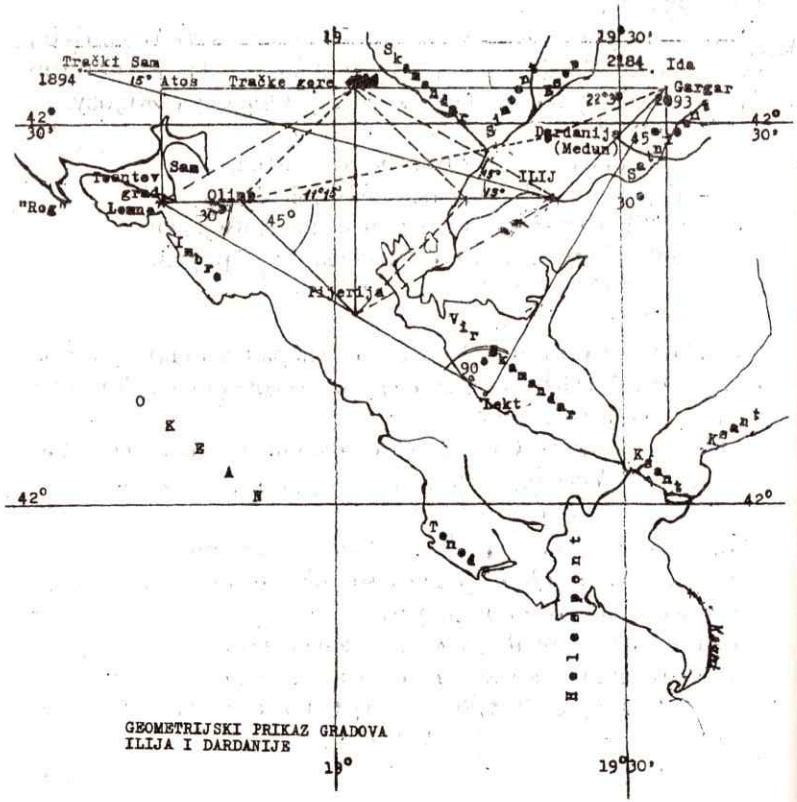

GEOMETRIJSKI PRIKAZ GRADOVA
ILIJA I DARDANIJE

Овај поглед бога Посејдона са врха Орјена захвата са паралелом угао од 15°.

Древни град Медун, Хомерова Дарданија је, такође, геометријски одређена према планинским врховима. Према планини Ловћен Медун је дефинисан правцем који са паралелом захвата угао од 11°15'. На овом правцу се налази ушће Мораче и Зете, које је Хомер дефинисао путањом богиње Хере и Атене(V 773-4).

Медун је према планинском врху Жијова, Кариману, на мјесту које са паралелом захвата угао од 22°30'.

Илиј на основу Херине путање

Чаробну, љубавну стазу богиње Хере, на подручју Црне Горе са Олимпа-Ловћена - према Зевсу на планини Иди-Жијову, Хомер је описао у пјевању "Хера опчињава Дива".

Да би сакрила своју намјеру од других богова, Хера кружи око Ловћена, да би са Луштице, заједно са богом Сна, кренула на планину Жијово:

"Хера пак остави врх Олимпа и крене.
Стигне у Пијерску земљу, у област Ематије љупке,
потом се вине на снежне на горе коњика Трака,
на највише врхове, ал ногама не дирне земљу;
с Атоске горе она у валовито спусти се море,
дође затим на Лемно у град Тоанта божанског.
Ту се нађе са Сном братом рођеним смрти. .
(XIV 225 - 231)

Са Ловћена Хера се запућује у земљу Пијерију, данас Црмницу, правцем који са паралелом захвата угао од 45°, према југоистоку Овим правцем Хера се креће до нормале врха планине Гарча, који пролази кроз Црмницу. Овом нормалом Хера се пење на Гарач-Трачку гору. Са Гарча скреће на запад, изнад Трачких гора, до Атоске горе, данас Вели врх у Кривошијама. Са обронака ове горе Хера се нормалом

спушта на границу Лемна и Имбра, данас Луштице и Грбља. Са границе Лемна и Имбра, односно Луштице и Грбља, Хера и Сан иду Зевсу на Жијово у Куче. Међутим, прије Жијова богови имају још једну станицу:

"Одмах с острва Лемна и Имбра заједно оду
маглом завијени, и пут преваљиваху брзо.
Они пођу Иди врелoвитој, колевци звери,
дођу до Лекта и ту се од воде одвоје тад. .
.....
Хера се хитро попне на Гаргар висок врхунац Идске планине

(XIV 281 - 292)

Хомеров Лект, који се налази у води, је данас острво Морачник у Скадарском језеру. Правац којим су се богови кретали са границе Луштице и Грбља према Морачнику захвата са паралелом угао од 30°.

Са Лекта богови скрећу за 90° према планинском масиву Жијово, према врху Кариману.

За геометријско одређење града Илија на основу Херине путање интересантне су три тачке: врх планине Гарча, тачка у Црмници која је на нормали овог врха и тачка у граду "Тоанта божанског" на Луштици. Ове три тачке су тјемена једнакостраничног троугла, који има сљедеће странице:Црмница-Гарач, Гарач-Луштица и Луштица-Црмница.

Ако растојања:Гарач-Луштица и Црмница-Луштица пренесемо са тачака Гарча и Црмнице према истоку, откривамо карактеристичну тачку у граду Илију, која је, такође, на паралели Ловћена. Кроз ову тачку града Илија пролази и права са жијовског врха Каримана, која са паралелом захвата угао од 45° (В. прилог.)

ГЕОГРАФСКА КАРТА ЦРНЕ ГОРЕ У “ИЛИЈАДИ”

Казивање античких хроничара, прије свега Херодота Полибија, Страбона и Апијана, да су тројанска племена, у далеком времену, живјела на Балкану, да су Дарданци сродници Илира, као и тврдња самог Хомера да су Дарданци преци града Илија, неминовно су наметале тражење тројанског града Илија у некадашњим илирским областима.

Историјски извори казују да су главни илирски центар били у Боки, Медуну и скадарској котлини.

На основу "Илијаде"; хронологије догађаја на простору који се у њој описује и упоређивањем тих описа са географијом Средоземља, прије свега Мале Азије, може се закључити да географији у епу одговара искључиво подручју скадарске котлине и црногорског приморја.

Прегледношћу краљевства Троје, са планинских врхова, погледима и путањама богова, сликовито је пренесена географија јужне Црне Горе у стихове "Илијаде". Тиме је уједно исцртана беспрекорна географска карта овог подручја. Са сигурношћу се може тврдити да је картографија још у вријеме Хомера имала веома дугу традицију.

Удаљеност Илија од морске обале

Нема сумње да се данајске лађе налазе усидрене далеко од Илија и да се ратује на дугачком и широком равном простору између града и ахајских лађа.То потврђује и чињеница

да се битка бије на борним колима, цијелом дужином, од лађа до града.

Може се закључити да се ахајски табор налази између ријеке Бојане и планине Румије, док се град Илиј налази 50 км сјевернијe, на десној обали ријеке Цијевне.

Ахајску војску под Тројом чинило је преко 130.000 војника. Логор је имао око 30 табора, а ахајско бродовље на улцињској ривијери и у кориту ријеке Бојане - Хелеспонту, бројило је 1186 бродова.Врела са источних падина Румије, као и подручје око Шаског језера, пружали су идеалне услове за дуже логоровање.

Да би искористио повољну борбену ситуацију, притијеснувши у једном тренутку ахајску војску уз море и лађе, а већ је падао сумрак, тројански војсковођа Хектор се обраћа војсци:

"...Ја сам мислио да бродове и све Ахајце
уништим, па да се потом ветровитом Илију вратим.
Али се тама спустила пре и она је спасла
аргејске борце и лађе где вали од брегова бију.
Него се црној ноћи покоримо сада и себи
вечеру зготовимо, а потом лепогриве коње
ослободите јарма и пред њих метните хране.
У град пођите брзо по говеда и товне овце..."
(VIII 498 - 505)

Пошто је Илиј остао далеко иза њих, тројански вођа Хектор је заповиједио да се утаборе у непосредној близини ахајског табора, на обалама Ксанта, Дрима, који се уливао у Скадарско језеро:

Тако су између Ксантових вала и лађа сијали огњеви,
што су их Тројанци према илијском ложили граду".
(VIII 560 - 561)

Иако су имали борна кола и запрегу, одласком у град и поновним враћањем лађама Тројанци би изгубили предност.

На другој страни, најстарији ахајски јунак под Тројом, Нестор из Пила, предлаже краљу Агамемнону да пошаље уходу тројанској војсци, која се утаборила у непосредној близини, да сазна:

"Какав ли договор чине: да л жива их осваја жудња
остат код бродова овде, од својега краја далеко,
ил ће се вратити у град кад ахајску победе војску?"
(X 208 - 211)

Ове ријечи војсковође недвосмислено казују да се Илиј налазио далеко од ахајског табора и лађа и да је потребно доста времена да би се прешло ово растојање.

О удаљености Илија и ахајског табора говори се и у "Откупу Хектора", пјевање 24. Да би откупио мртво тијело сина Хектора, краљ Троје - Пријам, због дужине пута, коначи код Ахилеја - на улцињској ривијери. Пријам стиже на Тенд. Нигдје се не спомиње пловидба, што значи да Хомеров Тенед није острво - већ полуострво.

За дивљење је како је Шлиман могао да смјести све ово у малоазијски Илиј који се налази свега 4 - 5 км од мора. На том простору не би се могла смјесити ни сама ахајска војска.

Хидрографија Троје

Бројни су рјечни токови на ужем подручју Троје које Хомер помиње.Неке од ријека се само именују као ријеке које припадају истом сливу, док се оне које протичу кроз бојно поприште јасно препознају у ријекама које данас теку зетском равницом.

И док Хомер на подручју Троје види око 15 ријека, Шлиман је на само једној ријеци у Малој Азији "открио" Троју.Рјечни бог дубоких вирова, Скамандар, који често потапа ратно поприште Троје, не може се, такође, наћи на Шлимановој локацији. Хомеров вир Скамандар је данас Скадарско језеро. Лепотеке чесме које, по Хомеру, извиру испод стрменог града Илија, данас су препознатљиве у врелима Рибнице, испод стрмене Горе какарицке.

Вирови Скамандра и Ксанта

Иако се битка бије дуж источне обале Скадарског језера, Хомер није издашан у његовом опису. Ово због тога што је површина језера у његово доба била много мања, незнатна. Данас се велики дио тројанског попришта налази под језером.Као главни кривац може се означити ријека Дрим, која је ерозијом створила наносе јужно од језера и тако подигла његов ниво.Ово је условило плављење великих површина зетске равни.

Позната је чињеница да је Скадарско језеро у вријеме дукљанске државе, прије хиљаду година, било за половину уже.Ријека Црнојевића се код Вирпазара уливала у језеро, а Хотски залив уопште није постојао.

Ако је површина Скадарског језера прије хиљаду година била упола мања, ваља се запитати колика је била његова површина прије три хиљаде година, у вријеме тројанског рата.

Хомер не говори јасно о величини језера.Ипак, појам "бог дубоких вирова" ријека Скамандра(Зета) и Ксанта(Дри-

ма) потврђује да се ради о великој воденој маси, чије су главне притоке Зета и Дрим.

Ријека Скамандар-Зета је далеко богатија водом од Симоента-Мораче, па она задржава име све до спајања са водама Ксанта-Дрима.

Двојни назив вирова Скамандра и Ксанта унио је забуну међу истраживачима Хомерове географије, па су ове ријеке поистовјећиване.

Само у једном стиху Хомер је поистовјетио Ксант и Скамандар, и то у пјевању "Борба богова". Сукобљавају се бог огња и вулкана, Хефест, и бог рјечних вирова:"бози што га називају Ксантом, људи Скамандром".(XX 74)

Само у једном могу се поистовјетити ријеке Ксант и Скамандар - у Скадарском језеру.

Неке карактеристике Скадарског језера које налазимо у Хомеровим казивањима, одликују га и данас. Фауна овог језера је веома разноврсна. Језеро је богато разним врстама риба и птица, међу којима су доминантне оне које спомиње и Хомер.

У борби бога вулкана и ватре - Хефеста и рјечног бога - Скамандра и Ксанта:

"Јегуље и друге рибе по води стану да гину,
што су овуд и онуд по лепој пливале води..."
(XXI 353-354)

Скадарско језеро је увијек било богато јегуљом. У стиховима се помињу и бројна јата птица, што и данас настањују Скадарско језеро:

"Као кад стану јата неизбројних крилатих птица,
гуске, ил ждралови и дугошије лабудови они
летет по асијском пољу, Каистрију около вода"
(II 459 - 461)

Каистри је притока Скамандра, па је очигледно да је Хомер веома добро познавао фауну Скадарског језера.

Већ је речено да су Хомерови вирови Скамандра богати јегуљом. На грчком, јегуља је енхелеј, па се и становништво које је у праисторији живјело на овим подручјима називало Енхелејци.

Једну веома битну посебност Скадарског језера једнако описују историја и Хомер:

"Ширењу површине Скадарског језера доста су допринијели и људи својим штетним радом.Тако су на излазу Бојане из Скадарског језера подигнуте бране од кољa и прућа (Даљани).Ове препреке засипа муљ, а изнад њих се подижу нове.Тако се језерска вода све више гушила у свом слободном отицању Бојаном".

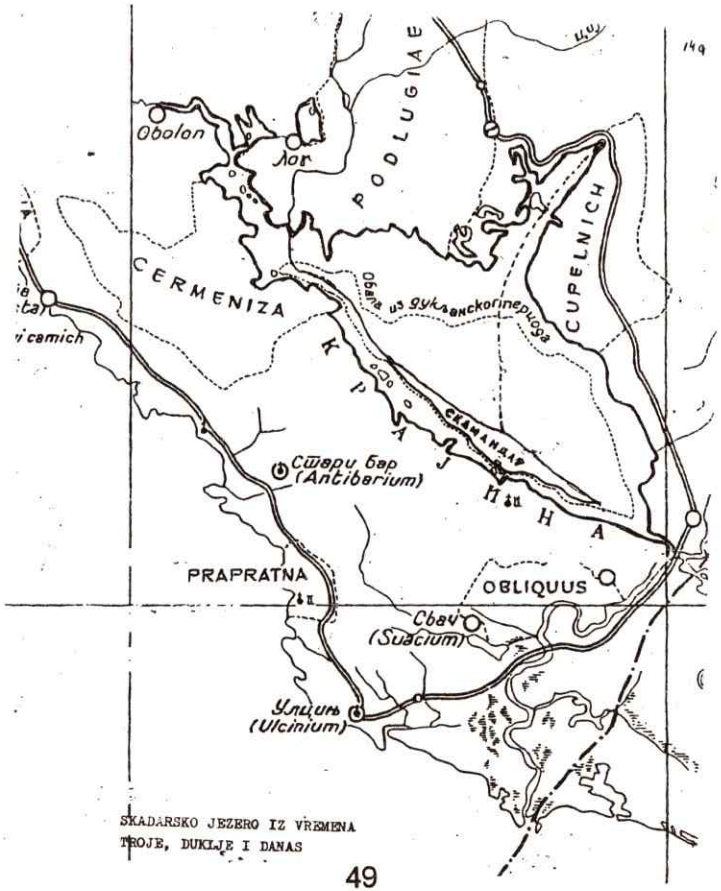

SKADARSKO JEZERO IZ VREMENA TROJE, DUKLJE I DANAS

О томе Хомер каже:

"Око Ахилеја страшан и узбуркан створи се талас,
на штит му падаше вода и гураше га, и више
не могу држат га ноге,т е руком бреста се маши,
великог узраста лепа.Ал он се кореном сруши,
целу одрони стрмен и лепу устави воду
густим гранама својим и реци зајази вале
цео се срушивши у њу...
... а он у поље крене - јер врло га храбраше божја
заповест; а поље већ разлите воде бејаше пуно,
много је оружја палих јунак пливало водом..."

(XXI 240 - 301)

Скадарско језеро и вулкан

У пјевању "Битка покрај реке" Хомер је приказао и сукоб природних сила - борбу Скадарског језера и Вулкана, односно бога Ксанта-Дрима и Скамандра-Зете са богом Хефестом. У тој борби, по Хомеру, Вулкан је успио да исуши Скадарско језеро.

Хомер казује да је вулкан најприје захватио поље, да би се потом проширио и на само језеро:

"Рече, и Хафест стане припремати буктави огањ.
Најпре се пољем огањ разгори и паљаше мрце,
што их беше на рпе, а смаче их дивни Ахилеј.
Цело се осуши поље и бистра се потисне вода
.....
потом блистави пламен у реку навре Хефест.
Метљике почну да горе и брестови а с њима и врбе,
лотос горети стане и сита, а с њиме и кипир,
све што уз лепу је реку на брегу у обиљу расло.
Јегуље и друге рибе по води стану да гину,
што су овуд и онуд по лепој пливале води,
почне их давити дах довитљивог бога Хефеста.

Најзад се јака река разгори и прозбори ово:
"Никакав с тобом бог се, о Хефесте, не може мерит,
нити ја могу с тобом војевати горућим огњем..."
(XXI 342 - 365)

Познато је да Скадарско језеро, чија је дубина најчешће 6-7 метара, има кратер дубок 44 метра. Вулкан који је описао Хомер није трајао дуго, па је тако сачувана котлина Скадарског језера.То се може видјети из ријечи богиње Хере - сину Хефесту:

"..Стани, Хефесте, славни мој сине!Није ти лепо
бога бесмртног тако злостављат рад смртнога рода!"
Тако рече, и Хефест свој буктави угаси огањ,
натраг потекну вали у корито блиставе реке.
(XXI 379 - 382)

Да су заиста вулкани харали зетском равницом може се закључити и по томе што она скоро цијела почива на очврслој вулканској подлози, која још није покривена плодним површинама, што говори да је ерупција могла да се догоди управо у Хомерово вријеме.

Очигледно је да овај вулкан није био јако активан. Хомер не описује ужарену, већ види бијелу камену масу, боје сланине, која кључа

"Као кад бакрач ври подјарен великим огњем,
те се у њему топи сланина претилне свиње,
кркће са свију страна, а под њим сува су дрва:
тако је горела река и њена кипела вода."
(XXI 362 - 365)

Ако данас погледамо очврсле слојеве зетске равнице - у народу познате као пећине - лако је препознати овај опис.Ова очврсла пјешчана маса има боју отопљене "сланине претилне свиње".

Да је ријека Морача била запаљена у зетској равници, најбоље потврђују њене обале, састављена претежно од пијеска и хемијских елемената везивног карактера - производ лаве.

Ријеке

Поднебље Хомерове Троје, приказано у "Илијади", веома је богато ријечним токовима.Док су неке само именоване, ријеке на ратном попришту су сликовито приказане. И то: Скамандар - Зета, Симоент - Морача, Сатниоент - Цијевна и Лепотеке чесме - врела Рибнице.Може се препознати и Есеп - Мала ријека.

Ево како је Хомер приказао притоке Скадарског језера, чије су воде уништиле ахајске бедеме у долини ријеке Бојане:

"кад Пријамов град би разорен десетог лета,
и кад Аргејци отпловише у милу очинску земљу,
тада закључе бози Посејдон и с њим Аполон
бедем да сруше, пошто све јаке воде наведу
штоно се с Идских планина озго у море лију:
Рес и Хептапор и Карес и Родиј - река и Граник
Затим дивни Есеп, Симоент и још Скамандар
.....
Свима рекама бог Аполон на исту страну
окрену ушће и ток им за девет наврати дана
бедему, а Див кише беспрекидне пусти, да бедем
брже у море оде. Земљотресац с трозупцом крене
напред, и све из темеља греде и камење с њима,
што су подигли с муком Ахајци, у валове баци,
и све поравни крај Хелеспонта брзо што јури,
обалу пространу сву он песком покрије опет
срушивши бедем и реке у корито наврати натраг
како се у море и пре лепотека сливала вода."
(XII 15 - 33)

Све ове "јаке воде", изузев Зете, Мораче, Мале ријеке и Цијевне, су притоке Дрима, са Идских планина - Проклетија.

Хелеспонт , на чијим је обалама био ахајски одбрамбени бедем, је ријека Бојана, а Хелеспонтом се називао и залив који је некада залазио дубоко уз Бојану,и који је захватао цијело подручје између Драча и Улциња. Данас је то Медовски залив.

Наведени стихови казују да су ахајски бедеми још у вријеме Хомера били дубоко под ријечним наносима, на основу чега се закључује да је Хомер живио и створио "Илијаду" много година послије тројанског рата, те да никако није могао бити његов савременик.

Скамандар и Симоент - Зета и Морача

Запажање да се град Илиј налазио далеко од морске обале, наметнуло је закључак да се двије главне тројанске ријеке налазе далеко од мора.

Погледима и путањама богова Хомер геометријски представља географију Троје.За разлику од погледа богова, којима се приказују мјеста која се догледају, путањама богова су приказана мјеста која се не догледају.

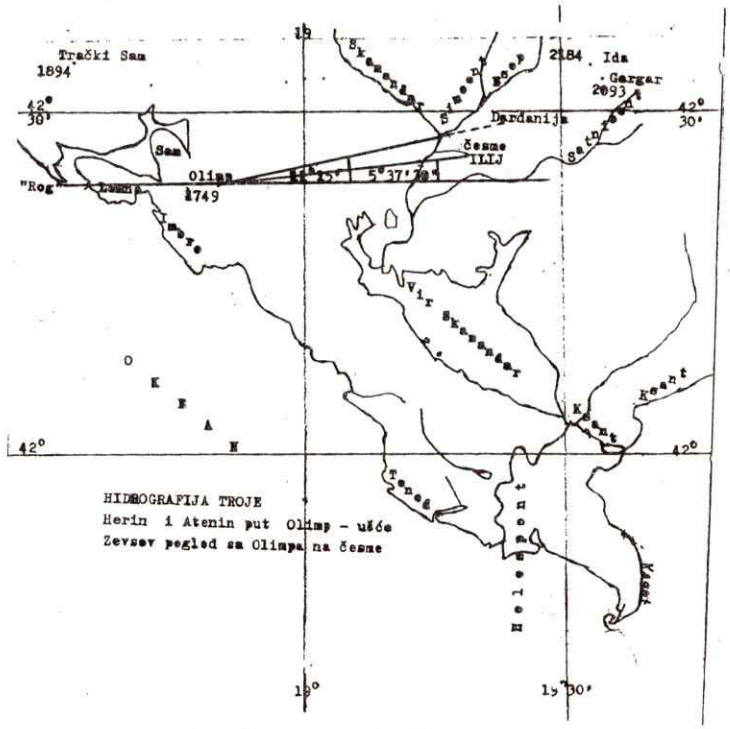

Божански правци су одређени угловима, према паралели и нормали, до којих Хомер долази дијељењем правог угласиметралама.Путањом богиња Хере и Атене, са Олимпа-Ловћена до ушћа Зете и Мораче, Хомер је дао основни угао којим се служи при изради карата. Полазна тачка је врх Ловћена

" Нађу Дива где седи од богова других далеко
на највишем вису многоглавога Олимпа."
(V 748 - 754)

Јасно је стављено до знања да су богиње дошле на највиши врх Ловћена на консултације код Зевса, па се закључује да Херин и Атенин храм није био на највишем врху ове планине.Највиши врх Ловћена је излетиште и одмаралиште бога Дива.

Тек послије консултација са Дивом, Хера и Атена се упућују према ушћу тројанских ријека:

" А кад стигну до Троје и двеју тамошњих река
онде где Симоент и Скамандар удружују вале,
ту заустави коње белорука богиња Хера".
(V 773 - 775)

Херина и Атенина путања са врха Ловћена до ушћа Мораче у Зету чини са паралелом угао од 11°(1/4 угла од 45°).Ово је основни угао Хомерове картографије.

Већ смо напоменули да су путањама богова са планинских врхова приказана мјеста која се не догледају. Са врха Ловћена не може се видјети ушће Зете и Мораче, јер се између, у непосредној близини ушћа, налази Мало брдо.

Десетак вјекова послије тројанског рата, на ушћу ових ријека Римљани су подигли град Дукљу, највјероватније као задужбину, јер је на овом мјесту постојала тројанска задужбина у част богова - храм.

Колико је геометрија и оријентација имала важну улогу у Хомерово вријеме показује чињеница да се на правцу:Ловћен

- ушће, према истоку, налази и најстарији град подигнут на овом подручју - Хомерова Дарданија - данас Медун. У овом граду су до данас сачувани остаци "киклопских зидина".

Зета је богатија водом од Мораче, па она, по Хомеру, задржава име све до спајања са Дримом.Тако и Скадарско језеро Хомер назива богом вирова ријеке Скамандар.Спајањем вода Скамандра-Зете и Ксанта-Дрима, настаје нова водена маса коју Хомер назива Хелеспонт, данас ријека Бојана.

Ријека Скамандар је добила име по принцу Скамандру, зету праоца Тројанаца Дардана. Равница око Скадарског језера се називала Скамандарска равница.

Хомер веома добро познаје облике и ток ријеке Симоент-Мораче.Бог Скамандра позива Симоента да му притекне у помоћ при савлађивању Ахилеја:

"О драги брате, оба задржимо снагу јунака,
јер он ће брзо велики град разорити краља
Пријама, Тројци му неће у вреви одољети моћи.
Него га одбиј што брже и реку напуни водом
с извора, нека све набујају твоје бујице;
големе подигни вале и пање и камење цело
с великом буком навали да свладамо бесног јунака..."
(XXI 308 - 314)

Ово су стихови о брзој планинској ријеци, са великим бројем извора, која у периоду високог водостаја, за вријеме топљења снијега, ваља дрвље и камење.

У животопису тројанског јунака Симоисија приказан је и положај ријеке Симоент-Мораче према планини Иди - Жијову:

"А Симоисија обори син Телеманов Ајант,
Антемионова сина, младића цветног, што мати
роди га када једном низ Иду прађаше оца
и мајку поред реке Симоента стада да види;
зато је и назван он Симоисије...
(IV 473 - 477)

Ријека Симоент-Морача протиче западним огранцима идске планине - данас Жијова. Ова се ријека- као и многе друге описане у Илијади, не може наћи на подручју малоазијског Илија.

Приказ Мораче и Дрима

Положај Мораче и Дрима приказан је у контексту битке на веома дугачком равном простору између ријека Симоента и Ксанта:

"Сами Ахајци и Тројци у крешеву осташе грозном,
амо и онамо бој се на бојишту помјера често,
јер су једни на друге медоковна бацали копља
између ријеке Ксанта и ријеке Симоента онде."
(VI 1 - 4)

Ако се зна да је Скадарско језеро у вријеме Хомера , прије три хиљаде година, било много уже, те да је источно од њега постојало широко поље, онда је веома јасна слика рата у којем се борило преко 250.000 ратника.

Ксант - Дрим

Највећа ријека која протиче кроз Троју за коју Хомер каже да је настала од самог бога Зевса, је Ксант, данас Дрим. Има веома дуг ток, јер протиче кроз земљу "Ливију далеку" и у тројанској равници удружује воде са Скамандром-Зетом, правећи господара вира дубоких "кога бози називају Ксантом , људи Скамандром".

Описујући географска подручја тројанских савезника, Хомер каже да се земља Ликија налази далеко од града Илија и да кроз њу протиче вировита ријека Ксант:

Ликијцем бјеше Сарпедон вођ и незазорни Глауко,
из Ликије далеко од Ксанта вировие реке.
(II 786 - 787)

Ликија, на обалама вировитог Ксанта, је веома плодна земља.О томе говори ликијски вођа Сарпедон Глауку:

"Глауче, зашто нас два у Ликији највише од свих
часте столовима, месом и купама пуним вина
.....

Поред обале Ксанта ми велику имамо земљу
лепу и воћњак и њиве што пшеницом роде..."
(XII 310 - 314)

Помиње се лијепа и плодна земља, богата вином, воћњацима и пшеницом. Све ове културе одликују подручје око Охридског језера. Само језеро је вир Ксант.

Ријека Ксант тече између зараћених страна. У једном од највећих окршаја на њој, када се Ахилеј, послије срџбе, враћа у рат:

"...тако дубоке вире Ахилеј напуни Ксанту,
вирови хуче и носе мешовито коње и људе".
(XXI 15 - 16)

Сатниоент - Цијевна

Иако се ријека Сатниоент, у стиховима "Илијаде" , не везује директно за Троју и Илиј, може се закључити да је ова ријека граница између Троје и града Педаса, који је припадао племену Лелега.

Ахилеј је једном напао стада која су чували Тројанци и Лелези.О овоме говори тројански јунак Енеја:

"Јер сад први пут не бих дочекао Ахилеја брзог,
него ме већ и пре он једанред потерао копљем
с Иде, кад изненада на говеда нападе наша,
и кад разори Лирнес и Педас, ..."
(XX 89 - 93)

По овим стиховима, Ахилеј је истовремено напао град Лелега Педас и тројански град Лирнес.

Педас се налазио на обали ријеке Сатниоента.Описујући погибију краља Лелега - Елата, Хомер каже:

"Елат у Педасу стрмом крај зелених живјаше жала
покрај Сатниоента-реке..."
(XX 89 - 90)

На основу казивања да је Илиј имао хучни трем на капији града, није тешко закључити да се капија налазила у близини ријеке, која је, уједно, и штитила град.Ријека Сатниоент је текла између тројанског града Илија и града Педаса.

Есеп - Мала ријека

Набрајајући састав тројанске војске Хомер каже:
"Који од Зелије беху, од идске најниже стране,
имућни људи што црну Есепову пијаху воду"
(II 824 - 825)

Најнижа страсна планине Иде - Лијава је према Морачи, што значи да се тројанско племе Зелије налазило на подручју данашњег племена Братоножића. Кроз ово подручје протиче и тројанска ријека Есеп, данас Мала ријека.

Лепотеке чесме - Врела Рибнице

Град Илиј био је подигнут на стрмом, тешко приступачном терену, изложеном јаким вјетровима. Зато га Хомер и назива стрмени и вјетровити Илиј.

Излаз у поље био је кроз позната Скејска - западна врата, што значи да се тројанско поље налазило западно од града.На овом пољу, непосредно испод градских бедема, извирале су Лепотеке чесме, на којима се одвијао двобој најбољих јунака под Тројом, Хектора и Ахилеја.

Врела Рибнице избијају у Ћемовском пољу, које се налази западно од "стрмене и вјетровите" Горе какарицке, чији положај у потпуности одговара положају стрменог и вјетровитог Илија.

Сви карактеристични детаљи мјеста двобоја беспрекорно су осликани:

Гоњен према граду, Хектор прво долази до Скејских - западних врата, али након колебања, не улази у град.Ахајска војска и Ахилеј пристижу и градска врата се затварају. Хектор остаје сам пред капијом и бјежи ка другим - Дарданским вратима, која су била према граду Дарданији (Медуну). Дарданска врата су се налазила у данашњем насељу Маслине. Између Скејских и Дарданских врата су извори Рибнице.

" Хектора онде страшна судбина смами те оста
испред бедема тројских сам а пред вратима Скејским,
И већ обадва стигну до оних Лепотеких чесми,
где извиру два Скамандра вировитог врела.
Около дим се диже из једног врела, јер топла
истиче вода из њега, ко жарки огањ да гори,
а друго врело тече и љети хладно ко туча,
ил као студени снег ил зими ко лед водени.
Близу код врела тих широка перила беху
лепа, ограђена, на којима блиставо платно
праху тројанске жене и лепе тројанске кћерке".
(XX 147...)

МОРСКА ОБАЛА

Морска обала на којој се простирало краљевство Троје, није ни изблиза тако разуђена као што су то замишљали тумачи Хомера. Површину краљевства, као и дужину тројанске морске обале, Хомер је приказао у бесједи најбољег ахајског јунака, Ахилеја, краљу Троје, Пријаму, у свом чадору у Улцињу:

"Чујемо, старче, и ти некада да беше срећан:
докле захвата Лезб, Макарево седиште, горе,
Фригија озго и докле Хелеспонт бескрајно иде,
тиме си владао, кажу, синовима славан и благом".
(XXIV 543 - 547)

Идентификујући Лезб у полуострву Пељешцу, а залив Хелеспонт у Медовском заливу и доњем току ријеке Бојане, није тешко претпоставити да се ово казивање односи на обалу Јадрана од Пељешца до Драча.Троја се у унутрашњости простирала до Фригије, хладне континенталне земље. Сви подаци говоре да се Фригија простирала на широком подручју око планине Копаоник, између ријека Јужне и Западне Мораве и Вардара.

Пељешац - Лезб

Казивањем да се обала троје простирала од краја залива Хелеспонта до Лезба, односно, данас, од крајњег југа

Медовског залива до Пељешца, Хомер ставља до знања да се ради о одредиштима искључиво на обали.Да је којим случајем Хомеров Лезб острво, никако не би могао њиме дефинисати дужину обале Троје:

" докле захвата Лезб, Макарево седиште, горе,
...и докле Хелеспонт бескрајно иде"
(XXIV)

Из ове дефиниције обале јасно је да је Лезб уз обалу, полуострво.

Лезб је био први тројански град који су разорили Ахајци долазећи из постојбине - данас сјеверне и средње Далмације и Ломбардије - под Троју.Ово потврђује пређашњу констатацију да је обала Троје почињала од Лезба - Пељешца.

Разарањем и пљачкањем Лезба Ахајци су стекли робље.Тако је и Ахилеј добио робље када је разорио Лезб, а краљ Агамемнон, да би разгњевио Ахилеја, нуди му и седам дјевојака:

"Даћу му Лезбљанки седам, што знају послове разне,
ја сам их изабро кад је освојен утврђен Лезбос,
својом лепотом над женама тада сијаху свима..."
(IX 128 - 130)

Познато је да су дјевојке Конавла и Пељешца веома лијепе и добре познаватељке кућне радиности и умјетничког стваралаштва.

Да је Лезб био на тројанској обали говори и податак из "Одисеје" да су Ахајци на повратку у своју постојбину, Далмацију и Ломбардију, наишли на Лезб. Ево како је пилски војсковођа Нестор описао повратак у Пил:

"...Кад смо до Тенеда стигли, ту бозима дадосмо жртве,
хитећи кући, ал Див нам наменио повратак није,
.....
За нама идаше Менелај плавокоси, и он
застане нас на Лезбу где на пут мишљасмо тешки,
(III 159 - 169)

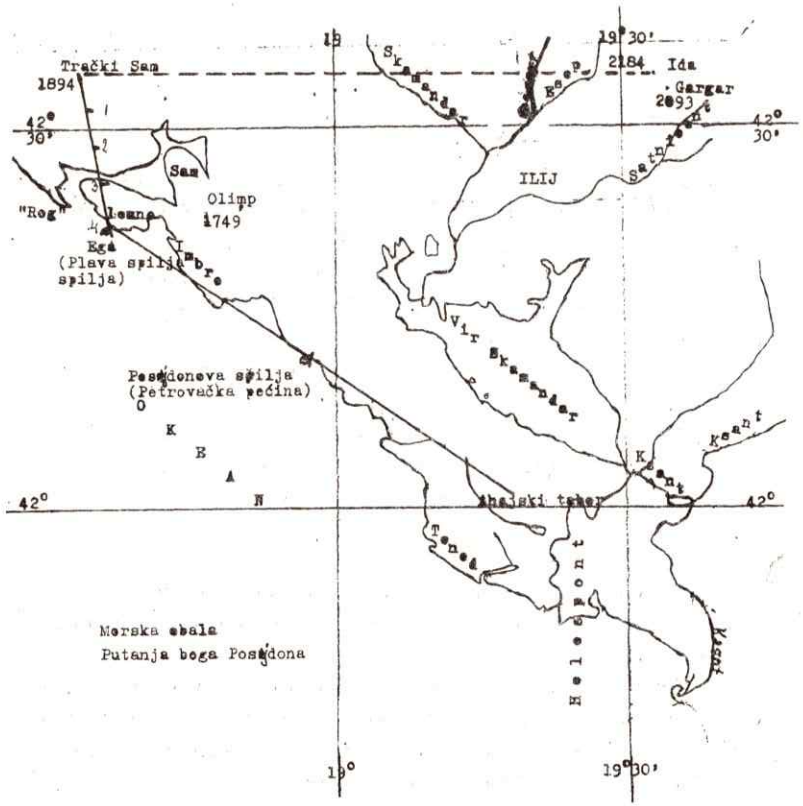

Грбаљ и Луштица

Положај Имбра и Лемна, данас Грбља и Луштице, Хомер је приказао заједничким путовањем богова Хере и Сна, са границе ова два полуострва према острву Морачнику у Скадарском језеру.Тачка са које су пошли богови са границе Луштице и Грбља је картографска тачка у Хомеровој географији:

"Одмах с острва Лемна и Имбра заједно оду
маглом завејани и пут преваљиваху брзо,
пођу до Иде вреловите, колевке звери,
дођу до Лекта, ту се од воде одвоје тад..."
(XIV 281 - 284)

Пошто Хомерови Лемно и Имбро нијесу острва, већ полуострва, корекцијом превода ови стихови би гласили:

"одмах с границе Лемна и Имбра заједно оду
маглом завејани, и пут преваљиваху брзо,
Они пођу Иди вреловитој, колевци звери,
дођу прије до Лекта, ту се од воде одвоје тад"

Правац са границе Луштице и Грбља - према острву Морачнику у Скадарском језеру сијече паралелу под углом од 30°, па је и овај правац картографски, односно геометријски, правилан.(Видјети "Географију богиње Хере")

Врмац и Превлака

Положај Грбља, Врмца и Превлаке у односу на врх Ловћена, Олимпа, Хомер је приказао путањом богиње Ириде.На овај пут богиња Ирида креће по налогу бога Зевса:

"Рече и Ирида одмах ветронога оде да јави.
Средином између Имбра гредовитог и Сама
скочи у море црно, а вода за њом зашуми.

Она зарони онде у дубину олову слична,
што се у море спушта о рогу вола са паше
... У спиљи она
пространој Тетиду нађе".
(XXIV 77 - 83)

Ирида је правцем исток - запад, са Ловћена прелетјела до полуострва Превлаке, чије копно у води веома подсјећа на воловски рог, па га и Хомер тако види.

На крајњем југу полуострва Превлаке, на рту Оштро, Хомер налази пећину у морској дубини, која је сједиште морске богиње Тетиде.

Ловћен - југ Превлаке представља једну од паралела Хомерове географије.Ова паралела је граница Грбља и Врмца, Имбра и Сама, јер Хомер каже да је Ирида:"средином између Имбра гредовитог и Сама" скочила у море код "рога" Превлаке. Епитет "гредовити" потврђује да се ради о гредовитом Грбљу.

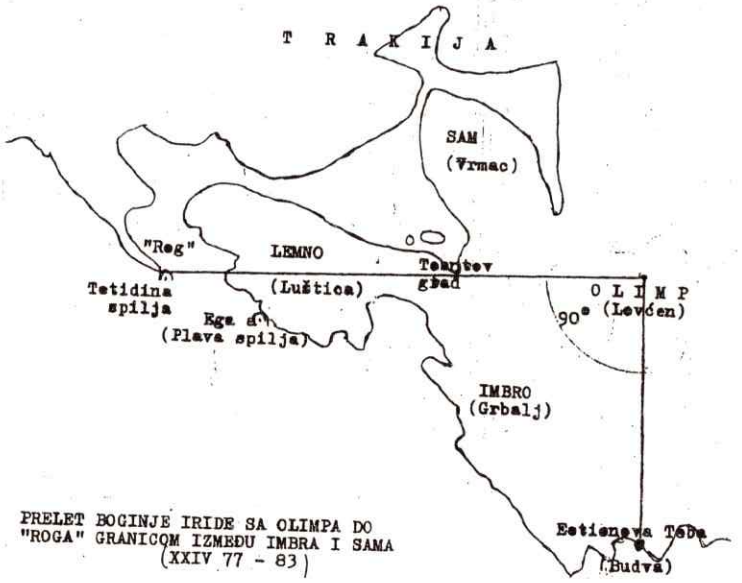

PRELET BOGINJE IRIDE SA OLIMPA DO "ROGA" GRANICOM IZMEDU IMBRA I SAMA (XXIV 77 - 83)

Будва

Пратећи прецизно Хомерову топономастику и географију, као и биографију ликова са тих простора - може се закључити да је Будва , данашњи град на Грбљу, Хомерова Теба, град на Имбру.

Историјска је чињеница да је оснивач града Будве Кадмо, а митска предања казују да је оснивач града Тебе , такође, Кадмо.

Идентификација полуострва Грбља у Хомеровом Имбру и Будве у Теби, могућа је на основу појединости у приказивању неких ликова:Пријамовог сина Ликаона, Хекторове љубе Андромахе и њеног оца.

Описујући живот Пријамовог сина Ликаона, Хомер наводи детаље његовог заробљеништва и продаје, као роба, на полуострву Луштици, односно Лемносу. Међутим, Ликаона са Луштице откупљује пријатељ Грбљанин, тј. Имбранин Еетион, чија је кћерка удата за Ликаонова брата Хектора.

"На лађи њега одвезу у лепо уређен Лемно
па га онда сину Ијесонову продаде;
отуд га пријатељ главни за големо откупи благо
Имбранин Еетион и пошаље у дивну Аризбу"
(XXI 40 - 43)

Дакле, 'главни пријатељ тројанске краљевске куће је са Имбра -"Имбранин Еетион".Како је његова кћерка Андромеха удата за тројанског принца и војсковођу Хектора, добијамо ширу слику подручја на коме су живјели ови Хомерови јунаци:

"... љуба Андромаха, ћерка јунака Еетиона,
овај под гором Плаком шумовитом живљаше некад
онде под Плаком у Теби, а владар Киличанима беше."
(VI 395 - 398)

Док претходни стихови казују да је Андромахин отац Еетион са Имбра - Имбранин, по овима он је био владар племена Киличана, у граду Теби, под гором шумовитом Плаком.

Једноставније: Имбранин Еетион је живио под гором Плаком, у Теби, а владао је племеном Киличана.

Савременим топонимима: Грбљанин Еетион је живио под гором Топлишом у Будви, а владао је племеном Паштровића.

КРАЉЕВСТВО ТРОЈЕ

У бесједи Ахилеја краљу Пријаму на улцињској ривијери, приказано је краљевство Троје:

"Чујемо, старче, да и ти некада бејаше срећан:
докле захвата Лезб, Макарево седиште, горе,
Фригија озго и докле Хелеспонт бескрајни иде,
тиме си владао, кажу ..."

(XXIV 543-547)

Хомеров Лезб је данас полуострво Пељешац, а земља Фригија се простирала на широком подручју око планине Копаоник и ријеке Мораче, сјеверно од Пеоније - данас Македоније. Ове двије географске цјелине, Лезб и Фригију, Хомер лоцира "озго" и "горе" - сјеверно од Улциња, мјеста бесједе јунака Ахилеја. Пељешац се налази сјеверозападно, а Фригија - Србија сјевероисточно од Улциња.

Трећа одредница којом је Хомер дефинисао краљевство Троје је "докле Хелеспонт бескрајни иде".

Од некадашњег залива Хелеспонта, који је залазио дубоко уз данашње корито ријеке Бојане, остао је само Медовски залив, који захвата водену површину између Улциња и Драча.

Према томе, трећа тачка којом је дефинисано краљевство Троје је Драч. За разлику од Пељешца и Србије који се налазе "горе" и "озго" од Троје, трећа тачка, Драч, налази се доље - јужно од Троје.

Краљевству Троје је, поред племена Троје, припадало више племена и слободних градова.

Краљевству су, по Хомеру, припадала сљедећа племена: Меонци, Трачани, Мишани, Абији, Хипемолзи, Лелези, Пијерија, Киликија, Пафлагонија и др.

Овоме краљевству су припадали и слободни градови - Адрестија, Питија, Терија, Перкота, Абида, Сест и Аризба.

Тракија

Док Хомер казује да је племе Трачана припадало краљевству Троје, Херодот у "Историји" наводи да су Трачане, много година касније, протјерали из прапостојбине Тројанци. Херодот зна да су Трачани колонизовали данашњу Тракију на западној обали Мраморног мора, али не зна у којој су области раније живјели.

Откривањем Хомерове Троје на подручју зетске котлине, откривају се и сусједне области и краљевства древног Балкана.

Хомер казује да се са Трачког Сама, који је - очигледно - припадао Тракији, могао видјети и Пријамов град Илиј, центар не само племена, већ и краљевства Троје.

Приказујући истовремено два божанства на два планинска врха, Зевса на планини Жијову у Кучима и Посејдона на Орјену, Хомер је одредио правац исток -запад. И док Зевс са истока гледа према Тракији и племенима која се налазе између Тракије и Иде; (XIII 1 - 10), бог Посејдон са највишег врха Трачког Сама (Орјена) гледа према Илију:

"цела се отуда Идска планина могла да види,
видио се Пријамов град и ахајске лађе".
(XIII 13 - 14)

Будући да се са тројанске планине видјело континентално подручје Тракије, као и да се са трачке планине видио Илиј, област Тракије требало је тражити у том поднебљу.

Област тракије се простирала и на мору. Трачки јунак Ифидамант поморским путем иде према Троји, да би као савезник помогао у рату против Ахајаца:

"Антеноров син Ифидамант и леп и висок,
што се у Тракији роди плодовитој, матици овчој,
. . . . . .
крене из ложнице брачне за славом ахајске војске
с дванаест кљунастих лађа што морем пловљаху с њиме.
Али у Перкоти он једнакостране остави лађе
и сам пешице крене под јаку илијску тврђу".
(XI 221-230)

Очигледно, Тракија се простирала не само на западним обалама Боке которске, већ нешто даље, на обалама Конавла. На ово наводи чињеница да је из Боке неефикасно путовати лађама према Троји, када постоји копнена комуникација преко Ћеклића и Цетиња. Међутим, из Конавла Ифидамант је допловио до најближе обале, према Троји. То је данас подручје барске и сутоморске обале, одакле су најближе копнене комуникације, преко Крајине, односно Сутормана, према Зети до Куча - Хомерове Троје:

"Али у Перкоти он једнакостране остави лађе
и сам пешице крене под јаку илијску тврђу".
(XI 229-230)

Становништво Тракије Хомер дијели на континенталце и поморце. Док је поморцима основано превозно средство лађа, код континенталаца основно превозно средство су запрежне животиње, посебно коњ. Отуда Хомер ове Трачане назива "коњодржни" или "коњици Траци".

Тако, рецимо, Хомер казује да се са планинског масива Жијова изнад Куча може видјети само континентални дио Тракије:

"у ком коњодржни Трачани живе:
Мишани борци изблиза и поносни још Хипемолзи,
сви млекопије и још Абији праведни врло ..."
(XIII 4-8)

Данас се на подручју Хомерове континенталне Тракије налазе племена Зупци, Кривошије, Цуце и Пјешивци. Морска обала Тракије простирала се до Пељешца.

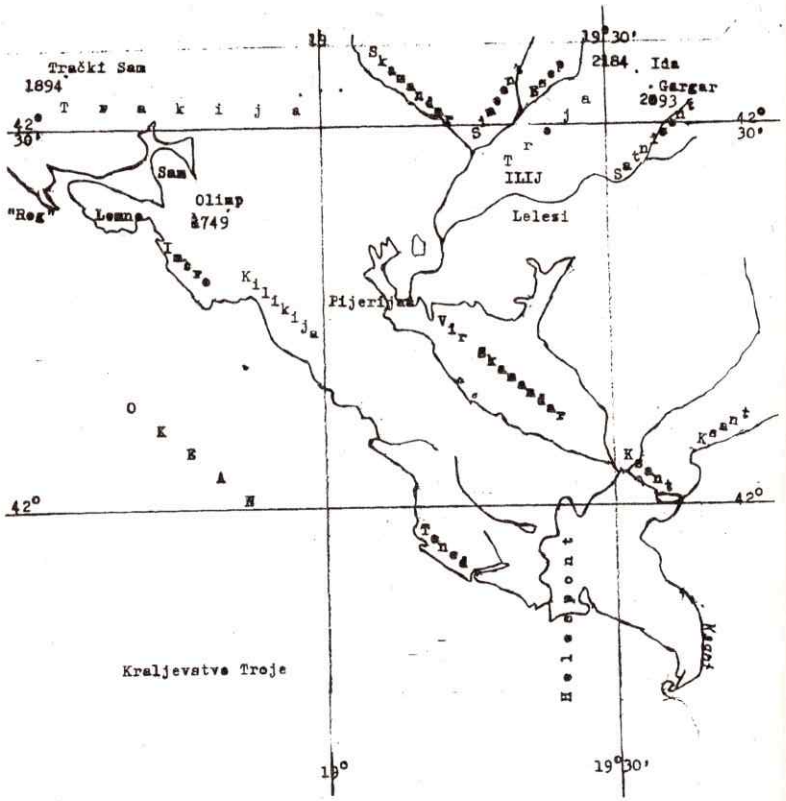

Меонци - Васојевићи

Борце Меоније Хомер нигдје не доводи у везу са морем и пловидбом. Он каже да су Меонци живјели око Гигејског језера и више ријека, од којих именује Херм и Хид. Хомер, такође, тврди да су Меонци били вјешти у вожњи коњске запреге - "на колима борци", што сугерише да су били континентални народ.

На подручју Меоније се налазила и планина Тмол:

"А Меоњане у бој поведоше Местле и Антиф,
Талеменови синци, што гигејска нимфа их роди,
испод Тмола су они Меоњане у бој повели".
(II 864-866)

По предањима на планини Тмол живјело је божанство овјенчано храстовим лишћем, од којег потече краљевска лоза Фригијца Тантала.

Херодот у "Полимнији" казује да су Фригејци прије сеобе у Азију "живјели у Европи, у сусједству Македонаца" (VII 73) Дакле, Хомерову Фригију и планину Тмол треба тражити на Балкану.

То што је гигејска нимфа, испод планине Тмола, родила меонске војсковође, значи да су Меонци живјели око Гигејског језера. Ово потврђују и стихови о јунаку Ифитиону и његовој погибији:

"којега рушиграду Ортиноју роди Најада
нимфа под снежним Тмолом у Хидском богатом пољу
. . . . . .
"Овде те загрли смрт, а светлост код Гигејског језера
угледа, где од својега оца имање имаш
поред рибовитог Хида и поред вировитог Херма".
(XX 384 - 392)

Овај јунак је рођен испод планине Тмол, која обилује снијегом. Под овом планином се налази "Хидско богато поље", а

у пољу је Гигејско језеро. Овде се помињу и двије ријеке: вировити, дубоки Херм и рибовити Хид.

Овај се опис односи искључиво на данашњу плавску котлину. Само ова котлина на Балкану може бити постојбина Меонаца.

Хомеров опис Гигејског језера и околине је, у ствари, опис Плавског језера и околине.

"Хидско богато поље" је подручје око Плава: вировита ријека Херм је данас вировити Лим, а рибовити Хид је нека од притока Лима на подручју плавске котлине, највјероватније Комарача.

Изнад ове котлине се уздиже планина Виситор, меонска планина Тмол.

Ликија - Охридска котлина

Препознавањем Хомерове ријеке Ксант у ријеци Дрим, није било тешко одгонетнути подручје земље Ликије. Описујући тројанску савезничку војску и њихове војсковође, Хомер каже:

"Ликијцем бјеше вођ Сарпедон и незазорни Глауко
из Ликије далеке од Ксана вировите реке.
(II 876 - 877)

Вировити Ксант, данас Дрим, повезује два језера - Охридско и Скадарско, отуда се и ова ријека код Хомера назива вировита ријека и бог Ксант.

Док је у доњем току ова ријека протицала кроз Трој, односно бојно поље на коме се води рат, горњи ток ове ријеке је у Ликији.

Била је то богата земља. Ликијски вођа Сарпедон говори Глауку:

"Глауче, зашто нас два у Ликији највише од свих
часте столовима, месом и купама пуним вина,
те нас обојицу сви ко богове гледају овдје.

Поред обале Ксанта ми велику имамо земљу
лепу и воћњак и њиве што пшеницом роде..."
(XII 310-314)

Земља је богата вином, воћем и житом, али и стадима оваца:

"Заиста, ликијском земљом с веома великом славом
владају краљеви наши и дебеле залажу овце
и пију изборно вино и медно"
(XII 318 - 320)

Јасно је да је Ликија била континентална земља, јер се њено становништво бавило искључиво пољопривредом. Глауков дједа Белерофонте прогнан је из Арга у Ликију:

"А кад у Ликију земљу до реке стиже до Ксанта,
широке Ликије владар љубазно дочека њега
. . . . . .
а и Ликијци лепо и сјајно имање му дају,
воћњак и њиву још̀те, да штогод за обраду има".
(VI 172 - 196)

Ликијце и Ликију Хомер нигдје не доводи у везу са морем и морским добрима, па је сасвим сигурно да је то била континентална земља.

На обали Охридског језера налазе се и остаци римског града Лихнидоса, из III в.п.н.е. Овај топоним упућује на то да се ради о древном насељу земље Ликије.

Мистерије Охридског језера

За Охридско језеро, рјечног бога Ксанта, везане су бројне легенде. Предање зна да је ово језеро било још од давнина свето, али се у новије вријеме изгубио траг оргиналног предања. Наиме, Плутарх у казивању о Александру Македонском наводи да су Македонци приносили жртве богу

Ксанту. Међутим, пошто се Македонија никада није могла довести у контекст ријеке Ксант на југу Мале Азије, предање је изгубило оригиналност. Враћањем Хомерове географије на Балкан, предање о Охридском језеру, богу Ксанту, је употпуњено.

Охридско језеро, због његових мистерија, неки називају "мали Бермудски троугао". У околини језера има и љековитих извора.

Киликија - Паштровићи

Утврдили смо да је Хомеров Имбро полуострво Грбаљ, па на том подручју треба тражити и град Тебу и област Киликију. Наиме, главни пријатељ краља Троје Пријама - Еетион - живио је на Имбру, па му отуда и надимак Имбранин. Описујући откуп Пријамовог сина Ликаона, са Лемна-Луштице, Хомер каже:

"Отуд га пријатељ главни за големо откупи благо
Имбранин Еетион..."
(XXI 42 - 43)

Грбљанин Еетион је са Луштице откупио сина краља Троје. Кћерка Имбранина Еетиона била је удата за најбољег јунака Троје - Хектора. Приликом Хекторовог повратка са бојишта у Илиј:

"Ту му даровита љуба долети тада у сусрет,
љуба Андромеха, кћерка јунака Еетиона,
овај под гором Плаком шумовитом живљаше некад,
под гором Плаком у Теби, а владар Киличаниме беше."
(VI 394 - 397)

Дакле, Имбранин Еетион је владао киличким племеном у граду Теби, или - Грбљанин Еетион је владао Паштровићима у граду Будви.

Наведени стихови казују да се град Теба налазила под

гором Плаком. Данас је то бријег Топлиш који се уздиже изнад Будве.

И по казивању Андромахе, може се закључити да је Имбранин Еетион владао киличким народом у Теби, као и да је град разорила ахајска војска:

"Јер мог је оца негде погубио дивни Ахилеј,
и још угодни разорио килички град Тебу,
високовратну и онде погубио Еетиона...
А мајку штоно под Плаком шумовитом царица беше,
њу је амо Ахилеј са осталим довео благом..."
(VI 441 - 426)

Приликом разарања Еетионове Тебе - Будве, заробљена је кћерка тебанског свештеника Хриса, због које је бог Аполон пустио маларију међу ахајску војску, па су Ахајци били приморани да је врате оцу.

Хрис, жрец бога Аполона, имао је светилиште у непосредној близини Тебе. Могло би се рећи да је светилиште било у близини луке, јер Хомер казује да су му путници, враћајући свештенику кћерку, дошли прије изласка из лађе:

". . . . . Потом Одисеј
стигне у Хрису свету стоволовку водећи собом.
А кад су они луци у затоне дубоке дошли,
тада савију једра...
потом зароне сидро и привежу ужа лађана;
потом пођу и они где вали од брегова бију;
потом стоволовку свету искрцају Фебу стрељачу,
потом и Хрисова кћерка из морепловке ишета лађе.
Њу довитљиви Одисеј сам олтару поведе".
(I 430 - 440)

Очигледно је да се храм налазио у близини обале, па је вјероватно био на рту Могрен или на падинама бријега Топлиш према мору.

Бог Аполон је имао још једно светилиште у области Ки-

ликије - Паштровића. Називало се по главном вису, центру Киличана, Кили. Ово светилиште помиње Аполонов жрец у молитви у част повратка његове кћерке:

"Чуј ме, сребролуки боже, ти Хриси и пресветој Кили
одбрано ..."
(I 451 - 452)

Светилиште је највјероватније било геометријски оријентисано према врху Ловћена, па му отуда епитет "пресвета".

Независни градови

У каталогу Тројанске војске Хомер наводи и градове који не припадају ниједном племену, па би се могло рећи да су независни, иако су у краљевству Троје. То су градови Перкота, Абида, Сест, Аризба, Адрестија, Питија и Терија.

Видјели смо да трачки јунак, савезник Троје, Ифидамант, оставља своје лађе у најближој луци према Троји - Перкоти, Бару.

"Али у Перкоти он једнакостране остави лађе
и сам пешице крене под јаку илијску тврђу".
(XI 229 - 230)

Најподесније поморско мјесто за путовање према Троји, Кучима, је са барске ривијере, преко Сутормана и Вирпазара.

Житељи Перкоте, Абиде, Сеста и Аризба чинили су у тројанској војсци једну војну формацију и имали једног вођу.

"Који из Перкоте беху и поред Практија реке,
те из Абида, Сеста и затим дивне Аризбе,
њих је водио Асије Хитракић, глава јунака,
Асије, Хитраков син; из Аризбе ријасти њега
велики донели коњи од реке од Селеента".
(II 835 - 839)

Са сигурношћу се може рећи да су ови градови припадали једној географској цјелини, према моркој обали.

Кроз град Перкоту, који је био најближа и најподеснија лука за Троју, протицала је ријека Практи. Данас је то ријека Бунар, која протиче и кроз стари и нови Бар.

Кроз ову микрорегију протицала је још једна ријека, с које је родом и вођа ове војске, Асије: "из Аризбе, ријасти њега донијели коњи, од реке од Селеента".

У овој регији је данас ријека Међурјеч, највјероватније Хомерова Селеент.

Бунар и Међурјеч избијају испод истог врха - једна тече кроз Бар, а друга према Бојани. Пошто су древни градови подизани на неприступачним висовима, Перкоту и Аризбу треба тражити на овим ријекама, односно у близини њихових извора на планини Румији.

На падинама Румије - према мору - треба тражити и градове Сест и Абиду. Такође крај ових или других ријека.

И градове Адрестију и Питију треба тражити на подручју приморја, у близини Перкоте. Иако су били посебна војна формација, војску из ова два града су предводиле војсковође из Перкоте:

"Који су били из Адрестије, с Апетског поља,
и из Питије града, од Терије врлетног брда,
њих је водио Адрест и Амфије опкољен ланом,
синови Меропа и Перкоте ..."
(II 828 - 831)

Адрестија се налазила на Апетском пољу, а Питија на врлетном брду Терији. Ова два града су на подручју Буљарице, Чања и Сутомора; Адрестија на неком од брегова, над низијама Буљарице и Сутомора, а врлетни град Питија на падинама Сутормана.

Лелези

Тројанско племе Лелези живјело је у непосредној близини Троје. Граница између Троје и Лелега била је ријека Цијевна.

Главни град Лелега био је Педас. Он се налазио на истоименом брijегу, који се уздизао изнад ријеке Сатниоента. Овај податак дат је у биографији краља Алтеја:

"Алтеја краља оним Лелезима борбе што воле
крај Сатниоент ријеке у Педасу седећи стрмом ..."
(XXI 86 - 87)

Пијерија

Земља муза, Пијерија, налазила се на бројним ријекама и изворима који су се уливали у Скамандар. Данас су ти рјечни и изворски токови, са којих су се напајале музе, под водом Скадарског језера.

Област Пијерија се само једном помиње у "Илијади". Кроз ову област пролази укривена љубавна стаза богиње Хере:

"Хера пак остав и врх Олимпа и крене.
Стигне у Пијерску земљу, у област Ематије љупке,
потом се вине на снежне на горе коњика Трака".
(XIV 225 - 227)

Правац којим се богиња Хера упутила са Олимпа у Пијерију захвата угао од 45° према југоистоку. Данас је то правац Ловћен - Црмница. Мјесто до којег је Хера дошла у Црмници је на нормали планине Гарча. Овом нормалом Хера се пење на Гарач, Хомерову Трачку гору.

САВЕЗ ТРОЈЕ

Савез Троје представља више краљевстава, повезаних економским, политичким и ратним интересима, као и културом и обичајима.

У "Илијади" је приказан сукоб два народа: Микене и Троје.

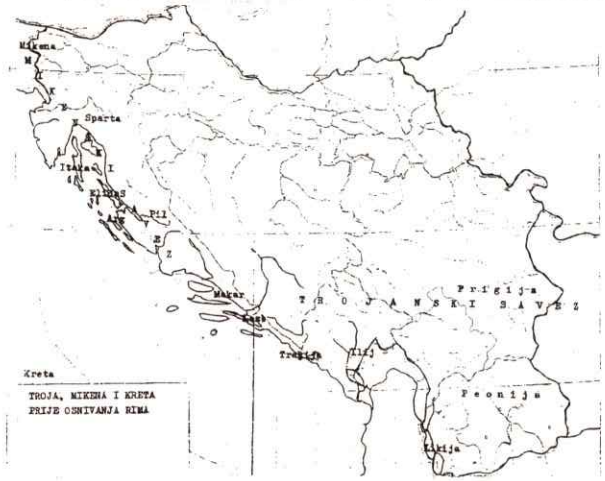

Микенски савез је обухватао географска подручја Апенина, Алпа, као и источну област сјеверног и средњег Јадрана, до ријеке Цетине и планине Биоково.

Насупрот Микени, савез Троје се простирао на Балкану, од ушћа Цетине у Јадран до Црног мора, а на југ до Егеја и Средоземног мора. Овом савезу, поред краљевства Троје, припадала су и краљевства Фригије, Пеоније, Пелезга и Пафлагонаца.

На основу детаља у опису војски и појединих јунака, а користећи се логиком, као и тумачењем симбола којима је Хомер "сазидао" Илијаду, препознајемо тројанске савезнике на подручју средњег и јужног Балкана.

Фригија - Србија

Како Херодот у "Историји" тврди да су Фрижани прије сеобе у Азију "живјели у Европи, у сусједству Македонаца" ("Полиманија" 73), као и да су се вртови легендарног фригијског краља Миде налазили у близини Македоније (Уранија 130), Хомерову Фригију треба тражити дубоко у унутрашњости Балкана. Латинска ријеч фриигус значи хлад-

ноћа, па је земља Фригија извјесно у области континенталне климе.

У "Илијади", у "Пјесми о Долону", стих 431, стоји да су Фрижани били добри коњаници, што потврђује чињеницу да су за путовање по својим копненим пространствима користили коње.

Краљевство Фригије се граничило са краљевством Троје. Већ је наведен Ахилејев разговор са краљем Пријамом на улцињској ривијери:

"Чујемо старче да и ти некад бијеше срећан:
докле захвата Лезб, Макарево седиште, горе,

Фригија озго и докле Хелеспонт бескрајни иде".
(XXIV 543 - 547)

Троја се простирала обалом од Макаревог сједишта - Лезба до залива Хелеспонта. Утврдили смо да је Лезб Пељешац, а залив Хелеспонт данашњи Медовски залив.

Хомер казује да се Лезб налази према Макаревом сједишту, што упућује на Макарску ривијеру. На правцу између Троје и Макарске налази се Пељешац - Лезб.

Трећа област којом је Хомер дефинисао простор краљевства Троје је Фригија "озго". Казивање да се Лезб налази према Макаревом сједишту "горе", а Фригија "озго", изазива недоумицу: како то да се од три тачке којима је дефинисано краљевство Троје двије налазе са исте стране - "горње".

Одговор је једноставан. И Лезб и Фригија налазе се сјеверно од мјеста гдје Ахилеј и Пријам разговарају - улцињске ривијере. Лезб, односно Пељешац, сјеверозападно од Улциња, а Фригија, односно Србија, сјевероисточно од Улциња.

Трећа тачка је крај Медовског залива, или како то Хомер каже: "докле Хелеспонт бескрајни иде". Медовски залив иде до Драча.

Растојање од Драча према Пељешцу, на сјеверозапад, пренесено на правац сјевероисток од Драча даје тачку у Фригији. Та тачка је на подручју Копаоника.

Према томе, Ахилејево одређење Троје:

Докле захвата Лезб, Макарево седиште, горе,
Фригија озго, и докле Хелеспонт бескрајни иде,
данас би изгледало овако:
Докле захвата Пељешац, према Медовској гори,
Србији озго и докле Медовски залив иде.

Херодотови подаци, повезани са Хомеровим симболичним приказима простора и времена у коме је живио, наводе на закључак да се земља Фригија налазила на широком подручју сјеверно од Македоније, око планине Копаоник и ријеке Мораве.

Гордије

Херодот у "Уранији" (138) каже да је легендарни фригијски краљ Мида, чији су се вртови налазили у близини Македоније, син Гордијев, а овом Гордију је краљевство најавио орао, који му је слетио на запрегу док је орао њиву.

Име фригијског краља Гордија подједнако упућује на српско име Ђорђије, као и на енглеско име Џорџ, и на албанско Ђорђ. Од грчког имена Георгиос потичу и имена Ђурђија и Ђурђе.

Пеонија - Пелагонија

Пеонија је и у праисторији и у историјском памћењу била на истом поднебљу. Једна је од ријетких земаља која није сељена из Европе у Азију. У тројанском рату она је савезница Троје.

Ова земља добила је име по биљци пеонија (лат. paeonija). Пеонија, односно божур, је вишегодишња зељаста биљка, која успијева на подручјима јужне Европе, по свијетлим храстовим шумама и камењарима. На Балкану је нарочито

распространена у Македонији и на Косову.

Пеонија се налазила на обалама ријеке Аксија, са чиме се слажу и Хомер и историја. Историјска ријека Аксиј данас носи назив Вардар.

Пелегон и Пелагонија

У "Илијади", у пјевању "Битка покрај реке", Хомер приказује двобој Ахилеја и пеонског јунака Астеропеја. На Ахилејево питање да ли му је достојан јунак и племић изашао на двобој, Астеропеј одговара:

"Ја сам из далеке земље Пеоније плодне, а у бој
водим с копљем дугим Пеонце; ово ми јутро
сија једанаесто што у град илијски стигох.
Моја лоза потиче од широког Аксија оног,
Аксија што но тече по земљи најлепшом водом;
тај Пелегона роди копљоношу славног, а ја сам
син Пелегонов. Хајде на мегдан, Ахилеју, са мном!"
(XXI 145 - 160)

Астропеј, који се са својим Пеонцима бори као савезник Троје, казује да је Пеонија веома плодна земља, кроз коју протиче ријека Аксиј. Земља се налази далеко од града Илија. Астеропејев отац Пелегон је син рјечног бога Аксија.

Данас се изнад котлине Вардара уздижу пелагонске планине Јакупица, Бабуна, и Козјак. Оне раздвајају ријеке Бабуну и Црну реку, које се уливају у Вардар.

Рекли смо да божур, (пеонија) расте у свијетлим храстовим шумама и камењарима. Пелагонске планине имају све услове за раст ове биљке.

Име Астеропејевог оца - Пелегон, упућује на поријекло имена ове регије, Пелагоније, кроз коју протиче притока Вардара Црна река.

Пелазги, Киконци, Пафлагонци, Карци и Хелизони

Неке области Хомер је описао са мало детаља, па је тешко утврдити да ли припадају савезу или краљевству Троје. То су области Пелазга, Киконаца, Пафлагонаца, Карана и Хелизона.

По историјским подацима, подручје Пелазга и киконаца, у далекој - претхеленској прошлости, простирала су се на југу Балкана, а на територији народа Пелазга касније се развијао хеленизам.

Херодот зна да су потомци Пелазга, Јонци, "некад живјели на Пелопонезу, у покрајини која се сада зове Ахаја, и то пре доласка Данаца и Ксута на Пелопонез, звали су се, по причању самих Хелена, Егијалијски Пелазги". (VII 94)

Херодот, такође зна да се територија данашње Хеладе у далекој прошлости називала Пелазгија. (II 56)

Описујући пролаз персијске војске кроз Тракију, Херодот казује да је то земљиште прије доласка Трачана припадало Киконцима. (VII 59)

За разлику од Пелазга и Киконаца, који су у вријеме Хомера припадали каталогу Троје, а за које Херодот тврди да су некада живјели на Балкану, подручја Хелизона, Пафлагонаца и Карана из каталога Троје је веома тешко идентификовати.

Пафлагонци су живјели у приобалном планинском подручју. Становали су у "славним кућама", у високо подигнутим градовима:

"А Пафлагонцима вођа бјеше Пилемен рутавко
јунак из Етенскѐ земље, где дивље пребивају мазге,
они у Китору граду и Сезему живљаху онде,
око Партенија реке у славне наставаху куће,
Кромни, Егијалу и Еритону високом граду".
(II 851 - 856)

Хомер наводи да су на овом подручју узгајане и животиње карактеристичне за приморске области, мазге, што такође сугерише да је ова област на приморју.

Пошто су сјеверни дио приморја Троје насељавала племена Троје, Тракије, Киликије и слободних градова, то област Пафлагоније треба тражити на подручју Епира, његовог приобаља.

Карци су били континентални народ. Живјели су у живописним планинским крајевима, кроз које кривуда ријека Меандар. Њихов вођа Насте је веома богат златом, што значи да су га имали у изобиљу.

Кривудава ријека Меандар, за коју Хомер каже да тече дубоком валом, испод стрмих врхунаца, може бити више ријека западног Балкана, али је највјероватније описана Тара, њен горњи ток око градова Колашина и Мојковца, између планина Бјеласице и Синьавине. Подручје око ове ријеке је увијек било насељено. Погодно је за развој пољопривреде и сточарства, а рудник Брсково је још од најстаријих времена познат као богат извор племенитих метала. Ево како је Хомер приказао Карце у каталогу тројанске војске:

"Насте поведе Карце што барбарским језиком говоре
штоно држаху Милет и Фтирску густолисну гору
и Меандрове вале и стрме врхунце Микале...
. . . . . .
Насте искићен златом као девојка пошо је у рат ..."
(II 867 - 872)

О Хелизонима постоје само два стиха:

"А Хелизонима беше вођ Одије и Епистоф,
они из далека беху из Алибе рудника сребра".
(II 856 - 857)

То су самодва податка о Хелиозонима: живјели су далеко од Троје, у мјесту у коме је постојао рудник сребра.

Овај опис се може односити на Сребреницу или на Ново Брдо, или на било који други удаљенији рудник сребра на Балкану.

СТАЗАМА БОГОВА

Међу наукама које су заузеле важно мјесто на почецима цивилизације појединих народа су оријентација и геометрија, које су условљавале једна другу.

На ниском ступњу развитка човјеку је - поред опстанка - било веома важно да одреди простор свога постојања и окружење.

На почетку, човјек се вјероватно оријентисао према упечатљивим топосима: врховима брда и планина, ушћу ријека и сл. Међутим, на ширем простору је била потребна другачија оријентација.

Човјек се помоћу сунца оријентисао и у простору и у времену. Тако је сазнао да краћа обданица значи краће загријевање земљине коре и долазак зиме, док дужа обданица - дуже загријевање земљине коре - доноси топлину.

Краћа, односно дужа обданица условили су дефинисање годишњих доба.

Човјек је открио да најкраћа сјенка, неког дуго посматраног предмета, значи половину обданице. Правац сунца и сјенке показује правац сјевер-југ. На основу овога правца и угла од 90° није тешко одредити правац исток-запад, и тиме дефинисати координантни систем у простору.

Ако је човјек знао за временску јединицу која је потребна да Сунце "прође" лук од 90° изнад дате тачке, онда није било тешко одредити временске јединице за које сунце "прелази" лукове од 45°, 30°, 15° итд. Временска јединица за коју сунце "пређе" лук од 15° данас се назива један час. 15° x 24° = 360°)

Ширење ових сазнања је условило појаву геометрије.

"Геометрија дословно значи мјерење земље, земљомјерство" - каже Платон. "Тај назив дадоше јој они који су само знали за њену практичну примјену".

Хомер је своју опсерваторију за оријентацију у простору и времену смјестрио на врх Ловћена. Он је сматрао да је оријентација узвишено сазнање, па је ову науку приписивао боговима.

Сви погледи и путање богова које је Хомер описао у "Илијади" су геометријски дефинисани нормалом и вертикалом преко датог планинског врха, као и симетралама угла од 90° са врха, односно са дате тачке.

Картографија са Ловћена

Планина са које се пружа "боговски" поглед на Јадранско море и Бококоторски залив са једне, и на Зетску и Бјелопавлићку равницу и околна брда са друге стране, је Хомеров Олимп, данас Ловћен. Ловћен је био света планина са које су се пружали божански видици и са које су полазиле божје стазе, геометријски беспрекорно приказане.

Основни картографски правац, исток-запад, дат је путањом богова Атене и Аполона и њиховим сусретом на тројанском, данас Ћемовском пољу:

"Када већ Атена совоока богиња смотри
како у крешеву љутом Аргејци падају врло,
Олимпској гори она се низ обронке вине и оде
у свети Илиј, а њој се у сусрет пожури Аполон,
који је с Пергама спази..."

(VII 17 - 21)

Атенина путања је са Олимпа према граду Илију, док је Аполонова путања са Пергама, из Троје, њој у сусрет.

Атена овдје има епитет совоока, ноћна птица, чиме се казује да се она креће са запада према Троји. Бог Аполон, персонификација за сунце, креће се њој у сусрет, са истока.

Богови се крећу паралелом, па је евидентно да се град Илиј налази источно од Олимпа, на географској ширини ове планине.

Данас се на географској ширини масива Ловћена налази Ћемовско поље, на коме су се срели богови, као и Гора какарицка и Затријебач, гдје су били град Илиј и врлетни Пергам.

Иако се јасно истиче полазиште богова са врхунаца планина, из наведеног стиха се види да полазиште богиње Атене није на највећем врху Ловћена, већ на једном од мањих, па ни приказана паралела, односно правац исток-запад, није преко највећег врха Ловћена, већ нешто сјевернije.

Зевс гледа са Ловћена

Сусрет совооке богиње Атене и бога сунца Аполона означава правац исток-запад, односно паралелу, чиме је приказан основни географски, односно картографски правац.

Први географски правац бога Зевса, приказан у "Илијади" је такође паралела; овога пута са врха Ловћена:

"Али богови седећ код Дива чињаху веће,
сви на златном поду, а њима госпођа Хеба
точаше нектар те они кондирима златним један
другоме наздрављаху и на град гледаху тројски".

(IV 1 - 4)

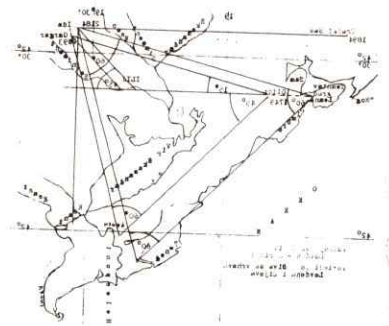

Овај поглед са Ловћена иде према десној обали ријеке Цијевне: Диноши и Гори какарицкој, гдје се налазио град Илиј, и према пољу на коме се води рат. Са Ловћена се виде и брда око Цијевне и Ћемовско поље.

Врх Ловћена и обала Цијевне, односно Сатниоент ријеке, на чијој су обали били "хучни тремови града Илија", чине правац исток-запад, односно паралелу.

Други геометријски, односно картографски правац бога Зевса је поглед са Ловћена према ахајским бедемима на десној обали Бојане. Али, бедеми се са Ловћена не могу видјети, што је јасно из Посејдонових ријечи Зевсу, на Ловћену:

"Не видиш како Ахајци дугокоси опет
дигоше за лађе бедем, ископаше около јарак".
(VII 448)

Бедеми на Бојани не могу се видјети са Ловћена јер их заклања масив планине Румије.

Линија погледа на ахајске бедеме са линијом погледа на Илиј захвата угао од 45°. Поглед бога Зевса са Ловћена према ахајским бедемима иде преко мјеста гдје данас ријека Бојана додирује албанску границу. На овом локалитету, на десној обали Бојане, Ахајци су били подигли одбрамбени бедем и око њега ископали јарак.

Пут бога Дива: Ловћен и Жијово

Зевс има само један пут и то правац Олимп - Ида, данас Ловћен - Жијово, као и повратну путању Жијово - Ловћен.

Послије скупштине богова на врху Ловћена, у којој је запријетио боговима да се не мијешају у ратни сукоб, Зевс напушта Ловћен, односно Олимп, и одлази на свету планину Троје, Иду, данас Жијово:

"Брзо стигне до Иде врелов ите, колевке звери,
Гаргару, свети где му је врх и мирисни олтар,

онде отац богова и људи устави коње,
од кола испрегне њих и маглом завије густом,
па на планинском сједне на врху моћан и дичан
мотрећи под собом тројански град и ахајске лађе".
(VII 47 - 52)

Планина Ида-Жијово има више врхова, од којих су значајна два:"Највиши врх планине Иде" - данас Сурдуп и "Гаргар висок врхунац" - данас Кариман, 2093 м.

Зевс је са Ловћена стигао на мањи врх планине Жијово Кариман, односно Хомеров Гаргар.

Правац његовог пута са највишег врха Ловћена, Штировника 1749 м, на врх Жијова, Кариман 2093 м, захвата са паралелом угао од 15°. Овај правац са погледом бога Зевса са Ловћена на ахајске бедеме захвата угао од 60°.

Када са овог врха Жијова повучемо паралелу на десну обалу Бојане, гдје је био ахајски бедем, добија се једнакостранични троугао, чија су тјемена: Штировник, Кариман и мјесто гдје се сусријечу албанско-црногорска граница и ријека Бојана.

Са Каримана Зевс не види ахајски бедем, јер видик заклања масив Румије Тарабош, али зато преко Тарабоша, види ахајске лађе на улцињској пажи: "па на планинском седен на врху моћан и дичан, мотрећи под собом тројански град и ахајске лађе". На овом правцу се налазио тројански град Пергам, на подручју данашњег Затријепча.

Видици са Жијова

Поред Каримана, високог 2093 м, Хомер помиње и највећи врх Жијова, Сурдуп, висок 2184 м. Са тог врха иду два погледа бога Зевса, који међусобно захватају угао од 90° и који чине вертикалу и паралелу Хомерове картографије:

"Када Хектора Див и Тројце доведе до лађе,
он у беспрекидној муци и беди остави борце,

а сам блисташе очи он обрне натраг и стане
мотрити крај у коме коњодржни Трачани живе,
Мишани борци изблиза, и поносни још Хипемолзи,
сви млекопије, и још Абији праведни врло;
а на Трој више не обрну очију сјајних".
(XIII 1 - 7)

Пошто је погледом са Жијова, са његовог највишег врха Сурдупа, испратио борце до лађа, на простор између Дрима и Бојане, према југу-нормалом, Зевс се окреће према западу и паралелом: "стане мотрити крај у коме конодржни Трачани живе", тј. континентални Трачани, данас Кривошије. Овим правцем Зевс види и племена између Кривошија и Жијова: "Мишане, борце изблиза, и поносне још Хипемолге и још Абије праведне врло" - данас Цуце, Пјешивце и Зупце. Овај поглед је са истока на запад, према врху Орјена, на коме се налази бог Посејдон. Поглед иде паралелом. (В.прилог.)

Скок богиње Атене

Богиња мудрости и умјетности и мудрог вођења рата, Атена, послије бога рата Ареса, најчешћи је бесмртни гост на попришту под Тројом. Њени доласци увијек наговјештавају ратну буру и страдање. Тако је и њен први скок насред бојишта означио почетак тројанског рата.

Послије савјетовања на Олимпу о судбини народа, ако и о томе да ли да Тројанци врате Хелену и отето благо, чиме би се спријечио рат, богови одлуче да заметну бој. Зевс шаље богињу Атену да наговори Тројанце да прекрше заклетву:

"У војску одмах одлети међ Тројце и међ Ахејце
и гледај задану нека Тројанци погазе веру
и нека навале први на поносне сада Ахејце".
Рече и подстакне тим ионако страсну Атену
оде пошто се вину низ главице Олимпске горе.
К*о син лукавца Кроана кад блиставу пошаље звезду
да бродарима или војницима широке војске

знамење буде, а из ње избијају варнице силне:
таквој подобна звезди Атена Палада тада
на земљу скочи сред војске, и сваки се зачуди борац,
био коњомора Тројац, ил с назуком лепи Ахејац.
Тада је суседу неко окренув се рекао ово:
"Заиста бесна ће борба и ужасан настати покољ..."
(IV 70 - 82)

Атена је са Ловћена скочила насред бојишта у Зетској равници. Како је Хомер одредио средину бојишта?

Атена је скочила усред једнакостраничног троугла којег је дефинисао Зевс, погледом са Олимпа на ахајске бедеме и путањом са Олимпа-Ловћена на Иду-Жијово. Тјемена овог троугла су: врх Ловћена-Штировник; врх Жијова-Кариман 2093 м и ахајски бедеми на десној обали Бојане.

Ако се повуку симетрале углова из ових тјемена, њихов пресјек је насред Зетске равнице, код насеља Гостиљ. Према томе, мјесто гдје је Атена скочила са Ловћена је Гостиљ у Зети. Овај правац је симетрала угла из тјемена Штировник.

Заједничка путања богиње Атене и Хере са Ловћена до ушћа Зете и Мораче захвата са паралелом угао 11° 15' (1/8 угла од 90°).

"А када стигну до Троје и двеју тамошњих река,
онде где Симеонт и Скамандар удружују вале,
ту заустави коње и белорука богиња Хера ...
Оне пак оду на плашљиве грлице налик,
ахајским борцима, желећ да помогну онде у борби".
(V 773 - 779)

Тачка на ушћу, гдје су дошле богиње са Ловћена и претходно приказана Атенина тачка код Гостиља у Зети чине правац сјевер-југ, односно нормалу. Угао који богиње праве на ушћу, скрећући нормалом на поприште је 78° 45° (7/8 угла од 90°)

Треба напоменути да се Хомер веома често користи углом од 11° 15', па би се могло рећи да је то основни угао ње-

гове картографије. Карактеристичан је и три пута већи угао: 33° 45' (3/8 угла од 90°).

Присуством богиње Атене код ахајског бедема и шанца на десној обали ријеке Бојане, Хомер је дефинисао односно потврдио, још једно тјеме Зевсовог троугла. (В.прилог)

У јеку жестоке битке за мртво тијело ахајског јунака Патрокла, Атена припрема најбољег јунака Ахилеја за препад на тројанску војску, правећи ватру изнад Ахилејеве главе:

"Тако се пламен с главе Ахилеју под небо дизо.
Од зида ступи само до шанца; међу Ахејце
не зађе, јер је мудри материн памтио савет.
Онамо стане и викне, а Палада потом Атена
крикне, и забуну страшну мед Тројце баци Ахилеј.
. . . . . .
Трипут на шанцу дивни Ахилеј закликће гласно,
трипут повуку се Тројци и помоћници им славни".
(XVIII 214 - 229)

Правац који пролази кроз двије тачке богиње Атене: шанац на Бојани и средина бојишта у Гостиљу, је симетрала Зевсовог троугла.

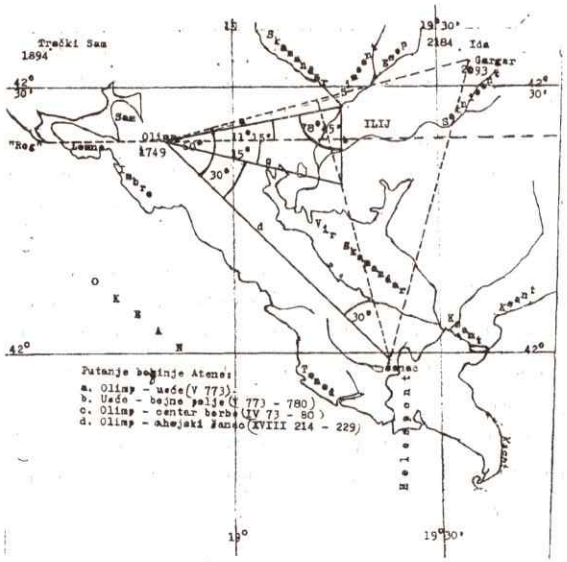

Геометрија богиње Ириде

Богиња Ирида је главни Зевсов гласник. Она носи поруке и боговима и људима. Међутим, Хомер јој поред ове даје и функцију главног мјерача географског простора.

Њене стазе на подручју краљевства Троје су приказане у сразмјерама; веома су јасно приказцане у стиховима и препознатљиве на подручју Црне Горе. (В.прилог)

У XXIV пјевању "Илијаде" - "Погибија Хектора" - приказане су двије путање богиње Ириде са Ловћена. Једно путовање је на запад, према полуострву Превлаци, а друго на исток, према Грудама - на десну обалу ријке Цијевне - у Илиј. Ове двије путање чине паралелу која пролази крајњим југом полуострва Превлака, врхом Ловћена и десном обалом Цијевне у Грудама. (В. прилог)

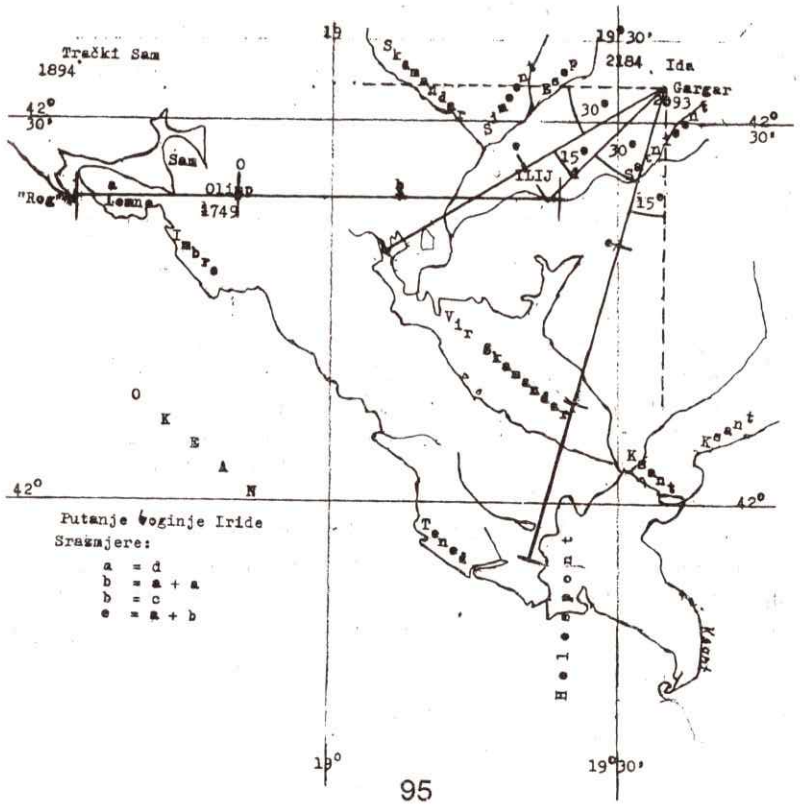

Дуж: Олимп - "рог", односно Ловћен - Превлака је означена словом "а", а дуж Ловћен - Груде словог "б". Из прилога се види да је дуж "б" једнака двије дужине "а" (б=а+а).

Ево како је Хомер описао предио између Ловћена и Превлаке, као и подводну пећину код Превлаке, власништво богиње мора Татиде:

"Рече и Ирида одмах ватренога оде да јави.
У средини између градовитог Имбра и Сама
скочи у море црно, а вода за њом зашуми.
Она зарони онде у дубину олову слична,
што се у море спушта о рогу вола са паше
да донесе смрт рибама месождерним. У спиљи
она пространој Тетиду нађе".

(XXIV 77 - 83)

Ирида је, са Ловћена, прелетјела границом - "средином" - између гредовитог Грбља и Врмца до морске пучине на југу Превлаке, коју Хомер на пучини види као воловски рог. Спиља богиње Тетиде је накрајњем југу Превлаке - "рога" - у морској дубини.

Богињу Ириду Зевс шаље у Илиј да обавијести краља Пријама о одлуци богова да се откупи тијело његовог сина Хектора:

"Кроновић Иригу тада у свети пошаље Илиј:
"Хитај, Ирида хитра, и олимпско остави село,
иди у Илиј и онде јунаку Пријаму јави
ахајским лађама нек иде драгог откупит сина."

(XXIV 143 - 147)

Ово је пут са Ловћена у област Груде, на десној обали ријеке Цијевне. Ова путања богиње Ириде је дупло дужа од претходне која се може узети као јединица мјере свих путања богиње Ириде.

Ријека Црнојевића

Пут богиње Ириде са жијовског врха Каримана до Ријеке Црнојевића није ништа друго до упоредни приказ два растојања. Растојање Кариман - Ријека Црнојевића једанко је растојању Ловћен - Груде. (ц = б)

Дуж Кариман - Ријека Црнојевића дата је Иридином путањом, која по налогу бога Зевса иде да пресретне богиње Херу и Атену које су пошле са Ловћена у Зету - на бојиште:

"Одлази, Иридо брза, и сад их окрени да мени
не иду сада насупрот, ..."
Рече и Ирида одмах ветронога оде да јави,
слети са идских брда, Олимпу високом долети,
гдено су права врата на доловитом Олимпу.

(XVIII 399 - 411)

Главна врата ка Ловћену су долина Ријеке Црнојевића. Ова је долина најподеснији прилаз врховима Ловћена, па отуда и одредница "прва врата Олимпа".

Правац којим се кретала богиња Ирида са Каримана захвата са паралелом угао од 30°.

Пут до Илија

Упечатљив је Иридин лет са жијовског врха Каримана до Скејских врата Илија, када је Зевс шаље да пренесе поруку тројанском вођи Хектору, чија се војска, гоњена, зауставила пред градским вратима:

"Жури се Ирида брзо и Хектору ово саопшти"
Рече, а Ирида брза, крилонога, послуша Дива,
Она под свети Илиј са врхова Идских долети".

(XI 186 - 196)

Ова путања са врха Каримана захвата са паралелом угао од 45°.

Дужина Кариман - Скејска врата једнака је дужини Ловћен - Превлака. (б = а)

Жијово - Улцињско поље

Растојање између врха Каримана и стајног мјеста бога Посејдона, земљотресца, на улцињском пољу, приказано је такође путањом богиње Ириде. Она носи Зевсову поруку са Жијова Посејдону на улцињском пољу:

"Иридо брза, хитро отиди и Посејдону
господу јави..."
Рече, а Ирида брза, крилонога послуша Дива
и са висова Идских под свети одлети Илиј".
(XV 158 - 169)

Хомер је овде употребио израз "под Илиј". Пратећи хронологију, борба се у овом тренутку одвија на улцињском пољу, код лађа гдје је и Посејдон, па израз "под Илиј" алудира на ратни вихор под градом Илијем и може се односити на било које мјесто попришта.

Путања богиње Ириде са Каримана на улцињско поље захвата са паралелом угао од 75°.

Растојање од жијовског врха Каримана до улцињског поља једнако је растојању од Груда до полуострва Превлаке, (е=а+б).

Посејдон на Орјену

Погледима и путањом бога Посејдона са Орјена, Хомер још једанпут даје јасан географски преглед Црногорског приморја, Зетске котлине, као и подручја између Орјена и Проклетија.

У XIII пјевању Хомер "поставља" два највиша божанства на два планинска врха: Посејдона на Орјен, на запад, и Зевса на планину Жијово у Кучима, на исток.

У тренутку када је Зевс на највишем врху Жијова, Сурдупу, 2.184 м, Посејдон се налази на највишем врху Орјена. Ова два врха су на истој географској ширини, па је права која пролази кроз ова два врха једна од паралела Хомерове картографије.

Зевс са Иде, Жијова, види битке код лађа, на Бојани, а окрећући поглед према западу види: "крај у коме коњодржни Трачани живе", тј. континентални Трачани, данас Кривошије, као и племена између Кривошија и Куча: "Мишани борци изблиза, поносни Хипемолзи и још Абији праведни врло". Данас су то предјели Цуца, Пјешиваца и Комана. Сви ови предјели се виде са Жијова.

Док је поглед на борце, према југу, вертикалом, погед на Кривошије је на запад, паралелом. А Посејдон се налази на:

" ... највишем врхунцу пумовитог Трачког Сама;
цела се Идска планина отуда могла да види,
видио се Пријамов град и ахајске лађе."
(XIII 13 - 15)

Са Орјена Посејдон види планину Жијово паралелом; види Пријамов град, Илиј, правцем који са паралелом захвата угао од 15°, на десној обали ријеке Цијевне, и види ахејске лађе на улцињској ривијери, правцем који са паралелом захвата угао од 52° 30'. Сви ови предјели су видни са Орјена под овим угловима.

Посејдонова стаза, опјевана у тринаестом пјевању "Илијаде", веома се лако препознаје и данас. На овој стази су приказана два временом неуништива здања. То су двије пећине, непосредно уз морску обалу, у мору, па Посејдон за вожњу између ових пећина користи "животиње морске".

Посејдон се упућује према ахајском табору, на десну обалу ријеке Бојане, да би помогао Ахајцима који су сабијени

уз морску обалу. Прва станица на путу са врха Орјена је Плава спиља - Посејдонов град Ега - на обали Луштице.

Из Плаве спиље бог се запућује морском кочијом према Бојани. Међутим, на пола пута налази се друга његова приобална пећина, у којој оставља "животиње морске" и копном продужава према ахајском табору:

"Има некаква дубока у заливу пространа спиља,
између Имбрових стена и Тенеда; управ на пола пута
земљотресац бог Посидон устави коње ...
. . . . . .
. . . . . а он у Ахајски запути табор".

(XIII 32 - 38)

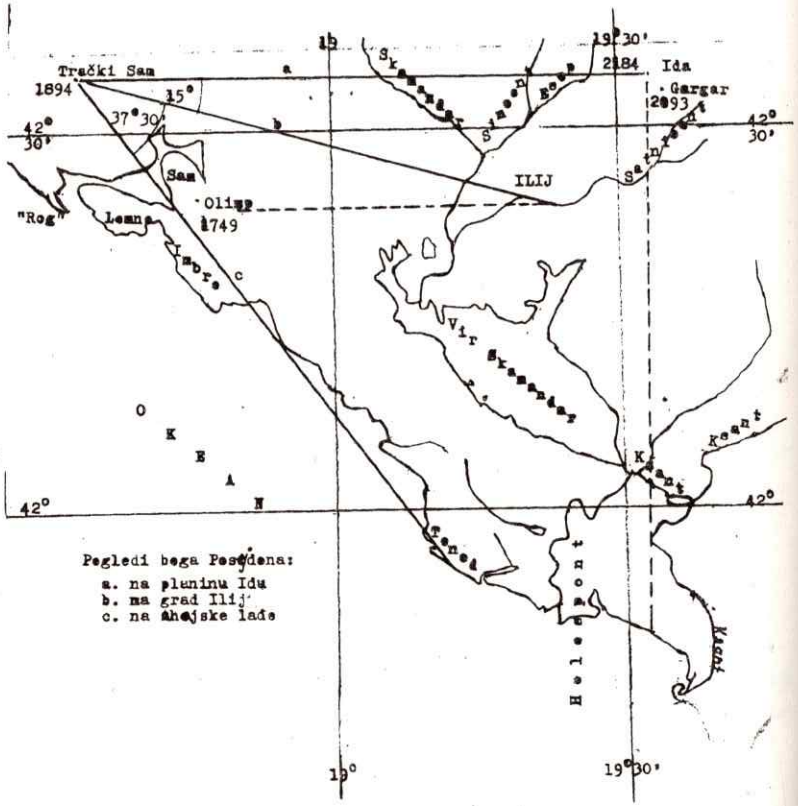

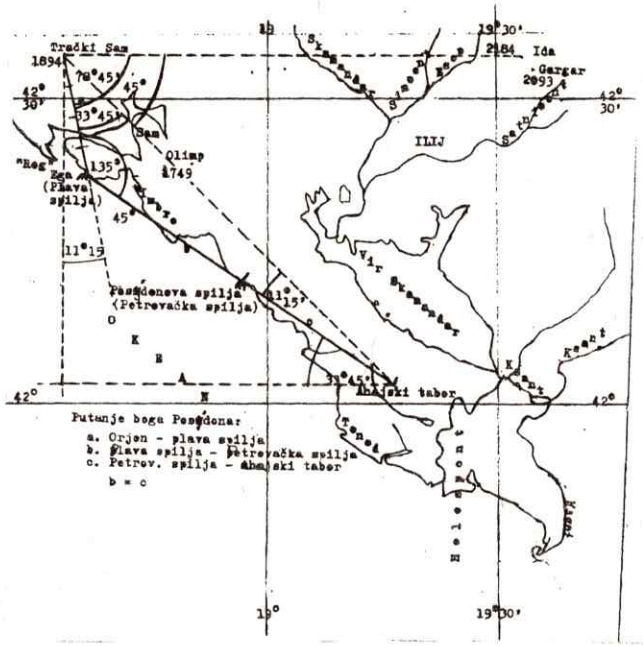

Та друга пећина бога Посејдона налази се између полуострва Имбра и Тенеда, данас Грбља и улцињске ривијере. Данас је то Петровачка пећина.

На основу растојања Плава спиља - Петровачка пећина, које чини половину пута, није тешко одредити локацију ахајског табора - око Шаског језера и Бојане. Друга половина пута је копном; од Петровачке пећине према Шаском језеру и Владимиру.

Правац кетања Посејдона са Орјена према Плавој спиљи сијече паралелу под углом од 78°45' (тј. 7/8 угла од 90°)

Из Плаве спиље Посејдон скреће са 45° према Петровачкој пећини.(В.прилог)

Посејдон и земљотреси у Црној Гори

Земљотресац Посејдон, чије се владништво простире на мору и на приобалном морском подручју, односно копну које карактеришу земљотреси, био је чест гост на Црногорском приморју.

У тројанском рату Посејдон је савезник Ахајаца јер је честим земљотресима уништавао живу силу и материјална добра на подручју Троје, данас Црне Горе. На основу стихова "Илијаде" као и неких легенди везаних за црногорско приморје, бог Посејдон имао је веома распрострањен култ на овом подручју Јадрана, што наводи на закључак да су земљотреси били веома честа појава на овом дијелу Балкана. Ако се овом дода да је Посејдон други по рангу, одмах послије његовог брата Зевса, онда је јасна чињеница да су земљотреси били честе непогоде које су пратиле ово подручје.

Узроци земљотреса на подручју данашње Црне Горе су били и вулкани. Један такав вуклан који је проузроковао земљотресе на овом подручју описао је Хомер у борби бога вулкана Хефеста и бога дубоких вирова Скамандра, данас Скадра. Вулкан који је Хомер описао на тројанском попришту, у виру Скамандра, био је кратког даха, али његово дјело је и данас препознатљиво. Ево како је Хомер приказао вулкан у тројанском пољу, у јеку борбе смртних и бесмртних:

"Најпре се пољем огањ разгори и паљаше мрце,
што их беше на рпе, а смаче их дивни Ахилеј.
Цело се осуши поље и бистра се потисне вода...
. . . . . .
потом блистави пламен у реку наврне Хефест.
. . . . . .
Рече, сагореван огњем, а лепа му узаври вода.
Као кад бакрач ври подјарен великим огњем,
те се у њему топи сланина пратилне свиње,
кркће са свију страна, а под њим сува су дрва:
тако је горела река и њена кипела вода.
Не хођаше тећи и стаде, а мудри је Хефест

Силни мучаше паром".

(XXI 343 - 367)

Вулкан који је Хомер описао у наведеним стиховима, очигледно, био је краткотрајан, али су и данас препознатљиви његови трагови. Тако се, рецимо, наука данас пита: откуд кратер у Скадарском језеру, дубок 44 м. Одговор на то даје Хомеров опис бога воде, Скамандра и његова борба са вулканом. Не знам како је наука протумачила пјешчану тврђу, односно, како то старосједеоци Зете називају пећину, у зетској равници. Везивни карактер пјесковитом терену зетске равнице дала је лава, а кратер Скадарском језеру вулкан.

Чести земљотреси на подручју Црне Горе могу, али не морају бити посљедица овог вулкана. Међутим, земљотреси су били чести јер сам Хомер често види бога посејдона на овом подручју.

Ево како је приказан земљотрес који се десио непосредно пред главни окршај смртних и бесмртних под Тројом:

"Родитељ смртном роду и бесмртном страшно загрми
с високог неба, а оздо владар Посејдон потресе
бескрајну земљу и брдске врхунце задрма стрме.
Сва су подножја Идској многоглавој тресла се гори
и сви врхунци и тројанска тврђа и ахајски броди.
Сам се препадне доле цар мртваца Аидонеј
устрашен с престола скочи и врисне, да му одозго
земљотесац владар Посидон не би расколио земљу
да се покаже стан и смртног и бесмртног рода
труо и страшан, од којег и сами сзазиру бози.
Толик заори се громот, кад бози заврну раздор.
Јер ту господару тад Посидону стане насупрот
Фебо Аполон..."

(XX 56 - 68)

Хомер супроставља бога земљотресца, Посејдона, богу сунца Аполону, па се може закључити како зна да земљотре-

си настају и услед наглог хлађења, односно загријавања Земљине коре.

Географија богиње Хере

И путањама богиње Хере, као и њеним погледима са Ловћена, Хомер је јасно приказао географију јужне Црне Горе.

Прва путања богиње Хере, заједно са Атеном, приказује положај највећег врха Ловћена, Штировник, према ушћу Зете и Мораче.

Богиње су из својих храмова на Олимпу, данас Ловћену, дошле на највиши врх Штировник, гдје су нашле бога Дива, чиме се истиче основна тачка географије и картографије:

"Нађу Дива где седи од богова других далеко
на највишем врху многоглавог Олимпа.
Онде заустави коње белорука богиња Хера".
(V 753 - 755)

Послије консултација са Зевсом, богиње се запуте према ушћу Сумоента и Скамандра, односно Мораче и Зете, а одатле скрећу према бојишту:

"Тако рече, и њега белорука послуша Хера.
Она ободе коње и они хоћко потче
посред ваздушног пута мед земљом и звезданим небом...
А када стигну до Троје и двеју тамошњих река,
онде где Симеонт и Скамандар удружују вале,
ту заустави коње белорука богиња Хера".
(V 767 - 775)

Правац: Штировник - ушће Зете и Мораче захвата са паралелом угао од 11° 15', односно 1/8 угла од 90°.

Доласком на ушће, богиње остављају божанске кочије, и иду ка борцима на пољу Ћемовском нормалом:

"Оне пак оду у ходу на плашљиве грлице налик,
аргејским борцима желећ да помогну онде у борби.
А кад онамо стигну где бејаху прави јунаци..."
(V 778 - 780)

Правац: Шировник - ушће и ушће - Ћемовско поље захватају угао од 78° 45', односно 7/8 угла од 90°. (В.прилог)

Хомер мјеста која се не догледају приказује путањом богова. Тако је и правац Ловћен - ушће приказан путањом богова. Са Ловћена се не види ушће Зете и Мораче, јер га заклања Мало брдо.

Видици богиње Хере

У јеку борбе, када тројанска војска сабија Ахајце уз морску обалу и лађе, уз помоћ Зевса, који се тада налазио на препуном Жртвенику на светој планини Троје - Иди, данас Жијову, Посејдон, крију̀ћи се од Зевса, долази на бојиште код лађа. У истом тренутку богиња Хера се налази на највишем врху Ловћена, Штировнику, и док јасно види Зевса на највишем врху Жијова, у једном тренутку примијети и Посејдона, на улцињском пољу:

"Обрне поглед на поље златотрона богиња Хера
с врха Олимпа горе у битки борце што слави
смотри рођеног брата и дјевера како се жури
знојав, те она у души радосна буде,
а на највишем врху планине вреловите Иде
примети Дива где седи, и мрзак јој у срцу буде".
(XIV 153 - 158)

Ови погледи богиње Хере нијесу правилно према правцу исток - запад, односно паралели, већ је оријентација утврђена према једином видном са Ловћена мјесту на улцињском пољу. То мјесто, односно тачка на којој се налази бог Посејдон

међу борцима, је на обали залива Милена на Великој улцињској плажи.

Поглед према Посејдону на улцињском пољу и према Зевсу, на највишем врху Жијова чине угао од 75° у стајној тачки богиње Хере на Ловћену.

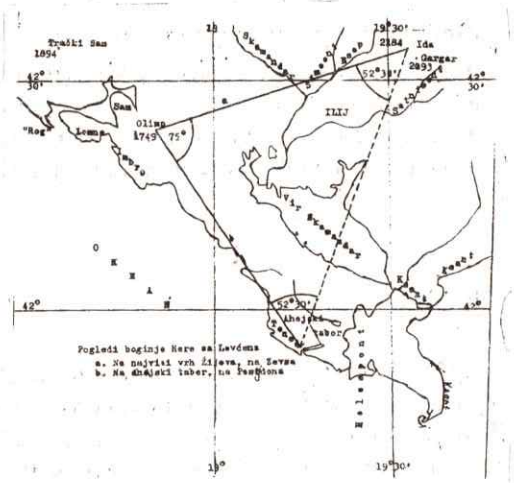

Краци од Хере до Посејдона и од Хере до Зевса су једнаки. Тако троугао, чија су тјемена Хера на Ловћену, Зевс на Жијову и Посејдон на улцињској плажи, има једнаке углове у стајним тачкама Зевса и Посејдона, по 52° 30', док Херина стајна тачка има угао од 75°. (В.прилог)

Херина љубавна стаза

Да би омогућила побједу Ахајцима у тројанском рату, господарица Олимпа, Хера, не бира средства да приволи Зевса који је на страни Тројанаца. У крајњој нужди, она шармира, заводи и успављује Зевса, и то на светој планини Троје, Иди, данас Жијову у Кучима.

Прије поласка са Ловћена на Жијово, Хера узима љубавне чаролије од богиње љубави, Афродите, а заобилазним путем наилази на бога Сна, кога води са собом да би успавао Дива.

Херина путања је чаробна, заобилазна, скривена. Она Олимпљанима скрива истину о путовању, па каже богињи Афродити:

"Дај ми жудњу и љубав, о ћерко, чиме ти умеш
богове бесмртне све и смртне људе савладат.
Идем да видим земљи многохраној крајеве крајње
и Океана праизвор наш, и Тетију мајку..."
(XIV 198 - 201)

Међутим, она иде на Жијово. Док је Зевсова путања Олимп-Ида, односно Ловћен-Жијово, била директна, Хера укрива трагове и кружи око Ловћена. Пошто је од Афродите узела љубавне чаролије:

"Тад Африодита Дивова кћерка у дом се врати,
Хера пак остави врх Олимпа и крене.
Стигне у Пијерску земљу, у област Ематије љупке,
потом се вине на снежне на горе коњика Трака,
на највише висове, ал ногама не дирне земљу;
с Атоске горе у валовито спусти се море,
дође затим на Лемно, у град Тоанта божанског".
(XIX 224 - 291)

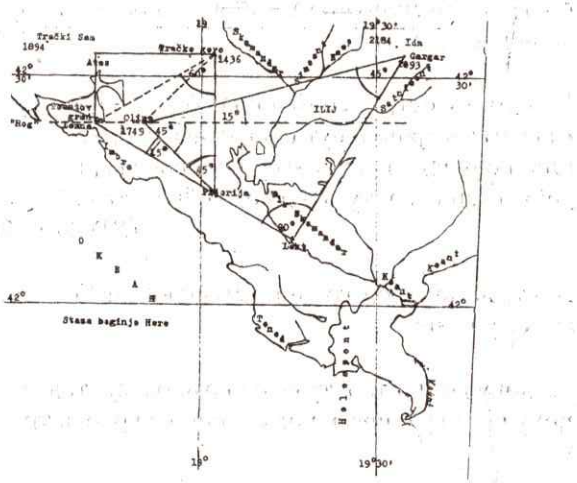

Полазни правац богиње Хере са Ловћена сијече паралелу под углом од 45° према југоистоку. Тим правцем Хера стиже до Пијерије, данас Црмнице, на мјесто, односно тачку која са врхом планине Гарач чини нормалу. Том нормалом скреће на Гарач. Са Гарча, "горе коњика Трака", Хера скреће врховима трачких гора паралелом, на запад, и долази до Велог врха, "Атоске горе", код Црквина, до тачке која је нормала на границу Луштице и Грбља. Том нормалом Хера силази на море и морским путем доази до Луштице, Лемна. Са Велог врха спушта се у Рисански залив и тјеснацем Вериге стиже на границу Луштице и Грбља. На граници ова два полуострва Хера се састаје са богом Сном, у Тоантовом граду. Храм бога Сна се налази на обали мора, на граници Луштице и Грбља:

"...Једном се руком земље хранодавке прихвата сада,
а другом блиставог мора, да нам сведоци буду
богови доњи сви што живе около Крона..."
. . . . . .
Одмах с острва Лемна и Имбра заједно оду".
(XIV 272 - 281)

Стихови јасно казују да су богови кренули са копна, са границе Лемна и Имбра, са дате тачке. Према томе Лемно и Имбро нијесу острва већ два полуоства.

Са границе Луштице и Грбља Хера и Сан крећу према планини Иди, Жијову:

"... одмах с острва Лемна и Имбра заједно оду
маглом завејани и пут прeваљиваху брзо.
Они пођу Иди вреловитој, колевци звери,
дођу до Лекта и ту се од воде одвоје тад..."
(XIV 281 - 284)

Лект, на путу од границе Луштице и Грбља до Жијова, налази се у води:

"... дођу до Лекта и ту се од воде одвоје тад
пођу по суву и шуми под стопом се врхови тресли.

Ту се сакрио Сан да Дивове га не виде очи,
пошто се попе на јелу високу што беше на Иди".
(XIV 284 - 287)

Топос Лект је острво Морачник у Скадарском језеру. Правац којим су богови дошли до Морачника са границом полуострва Луштице и Грбља сијече паралелу под углом од 30°.

Послије Морачника богови се одвајају од воде и крећу ка Иди. Бог Сан остаје скривен на јели у подножју врхунца Иде, Гаргара, данас врхунца Жијова, Каримана, а Хера продужава:

"Хера се хитро попе на Гаргар висок врхунац
Идске планине, а смотри је Див".
(XIV 292 - 293)

Правац Морачник - врх Жијова Кариман (2093 м) са претходним правцем гради угао од 90°.

Станишта богиње Тетиде

Тетида, кћерка морског бога Нереја, удала се за смртника Пелеја и са њим имала сина - касније најбољег јунака под Тројом - Ахилеја.

Тетида има више станишта и светилишта по морским пећинама. Њено станиште у Троји је код данашњег полуострва Превлаке у морској дубини, код рта Оштро.

Пећина богиње Тетиде је лоцирана у опису пута богиње Ириде:

"Срединoм између Имбра градовитог и Сама
скочи у море црно,а вода за њом зашуми.
Она зарони онде у дубину олову слична,
што се у море спушта о рогу вола са паше
да донесе рибама смрт месождерним. У спиљи
она пространој Тетиду нађе".
(XXIV 78 - 83)

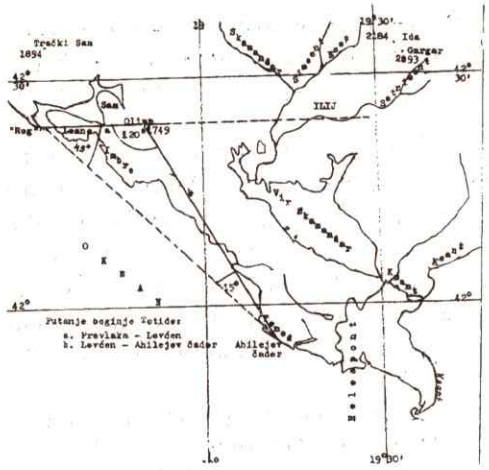

Преведено ововременим топонимима стихови би гласили:

"Границом гредовитог Грбља и Врмца скочи у море црно, а вода за њом зашуми. Она зарони онде у дубину олову слична, што се у море спушта о рогу Превлаке да донесе рибама смрт месождерним. У спиљи она пространој Тетиду нађе".

Ирида је границом Грбља и Врмца, која се налази на паралели врха Ловћена, преко Луштице, прелетјела до рога Превлаке.

Иридин правац је и правац којим је богиња Тетида два пута долазила код Зевса на Олимп, Ловћен. Ове двије путање приказане су у првом и посљедњем пјевању "Илијаде".

"Тетида сети се тада и ниче из таласа морских,
рано се она небесима вине на Олимп.
Дива громогласног нађе где седи далеко од других
на највишем врху многоглаве олимпске горе".
(I 496 - 499)

Веома је јасно приказан највиши врх Ловћена према рогу Превлаке. Тетида се кретала географском ширином, односно паралелом Штировника, врха Ловћена.

Други пут (24. пјевање) Тетида путује заједно са богињом Иридом:

" Крене на пут, а пред њом ватронога Ирида брза
као вођ, а вал се око њих увијаше морски.
Када већ на обалу стигну узлете на него обе.
Дива свевидног нађу...
. . . . . .
"Тетидо, дође на Олимп, у дубоком чемеру своме ..."
(XXIV 95 - 104)

Послије разговора са Зевсом на Ловћену, Тетида је послата да обавијести сина Ахилеја о божјој одлуци: да се врати мртво тијело најбољег тројанског јунака, Хектора, оцу Пријаму:

" Рече и послуша њега сребронога Тетида одмах;
спустив се Олимпској гори низ врхове богиња оде
и стиже сину у шатор".
(XXIV 120 - 122)

Ова божја стаза приказује подручје од Ловћена до улцињске ривијере. Врхови којима се богиња кретала су: Штировник, Хум, Вељa Тројица, Илијино брдо, Суторман, Румија, Лисињ и Можура. Крајња тачка ове стазе је Ахилејев табор, на улцињској ривијери.

Угао који граде правци Превлака - Штировник и Штировник Ахилејев табор износи 120°.

Путања бога сна

Храм бога Сна се, по Хомеру, налази на граници Лемна и Имбра, данас Луштице и Грбља. Од овога храма полазе два геометријска правца.

Први је путања бога Сна од храма до улциње плаже. На овај пут бог Сан иде по наредби бога Зевса:

"Хитај варљиви Сне, до ахејских бродова брзих,
Агаменону уђи у чадор Атреја сину."
(II 8 - 9)

Правац којим се кретао бог, од свога храма до Агамемнонова чадора, сијече паралелу под углом од 45°.

На други пут бог Сан, од храма према острву Морачник у Скадарском језеру, иде са богињом Хером. Прије поласка на састанак са богом Сном и њиховог заједничког пута до острва Морачника, Хера са Ловћена види бога Дива на највишем врху планине Жијова Сурдупу.

Правац врх Жијова-храм бога Сна захвата са паралелом угао од 15°. Правци врх Жијова-храм, и храм-Агамемнонов чадор чине угао од 60°. Растојање од храма до врха Жијова и Агамемнонова табора је једнако, па су ове двије праве странице једнакостраничног троугла, чија су тјемена храм бога Сна, врх Жијова и Агамемнонов чадор.

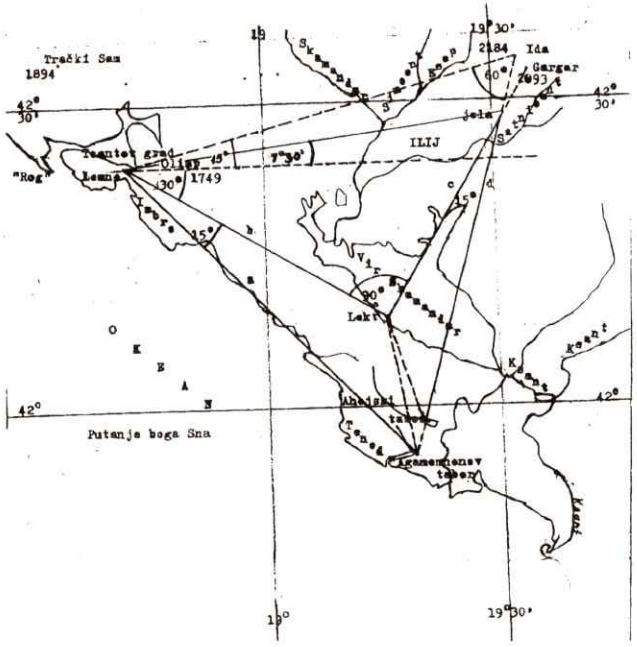

Сан на Жијову

Да би успавала Зевса, и тако онемогућила предност Ахајцима у борби, Хера води и бога Сна, којега налази у његовом двору на граници Луштице и Грбља, односно Лемна и Имбра.

Њихов пут до Лекта-Морачника-је под углом од 30°.

Са Морачника богови скрећу за 90° и запућују се према Жијову. Али! Не према највишем врху, гдје је Хера прије поласка видјела Зевса, већ иду према мањем врху Гаргару, данас Кариману. Правац: острво Морачник - врх Каримана, захвата са паралелом угао од 60°.

Сан остаје скривен испод врха, да га не би примијетио Зевс, а Хера се пење:

"Ту је чекао Сан да га Дивове не смотре очи,
пошто се попе на јелу високо што беше на Иди".
(XIV 286 - 287)

"Хера се хитро попне на Гаргар висок врхунац
Идске планине, а смотри је Див".
(XIV 292 - 293)

Тачка на којој је остао Сан, у планини, налази се на правцу већег врха према Агамемнонову чадору. Овим правцем Сан одлази са Жијова према ахејским борцима и лађама, гдје се налази Посејдон:

"Ахејским лађама тада отрчи освежавни Санак,
желећи јавити глас земљотресцу земљу што тресе.
Ближе њему приступи и крилате прозбори речи:
"Сад, Посејдоне, можеш Данајце по вољи бранит,
докле Диве још спава, у дубок сан га уљуљах.
Хера очара њега те с њом се у љубави здружи".
(XIV 354 - 360)

Веома је интересантна геометрија бога Сна. Катете правоуглог троугла, чија су тјемена храм на Луштици, острво

Морачник и јела на Жијову, су уједно и странице два троугла који имају подударне углове.

Путање Хермије

Спасилац, избављивач и вјесник богова и људи, бог Хермија, је син Зевса и Маје, Атлантове кћерке.

Хомер га у "Илијади" приказује као вјештог вођу и пратиоца краља Троје Пријама кроз непријатељски логор, при откупу Хекторовог тијела.

Двјема путањама бога Хермије, са Ловћена, приказане су четири карактеристичне тачке на простору данашње Црне Горе и Албаније.

Прву путању карактеришу три тачке, па је очигледно да се ради о Хермесовом троуглу. Прва тачка је врх Ловћена, одакле Зевс шаље Хермију на задатке:

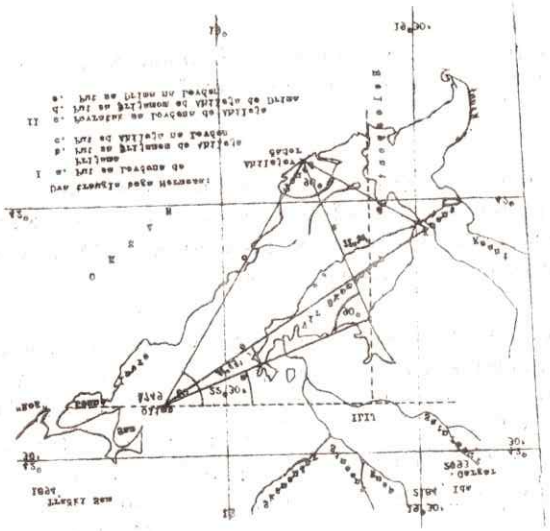

"Иди и Пријама сада до пространих ахејских лађа
тако поведи да га од бораца данајских нико
не види, не позна, док Ахилеју не дође старац!"

(XXIV 236 - 238)

Друга тачка је, значи, Ахилејев чадор у Улцињу. Трећа тачка Хомерове географије је мјесто сусрета краља Пријама и пратње са богом Хермијом, на путу Илиј-Тенед.

"Кад се провезу они крај великог Илова гроба,
онда уставе мазге и коње, у реци да воде
пију. Већ се тама по земљи спустати стане:
тада погледав напред гласник, изблиза, Хермију смотри".

(XXIV 349 - 352)

Ова тачка се данас налази на обали Хотског залива, који није ништа друго до потопљено речно ушће; потопљено усљед дизања нивоа воде Скадарског језера. Тачка на Хотском заливу геометријски је одређена са двије линије: правцем са Ловћена, који са паралелом прави угао од 22° 30' и правцем од Ахилејевог чадора који са нормалом прави, такође, угао од 22° 30'. Ова два правца се сијеку на обали Хотског залива под углом од 90°.

Пошто је испратио краља Пријама до Ахилејевог чадора, Хермија се враћа на почетну тачку, на Ловћен, чиме је ограничио простор у троуглу.

Хермес не би био Хермес ако не би херметично оградио простор којим пролази. Тако је и другом путањом, са Ловћена, оградио простор којим је прошао да би вратио краља Пријама кроз ахајски табор. Хермија, са Ловћена, иде у ахилијев табор правцем који са пралелом захвата угао од 60°:

" Само Хермију није брзохоћу могао санак
да обрва, јер је размишљао како ће краља
Пријама од лађа одвест, да не знају јаки стражари.
Ступи му близу крај главе.

(XXIV 679 - 682)

Пошто је извео Пријама, Хермија га оставља на обали Дрима, Хомеровог Ксанта:

"А кад већ стигну до брода оној лепотекој води,
Ксанту вировитом што Див га бесмртни роди,
онда Хермија опет на високи одлети Олимп".
(XXIV 692 - 694)

Од Ахилијевог чадора, Хермија прати Пријама до Дрима, односно до рукавца ове ријеке који су улива у Скадарско језеро.

Правац Ахилејев чадор - Дрим, са претходним Ловћен - Ахилејев чадор гради угао од 90°. Ове двије праве су и катете правоуглог троугла, чија је хипотенуза права Дрим-Ловћен. (В.прилог)

Два троугла које је направио бог Хермес имају једну заједничку страницу, то је страница Ловћен-Ахилејев чадор која је хипотенуза у првом троуглу, а катета у другом.

Интересантно је да хипотенуза другог троугла, Ловћен-Дрим, захвата са паралелом угао од 33° 45' (3/4 угла од 45°). То је правац којим се Хермија вратио на Ловћен са Дрима.

КАТАЛОГ МИКЕНЕ

Ако су прије оснивања Рима на Апенинима и појаве хеленизма на Балкану, области Балканског полуострва између Јадранског, Јонског, Егејског и Црног мора насељавала тројанска племена, на коме су простору живјела ахајска племена?

По Хомеру, Ахајци су живјели на веома разуђеној обали. Помињу се многа острва, полуострва, ртови, заливи. Која је то обала која може да задовољи каталог Хомерове Микене ако је југ Балкана припадао тројанским савезницима? Одговор може бити само један - то је обала средњег и сјеверног Јадрана, односно средња и сјеверна Далмација, Ломбардија и Италија.

Херодот и историја

Логичким тумачењем појава које су се десиле у далекој прошлости долази се до закључка да је Херодот у списима често мијешао и простор и вријеме, чак и вијекове, те да га треба читати са много опреза.

Херодоту је непозната географија и историја мимо Грчке, па тако описујући појаве и просторе у Европи, често негира и себе. Тако, рецимо, знате да је Европа ахајско име, по Кадмосовој сестри Еуропи. Али, исти Херодот се пита откуд ахајски назив ријеци која протиче кроз Европу.

Ево како је Херодот одредио ријеку Еридан, данашњи По: "Не слажем се, наиме, с тим да постоји ријека коју Барбари

зову Еридон, а која се на северу улива у море и са које нам, како се прича, долази јантар, а не знам, такође, ни за каситерска острва, са којег нам опет долази коситар. Већ само име Еридан доказује да он није варварска реч, већ хеленска, и ту је реч први створио неки песник. Исто тако, нисам могао да чујем ни од кога, иако сам се око тога много трудио, да ли постоји море у том дијелу Европе. У сваком случају, истина је да нам коситар и јантар долазе из ових најудаљенијих предела".

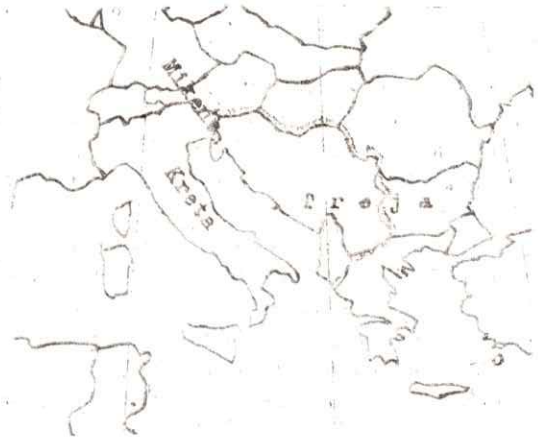

Kretsko-mikenski savez i savez Troje prije podizanja Rima

А ево шта за ријеку Еридон каже римски историчар Полибије: "Река Пад, коју песници називају Еридан, има своје изворе у Алпима".

Херодот казује да је од ријеке Еридан стизао јантар у Средоземље, што се поклапа са историјском чињеницом да је кроз Јадран пролазио стари јантарски пут од сјевера Европе, према Средоземљу.

И Херодот и Полибије налазе ахајске елементе по цијелој Европи, а не слуте да су Хомерови Ахајци живјели на сјевернім обалама Јадрана и у западној Европи. Полибије не схвата да је Рим директни наследник ахајске области Крете, која је у Хомерово вријеме била на Апенинима. Али зато римски песник Вергилије, који је имао увид у све тајне Рима, зна поријекло Римљана.

Вергилије и Ахајци

Вергилије, у "Енеиди", описује збивања послије пада Троје. У овом дјелу тврди да су ахајски ратници под Тројом долазили и са италијанске обале, па и то наводи на закључак да је Хомерова "Крета земља, што дијели пучину пусту" данас Италија. Вергилије описује лутања тројанског вође Енеје Јадраном, гдје наилази на групу сународника које су Ахајци одвели у заробљеништво, и каже да су ови заробљеници у новом крају подигли нову Троју.

Тумачи "Енеиде" сматрају да су оснивачи "Нове Троје" данас познати као Венецијанци. Међу заробљеницима који су подигли "Нову Троју", Енеја среће и тројанског пророка Хелена, Пријамовог сина. Хелен савјетује Енеји да не насељава јадранске обале Италије, јер на тој обали живе Ахајци, односно Грци:

"Бјежи из ових крајева Италије,
које ближе нама купа наше море,
у свим крајевима тим зли Грци живе".

Стихови недвосмислено казују да обале Троје и Италије купа исто море, као и то да на италијанској обали живе Ахајци.

За тројанског савјетника Антенора се каже да је у заробљеништву подигао град Падову. Да је Антенор био заробљеник на сјеверу Јадрана тврди и Вергилије, ријечима које богиња Афродита упућује Зевсу:

"Ти Антенора пусти да ахајској избегне војсци,
уђе у италијански залив Либурнијску земљу,
и без икакве бједе да прође изворе Тимаве..."
(I 242 - 245)

Античка ријека Тимава је данас Шкоцијанска ријека у Словенији, која се улива у Шкоцијанску јаму. Долином ове ријеке тројански савјетник Антенор је из заробљеништва избјегао преко либурнијске земље-према Италији. Античка

земља Либурнија се простирала око планине Велебита и захватала је подручје од Истре до Равних котара.

Итака

Географску проблематику Ахајаца, наравно Хомерових, прехеленских, најлакше је почети од острва Итаке, Одисејеве постојбине.

Разлику између праве, Хомерове Итаке и Итаке у Јонском мору лако је уочити у Одисејевом казивању о амбијенту овог острва.

"С Итаке сунчане ја сам, на оствру томе се диже
брдо шумовито Нерит, а види се већ из даљине;
острва леже многа око ње, сва су наблизу:
ту је Сама, Дулихај и јоште шумовити Закинт.
Итака сама је ниска и најдаље у мору лежи
на запад, остала острва истоку леже и сунцу ..."
(IX 21 - 26)

Хомерова географска одређења су јасна. По њему, Итака је најзападније острво Ахајског архипелага, које је насељено.

Овај податак је, чак, два пута наглашен: "најдаље у мору лежи на запад, остала острва истоку леже у сунцу".

Ови стихови не могу се односити на Итаку у Јонском мору. У Јонском мору и западнија и већа острва од Итаке су Кефалонија, Крф и Левкас. Према томе, Одисејева Итака не може бити у Јонском мору.

Лоцирање Одисејеве Итаке у Јонском мору оспорава још једна чињеница: обале Јонског мора и југа Балкана, у Хомерово вријеме - прије хеленизма - насељавали су Пелазги, племе које пипада каталогу Хомерове Троје.

Ако Вергилије, у "Енеиди", казује тајну коју зна само Рим; и да су Ахајци живјели на обалама сјеверног и средњег Јадрана, као и на подручју Апенина, онда и Хомерову Итаку треба тражити на том дијелу Јадранског мора.

Хомер каже да је Итака најзападније насељено острво Ахајског архипелага, а да "остала острва истоку леже и сунцу". Најзападније насељено остврдо Јадранског архипелага је Лошињ. Лошињ је донедавно са Цресом представљао континенталу цјелину. Међутим, прокопавањем вјештачког канала створена су два острва, тако да се Хомерова Итака сада састоји из два дијела.

Од Цреса до Велебита

Полошај острва Цреса и Пакленице под Велебитом, може се препознати на основу описа пута Црес-Пакленица, односно Итака-Пил. Ово је путопис Одисејевог сина Телемаха.

Хомер јасно казује да је Телемах испловио са Итаке, са запада према истоку. Наиме, богиња Атена, када Телемах - креће на пловидбу шаље повољан вјетар, Зефир:

"Тад им Атена сјајноока ветар повољан посла,
оштрог Зефира, што дува по силној пучини морској.
(II 420 - 421)

Лађа се, без сумње, креће под дејством западног вјетра - Зефира - према истоку. Из данашњег залива Врч, са југоистока Цреса, лађа је кренула према Велебиту између острва Раба и Пага. Гоњена западним вјетром стиже до сјевера острва Пага, а одатле морске струје - линијом мањег отпора, због удара у обалу Велебита - скрећу према југоистоку велебитским каналом. Ношена повољним, божјим струјама, лађа стиже пред Пакленицу.

Не само да је дат географски положај Итаке и Пила, односно Цреса и Пакленице, већ и време пловидбе између ових предјела.

Да би испловио кришом са Итаке, Цреса, син Одисејев Телемах креће у сумрак према Пилу, Пакленици:

"Смири се сунце и на путеве спусти се тама,
хитру натисне лађу Неомен и свима је снабде
справама...
. . . . . .
У лађу тада уђе Телемах, а пред њим Атена...
. . . . . .
Тада им Атена сјајноока ветар повољан посла,
оштрог Зафира, што дува по целој пучини морској...
. . . . . .
Тада по средини једра задува вјетар, а шумхи хучаше талас...
...Целу ноћ и у зору лађа је валове секла".

Пловидба са Цреса је почела у сумрак, под повољним вјетром. Овај полазак је описан при крају другог пјевања "Одисеје". Долазак у Пил, Пакленицу, описан је на почетку трећег пјевања.

Хелије уста из вала, и прелепу остави воду
те се, да бозима сија, попне на бакарно небо
и да људима смртним житородну обасја земљу.
У о време они под лепо саздани Пилос, под град..."
(III 1 - 5)

Лађа је растојање од Итаке до Пила прешла за ноћ и јутро. Растојање између Цреса и Пакленице, морским путем, износи око 80 км, па је вјероватно да су лађе тога времена могле прећи ово растојање за ноћ и јутро.

Антички хроничар Псеудо Скилакс из IV в.п.н.е. казује да су и илирске лађе растојање од Будве до Драча прелазиле за дан и ноћ, односно за 24 часа. Ово растојање износи око 130 км.

Ако се растојање између Будве и Драча, 130 км, могло прећи за 24 часа, онда се и растојање од 80 км између Цреса и Пакленице могло прећи за ноћ и јутро, односно за 16 часова.

Ова два Хомерова показатеља: положај Итаке и Пила и растојање између њих никако се не могу примијенити на постхомеровску Итаку и Пил у Јонском мору.

У Јонском мору Итака и Пил заузимају правац сјевер-југ, па Атенин западни вјетар, Зафир, не би имао сврхе. Овдје би помагач пловодби могао бити Борej, сјеверац.

Растојање између Итаке и Пила у Јонском мору је око 180 км, што не одговара дужини пловидбе за ноћ и јутро, односно 16 часова. За ово растојање потребно је 36 часова.

Хомер се у стиховима "Илијаде" и "Одисеје" веома јасно служи оријентацијом и дужинама путовања. Дужину пловидбе на мору приказује временским јединицама дан, дан и ноћ, ноћ, ноћ и јутро итд. Растојање на копну Хомер одређује копацима.

Астерида или Трстеник

Острво Трстеник, које се налази између Цреса и острва Пага, иако мало велики је свједок далеке прошлости.

Сазнавши да је Телемах отиловио са Итаке за Пил, завереници одлучују да га на повратку сачекају на том острву, јер се оно налази на правцу којим је Телемах испловио. За завереникe то је и очекивани правац повратка:

"Усред мора лежи брдовито острво једно,
између Итачке луке и Сама стеновитог, стоји,

Астерида, малено где бродове двострука лука
прима и безбедно крије; Ахејци заседну онде".
(IV 844 - 848)

Острво се налази између цреске увале Врч, односно итачке луке и сјеверног стјеновитог дијела Пага, односно стеновитог Сама.

По наведеним стиховима, острво има двије безбједне луке. Обје су са источне стране Трстеника, окренуте према Велебиту и острву Пагу, одакле се очекивао и Теламахов повратак. Али, богови су хтјели да Телемах избјегне засједу и то једином могућом варијантом: мореузима јужно од Пага, односно између острва Пага и Равних котара.

Повратак из Пакленице на Црес

Умјесто да се врати путем којим је дошао, сјеверно од острва Пага, Телемах слуша богињу Атену и мијења пут. Једино могућа варијанта којом се може изаћи из велебитског канала - од Пакленице - је мореузима и заливима између острва Пага и Равних котара. Тим путем Телемах креће да би стигао до Цреса.

Док му на поласку са Цреса Атена шаље повољан западни вјерар, за повратак на Црес богиња му шаље другог помагача:

"Тад им Атена светлоока посла повољан ветар
штоно је жестоко дувао из етра, да би што брже
лађа свршила пут по сланом пловећи мору".
(XV 292-294)

Вјетар из етра који је послала богиња Атена је бура, која веома јеко удара са Велебита. Због овога вјетара са Велебита, источне обале острвља кварнерског архипелага - према Велебиту - су пусте, слабо насељене.

Поморски пут од Пила до Итаке препознатљив је у сјеверно-далматинском архипелагу и Кварнеру.

Ево како је описан пролаз између Равних котара и острва Пага:

"Лађа пође крај Круна и Хелкиде лепо што рече".
(XV 295)

Град Крун и ријека Хелкида није ништа друго до град Нина и ријека која се улива у нински залив.

"Смири се сунце и на све путеве спусти се тама.
А лађа прође крај Феја где Дивов је гоњаше ветар,
и крај Елиде дивотне где власт имају Епејци".
(XV 296-298)

Географски појам Феј крије се у острву Виру, а појам Елиде дивотне у Привлаци на сјеверозападу Равних котара. Од Привлаке и острва Вира лађа - гоњена буром - и даље плови на запад, до острва Молата, да би затим острвима Ист, Силба, Премуда, Иловак и Лошињ стигла на југ Цреса.

"Отуда Телемах острвима пловљаше оштрим,
бринућ се да ли ће смрти утећи или подлећи".
(XV 299-300)

На подручју од Молата до Цреса има много малих острва и хридина. Веома је битан коментар једног од завјереника послије повратка Телемаха на Црес:

"Авај, како су тога младића богови спасли!
Дању заседа наша по брдима врлетним ваздан
сеђаше стиснута једни до других, а кад би се сунце
смирило, ноћили нисмо на сунцу, него смо морем
пловили у црној лађи чекајући зору божанску,
пазећи како бисмо Телемаха ухватити могли,
па га убити".
(XVI 364-370)

Засједу источно од Цре́са Телемах је избјегао пловидбом са југа "оштрим острвима", која су бројна од Молата до Цреса.

Велебитско приморје

Хомеров Пил је назив за област у којој се налазио истоимени главни град. Иако је имала излаз на море, ова област се простирала и дубоко у унутрашњост. Област је била и планинска и равничарска. Кроз њену равницу протицала је велика ријека Алфеј.

Видјели смо да Хомеров путопис "од Итаке до Пила" несумњиво описује пловидбу од Цреса до Пакленице, гдје се налазио град Пил. Међутим, област Пил је обухватала више градова на јужним обалама планине Велебита и око ријеке Зрмање.

Етимолошки, ријеч пил значи врата, пролаз, кланац, пропуст и др. Може се закључити да се Хомеров Пил налазио на два природна пролаза: на мору су контролисали југ велебитског канала, односно улаз са канала у континентално залеђе Равних котара, док су на копну контролисали природну комуникацију која је ишла из Равних котара за Лику и Истру, копненом комуникацијом иза Велебита.

Велика и Мала Пакленица

У "каталогу бродова" у "Илијади" наведени су градови области Пила који су дали ратнике:

"Који држаху Пил и с њима љупку Арену
Трион, Алфеју газ и Епију саздану лепо,
затим Птелеј, Хел и Доријy..."

(II 591-594)

Градови Пил и Арена били су у посједи исте властеле: "који држаху Пил и с њима љупку Арену", па није тешко закључити да су ови градови били у непосредној близини, одвојени природном препреком. Ово је опис градова које је раздвајао канал Мале Пакленице. Арена је био дио града на лијевој обали Мале Пакленице, док је град Пил био на десној обали, између Мале и Велике Пакленице.

"У то време они под лепо саздани Пилос,
под град Нелејев стигну. На жалу је бикове црне
жртвовао народ богу Земљотресцу...
. . . . . .
они доплове ту; на лепо сазданој лађи".

(Одисеја III 4 - 10)

Хомер два пута користи израз "под град", што сугерише да је град био нешто даље од морске обале и градске луке. Дата је и висина града, као и поље којим је прошао Телемах одлазећи из Пила у Спарту.

"Пришине коње да трче, и они с вољом полете
пољем, оставив куле врлетног пилског града".

(Одисеја III 484 - 485)

Поље којим је прошао Телемах, послије изласка из града, је поље између велебитског канала и ријеке Зрмање.

Зрмања

У "Илијади" се ријека Зрнања ријетко помиње, али се ипак јасно види да је протицала кроз област Пил, далеко од истоименог града.

Ток Зрмање кроз Ервеничко, Легарско и Мокро поље приказан је описом ријеке Алфеј, "који широко тече кроз пољану пилску". Шороки ток Зрмање је нарочито изражен на подручју између ушћа и града Обровца. Овај дио ријеке је плован.

Положај Зрмање и пилског поља према граду Пилу Хомер је представио описујући сукоб пилског племена и Елиђана.

"Има град Триоеса, на месту стрменом лежи
поред Алфеја, далеко, на крају песковитог Пила:
тај град опседат узму са жељом да разоре њега".

Ово је мјесто сукоба далеко од града Пила, на крају истоимене песковите области. Познато је да је подножје Велебита, нарочито око новиградског и каримског залива, као и око Зрмање, карактеристично по ситном пијеску, који су бујице наносиле са планине.

На крају овог пјесковитог поља, на Зрмањи, налазио се град Триоеса. Овај град се налазио негдје у близини Обровца. То је и мјесто сукоба.

Мјесто збориштa пилске војске је код Арене. Већ је речено да се овај град налазио непосредно уз Пил, па видимо да се збориште налазило на обали ријеке Мале Пакленице:

"Има некаква река, Минијеј, што у море тече
близу Арене, и ту смо божанску чекали зору
коњици пилски сви, стизаху чете пешака".

Са зборног мјеста коњица и пјешадија се запућују према мјесту сукоба:

Отуд у оружју брзо са целом кренемо снагом,
стигнемо око подне до свете Алфеја реке".
(XI 712-717)

Стихови кажу да је војска, пјешадија и коњица, од ране зоре до поднева путовала од мјеста збориштa до мјеста сукоба. За ово вријеме пјешак може да прође растојање 20 - 25 км. Растојање од Мале Пакленице до Обровца износи око 2О км.

Пут Пакленица - Истра

Одисејев син, Телемах, у Пилу није сазнао ништа о судбини свога оца. На предлог пилског старјешине Нестора, он одлази у Спарту, код спартанског краља Менелаја, који је, као и његов отац, дуго лутао морима.

Телемах путује копном, на запрези, односно кочији. Путовање таје два дана, са конаком у граду Фери, који се налази на језеру Бепском. Приказана је и брзина путовања:

"Пришине коње да трче и они с вољом полете
пољм, и остави куле врлетног пилског град.
Целог се онога дана потресо на колима јарам.
Смири се сунце и на све путеве спусти се тама.
Онда приспеју они у Феру, Диокла кући,
којега роди Ортилох, а овај је син Алфејев.
Онда преноће они и гостињске поклоне приме".
(Одисеја III 484-490)

Конак код Оточца у Лици

Док у "Одисеји" стоји да се Фера налазила на копненом путу Пил - Спарта, Илијада у "каталогу" помиње овај град на Бепском језеру.

Аналогно, град Фера се налази на подручју око данашњег града Оточца, у Лици код Швидског језера. Од Пакленице - преко превоја Малог Алана - до Швидског језера има око 120 км. Ово растојање при наведеној брзини, кочија може прећи за 10 -12 часова, односно за обданицу. Путници су се сјутрадан рано запутили према Спарти:

"А кад у јутро рано ружопрсна осване Зора,
они упрегну коње и у кола шарена уђу;
испод хучнога трема и капије кола појуре.
Бичем замахну за трк, и коњи с вољом полете.
На поље пшенично стигну напослетку, тада се њихов

заврши пут, јер тако крилонози хиташе коњи.
Смири се сунце и на све путеве спусти се тама".
(Одисеја III 491-497)

Другог дана кочија је из Фере Оточца кренула према Спарти, Истри. Полазак је испод хучнога трема града Фере. Ово значи да су градски бедеми и капија били на обали ријеке. Како се у "Илијади" казује да се Фера налазила на облаи Бепског језера, овај град треба тражити у близини ушћа ријеке Гацке у Швидско језеро.

Кочија је кренула у рану зору, а у сумрак стигла у спартански град Лакедемон; што значи да је пут трајао цијелу обданицу, 12 часова (+ - 2 часа). Брзина кретања је "трк". Према овоме, кочија је могла да пређе растојање од 120, 130 км. Дакле, земљу Спарту треба тражити на овој удаљености од града Оточца.

На 120 километру од Оточца, путном комуникацијом преко Сењских врата, је подручје Ријеке, док је 130. километар у Истри. Према овим подацима, град и истоимену земљу Спарту треба тражити на подручју кварнерских обала и ријечког залива.

Пут Бојана - Велебит

Видјели смо да Хомер растојање између појединих области, племена, острва и других одредишта, приказује и временом путовања. На копну конацима, а на мору временом пловидбе. Тако је, рецимо, приказао копнени пут од Пиле до Спарте, данас комуникација Пакленица - Истра, кроз Лику. Овај пут, по Хомеру, траје двије обданице, са конаком у Оточцу.

Дужине на мору Хомер приказује временским јединицама, за краћа путовања: пола обданице, обданицу, ноћ, а за дужа путовања дан и ноћ, односно 24 часа. Антички географ Псеудо-Скилакс, из IV в. п. н. е. оставио је податак да су илирске лађе између Драча и Будве прелазиле за ноћ и дан, односно за 24 часа. То је растојање од око 130 км. Ако су и

ахајске лађе, неколико вијекова раније, могле за 24 часа прећи 130 км, онда није тешко, на основу стихова "Одисеје", одредити растојање између Троје и Арга. Ово растојање ахајске лађе су - по Хомеру - прешле за непуна четири дана.

Пловидбу од Бојане до Велебита, Хомер приказује у бесједи ахајског војсковође Нестора - Одисејевом сину Телемаху. Поред времена пловидбе, дата су мјеста на обали, као и острва уз која је флота пловила од Троје до Арга. На основу овог приповиједања се - са приближном тачношћу - могу одредити Хомерови географски мотиви источне обале Јадрана.

Бојана и Улцињ

Нестор прича како су текле припреме за полазак кад је рат завршен, испловљавање од Бојане и приношење жртава на вису поред мора, на Тенеду - данас Улцињу:

"У зору туримсо рано у пучину лађе...
. . . . . .
Када смо до Тенеда стигли, ту бозима дадосмо жртве".
(IV 153 - 159)

Послије поласка са сидришта, из ријелке Бојане, флота је имала починак на тројанском вису Тенеду, да би принијела жртве боговима, на жртвенику Тенеда, за сретан повратак. Овај жртвеник се налазио на једном од висова код Улциња.

Дубровник, Колочеп и Шипан

Ахајска флота на поласку има још један починак на тројанској обали. Одмор у Лезбу, области у истоименом граду, који су Ахајци разорили још при доласку под Троју. Тројанска област Лезб била је на данашњој дубр(вачкој ривијери, а сам град на неком од полуострва на којима .ежи Дубровник.

"За нама иђаше Менелај плавокоси, и он
застане нас на Лезбу где на пут мишљасмо тешки,
да лбисмо изнад Хија стеновитог пловечи прошли
према острву Псирском а Хијда остане лево,
или бисмо испред Хија, уз Мимант ветровити пловећ".
(IV 168 - 172)

Од Лезба, Дубровника, постоје двије варијанте пловидбе према сјеверу Јадрана. Једна је уз обалу према полуострву Пељешцу и кроз тјеснац између приобаља, односно пучином, јужно од Пељешца, Мљета и Корчуле. Флота није кренула уз обалу, "изнад Хија" - Колочепа, "према острву Псирском" - Шипану, већ:

"Од бога мољасмо знак, и он нам га даде овако:
средином пучине, рече, да таласе требамо сјећи
све до Еубеје . . . "
(IV 173 - 175)

Флота је од Дубровника прошла отвореним морем, да би западном страном острва Корчуле и Хвара кренула према Загори и шибенској ривијери, Хомеровој Еубеји. До Еубеје је велико растојање, па путници сљедећу ноћ проводе на острву Гересту, данас Ластову:

"средином пучине, рече, да таласе требамо сјећи
све до Еубеје, што брже да бисмо јаду одмакли.
Али се дигне ветар, зауји, захучи, и лађе
брзо преплове море рибовито, и до Гереста
ноћу стигнемо ми".
(III 174-178)

За разлику од путовања: Бојана - Дубровник (130 км) које је трајало од зоре до зоре, пловидба између Дубровника и Ластова траје нешто краће, јер је флота прије зоре стигла на Ластово: "и до Гореста ноћу стигнемо ми" - каже Нестор. Од Дубровника до Ластова има око 100 километара.

Од Ластова до Велебита

"Четврти био је дан, коњокрота Тидејев синак
Диомед с друзима својим пред Аргом устави лађе
једнаких страна, а ја сам Пилу окрен'о..."
(III 180-182)

Флота у току четвртог дана стиже до Арга. Као што је познато, целу војну силу под Тројом Хомера назива Аргејцима или Ахајцима, па се Арг може посматрати и као област и као краљевство, као савез и као град.

У овом случају, флота се, четвртог дана пловидбе зауставила испред региона Арг, где се разилазила, према градовима.

Све наводи на закључак да се област Арг налазила у средишту Ахајског савез и да је света планина овог савеза била Велебит. На падинама ове планине живјели су Аргејци.

Мјесто где је флота приспјела пред Арг је данас Нински и Љубачки залив - пред Велебитом.

Нестор каже да је он послије растанка са аргејском флотом окренуо према Пилу: "а ја сам Пилу окренуо". Како објаснити све ријечи?

Цијелом пловидбом од Троје до Арга флота је пловила правцем од југоистока према сјеверозападу. Међутим, послије Нинског и Љубачког залива, Нестор улази у Велебитски канал и тим каналом - заливом - плови на југоисток - према Пакленици. Према томе, Несторова флота дио завршеног пута, кроз залив, плови у супротном смјеру, од сјеверозапада према југоистоку; у дијелу пута од Љубачких врата до Пила, данас Пакленице.

Средњодалматински архипелаг и Италија

Нестор приповиједа да су у току пловидбе од Троје до Арга дунули вихори са копна и дио ахајске флоте, у којој је био и

спартански краљ Менелај, Атрејев син, одбацили преко мора.

"Заједно ми од Троје отпловисмо идући натраг,
Атрејић и ја, свагда у љубави живјесмо оба.
Али кад Сунији стигосмо, светом Атинском рту,
онда крмара уби, Менелају, Фебо Аполон.
. . . . . .
Тако се задржи онде Менелај,
пошто је хтио да свог сахрани друга и посмртне ода му части.
Али по мору сињем кад и он хитећи стиже,
пловећ у пространих лађах, до Малијског стрменог брда,
онде громогласни Див њему страховиту пловидбу спреми
вихоре му пошаље љуте да пучином душу и звижде.
Уз то се таласи надму горостасним брдима слични.
Див му растера лађе и једне притера Крети ..."
(III 276 - 291)

Менелај је послије осам година лутао морима.

Гдје је то карактеристично мјесто гдје дувају вихори са копна између Бојане и Велебита? Критично мјесто које је Хомер описао у наведеним стиховима је обала мора западно од Трогира, између насеља Рогознице и острва Дрвеника, на крајњем западу Загоре. Хомер помиње рт Сунију и Малијско стрмено брдо над обалом. Ова два топоса су данас препознатљива: атински рт Сунија у данашњем рту Плоча, а стрмено брдо Малија је данас брдо над ртом Мовар, код насеља Ражањ, непосредно уз Рогозничку луку. Брдо је високо 124 м.

На овом подручју дува чувена клишка бура, која са копна, преко Клиса, Сплита и сплитског канала директно удара на ова два најистуренија рта овог дијела обале.

Према томе, једино мјесто гдје су копнени вјетрови могли растурити флоту, на дијелу Јадрана између Бојане и Велебита, је на морском путу између острва Дрвеника и Рогознице.

Хомер казује да је Сунија - атински рт, па област Атине треба тражити на овом подручју Јадранске обале на подручју Загоре.

Бура је, по Хомеру, Менлајеву флоту отјерала према земљи Крети, гдје је Менелај осам година лутао по њеним областима и обалама, гостећи се код њене властеле.

Једино подручје Јадрана гдје је бура могла отјерати Менелајеву флоту је Италија. Хомерова земља Крета је у Италији. Ово потврђује и Одисеј кад каже:

"Крета земља постоји, у средини пучине пусте,
лепа и родна земља, око ње вода, а на њој
расту безбројни људи; ту деведесет има градова.
Ту се језик меша са језиком; ту су Ахајци,
Етеокрићани ту су јунаци, ту и Кидонци,
Дораца ту су племена три, и дивни Пелазги..."
(XIX 172 - 176)

Приказ народа, градова и језика, као и карактеристике земље Крете - "што дијели пучину пусту"- искључиво се односе на Апенинско полуострво.

КАДМО, ТРОЈА И АТЛАНТИДА

Најстарија митска предања казују да је оснивач тројанске краљевске лозе - Дардан, син самог бога Зевса и Електре - титана Атланта кћерке.

Титан Атлант, син титана Јапета, учествовао је у борби титана и богова. У тој борби богови су побиједили, а Зевс је казнио Атланта да држи небески свод.

По Платону, први краљ Атлантиде - Атлант је син бога Посејдона и Еуенорове кћерке Клејте.

Лоза титана Атланта, коју приказује Хесиод, очигледно је различита од родословља првог краља Атлантиде - Атланта, коју приказује Платон.

Иако се ова два митолошка лика не могу поистовјетити, логика наводи на закључак да је Атлант име које је нестало у конкретној етничкој групи, с тога и једног и другог атланта треба тражити на истом поднебљу, у истом говорном подручју.

Бројне су полемике о потонулом континенту, али још нико није успио да пружи сигуран податак, осим, наравно, Платона, да је Атлантида била стварност. Међутим, и сам Платон у приповијести о Атлантиди противурјечи сам себи. Тако, рецимо, у "Тимају" наводи податак да се војној сили континента Атлантиде супротставила војна сила једног града - Атене. Ево како је Платон, наводно, цитирао египатског свештеника који је саопштио Солуну приповијест о Атлантиди:

"Тада су се, Солоне, целом људском роду, снага и врлина вашег града (Атене) указала у пуном сјају. Надмашивши све храброшћу и ратном вештином, као предводник Хелена, а оставши сам, јер су сви други притерани невољом одустали, доспио је ваш град у крајњу опасност, али је, скршивши налет непријатеља, подигао свој побједнички знак и тако спријечио да буду поробљени они који још нису ишли у ропство ..."(Тимај)

И лаику је јасно да се један град тешко могао супротставити континенту, оваком каквим је Платон представио Атлантиду.

Други примјер Платонове самонегације се такође налази у "Тимају". Наиме, Платон казује да је и војска Атене потопљена заједно са Атлантидом, што противрјечи ранијем казивању да се Атена бранила у Атени, а не нападала у Атлантиди.

"Касније, услед страховитих поплава и потопа, у току једног дана и следеће ноћи, утоне у земљу сва ваша војна сила, а исто тако и острво Атлантида потоне у море и нестане".

Сад се намеће питање како је могла бити потопљена војска Атене у Атлантиди, ако је бранила свој град Атену. Ове противрјечности, као и "записи" Солона, од кога је Платон, наводно, чуо причу, и записи претплатонских хроничара, прије свега Хомера, Хесиода и Херодота, оспоравају Атлантиду као континент. Међутим, и антички хроничари послије Платона су скептични према Атлантиди. Плутарх, чак, са иронијом говори о овом Платоновом открићу.

Богови као свједоци

Сасвим је сигурно да се Атлантида није могла налазити мимо обала Средоземља, самим тим што су и божанства која су владала у њој искључиво Грчка. Тако Платон, наводећи подјелу Земље, каже да је богу земљотресцу Посејдону припало најтрусније подручје - Атлантида, коју је најзад сам Посејдон уништио и, наравно, преко Платона премјестрио са Земље на Небо:

Некада су богови, међу собом, поделили по областима целу земљу" - каже Платон - "поделили без свађе. Не би било

оправдано претпоставити да богови не знају оно што доликује сваком од њих ..." ("Критија" 109 б)

"Приликом поделе богови међу собом разделише целу земљу, онде на веће, онде на мање делове, подигоше себи храмове и установише жртвене обичаје. Острво Атлантиду добије тада Посејдон и настани га својим потомцима ... "("Критија" 113 ц)

Платон се овде послужио "Илијадом". Наиме, он зна да подручјем Троје владају силе бога Посејдона.

Врхунац дејства природних сила у Троји Хомер је обрадио у пјевању "Борба богова", гдје радња "Илијаде" кулминира, гдје се и људи и богови спремају за одлучни судар. Између осталих појава Хомер описује и један снажни земљотрес уочи одлучујућег сукоба смртника:

"Тако су обадве војске наврнули блажени бози
једну на другу, трудан међу њих распирујући раздор.
Родитељ смртном роду и бесмртном загрми страшно
с високог неба, а оздо владар Посејдон потресе
бескрајну земљу и брдске врхунце задржа стрме.
Сва су подножја Идској многоглавој тресла се гори
и сви врхунци и тројанска тврђа и ахајски броди.
Сам се препадне доле цар мртваца Аидонеј
устрашен с престоал скочи и врисне, да му одозго
земљотресац владар Посејдон не расколи земљу
да се покаже стан смртног и бесмртног рода".
(XX 54 - 64)

Троја у претхомерском периоду

Могло би се рећи да је подручје Троје имало своје цивилизацијске циклусе, који су се највјероватније одвијали између природних катастрофа, карактеристичних за ово подручје.

И Хомер издваја земљотресе и вулкане, али није му непозната ни промјена климе, као и измјена флоре и фауне у датом временском периоду.

Под оваквим околностима, и предања су често контрадикторна. Та предања су, на различитим просторима и у различитим временима, добијала нове димензије. Зависно од интереса. Конкурентске цивилизације су искривљавале, уљепшавале или, уништавале културна предања супарника. Али је најчешће остајало оно предање које је одговарало моћнику.

Тако је, рецимо, атински тиранин Писистрат, записавши Хомерово дјело, допринио да Хомер припадне грчкој култури, иако, рекло би се, Грчка никада није имала епску традицију.

На цивилизацијске циклусе су дјеловали и историјски услови, често сукобљавање интереса цивилизација.

Из оваквог једног сукоба издигао се и Рим. Наиме, из пепела уништеног града Илија - из његовог материјалног и културног богатства - подигнут је Рим. Рим који никада више народима источно од Јадрана није дозвољавао могућност престижа.

Но, вратимо се изгубљеном памћењу и сплеткарошком предању о Троји.

За разлику од Хомера, чије је предање - због изузетне умјетничке вриједности - очувано и остало аутентично, каснији списатељи имају своју визију о подручју Троје у древној прошлости. Тако, рецимо, мит о Аргонаутима и земљи Колхиди има више верзија, али никако да се утврди куда су пловили Аргонаути. Овај мит је толико, временом, искарикиран да је доведена у питање његова основа. Но, пошто Хомер помиње легендарну лађу Арго, треба вјеровати да је пут Аргонаута у земљу Колхиду стварност. Хомерово присјећање на лађу Арго казује да је мит о Аргонаутима старији од његовог памћења.

Аргонаути су, по миту, на путу за златно руно у земљу Колхиду, упловили у Хелеспонт, а као што је познато на Хелеспонту се касније налазило краљевство Троје. Према томе, краљевство Колхиде и краљевство Троје су два цивилизацијска циклуса на истом географском простору.

Медун над језером

Хомер казује да је први човјек који је настао на земљи Дардан - родоначелник Дарданаца - подигао град Дарданију, прије него су основани и Троја и Илиј. Родоначелник троје је Трој -унук, а родоначелник Илија - Ил - праунук првог човјека Дардана:

"Дардан се први родио од скупљача облака Дива,
он је Дарданију саздао, јер још'те саздан не беше
свети на пољу Илиј, та врђа житеља смртних,
а тад борављах под гором вреловитом Идом".
(XX 215 - 218)

Хомер је овим стиховима описао планину Иду, данас Жијово; град Дарданију, данас Медун; град Илиј, данас Фундину и поље испод Илија, данас Ћемовско поље испод Фундине. Хомер наводи и родословље Дарданаца, по чему се јасно види да су Илијци, односно Илири, далеки потомци Дарданаца:

Дардану пак се роди к'о син Ерихтоније владар,
. . . . . .
Ерихтоније Троја владара Тројанцима роди,
а у Троја се три беспрекорна родише сина:
Ил и Асарик и боголики с њима Ганимед".
(XX 219 - 232)

Очигледно, Хомеру је веома добро познат цивилизацијски циклус Троје, као и достигнућа њеног материјалног и духовног стваралаштва.

Претходни цивилизацијски циклус овог подручја, на коме је постојало краљевство Колхиде, Хомеру као да није довољно познат, али се ипак може наслутити да су се на овом простору дешавале крупне промјне, које су још једном прекинуле памћење народа.

Из наведених стихова се види да је град Илиј подигнут неколико вјекова послије града Дарданије - Медуна, као и податак да је град Дарданија - Медун подигнут високо према планини Иди - Жијову. Поставља се питање: зашто је древни град Дарданија - Медун подигнут тако далеко од поља и од Скадарског језера?

Једна је хипотеза - која може веома лако да буде доказана - да је испод града Медуна постојало језеро, које се простирало цијелом Зетском и Бјелопавлићком равницом.

Разлога има више. Прије свега, нигдје се на Зетској и Бјелопавлићкој равници не могу наћи докази да су биле насељене прије 6000 година. За разлику од равнице, на њеним обалама, нарочито у сливовима Мораче, Зете и Цијевне, могу се наћи трагови насеља из најстарије прошлости, као и остаци материјалних добара који свједоче о животу људи из времена Homo krapinensis. Такав један локалитет се налази на Биочу.

На закључак да је на подручју Зетске и Бјелопавлићке равнице постојало језеро упућује и Бококоторски залив. Наиме, очигледно је да је Бококоторски залив настао радом ријека, али не неке мање ријеке. Само велика рјечна маса могла је да створи један овакав залив. Вода из језера, које се налазило на Зетској и Бјелопавлићкој равници отицала је у Боку которску.

Језеро до Биоча

Један од важних задатака је, свакако, утврђивање нивоа језера на подручју зетско-бјелопавлићке котлине. Тако би се лакше идентификовала човјекова пребивалишта у далекој прошлости, као и понор којим је језеро отицало према Боки.

Неки релевантни показатељи, прије свега састав земљишта равница, као и археолошки локалитет на Биочу, сугеришу да је ниво језера био до нивоа археолошког локалитета на Биочу, које је на око 120 м надморске висине.

Чудна земља у равници

У Зетској и Бјелопавлићкој равници нема квалитетног земљишта. Док Зетска равница има врло танак слој обрадиве земље, испод које се налазе наслаге пијеска, који је временом повезан у очврслу масу - у народу познату као пећина, Бјелопавлићку чини веома дебео слој смонице, односно испраног земљишта веома слабог квалитета.

Очигледно је да је Зетска равница, не тако давно, била једно велико пјешчано поље, остало након нестанка језера. Пијесак, нарочито у источном дијелу равнице, је дјело ерозије брзих планинских ријека Цијевне и Мораче и њених притока. Смоницу Бјелопавлићке равнице наталожила је кротка ријека Зета и бујице са оближњих планина. На дно језера је падао тежи талог, док је лакши - лишће, дрвеће, трава и остали материјал од кога се ствара хумус, гоњен вјетром и таласима, остајао на ивици језера односно на обали. И данас је познато да се на обали Скадарског језера таложи веома квалитетан хумус.

Његош о Хелеспонту

У забиљешци о потопима који су се десили у далекој прошлости, Његош је оставио и један вриједан запис о заливу Хелеспонту, који је, по Хомеру, припадао краљевству Троје.

Његош каже:

"Приповиједају стари да је проузроковало један потп кад је прска Босфор и Хелеспонт".

Ово је, очигледно, древно предање, али му је чудан извор: "приповиједају стари". Његош не каже ништа о старима, ко су, из којег поднебља.

Хомеров Хелеспонт је ријека Бојана, која данас одводи воду Скадарског језера према мору.

Прије прскавања Хелеспонта, на подручју цијеле Зетске и Бјелопавлићке равнице постојало је језеро, које је испод планинског масива Ловћена, кроз Боку, отицало у Јадран.

Постоје двије варијанте могућег подземног тока испод Ловћена. По једној, језеро је понирало негдје у Бјелопавлићима, док је друга варијанта да је језеро понирало негдје у предјелу Ријеке Црнојевића и Обода.

Испод масива Ловћена постоје бројне пећине, подземне јаме и катакомбе, недовољно испитане.

Усљед земљотреса који су чести на овом подручју, подземни ток је прегрђен, што је највјероватније условило подизање нивоа језера у Зетско-бјелопавлићој котлини, до најнижег планинског превоја према мору. Отуда је највјероватније остало и ово предање, које је Његош забиљежио, о потопу "кад је прскао Хелеспонт".

Хомер каже да је подручје око Скадра веома трусно. Ако је тако, онда није чудно што је нестао планински масив који је спајао Румију и албанске планине.

Но, Хомер каже и да је на подручју вира Скамандра, како он назива Скадарско језеро, харао и вулкан, који је спржио и вир Скамандар и све живо у њему. (XXI 350 -358).

Данас је подручје Скадра и Бојане међу најтруснијим у свијету, а у Скадарском језеру и данас постоји кратер који је, по једнима дубок 44 м, а по другима 66 м.

Планина је нестала

Ако је Бококоторски залив нестао радом воде која се преливала из зетско-бјелопавлићке котлине, како то да вода није отицала данашњим током, коритом Бојане.

Одговор није нимало лак и дјелује невјероватан. Али, на подручју ријеке Бојане и рукавца Дрима, који рече према Скадарском језеру, постојао је планински масив; масив који спајао планину Румију са албанским планинама. (В.прилог.) Масив се пружао јужно од Дрима, тако да се и ова ријека сливала у језеро. Масив је спречавао отицање језера према југу, па је вода кроз неки од расједа, понора, отицала према Боки.

Узрок помјерања масива Румије на морску обалу су вулкани који су захватали и Скадарско језеро и подручје око ријеке Дрима, Хомеровог Ксанта (XXI 331 - 365).

Занимљиво је да је и Јадранско море несразмјерно дубоко на подручју према Скадарском језеру и Дриму. Наиме, просјечна дубина Јадранског мора је 50-80 м. Међутим, дубина на правцу Бар - Бари износи и до 1200 м. На овом подручју, дубина је већа 15 пута од просјечне.

Како је Кадмо постао змија

Низ сачуваних предања свједочи о култу Кадма и Хармоније на црногорској обали Јадрана.

Међутим, крађом Хомера са наших простора, украден је и Кадмо, па су легенде о њему контрадикторне, јер се често овај лик приписује и егејској и јадранској митологији.

Међу бројним легендама које везују Кадма за Црногорско приморје је и она о доласку у област Илира, гдје су живјели Енхелејци. По легенди, Кадмо је међу Енхелејце дошао у облику змије.

Како протумачити ово предање?

Култ Кадма је нарочито био распрострањен у Боки которској, а писани извори казују да је он и оснивач града Будве. У вријеме док је он живио у Боки, у овај залив су се уливале и воде из зетско-бјелопавлићког језера, па је залив био веома богат јегуљом; рибом која зависи и од мора и од ријеке, односно слатке воде. Међутим, помјерањем масива Румије, дејством вулкана и земљотреса, формира се ток ријеке Бојане, а истовремено престаје доток слатке воде у Боку. Јегуље су приморане да се селе у ново рјечно корито; коритом Бојане доспијевају у Скадарско језеро.

Ослобађањем равнице од језерске воде, ово подручје почињу насељавати и становници Боке, чији је извор хране била јегуља.

Запис о овој сеоби јегуља и људи - Кадмејевића - из Боке је погрешно протумачен као да је Кадмо у облику змије дошао међу Илире. Очигледно је да се ради о сликовном писму - које приказује истовремену сеобу јегуља и становништва из Боке.

Поново о Кадму

Неки антички хроничар казује да је Кадмо живио у близини Скадарског језера, али су ипак најчешћа предања која говоре да је живио у грчкој покрајини Беотији, гдје је основао и град Тебу.

Међутим, логички: ако је Хомер црпио мотиве са подручја Јадрана, а Кадмо је један од ликова, онда је и он везан за ово подручје.

Хомер у Илијади често помиње Кадмејце - Кадмове потомке, што значи да је Кадмо живио прије Хомера, па би се могло рећи да је и за Хомера мит.

Град Будва је, свакако, једна од задужбина Кадмових потомака - Кадмејаца. Она се не може идентификовати са оном Тебом коју је подигао Кадмо, и коју су често - по казивању Хомера - опсједали Ахајци:

"те до трсковитог Асопа стигну, где порасла трава,
Тидеја као гласника у Тебу пошаљу Ахајци:
на пут отиде Тидеј и многе затече Кадмејце
. . . . . .
Расрде се тада Кадмејци што играју коње".
(IV 383 - 391)

Кадмова Теба, коју помиње Хомер, налазила се на трсковитој ријеци Асопу. Значи, град је био удаљен од мора. То потврђује и податак да су Кадмејци били вјешти коњаници.

Хомер често континтентално становништво назива вјешти коњаници или коњоморе. Оба израза означавају добре познаваоце јахања, континенталан народ који за превоз користи коње.

Још један детаљ потврђује да је Кадмова Теба била удаљена од мора. По једној легенди, Кадмо је стигао у Будву на запрези коју су вукли волови. И ова легенда је, очигледно, преживјела у пиктографском писму, које је по свој прилици установио Кадмо. Наиме, Кадмо је био симбол за све његове потомке, па је и на овом сликовном писму приказана његова

слика у Будви, односно долазак његових потомака на воловским запрегама. (Постоји могућност да су ова писма о Кадму била савршенија од пиктограма, те да се можда ради и о идеографском писму).

По античким хроничарима, Кадмо се често сељакао. Очигледно је да су хроничари погрешно тумачили пиктографско - сликовно - писмо.

Кадмо и Троја и Атлантида

Већ смо рекли да је оснивач тројанске краљевске лозе - Дардан подигао Дарданију - Медун над језером. Легенда, такође, преноси да је Дардан допловио на сплаву до узвишења на ком је подигао град. До Медуна је на сплаву Дардан могао доћи јер је постојало језеро на подручју цијеле Зетске и Бјелопавлићке равнице.

Дардан је допловио са друге обале језера, па се може тврдити да је живио на западу или сјеверозападу од бјелопавлићке равнице.

Будући да је Дардан за Хомера чињеница, а Кадмо лик из мита, а ако се зна да су са истог географског подручја, треба их временски ускладити. Кадмо је живио прије Дардана, јер је Хомеру мало познат и временски веома далек.

Пошто је Кадмо живио на подручју Требиња, у вријеме док је у зетско-бјелопавлићкој котлини било језеро, може се рећи да је требињска жупа била центар краљевства. Отицањем језера из Зете и Бјелопавлића ова котлина посаје погоднија за живот, па и центар краљевства прелази на ово подручје.

Језеро је највјероватније отекло у вријеме Дардановог сина Ерихтонија, јер је тек послије отицања језера Ерихтонијев син Трој подигао зидове Троје у које је Тројев син Ил подигао град Илиј.

Следећи ову аналогију, оснивач Троје Дардан је са подручја кадмејског краљевства допловио на Медун. Кадмејско краљевство се простирало између зетско-бјелопавлићког језера и ријеке Неретве, са центром у требињској жупи. Отицањем језера краљевство се повећава до планинском масива Проклетија.

Платон, када описује Атлантиду, каже да су у њој била честа имена Ерихтоније, Ерехеј, Ерисихтон и др., што алудира на Дарданова сина Ерихтонија, који је владао Тројом у вријеме катаклизме, када се и језеро повукло са зетско-бјелопавлићке равнице.

"Златно руно"
Кучи или Колцхи

У вријеме када је постојало језеро у зетско-бјелопавлићкој равници, а Кадмејско краљевство на западној страни овог језера, на источној обали језера - на подручју данашњег племена Кучи - постојало је краљевство Kolchi, богато златом.

Легенда, старија од хомера, каже да су Аргонаути упловили у земљу Колхиду и отели златно руно. Аргонаути су, очигледно, упловили у земљу Колхиду непосредно послије катаклизме, када је отворена долина Бојане, односно када је створен залив који је спајао море и језеро.

"Продор Аргонаута у Колхиду" - по Страбону - "значи потрагу за златном које је наносила колхидска ријека Фасид. Ово злато домороци су сакупчљали помоћу овчих руна, која су потапана у речно корито".

Зна се да је ријека Веруша, која извире у Кучима, златоносна рије.а Ово је било познато и владици Раду, па је он, искористивши боравак руског геолога Коваљевског, испитао и наносе ријеке Веруше.

Руски геолог Коваљевски је открио златне честице у Веруши, али количине су биле незнатне: "Нема разлога одушевљењу" - каже Коваљевски - Његошу ово злато не би донијело користи, а Брђани од Турака не би могли да живе... Остаје још Златица, *последња шанса ако се изузме Радивојев (Његошев) план.* Али чега имају заједничког истраживачи блага са геогнозијом."

По свједочењу руског геолога, изгледа да је Његош имао идеју о истраживању потенцијалних ризница на подручју Црне Горе.

Злато Златице

Иако је име насеља Златице веома старо, народ није успио одгонетнути његово поријекло. Руски геолог Ковањевски, који је испитивао минерална богатства Црне Горе у вријеме Његоша, није открио трагове злата на Златици. Није ни могао, јер је злато још давно покупљено и од њега је остало само име насеља. Чудно је да су га и тражили послије толико цивилизација које су постојале на овим просторима: Илира, Римљана, Словена, Турака и др.

Откуд злато на Златици?

Већ смо рекли да је ријека Веруша - која извире испод планинског масива Жијова - златоносна ријека; што говори да огранак планине испод којег извире ова ријека има златну жицу.

Овдје ће се читалац запитати - какве везе има златоносна ријека Веруша - која тече у Црно море - са Златицом?

Једина веза ове ријеке и Златице је злато!

Наиме, из огрнка планине Жијово, гдје извире ријека Веруша извире и ријека Брскут. За разлику од Веруше која припада сливу Црног мора, Брскут припада сливу Јадранског мора. Брскут је притока Мале ријеке, а ова је притока Мораче.

Видјели смо да је подручје Зетске и Бјелопавлићке равнице, не тако давно, покривало језеро, које је отицало у Боку, што је условило настанак бококоторског фјорда; на данашњем подручју ријеке Бојане постојао је планинсски масив, који је спајао Румију са албанским планинама.

Ријека Морача, која прима воде извора Брскута, сливала се на западни дио овог језера, на Златицу.

Како су вулани и земљотреси - које описује Хомер у Скамандарској котлини - отворили масив на Бојани, језеро се повукло, тако да је остало пусто пјесковито зетско поље.

Пошто је дио језера на Златици био на удару Мораче, која прима извор Брскут, а овај извире испод масива као и златоносни извор Веруше, то се нанос Мораче таложио на Златици, гдје се таложио и златни нанос извора Брскут.

Улцињ

Међу најстаријим насељима на подручју јужног Јадрана је и град Улцињ. По легенди, Улцињ су основали Kolchi, који су се доселили из Колхиде. Аполоније Родски у "Аргонаутикама" спомиње насељавање неких Колхиђана на Илијској ријеци, док Плиније Старији казује да су град Улцињ основали Колхиђани.

Научници су склони да тврде како је изворна земља Колхида била на обалама Црног мора. Међутим, Колхиђани који су населили град Kolxhinijum су дошли из Куча, односно са Зетске равнице.

Древни Улцињ је лежао десетак километара сјеверозападније од данашњег Улциња, на обалама залива Мркојевић.

Медун и Медеја

Има митолога који налазе податке да је у Калхиди постојала област Медеја, којом је управљао син чувене Еурипидове јунакиње Медеје.

Шта је у миту истина, тешко је открити, али је сигурно да је принцеза Медеја, којој је Еурипид посветио трагедију, била из Колхиде.

Град Медун у праисторији и у антици називао се Медијон, Метеон, Медионе итд., а налази се у племену Куча. И име Колхиђанке Медеје може се везати за ово говорно подручје. Ова два имена могу се извести од ријечи мјед (бронза), ријечи која код Хомера означава врсту метала од којег се прави оружје, највјероватније бронза. Хомер каже да овај метал има једанаест пута мању вриједност од злата:

"јер оружје златно даде за медено, једно беше
стотину говеда вредно, а друго говеда девет."

(VI 235 - 236)

Медејин отров и кађун

Земља Колхида је добила име по Колхима, који су живјели на планини Иди (Колхи +Ида).

Хомер наводи да на тројанској планини Иди, код њеног врха Гаргара - данас Каримана на Жијови - у једном мирисном лугу расте биља шафран, или другачије - кађун. У науци се род ових биљака назива Colchikum.

Као лаик за етимологију, уочавам сличност ријечи кађун и колхикум, али и велику сличност имена земље Колхиде и биљне врсте Colchikum.

Биљној врсти Colchikum, поред шафрана, припада и мразовац, који је код нас распрострањен на планинским ливадама. Биљка је отровна.

Калхиђанка Медеја је била упућена у тајне љековитог биља, па је тако познавала и њихова отровна својства. У Еурипидовој трагедији Медеја користи отров да би се осветила својој супарници и бившем мужу - Јасону.

Не знам да ли и данас у долинама кучке планине Жијово, у близини врха Каримана, постоји луг у коме расте шафран. Хомер наводи да у том лугу расту и лотос и мирисни зумбул. (Илијада, XIV 148)

КАИН И АВЕЉ У ЕВРОПИ

Први познати велики сукоб у људском предању био је рат за Трoју. Рат савеза Микене и савеза Троје, којег је опјевао Хомер у "Илијади". Био је то сукоб великих размјера, што показује и чињеница да се на ратном попришту налазило око 250.000 ратника. Оволики број ратника морао је бити са широког географског простора.

Откривањем поднебља тројанског савеза на подручје источне Европе и микенског на подручју западне Европе, наметнуло се питање етике и духовности ова два поднебља, као и питање када је, заправо, Европа духовно подијељена на исток и запад. Да ли је то било подјелом хришћанства? Да ли је то било подјелом великог римског царства? Да ли је то било уочи великих римских освајања? Можда у вријеме Хомера? Да ли је то било прије Хомера? Да ли је и Европа имала Каина и Авеља?

Савез Троје

Сасвим је извјесно да се тројански савез простирао на подручју између Јадранског, Егејског, Црног и Јонског мора, односно на подручју источне Европе. Колика је била територија са које су дошли савезници да се боре за одбрану Илија, види се из податка да се у тројанској војсци говорио велики број језика:

"Много савезника у граду Пријама имаде,
и сви језиком разним од расутих народа зборе".

Ово се потврђује још једном:

"Тако се тројанска граја по широкој орила војсци,
јер им говор и језик не беше једнак у свију,
језик им беше мешовит, са разних били су страна..."

Савез Микене

Поднебље савеза Микене, које је Хомер приказао у "Илијади" и "Одисеји", простирало се западно од Јадрана, док се центар овог савеза, Микена, налазила на сјеверу Јадрана. Овом савезу припадала су острва и обала сјевероисточног Јадрана, односно сјевернодалматински архипелаг и Кварнер.

Да је и ахајска војска дошла под Троју са веома широког подручја, јасно се запажа у "Каталогу бродова", гдје је "пописана" цијела флота која је дошла под Троју. Флота је имала 1.186 бродова и око 130.000 војника. Од мноштва области са којих је дошла ахајска војска, Хомер посебно описује Крету. Док "Илијада" у "Каталогу бродова" казује да је само из ове области дошло под Троју војска из преко деведесет градова, "Одисеја" приказује положај и величину ове земље:

"Крета земља постоји у средини пучине пусте,
лепа и родна земља, око ње вода, а на њој
расути безбројни људи; ту деведесет има градова
Ту се језик меша са језиком: ту су Ахајци,
Етеокрићани ту су јунаци, ту и Кидонци,
Дорана ту су племена три, и дивни Пелазги..."

(Одисеја XIX 172 -)

Опис земље Крете "у средини пучине пусте", односно земље која дијели пучину је, у ствари, опис Апенинског полуострва. Тешко да би данашње острво Крит - за које се сматра да је Хомерова Крета - могло да задовољи овако приказану

географску и етнографску цјелину. Бројне етничке групе и бројни језици, као и 90 градова, могли су постојати само на пространству Апенинског полуострва.

Тајна настанка Рима

Одмах послије тројанског рата, са историјске позорнице нестају трагови Хомерове Троје, али исто тако нестају и трагови цивилизација које су ратовале против Троје: Микене и Крете. Рађа се, Хомеру непознат, Рим.

Поуздано се може констатовати да се Рим градио из пепела Троје, али се исто тако може рећи да је Рим био узрок нестанка Крете и Микене, иако се уздигао на истом духовном и географском простору.

Зашто се губи име Крете и Микене?

Велико материјално и културно богатство, које су Ахајци понијели посије пада Троје, нашло се у новом ценгтру - у Риму, који је подигнут на западној страни Апенинског полуострва. Ако се пажљиво анализира географски положај Рима, јасно се запажа да је прилаз томе подручју са других континената и обала тежак и немогућ, што је пружало изузетну безбједност овом граду. Град је подигнут далеко и од обала Африке и од обала Пиринејског полуострва и од обала Француске, а посебна је прича о неприступачности овог града за балканске морепловце, односно гусаре.

Освојивши Троју, Ахајци су поробили становнике Илија, расељавали их по ахајским областима. Чак се подижу и нови градови за заробљенике из Илија, као што су Венеција и Падова. Тако Рим оснива ново племе Илира Венете, чије ће територије Римљани временом спојити са територијама правих Илира.

Познато је предање да се Венеција, као и обала Кварнера и Далмације, називала Илирском обалом. Откуд Илири на сјеверном Јадрану, ако се зна да су њихови центри скадарска котлина, Бока, Конавле, као и широки појас континенталног залеђа, које гравитира планини Ловћену?

Одговор треба тражити у освајачкој политици Рима и његових провинција. Наиме, да би лакше придобили народе Балкана, Рим је цијелу источну и сјеверну обалу Јадрана, на којој се некад налазило краљевство Микене и која је ратовала против Илира у тројанском рату, прогласила илирском облашћу, што је био други "данајски дар" Балкану и Илирима. Прв и је био дрвени коњ, помоћу којег су Ахајци освојили Илиј.

("Данајски дар" Балкану је познат и у ближој историји. Наиме, Ватикан је "даровао" Хрватску краљевину Југославији и тиме спремио бомбу која ће разнијети ову творевину).

Од броних разлога због којих су Ахајци своје духовно поднебље приписали Балкану, односно жртви, прије свих треба издвојити сујевјерје.

Позната је чињеница да су Ахајци послије пада Троје имали масовне трагедије, прије свих Хомер наводи ону под Тројом, због сукоба око ратног плијена, гдје су се сукобили и браћа Агамемнон и Менелај ("Одисеја" III 141 - 157). Међутим, велике гтрагедије Ахајци доживљавају на кућном прагу, од нове властеле која је преузела власт посије десетогодишњег одсуства старе. Сам краљ Агамемнон гине од жене и њеног љубавника на кућном прагу. Његовог брата Менелаја судбина одбацује на отворено море. Одисеј се посије дугог потуцања морима враћа на Итаку, гдје затиче расипање краљевства и велики неморал.

Према томе, судбина Ахајаца посије разарања Троје, односно града Илија, била је трагична: неки су побијени у међусобним сукобима око прије на, неку су побијени на кућном прагу, неки су лутали морима, неки су прогнани, а неки су са својим благом тражили безбједно мјесто гдје ће мирно уживати ратне плодове.

Све недаће које су пратиле Ахајце посије разарања Илија Хомер приписује боговима, односно божјем суду.

Да би се избјегла та божја и историјска љага, и нова и стара властела се одричу имена под којим су кажњени, проклињу се и прогоне старе династичке фамилије и оснивају нове. Ове династије се одричу неславне историје.

Римљани су плод ове трагедије. Концентрисали су благо које су опљачкали из Троје на подручју западне Италије, односно на супротној обали од Троје - Балкана, а себе прогласили Тројанцима. Тако је до данас остало предање да су Тројанци основали Рим. А бришући проклетство Микене и Крете, своју неславну историју су приписали жртви - Балкану. Тако су Тројанци названи Грци, име Хомеру непознато, и Хелени, а Хомерова земља Крета, данас Италија, која се у античком времену називала Велика Хелада, (в."Историје" од Полибија II 39) добија ново име са центром Римом.

На то да "дорске сеобе", које су се збиле послије пада Троје, нијесу биле масовне, упућује и лакедемонско предање које је записао Платон у "Законима":

"Нису ли се тих десет година, док је трајала опсада Троје, у домовини појединих учесника у рату одиграли многи кобни догађаји, као последица бунтоних склоности младих генерација, које су у међувремену одрасле и које ратнике на повратку у домовину и завичај нису дочекали како би требало - праведно, него су свуда владали смрт, убиство и прогонство. Прогнани се поново вратише, променише име и сада их више не зову Ахајци, него Дорани, пошто је један од њих, који је ондашње избјеглице сакупио био Доранин. То је наставак догађаја који у појединостима приказују ваше лакедемоњанско предање". (Платон, "Закони" III 682)

Ово Платоново казивање о древним предањима сугерише да није било великих сеоба послије пада Троје, односно да није било дорских сеоба, већ да су и у то вријеме постојале династије, које су добијале име по родоначелницима.

Духовно насљеђе

Ако Хомер каже да је Одисејева постојбина на данашњем острву Цресу, а Крета на Апенинима, а ако је родоначелник Латина, Латин, син Одисеја и Кирке, како то легенда каже, онда је јасно одакле Ватикану духовно насљеђе.

Ако је у нашој епској традицији дубоко укоријењена крилатица "Латини су старе варалице", онда је сасвим извјесно

да духовно насљеђе Ватикана, као и духовна подијељеност Европе није од јуче. Народно памћење је веома дуго, а добро и зло остављали су крупне трагове и на памћење и на душу. Због тога се за древне истине, прије свега, треба обратити народним предањима, обичајима, фолклору и др., па тек онда историји, која није ништа друго до љетопис моћника.

Наша епска традиција није од јуче. На овим просторима Балкана еп је постојао одувијек. Ту је и рођен. Еп је био цикличан, а ти циклуси су одређивани смјенама религија на Балкану. Смјена религија је имала кобне посљедице по еп, тим прије што је епска пјесма величала религију и симболе времена у коме је настајала. Нова религија, уништавајући стару, имала је и драстичан сукоб са епом. Наша епска традиција је веома дуга и богата, али ипак, данас се чини да се нагло развила тек у православљу. Зато, нашу епску традицију не бих дијелио на предкосовску, косовску и покосовску, већ на хомерско-илирску, римску, католичку и православну.

Велики римски епови су настали тек пошто је Рим увелико овладао илирким подручјем, па се може претпоставити да су и велики римски пјесници духовни потомци Хомера и Балкана.

Од Хомера до данас, у Европи се преплићу простодушност Истока и лукавство Запада. Колико год да је лукавство и цинизам Запада било јако и до детаља планирано, грубо се сукобило са истином и простодушношћу Истока. У тим грубим насртајима духовности Запада најчешћа посљедица је била обилато просута крв, а одна ропски зној и колебање душе потлаченог народа. И први рат, познат по Хомеровом предању као тројански рат, водили су народи западноевропске духовности против народа источноевропске духовности. Рат се водио на територији данашње Црне Горе и Малесије, чије је подручје и у вријеме Хомера и у новијој историји духовно и географски припадало источној Европи. Рат се водио за благо и робље и прије свега духовност овог поднебља. И док се са сигурношћу може констатовати да у Троји и код Илира није било класичног робовласништва, дотле се на Апенинима и сјеверном Јадрану, гдје је "цвјетала" ахајска цивилизација, одвијала обимна трговина робљем.

Бијело робље и из Малесије

Хомер у "Одисеји" казује да су Ахајци послије пада Троје запријенили велико благо, због чије је подјеле избио и сукоб међу војсковођама, као и бројно робље, међу којима истиче "жене пасова ниских" III 154. Жене ниског паса односно кратких ногу, и данас карактеришу подручје Малесије.

Римска предања да су Тројанци послије пада Троје подигли Рим вјероватно су истинита, јер су Рим у сваком случају градили робови.

Римска традиција грабљења се поновила на овом подручју и у вријеме ратова против Илира. Послије коначног слома илирског отпора, римски конзул Луције Аниције је "тада (167.год.ст.е.) у тријумфалном повратку у Рим, спроводећи краља, његову породицу, племенске прваке и велики број заробљених Илира, однио - 27 товара злата, 19 товара сребра, 120 хиљада илирског сребрног новца и 13 хиљада денара".

Очигледно је да су Римљани, поред великог материјалног плијена, одвели у Рим и душу овог народа - племство и свештенство.

Иако се Рим драстично обрачунавао са просвећеним народом освојених области, није се могао сломити дух широких маса, које су чувале своју традицију, па је тако и име Илира остало све до појаве ослободилаца са истока, који су за собом остављали славу и уништене римске духовне творевине, славу коју је прихватио и поробљени народ. Покрет Словена са истока био је покрет против римске робовласничке тираније.

Илирско име нијесу, како се то мисли, уништили Словени, већ се име слободе и славе само наметнуло. Отуда и ријеч Словен, односно Славен, треба посебно "посматрати".

Илири су Илијци

Видјели смо да су код Хомера, у граду Илију, препознатљиви посмртни обичаји: нарицање, облачење црнине и шишање косе, што се и данас срета на неким дијеловима Балкана, нарочито на подручју Црне Горе. За разлику од ахајских бораца, који су често "плавокоси", тројански јунаци то нису никада, већ их Хомер види као "тамни тројански облак". Епитетом "плавокоси" сугерише се да ахајски народи нијесу живјели тако близу Средоземља, како то неки тумачи данас мисле, већ, напротив, да су живјели сјеверно. Ахајска војска под Тројом је била и са Алпа, поред оне која је дошла са Апенина и из Далмације.

Док се за Хомерове Илијце са сигурношћу може тврдити да су били простодушан народ и пун поштовања и правде, народ у коме није било класичног ропства и претензија на туђе територије, Ахајци су били склони сплеткарењу и освајању.

Духовна традиција Хомерових Илијаца препознатљива је и код Илира. "Расположиви историјски извори" - каже др Павле Радусиновић, "карактеришу Илире као правичне и гостољубиве. Понајвише су били стасити и високи, црне косе и тамних очију, слободни и храбри, вазда спремни срнути у бој и погибију. Више су били пастири него ли ратници, а битност њихове борбе бијаше дрско гусарење на мору и смјело хајдуштво на копну. Поред добрих својстава, велике су им биле мане оданост пићу и страсна неслога у сталној пратњи крвне освете. Најприје су насељавали веће висине, а касније, нарочито у римско доба, спуштали су се у ниже крајеве... Били су познати њихови сточарски производи. Јели су доста меса и млечних производа, пили су много. Били су многобошци. Дионизова вјера је била свуда продрла у овај крај, погодан за пагански живот. Најсиромашнији су гладовали: имати празан трбух као Илир, гласила је грчка пословица, позната и Аристрофану. Говорило се: викати као Илир, јер се то становништво вјежбало у разбојништву и просјачењу код других. Жене су им уживале слободу и боле поштоване. Одликовале су се јунаштвом и радије су са мужевима ишле у смрт, него Римљанима падале у руке. М.Т. Веро се не може начудити, а и надивити отпорности илирске жене, која је јака, слободна и несрамежљива, а на послу не заостаје за мушкарцем. Он хвали снажне и вриједне жене Илира, које стрпљиво чувају стоку, вуку дрва, на огњишту готове јело, и при том рађају и доје дјецу са лакоћом. Казивања о младим Илиркама (guas virgines ivi appellant), које су без икакве пратње (incomitatae) имале велике слободе", је карактеристично.

У Хомеровој "Илијади" се јасно наводи да су култови богиње лова Атремиде и бога сунца Аполона настали у Троји. Ове богове су касније обожавали и Илири.

Професор Павле Радусиновић наводи мишљење Ф. Шишића да је вјера код Илира - "колико се из поузданих извора разабира, била нека смјеса пастирско-бојовних локалних традиција с индивидуализовањем природних сила". Испитивањем бројних налаза из илирског периода, нарочито илирских гробова и насеља, запажа се да су на овом подручју "најбројнији они остаци који се односе на једно посебно подручје религијских и магијских вјеровања - на религиозну симболику". Наиме, готово сваки од тих симбола садржи по неку појединост "врло комплексног соларног култа код Илира: свастика симболизује сунце у покрету, сунчана лађа носи сунчани диск на небеском своду, змија као симмбол плодности, чуварица кућног огњишта и хтоничка животиња многим је елементима повезана са соларним култом, јелен као жртвена животиња симбол је сунца пар екселанс, коњ који вуче колица подсјећа нас на коње који вуку Фаетонова кола по небеском своду, итд". Професор Павле Радусиновић констатује да је за област која се овдје наводи, "за њену брдско-планинску околину (Малесију, Куче, Пипере и др.) карактеристично то да су трагови култа змије као чувара кућног огњишта одржани до наших дана. Коријени тог култа су иначе врло архаични; Сматра се да досежу до неолита. Преузвишени га као животињу - тотем, Илири су му, особито јужни, у свом "митолошком и религијском суставу" дали средишњу улогу. Професор Павле Радусиновић на крају констатује да се култ илирске домаће богиње Тхане, (Диане) и до

данас одржао каод неких балканских народа, а да се култ змије, и поред тога што га је хришћанство вјековима сузбијало, као локална традиција задржао до данашњих дана.

Како су Илири постали Превалитанци

У четвртом вијеку рисмко царство је подијељено на префектуре. Префектуре су, у ствари, имале за циљ да расточе духовност појединих етничкиох група царства, да би се тиме смањио отпор према централној, римској духовности. Реформатори су дијелили некадашње компактне етничке цјелине, па су те дијелове припајали новим цјелинама.

Балканско полуострво, које је у вријеме Хомера као и у вријеме Илира представљало једну духовну цјелину, подијељено је на префектуре Италије и Илирика. Граница је била ријека Дрина, а на југу, ова граница је ишла преко планина Маглића, Волујка, Голије, Ловћена и завршавала се на будванској ривијери.

Овом реформом и границом, Рим је не само подијелио Балканско полуострво, које је представљало и географску и етничку компактну цјелину, већ је подијелио и Илире.

Територија правих илира простирала се Јадранском обалом од Корчуле до Валоне, а у унутрашњости до извориштa Бијелог Дрима, односно до Метохије. Ово подручје се поклапа са подручјем краљевства Троје, које је Хомер приказао у "Илијади".

Подјелом на префектуре, територија правих илира је подијељена на два дијела. Дио западно од Ловћена и будванске ривијере припао је италијанској префектури, а дио источно од Ловћена и будванске ривијере припао је Илирима.

Пошто је источна област била територијално већа од западне, названа је Превалис, односно Превалитана. Латинска ријеч превалис значи претегнути, превалити итд.

Колико је једна духовност отпорна на другу, најбоље показује чињеница да је и географска граница двије духовности Европе незнатно еволуирала од Хомера до данас.

Граница између Хомерове Троје и Микене била је на источној обали Јадрана. Троја је била на југу, а Микена на сјеверу Јадрана. На овим, некада хомерским областима, и данас постоје двије духовности. На подручју некадашње Микене егзистира католичанство, а на подручју Хомерове Троје, односно источне Европе и Балкана - православље.

Римска властела је још у периоду великих реформи и подјеле царства на префектуре разбијала етничка језгра појединих компактних цјелина. Сама чињеница да је подјела правих Илира ишла преко њиховог главног светилишта - Ловћена, као и то да су се старосједиоци Балкана веома опирали овој подјели, иде у прилог овој констатацији. Нажалост, Римљани су писали историју онако како је то њима одговарало, па се данас здравим разумом мора тражити пут до истине.

ЧИЈИ ЈЕ ХОМЕР

Неписано је правило да се упоредо са борбом за бољи живот води и борба за престиж у култури међу народима. У тој борби, престиж у етици и стваралаштву заузимао је значајно мјесто. Свака заједница: род, братство, племе, краљевство итд. наметали су непрестану утакмицу, подстичући тако духовни развој једног поднебља.

Често, народи са нижим степеном етике пасивно примају кутуру својих супарника. Тако се , рецимо, зна да је римска митологија копија грчке митологије. Исто тако је познато да је и сама грчка митологија насљедница Хомерове традиције, али се уопште није знало гдје су се налазили Хомерови духовни коријени.

Ни први писани историјски извори не говоре, нажалост, о такмичењу у духовности и племенитости међу народима, већ напротив, историјски списи су препуни свједочења о уништењу материјалне и духовне културе супарника.

Тако, рецимо, Римљани су приликом освајања и стварања великог царства уништавали духовну културу покорених народа, а покорено племство и свештенство је расељавано по римских провинцијама, а најчешће одвођено у Рим, да би служило његовим интересима.

На старом континенту, Европи, духовна борба је непрестана још од Хомера. Та борба се увијек водила између народа са двије обале Јадрана. И тројански рат, онај којег је описао Хомер у "Илијади", водили су народи истока и запада Јадрана. Послије овога рата остала су бројна предања о успону и моћи Рима, док је на Балкану остало само усмено, епско предање.

Иако је Рим овладао цијелим Средоземљем, па и источном Европом, идеолошка борба Истика и Запада се води и унутар царства, тако да оно на крају пуца по "духовним" шавовима.

Борба између Истока и Запада у духовности се наставља и у новој историји. Наиме, под окриљем Рима почиње ширење хришћанства у Европи. Међутим, римско недосљедно тумачење јеванђеља и Христовог учења поново је изазвало поларизацију; Европа је подијељења на католичку и православну.

Преткосовски еп

Честа насиља над духовношћу, као и појава нових религија, односно њихова честа смјена, прије свега грчка и римска (паганска), а затим католичанство и православље, имали су велики утицај на епску традицију Балкана. Стара епска пјесма, која је величала божанства и симболе једне религије, у новој религији је морала нестајати или добијати нови смисао и симболику. Тако се, рецимо, умјесто нимфи и бројних богова, у новој епској пјесми појављују загоркиње виле, чијим призивањем често почињу епске пјесме. Акло велики Хомерови епови "Илијада" и "Одисеја" почињу призивањем муза: "Гњев ми, богињо, пјевај" и "Пјевај ми музо", савремени еп почиње призивањем вила и Бога.

У хришћанству, еп на Балкану је трпио велике промјене. Прије свега, рано хришћанство је оспоравало и забрањивало епску пјесму паганског садржаја, али та борба са паганством на Балкану траје и у вријеме раног православља, односно у вријеме Немањића.

У списима Немањиног сина Стефана стоји да је Немања "истријебио грчко име" у дукљанским градовима на Јадрану. Ово предање се не смије схватити дословно, јер сам Стефан даље каже да је Немања сачувао "своје људе да служе неповријеђени његовој власти".

Савремени тумачи доба Немањића су склони да тврде да је Немања потјерао Грке из приморских градова Дукље.

Међутим, пошто пада у очи један запис да је Немања због "грчког рода" имао право на Зету, односно на "Диоклитију и Далмацију, рођениje своје истовују дједину своју", онда оваква тумачења почивају на танким основама. Ово предање Немањиног сина Стефана се искључиво односи на истребљење паганске сиболике и религије.

Вјероватно је и епска традиција све до Немањића била препуна паганских мотива. Као ватрени поборник хришћанства, Немања се сурово обрачунао са приморским градовима у Дукљи чија је култура почивала на паганству.

Да је заиста било сукоба између православне и паганске религије, показују и неке епске пјесме. Оне су и сачуване зато што је у њима приказана доминација хришћанства над паганством. Међу тим пјесмама се истичу "Анђели благо дијеле" и "Цар Дукљанин и Јован Крститељ".

Блажена Марија и проклети Тројан

Епска пјесма "Анђели благо дијеле" говори о сукобу хришћанства и паганства на подручју Хомерове Троје, која се у пјесми назива "Проклети Тројан".

Бројни мотиви ове епске пјесме су из мита о тројанској принцези Хесиони, сестри тројанског краља Пријама.

Тројанска принцеза Хесиона била је изложена за жртву воденој немани, због грехова које су Тројанци учинили према боговима Посејдону и Аполону. Посејдон је због тога под Троју посао водену неман, а Аполон кугу.

У пјесми "Анђели благо дијеле" хришћански свеци дијеле царство послије доминанције хришћанства над паганством. Између осталог:

" Светој госпи блаженој Марији,
Дадоше јој проклетог Тројана,
У коме се безакоње ради
. . . . . .
Ту не пази млађи старијега,
Но брат брата на мегдан зазива,

А кум кума зове на мешћему,
А брат секу не пази под секу,
Но милује под вијерну љубу,
А кум куму не пази под куму,
Но милује под вијерну љубу.
Не светкују свете недјељице.
И те бих ти јаде опростила.
Не моле се богу истинскоме,
Већ од сребра бога саковали,
Па се моле богу сребрноме".

Сребрни, сребролики бог је код Хомера заштитник Троје. Ово је епитет за Аполона. Култ овог божанства је, по Хомеру, настао у Троји.

Жртвовање тројанске принцезе Хесионе препознатљиво је у епској пјесми, али је избјегнуто именовање јунакиње, док је паганска симболика замијењена симболима хришћанства.

Док је жртву за спас тројанског народа препоручило божанство, у епској пјесми жртву је препоручио сан:

"Сан уснила госпођа краљица,
И на сан јој човјек долазио,
Овако је њојзи говорио:
"О госпођо од Тројана града,
. . . . . .
Овако ћеш кћерку сјетовати:
Када дође код воде језера,
Нек умије пребијело лице,
Па с окрене сунцу и истоку,
Нек помене бога великога,
Не поминье бога сребренога,
Па што њојзи бог и срећа дадну".

У тренутку кад жртвованој принцези запријети опасност од несите аждаје, што је кулминација епа, наилази непознати јунак. То више није јунак из древног мита, божански Херакло, већ нови, хришћански лик, свети Ђорђе.

Побједу хришћанства над паганством пјесник приказује симболично:

"Он уљезе у бијелу цркву,
Па узима бога сребрнога,
Па раскова у срму и злато
И исписа на икони лице".

Проклетије

Троја се налазила на падинама свете планине Иде. На њеним врховима били су подигнути храмови и жртвеници боговима. Ида је, утврдили смо, планина Жијово, која се уздиже изнад насеља Куча, уз планински масив Проклетија.

На ограницима Проклетија била су паганска светилишта, храмови и жртвеници боговима, па је ова планина имала велики значај у животу становништва. Међутим, хришћанска религија је анатемисала паганска божанства и светилишта, па су и планине на којима су се налазила паганска светилишта проклете. Отуда данас овом грандиозном масиву назив Проклетије.

Једно насеље испод овог планинског масива и данас носи назив Затријебач. Име алудира на неморал, описан у пјесми "Анђели благо дијеле", али овај назив може да се односи и на уништење Троје због отмице лијепе Хелене.

Пјесма "Анђели благо дијеле" казује да се испод града проклетог Тројана налазило зелено језеро, које се могло исушити:

"А светац се до језера врати,
Па језеро штапом прекрстио,
Затвори се зелено језеро,
Би рекао није га ни било".

Површина Скадарског језера би се, данас, могла смањити и до осам пута, ако би се прокопао хидро-тунел у нивоу морске површине.

Цар Дуклијан и Јован Крститељ

И епска пјесма "Цар Дуклијанин и Јован Крститељ" несумњиво говори о превази хришћанства над паганством на нашем подручју. Проткана је симболиком и хумором. У пјесми се јављају два лика, симболи двије духовности. Цар Дуклијанин је оличење пагана, чији је симбол сунце, а Јован Крститељ оличење хришћанства. Пјесма на симболичан начин, са дозом сарказма, приказује пад вишебожачке религије.

Надмудрују се два побратима, Дуклијан и Крститељ, "на обали крај сињега мора", играјући се коруном и златном јабуком. Коруна је власништво цара Дукљанина и симболише сунце, док златна јабука припада Јовану Крститељу. У овом надмудривању Крститељ вара Дукљанина, узима му коруну-сунце и носи је господу на неб о-"сјајно сунце на небо донесе".

"Свети Јован отисну јабуку,
Она паде мору у дубине,
Топле су га сузе попаднуле,
Но му царе ријеч проговара:
"А не плачи драги побратиме!
Ја ћу теби извадит јабуку,
Немој мене ограбит коруну.
Јован му се богом кунијаше
Да је њему ограбити неће.
Тада царе у море упива.
А полеће Јован у небеса,
Пред Господа оне излазио,
И оваку ријеч говорио:
"Боже вјерни и пресвети оче
Хоћу ли се с тобом заклет криво?
Хоћу л' цару ограбит коруну?"
Господ њему ријеч одговара:
О Јоване моја вјерна слуго
Закуни се мноме трипут криво,
Теке немој мојијем именом".

Свети Јован слеће на пржину.
Тада царе из мора изађе
И изнесе у зубе јабуку;
Па су опет игру заметнули".

У поновљеној игри, Крститељ поново баца у море јабуку и за њом лије сузе. Дукљанин поново рони. У међувремену, док је Дукљанин дубоко под водом, побратим Крститељ замрзава морску површину, са дванаест ледова, узима Дукљанинову коруну и бјежи Господу на небо:

"У дно мора царе опазио,
Па се загна мору из дубина,
Три је леда главом проломио,
Па се опет натраг повратио
И на главу ками дохватио,
Мали ками од хиљаду кила,
И проломи дванаест ледова,
Па је своја расклопио крила,
За Јованом у пећеру пође.
Достиже га на небеска врата,
За десну га ногу ухватио,
Што дохвати оно и откину.
Сузан Јован пред Господа дође,
Сјајно сундце на небо донесе".

Име Дуклијанин има дубоке коријене. Може се препознати и у имену Деукалиона, човјека који је, по грчком миту, једини преживио потоп, познат као Деукалионов потоп. Ово име не карактерише ни древну Грчку ни Рим. Име је у древној прошлости било везано за источну обалу Јадрана, па је извјесно да се и Деукалионово поднебље налазило на средишњем Балкану, на Јадранској обали, јер су на овом поднебљу од давина позната имена и називи: Доклеати, Дукља, Доклеа, Дукљанин. Тек у вријеме Рима на овим подручјима се јављају римски облици ових назива: Диоклитија, Диоклија, Диоклицијан итд.

Ријеч коруна, што у епској пјесми симболише сунце, али и круну цара Дукљанина, је укоријењена на нашем простору. У строцрногорком каталогу имена била су позната и веома заступљена имена Коруна и Круна.

Богиња лова и Ловћен

Култ богиње лова - Артемиде, као и њеног брата Аполона настао је, по Хомеру, у Троји. Ову богињу су касније нарочито обожавали Илири, да би у вријеме римске владавине илирским областима била слављена као римска Дијана.

Познато је да су се главни илирски центри налазили око Ловћена, тј. око Зетске котлине, Скадарског језера, Боке, Конавала. На југу се илирска област простирала до Валоне. Главни центар и светилиште била је планина Ловћен-Хомеров Олимп. Међутим! Римљани су, растачући религију Илира оспоравали Ловћен као светилиште, што је изазивало револт старосједелаца Балкана.

Подијеливши царство на префектуре, Римљани су подијелили и територију Илира. Ова подјела правих Илира ишча је управо и преко илирског светилишта, Ловћена, правцем сјевер-југ на коме се налазе Ловћен и будванска ривијера.

Ослобађајући се римске идеологије, а под утицајем славног словенског покрета који је осободио потлачени илирски народ, света илирска планина, нешто под утицајем Словена, а нешто под утицајем старосједилаца Илира - по богињи лова - добија име Ловћен.

Тројановићи и други

Пажљивом читаоцу Хомеровог дјела тешко да може измаћи чињеница да се велики број имена из Хомеровог времена провукао до данашњих дана на подручју средњег Балкана, а многа су, иако измијењена, препознатљива.

Ваља најприје истаћи имена тројанске краљевске фамилије. Синови краља Троје - Пријама су Исо, Антиф, Агатон, Трој, Александар. За ова имена није потребно посебно објашњење, поготову ако се зна да име Троје и њеног племића Троја, односно Троила асоцира на презиме Тројановић, које и данас постоји на подручју средњег Балкана.

Име најстаријег Пријамовог сина Хектора препознатљиво је у презимену старе племићке породице Хекторовић, која је живјела на острву Хвару. Из ове породице је и књижевник и сакупљач народних умотворина из XVI в. Петар Хекторовић.

Тројански племић Ил, по коме је и град Илиј добио име, има насљеђе у именима Илија и Илинка.

Сасвим је сигурно да је и свети Илија асимилирано илирско-словенско божанство, које се код Словена називало Перун, а код Илира Див. Ова божанства су била симболи муње, неба и свјетлости.

Од тројанске краљевске лозе "Илијада" наводи и сљедећа карактеристична имена: Анхиз, Пријам, Асарик, Хелена. Име лијепе Хелене, због које је избио тројански рат, данас је препознатљиво у име Јелена. Име тројанског принца Асарика, односно Ејсака препознаје се у имену Исак.

Од кћерки краља Троје - Пријама, "Илијада" помиње двије: Касандру и Лаодику. Међутим, античким хроничарима је познато и име Пријамове кћерке Полексена. Принцеза Касандра данас би била Косара, а Лаодика - Јадика и Радика. Име Поликсена блиско је имену Полексија.

Од осталих имена из Хомеровог каталога издвајају се Нестор, Насто, Антиф, Пантој, Теана - данас Тијана.

Карактеристична су имена са гласовима, или нијансама између гласова Ф, В и П. Тако се, рецимо, име Феруса може изговорити и као Веруша, али и као Перуша. Или, рецимо, Филимона може да буде и Вилимона.

У неким крајевима Црне Горе и данас често замјењују гласови Ф, В и П. Тако се, рецимо, Филип изговара и Вилип, али може и Пилип ("Пилипенда").

Да ли се Хомер користио ијекавицом

Веома је значајно у трагању за истином о Хомеру установити да ли је Хомер користио глас "Х" у оним размјерама како су то тумачи приказали, или је користио глас "Ј". Ово није без разлога. Рецимо, старословенски превод "Илијаде" такорећи не познаје имена са гласом "Х", већ се овај глас у старословенском језику претапа у глас "јат". Тако је Хомер на старословенском Јектор, Хелена-Јеленуш, Хелена-Јелена, Хела-Јела, Хекаба-Јакуба итд. Конобарица богова на Олимпу, по тумачима Хомера, звала се Хеба. Старословенски тумачи су избјегли да преведу име ове конобарице.

На сугестију античких хроничара да се Хомеровим поднебљем сматра Јонија, односно Илонија, за коју Есхил каже да је добила име по аргивској принцези Ијони, Ији, као и казивање да је Хомер живио на острву Хиосу, односно Иосу; и чињеница да се рапсод Хомерових стихова називао Ијон; поставља се питање: откуд оволико речи са префиксом "ијо" односно откуд оволика ијекавица?

Претпоставка да се Хомер користио ијекавицом није без основа. Бројна су имена у Хомеровом дјелу проткана ијекавицом, као нпр. Хермија, Пријан, Бијенор, Кастијанира итд.

Има имена у данашњем преводу "Илијаде" у којима се намеће глас "Ј" који је вјероватно временом елиминисан. Рецимо, име Еетион, са два узастопна гласа "Е". Нијели, можда, мелодичније име Ејетион, са гласом "Ј" између два самогласника "Е", или, чак, Ејетијон - са два гласа "Ј". Исто тако и име Диона, може да буде са гласом "Ј" - Дијона, или Пеон, може да буде изворно хомерско Пејон, Диомед-Дијомед итд.

Намеће се закључак да се Хомер користио ијекавицом, па се са правом може записати и откуда коријени ијекавице у нашем народном говору, и како то да је наша епска пјесма стварна и зависна од ијекавице?

Како би, на примјер, изгледали без ијекавице ови стихови:

"Попијева танко гласовито" или "Бијела је кликовала вила" или "Од када је свијет настануо"?

И Илири су Словени

Распадом Рисмког царства, народи и источне и западне Европе ослобађају се римског духовног и физичког туторства.

У периоду кад је западно римско царство срушено, источно царство, односно Византија, покушава да спаси робовласнички поредак, одолијевајући нападима споља, али и нападима изнутра. Властела Византије је у то вријеме још била под утицајем римске духовности (V и VI в.) док су потчињени били старосједиоци.

У таквим околностима, на источним и сјеверним границама Византије јављају се нови покрети, међу којима се истиче покрет Словена. То је, по свој прилици, више био духовни покрет за ослобађање потлаченог народа од римске духовноробовласничке тираније, него освајачки. Позната је чињеница да је са појавом Словена, односно Славијана, нестало класичног ропства на подручјима источне Европе, односно Византијског царства. У римским аналима остало је забиљежено другачије збивање. Словени су проглашени освајачима и народом који није аутохтонна овом простору. Тако су Римљани и други народи Европе имали алиби да било када интервенишу на Балкану, али се не питају шта је са аутохтоним народима, односно старосједиоцима Балкана Илирима. Чак се у римским аналима каже да су Словени искоријенили старосједиоце Балкана. Скривена је истина да су старосједиоци Балкана, који су неколико вјекова били потлачени, прихватили овај славни покрет.

Тешко се може повјеровати а би неки народ, као освајач, могао да уништи све народе на једном великом простору, а неки теоретичари желе да докажу да су Словени уништили све од Волге до Јадрана. Напротив, Словени су уништили само оне трагове културе и архитектуре који су подсјећали на римску традицију и робовласништво, у чему су их свесрдно подржавали старосједиоци. Због тога су ови ослободиоци и названи Словени, Славени, Славијанти итд.

Колико је овај покрет био уперен против римских знамења и традиције говори чињеница да су некадашњи велики римски центри духовне моћи до темеља срушени. На примјер, град Дукља је био задужбина Римљана, а срушио га је поробљени народ. Међутим, у римским и у аналима римских поданика остало је записано да су овај град срушили варварска словенска племена.

Словенски покрет није једини који је настао на обалама Дњепра и проширио се до Јадрана. На обалама Дњепра настао је, у новијој историји, комунизам. И овај покрет је нашао погодно тле у широким слојевима сиромашног народа, па се веома брзо ширио према Јадрану. Можда ће се, у неком далеком будућем времену, наћи теоретичари који ће доказати да народи Балкана и источне Европе потичу од Лењина, Стаљина, Маркса, Енгелса и Тита. Али, и ово је био само покрет за који се до данашњих дана сматрало да је покрет хуманизма и једнакости.

И словенски покрет и покрет комунизма нијесу карактерисале велике сеобе народа. Међутим, оба ова покрета донијела су велика разарања. Први је био против робовласника, а други против капиталиста. У историјским списима остало је записано да су жене и дјеца Словена била саучесници у разарању материјалне и духовне културе источног римског царства. Ова појава је била масовна и у комунистичком покрету, али у оба случаја се ради о побуни потлачених народа, који су у првом случају стекли славу, а у другом покушали остварити једанкост над свим материјалним добрима.

Асимилација

Бројне чињенице иду у прилог тврдњи да су старосједиоци Балкана прихватили словенски, односно савијански покрет, или, пак да су се Словени прилагодили животу и традицији старосједелаца.

Тако је, рецимо, словенско паганско божанство Перун идентично тројанском и илирском божанству Диву. То су богови грома, муње, олује и свјетлости. Ова два божанства се у

хришћанству славе под именом светог Илије, који такође има епитет громовника.

Ако је бог муње и грома, Див, био заштитник тројанског града Илија, а касније и Илира, откуд народима Балкана светац Илија, чије име наводи и на Илире и на тројански град Илиј. Име Илија припада каталогу српских имена. Оно, као и женско име Илинка, карактерише поднебље Црне Горе и Херцеговине.

У црногорском фолклору, нарочито у народној пјесми, важно мјесто се придаје природи, планинама и ријекама, а посебно Ловћену. Ово није без разлога, јер је ова планина у свим временима играла велику улогу. Ако се зна да је богиња природних љепота и лова, Артемида, била обожавана код Илира, гдје је настао и њен култ у граду Илију, онда је сасвим јасно откуда традиционална веза ових људи и планине.

Велики значај Ловћена, Хомеровог Олимпа, за становништво овог народа покушали су да умање сви завојевачи.

Обичаји у Црној Гори и Херцеговини

Међу обичајима типичним за Хомеров Илиј, а касније и Илире, посебно су у "Илијади" обрађени посмртни - нарицања, облачење црнине, шишање косе, али су препознатљиви и други обичаји који се три хиљаде година послије Хомера поштују на подручјима Црне Горе и Херцеговине, као и у планинским предјелима југозападне Србије.

Иако су ови обичаји забрањивани у вријеме римске владавине, а нарочито у периоду раног хришћанства и католичке цркве, ипак су сачувани, нарочито у планинским крајевима.

Код Хомера су честе посмртне сцене. У њима је посебно карактеристично то да је нарицање и облачење црнине за покојником својствено женама. Жене имају свој засебни амбијент, у оквиру исте просторије гдје је одар. И док једна нариче, остале је прате плачом и карактеристичним жалосним узвицима.

Ево како је Хомер приказао жал жена за тројанским вођом Хектором. Одмах послије Хекторове погибије наричу мајка и жена:

"Тужњаву болну Хекаба међ женама тројанским поче:
"Сине, јадне ли мени! А зашто да несрећна живим,
кад ми погибе ти? У граду дању и ноћу
ти ми бејаше понос . . ." "

(XXII 430)

Хекторова мајка Хекаба нариче искључиво окружена женама, како се и данас чини на жалби у Црној Гори. И у нарицању Хекторове жене Андромахе такође је препознатљив овај детаљ. Хомер, послије текста тужбалице који је веома дирљив, каже: "Тако се наплаче она, а за њом јецаху жене". Или, у плачу над одром: "Тако тужећи рече, а за њом су ридале жене". У нарицању над одром тужбалице се смјењују: "Тако ридајућ рече и тужњаву подстакне дугу".

Амбијент над одром Хомер је приказао веома јасно сљедећим стиховима:

"Кад већ мрца увезу у дворове славне, на одар
метну га пробушени, а поставе уз њ певаче
тужњаве зачињаче, и запеваху они
запевку болну, а жене иза њих стану да плачу.
Од њих белорука Андромаха прва тужњаву почне;
Хектора рушивојске у рукама држећи главу:
"Млади ми изгуби живот, мој војно! Удовицу мене
у кући остављаш овде! А луђан још нам је синчић,.."

(XXIV 719)

Од пет тужбалица за тројанским вођом Хектором, она његове жене Андромахе над одром заслужује посебну пажњу:

"Млад ми изгуби живот, мој војно! Удовицу мене
у кући остављаш овде! А луђан још нам је синчић

којег несретно родисмо ми, а не мислим да ће он
до коња дорасти; са врха пре ће се овај срушити
град, јер неста бранича му тебе, а ти га брањаше,
честите жене спасаваше и луду му дјецу!
Оне ће брзо одавде, поробљене, лађама отићи
и ја са њима, а син ће наш - о драго ми дете-мене
пратити, онде да ради недостојне послове неком
свирепом господару као робиња; или ће га који за руку
зграбит Ахајац и с куле у јадну пропаст бацити,
срдит што му брата негде погуби Хектор
или оца или сина, јер врло су многи Ахајци
загризли голему земљу под руком Хектора дивног.
Јер ти отац не беше благ у љутоме боју:
зато сада и јауче за њим народ по граду.
Оцу и мајци неизмјерну створи жалост и плач,
Хекторе! А највећи бол ће остати мени,
јер ми ниси руке са самртног пружио одра,
ни реч ми рекао мудру и утешну, да бих се увек
сећала ње, обдан и обноћ ронећи сузе!"

(XXIV 725)

Међу бројним етничким моментима, у овој тужбалици се истиче честитост тројанских жена, које су одгојитељице подмлатка, а издваја се племенитост и јунаштво војна, на шта су жене биле веома поносне па су и подстицале јунаке на витешка дјела.

Препознатљив је детаљ који се и данас среће на подручју Црне Горе, мотив потоње уре "јер ми ниси руке са самртног пружио одра, ни реч ми рекао мудру и утешну, да бих се увек сећала ње."

Жена у дјелима Хомера

У Хомеровом дјелу јасно је дефинисана улога жене у друштву и породици. Као да су одлике жене у Хомеровом поднебљу остале непромијењене до наших времена. Основно

је поштовање породице, рода и племена, а посебно брига о одгоју младих.

Мјесто жене у друштву и породици Хомер је симболично приказао кроз ликове богиња. Од бројних богиња и полибогиња - нимфи и муза, на Олимпу посебно мјесто имају Атена, Афродита, Артемида и Хера.

Атена је мудра, довитљива, радна, покретна и увијек спремана да приреди изнанађење и смртном и бесмртном роду.

Афродита смишља љубавне сплетке, које су често доводиле и од великих сукоба и трагедија. Једна љубавна сплетка је изазвала и тројански рат.

Артемида је богиња природности, заштитница шума, ливада, стада, дивљачи итд. Савремени назив ове богиње је - Екологија. Артемиду, чини је култ настао у Троји, посебно су поштовали и Илири.

Хера је у правом смислу домаћица Олимпа. Она се стара за све. Иако је жена врховног бога Дива, њихова мишљења су често супротна. Она, чак, често приређује неславне шале своме мужу. Тако је, рецимо, једна провокација богиње Хере изазвала гњев бога Дива:

"Не знам хоћеш ли опет уживати права плодове
несрећног свога коварства и нећул' те измлатит љуто.
Не сећаш се кад те високо обесих па ти на ноге
наковња два привезах..."

(XIV 16)

И на другу ратну провокацију богиње Хере Див је гњеван, па каже:

"Ако лутајуће стигнеш и онамо, нећу се старате
за тебе љуту, јер нема пасјалука горег од тебе!"
Рече, а њему ништа белорука не рече Хера.

(VIII 482)

Изгледа да ни у браку бесмртних није све у складу. Али, ипак, мушкарац успоставља ред у породици.

Хелена

"Позадину Илијаде чини борба за Хелену" - каже Милош Ђурић, "која својом љепотом омађијава памет, потреса душу, изазива пустош, али и оплемењује и испуњава душу милосрђем и хуманошћу". Ако додамо још љупку Брисејиду, заробљенуцу и драгану Ахилејеву, коју је од овога отео Агамемнон и тиме кобну изазвао срџбу Пелејева сина, могла би се "Илијада", поред свих бојева што их она опева, звати и Песма о борби за лепоту. Да је "Илијада" то и заиста, то осим стиха III 157, потврђују и ови стихови:

"Потомче Дивов, довитљиви Одисеју, Леартов сине,
зар ћете побјећи кући у другу земљу отаца,
у ноговесле лађе кад брзо се баците сада?
Аргивка Хелена зар ће Тројанцима и Пријаму остат
да се поносе њоме, а рад ње многи Ахајци
остаће мртви под Тројом, далеко од своје домаје?
(II 173-178)

Хелену најпре упознајемо у трећем певању "Илијаде" - каже даље Ђурић, где њена појава показује да су се Хелени врло рано одликовали развијеним смислом за лепоту и њено приказивање. Кад сједе главари тројански, окупљени око Пријама на кули, угледају Хелену гдје им прилази, тада, као старом Гетеу, кад је упознао Маријану Вулемер и доцније Улрику фон Левецов, и њима, хладним и разумним старцима, заигра живо срце у грудима, те за тренутак забораве све невоље десетогодишњег рата који је она изазвала кобним блистањем своје лепоте и милосрђа:

"Кад Хелену спаза где на кулу пење се њима,
међусобно тихо проговоре крилате речи:
Замерке нема Тројанцу ни Ахејцу с'назувком лепим
што због овакве жене већ овако поднесе јаде:
обличјем она веома на бесмртне богиње личи".
(III 154 - 159)

Ове стихове не говори Парис, који је Хелену отео и довео у Троју; не говори их какав њеном љепотом омађијан младић, или који други занесени тројански борац; не, њих говоре седобради старци, нејпраборитије старешине, поштовања достојни доглавници и саветници краља Пријама. Из тога што наведене стихове казују старци, кад виде лепу Хелену како им иде, пењући се, може се рећи да она осваја више гипким покретима свога тела, него његовим облицима и да њена лепота и милина изазивају пијанство и лудило чула више музиком (њенога топлога) гласа, него ли самим говором и више осмехом и зрачењем погледа него бојом очију и више изразом и сјајем свежег и живог лица него ли правилношћу његових црта. Чак и сам благи и милостиви старина Пријам, који је исцрпљен десетогодишњим ратом, коме је тај рат прогутао толику децу и коме би Хеленин лик, за њега узрок толике трагедије, морао бити мрзак, не само што слуша оно што стари савјетници шапћу, него се и Хелени обраћа овако:

"Овамо, драга ми кћерко, приступи па крај мене седни
првога мужа да видиш и девера и осталу својту!
Никако не кривим тебе, но богови мени су криви,
који су ахејску на ме навалили плаћевну војску".
(III 162-165)

Стари проф. др. Милош Ђурић говори као да је био један од стараца из Пријамове пратње. Да је проф. Ђурић којим случајем живио у староцрногорском ратничком и патријархалном амбијенту, гдје су Црногорке биле основа куће и породице, али представљале и духовну и физичку лепоту и чистоту, онда би му приступ женским ликовима био далеко лакши.

Хеленина лепота је и у њеном бистром расуђивању, о животу уопште, па и о чијству и јунаштву. Она прво прекорева себе, али често прекорева и јунаштво свога мужа, Овако говори своме ђеверу:

"Хекторе, девере мени јада страховитог кучки!
Ej да ме онога дана кад мајка ме донесе на свет

однела худа олуја и страшни ме однио вихор
где би ме проггутао вал, док се то догодило није.
Али кад богови мени толике наменише једе,
бар да сам онда љуба јунаку постала бољем,
који би осећао руг и прекоре многе од људи.
Али становитог срца у овога нема ни сада,
нит ће га икада бити, али то ће испаштати, мислим".
(VI 344-353)

У јеку рата, када гине мноштво ратника да би спасло славу Троје, главни протагониста Парис бјежи са двобоја који је био заказан са првим мужем Хелениним Менелајом, али га код куће дочекује Хеленин пријекор, оштрији од мача Менелајевог:

"Стиго си из боја, види! Погинуо да си у њему!
Да те је силан јунак погубио, ранији муж мој!
Сам си се хвалио пре да рукама, снагом и копљем
надмашујеш Арејy драгог Менелаја. Него сад опет
Арејy драгог јунака Менелаја иди позови
поново јуначки мегдан да делите! Ал ја ти велим:
мани се борбе с јунаком и више не замећи боја
са плавокосим борцем Менелајем, немој се лудо
с њиме да бијеш, да те копље његово не згоди".
(Ш 428-436)

Хеленин самопрекор и висока морална свијест показују се и у њеном нарицању за погинулим дјевером:

"Најзад Хелена трећа нарицати мед њима почне:
"Хекторе, мојему срцу најмилији од свих девера,
сад ми је муж Александар боголики, што је мене
довео некад у Тројy, -ej да ме нестало пре тог!
Већ ми је сада ево и двадесет година стигло
откад оданде отидох и оставих земљу отаца;
али још не чух од тебе ни зле не погрдне речи,
него кад би ме други у дворима корио когод,
девер ил јетрва или лепоруха заова која,

или свекрва, -свагда к'о отац благ ми је свекарти си га устављао вазда и мене си бранио увек,
својим милосним срцем и љубазним речима твојим:
Зато жалосна с тобом и себе оплакујем јадну:
милостив није ми више у Троји широкој нико,
а ни пријатељ добар, јер сви се грозе од мене".
(XXIV 760-775)

Снаха Пријамова као снаха Милошића

Судбину лијепе Хелене може да доживи и један свијетли женски лик Његошевог "Горског вијенца". Лијепа и честита снаха Милошића може, такође против своје воље, да буде преотета. Само хришћанска етика спутава Вука Мандушића да учини оно што је учинио Парис. Вук каже:

"Да нијесам с Баном Милошићем
деветороструко кумовао
бих му младу снаху уграбио,
па с њим бјежо главом по свијету."
(Г. вијенац 1270-1273)

Када је професор Милош Ђурић обрађивао ликове снаха Пријамових, Хелене и Андромахе, није ни слутио колико се у тим ликовима крије љепота и етика жене Његошевог поднебља, времена и дјела. Слике којима су Хомер и професор Ђурић описали снахе Пријамове, нимало не заостају за Његошевом сликом снахе Милошића:

Кад је виђу да се смије млада,
свијет ми се око главе врти.
Па све могах јадном прегорети,
но ме ђаво једну вечер нагна,
у колибу ноћих Милошића.
Кад пред зору и ноћ је мјесечна,
ватра гори насред сјеноткоса,
а она ти однекуда дође;
украј ватре сједе да се грије.

Чује да свак спава у колиби.
Тада она вијенац расплете,
паде коса до ниже појаса.
Поче косу низ прса чешљати,
а танкијем гласом нарицати,
како славља са дубове гране.
Тужи млада ђевера Андрију,
Мила сина Милоњића бана,
који му је ланих погинуо
од Турака у Дугу крваву.
Па се снахи не дао острићи:
жалије му снахин вјенац било
него главу свога сина Андрије.
Тужи млада за срце уједа,
очи горе живље од пламена,
чело јој је љпше од мјесеца -
и ја плачем ко мало дијете.
Благо Андри' ђе је погинуо -
дивне лу га очи оплакаше,
дивна ли га уста ожалише."
("Горски вијенац" 1279-1307)

Идентична је слика женске жалости за изгубљеним јунацима. И лијепа Хелена и снаха Милоњића нарицањем испољавају жал за изгубљеним дјеверима; обје су у црнини, обје у истој улози: тужбалице и љепотице. И као што су тројански старци и старина Пријам одушевљени појавом лијепе Хелене, тако и стари бан Милоњић не жели да оштети љепоту своје снахе и не да јој да по старом, традиционалном обичају сијече косу у знак жалости. Њеним сузним бистрим очима, темпераменту и њеним топлим ријечима, као и стасу и физичкој љепоти, дуга коса даје посебну драж.

Андромаха

"Карактер Хекторове жене Андромахе, представља један од најљепших ликова старе поезије" - каже Милош Ђурић. "Жена и мати са искључивом љубављу према мужу и дјетету,

тако својственој жени и мајци". Она не схвата моралну немогућност, која њеном мужу Хектору не допушта да се, због рата, често налази у Троји, односно у близини жене и дјетета. Његов ратнички морал, али и морал заштитника му налажу да прије погине него чује да му је непријатељ разорио град и заплијенио робље.

Хомер је дивно сукобио бригу и жељу жене и ратнички морал мужа:

"... него смилуј се на ме и остани овде на кули,
сина не остави сиротом, а ни удовицом љубу.
Нудер постави војску код смокве, откуд се може
најлакше продрети у град и бедеми могу освојит.
Трипут су онамо дошли најискуснији борци
око Ајанта оба и славног Идомедеја
и око оба Атрида и смелог Тидејева сина:
ил им је који вичан прорицању казао човјек,
или их води и гони само њихово срце".
Њојзи одговара на то сјајношлемни велики Хектор:
"О свем размислих, љубо, и све ми је то на памети,
ал ме је Тројаца стид и дугоструких Тројанки њиних,
ако бежао будем из борбе ко плашљивац какав,
То ми забрањује срце, јер сам навикао да увјек честит
будем и храбро се борим, - први мед Тројанцима свагда,
велику стичући славу оцу и самоме себи..."
(VI 431 - 447)

Ратнички морал, жртвовање за слободу, војсковођи Хектору није дозвољавао да се, и поред овако брижних ријечи љубе, двоуми.

Жалост Андромахина за изгубљеним мужем је из срца.
"Рече и махнитој слична истрчи из собе одмах,
срце је скакало у њој, и за њом дворкиње крену.
А кад приступи кули, до гомиле бораца стане,
осврне се на зиду и примети како је муж јој
вучен пред градом тројским, а брзотрки коњи
нештедице га вуку ка пространим лађама ахејским.

Одмах оба јој ока тамнина прекрије ноћна.
Она се сруши одмах натрашке од бола и у насвест падне.
Уплетњаци сјајни далеко јој падну с главе,
мрежа и повеска и укосник плетени јоште,
и с њим копрена јоште што јој Афродита дарова златна
онда када је себи сјајношлемни одведе Хектор...
. . . . . .
Пошто предахне опет и свест се поврати у њој,
у љути удари плач и тројанским женама рече:
"Хекторе, јадне ли мене! Судбине се родисмо исте
обоје, ти у Троји у дому Пријама краља,
а ја у Теби под планином шумовитом Плаком,
где ме Етион малу у својему одгаји двору,
несрећник злосрећну мене! Ох да се не родила нисам!
Сада ти под земљу идеш у мрачне дубине Аиду,
а у дворове овде удовицу остављаш мене
у страховитој тузи, а син је јоште нам луђан,
којега ти и ја погодисмо; нећеш ти њему,
Хекторе, заштита бити, јер мртав си, а ни он теби,
. . . . . .
..., а удвору твом лежи ти много
красно и танано рухо, од женских откано руку,
ал ја ћу све то рухо на жарком сагорети огњу
користи од њега немаш, јер на њему лежати нећеш,
слава пред Тројанкама и Тројцима нека ти буде!"
Тако се наплаче она, а за њом јецаху жене.
(XXII 460 - 515)

Сцене које је Хомер насликао на тројанском пољу и изнад поља, на тројанском бедему, су веома упечатљиве.

Слика ожалошћених, прије свега тужбалице и жена око ње, је препознатљива у амбијенту традиционалне црногорске жалбе за покојником.

У нарицању Хекторове жене посебно се издвајају три карактеристична детаља црногорске традиције. То су последњи час - потоња ура, спаљивање постељине и руха покојника, као и женски уплеци.

Уплеци су плетенице које праце дјевојке и жене послије шишања косе. Наиме, у древним временима женама су дуга коса и плетенице биле украс. Међутим, због смртних случајева у породици био је обичај да жене шишају косу. Од тако ошишане дуге косе правиле су уплетке, јер је за ново нарастање косе било потребно више година. Због честих бојева и погибија, жене су ријетко могле имати дугу косу. Такве уплетке има и Хекторова жена Андромаха:

"Уплетњаци славни далеко јој падну са косе,
мрежа и повеска и укосник плетени јоште".
(XXII 468 - 469)

У певању "Надметање у славу Петрокла", Хомер је приказао и шишање косе ахајских јунака приликом Петроклове сахране:

"... Патрокла носаху други,
косу резаху своју и бацаху њу на мртваца,
и њом га покрију свега, а озад тужан Ахилеј
држаше главу другара.....
. . . . . .
Другоме дови се тада брзоноги дивни Ахилеј:
стане од ломаче даљу и плаву одреже косу".
(XXIII 134 - 142)

Као што се види, чин шишања косе био је карактеристичан још у Хомерово вријеме.

Запажамо још један карактеристичан детељ: мртвац се носи са ногама окренутим напријед, јер Хомер каже: "озад тужан Ахилеј држаше главу другара".

Још неки детаљи

Хомер је приказао и неке битне етничке детаље зараћених војски под Тројом, најчешће преко епитета који прате неке ликове: Менелај и Ахилеј су плавокоси, тројански

облак је таман, а Тројанке дугоскуте или жене "пасова ниских".

Епитет "плавокоси" се односи искључиво на ахајске јунаке. Тако, рецимо, Хомер каже да богиња Атена милује Ахилеја, држећи га за "косу плаву" (I 197). Ахилеј је одсјекао своју плаву косу за погинулим пријатељем Патроклом (XXIII 141).

Епитет "плавокоси", најчешће носи краљ Спарте Менелај, што јасно сугерише да се Хомерова Спарта није налазила на југу Балкана, већ на сјеверним обалама Медитерана, према Алпима и Словенији. Епитет "плавокоси" уз помињање Менелаја јавља се десетак пута у "Илијади", од чега четири пута у пјевању "Менелај се одликује".

Ниједног тројанског јунака не краси епитет "плавокоси" или "плави", што значи да су Тројанци били старосједиоци Медитерана.

Данас има теоретичара који поријекло Црногораца и Срба траже свуда сем на Блакану, као да желе да докажу како су ови народи неатутохтони у овом поднебљу, па тако испада да су у овом поднебљу аутохтони Нордијци и Индијанци. Не могу да претпоставе да су Словени, у ствари, духони покрет који је захватио и Илире, који је Илире ослободио римског робовласничког и духовног тирјанства. Покрет рођен у Русији, односно на територији данашње Русије.

(Уколико се докаже да је бијели медвјед припаадник медитеранске фауне, а сури медвјед фауне сјеверног пола, онда се може повјеровати да су наши преци били Нордијци, а преци Германа и Нордијаца Балканци).

Хомерови јунаци етички, етнички, али и физички имају карактеристике јунака из наше епске традиције. Од његових запажања издвајају се она о физичким одликама жена и краљевства Троје, и то са подручја племена Троје - данас Кучи, Груде и Малесија, и подручја Лезба - данас дубровачке ривијере.

Поред општих епитета - лепе, белосруке, лепокосе, сјајне, милосне жене итд., код Хомера има и оних - "антрополошких". Тако су Тројанке приказане као жене "ниских пасова" али "дугих скутова".

Ова два епитета се налазе у говорима тројанског вође Хектора. Он каже својој жени Андромахи: "али ме је Тројаца и дугоскутих Тројанки стид, ако бежао будем из борбе као плашљивац какав". "(VI 442 - 443), као и у бесједи ахајском јунаку Ајанту, послије двобоја: "... а ја великом граду владара Пријама идем, Тројице да обрадујем и дугоскуте Тројке". (VII 297 - 298).

Жене из другог дијела краљевства Троје, из области Лезба, имају другачију грађу.

Приликом доласка под Тројy, ахајска војска је разорила многе приморске градове овог краљевства и поробила становништво. Међу овим робљем истицале су се заробљенице из области Лезба у којој се налазио истоимени утврђени град.

Љепота Лезбљанки и њихов однос према умјетности, односно кућној радиности, позната је и Хомеру и Ахајцима. Стога су робиње из Лезба на највишој целини код ахајских војвода. Међу најбољим даровима које краљ Агамамнон нуди најбољем јунаку Ахилеју су, поред седам градова и своје кћерке, и седам заробљеница из Лезба:

"... Даћу му Лезбљанки седам што знају послове дивне".

Хомер казује да и Ахилеј има - заробљеницу, љепотицу са Лезба:

"А и Ахилеј заспи у куту јаког чадора,
уз њега лежи жена што је беше довео с Лезба,
Форбантова кћи Дионеда образа лепих".
(IX 663 - 666)

Према Хомеровом Лезбу, данс дубровачкој ривијери, гравитира залеђе - Херцеговина, Никшић, Пива и Бањани, подручје одувијек познато по лијепим женама, које се доста разликују од жена Куча и Малесије.

ЛИТЕРАТУРА

1. Хомер, Илијада, Матица српска, Нови Сад 1985. год.
2. Хомер, Одисеја, Матица српска, Ново Сад 1985. год.
3. Вергилије, Енеида, Просвета, Београд 1964. год.
4. Овидије, Метаморфозе, Дерета, Београд 1991. год.
5. З. Бешић, Д. Гарашанин, М. Гарашанин, Ј. Ковачевић. Историја Црне Горе, од најстаријих времена до краја XII в. Титоград 1967. год.
6. Р. Гревс, Грчки митови, Нолит, Београд 1969. год.
7. В. Замаровски, Јнуцаи античких митова, Школска књига, Загреб 1985. год.
8. Д. Срејовић, А. Церман вић, Речник грчке и римске митологије, Српска књижевна задруга, Београд 1987. год.
9. Ј. Пинсерт, Грчка митологија, Отокар Кершовани, Опатија 1985. год.
10. Р. С. Прајс, Хомерова слепа публика, Рад, Београд 1985. год.
11. Ф. Папазоглу, Средњобалканска племена у праисторијско доба, Сарајево 1969. год.
12. Платон, Менексен Филеб Критија, БИГЗ, Београд 1983. год.
13. Платон, Држава, Култура, Београд 1969. год.
14. Платон, Закони Епиномис, БИГЗ, Београд 1990. год.
15. Есхил, Софокле, Еурипид, Сабране грчке трагедије, Врхунци цивилизације, Београд, 1988. год.
16. В. Сењенко, Злато Црне Горе, Обод, Цетиње, Просвета, Београд 1976. год.
17. Б. Кљајић, Рјечник страних ријечи, Матица Хрватска, Загреб 1980. год.
18. О. Жижић - Велимировић, М. Правиловић, В. Кнежевић, И. Церовић, Културно наслеђе националног парка "Скадарско језеро", Титоград 1987. год.
19. Мала енциклопедија Просвете, Београд 1987. год.
20. Љ. Сретеновић, Географска карта СФРЈ, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1981. год.
21. Јадранска обала и отоци, Графички завод Хрватске, Загреб
22. Јадран ауто карта, Југосл. лекс. завод, Загреб 1982. год.
23. Ксенофонт, Историја хеленизма, М. српска, Нови Сад 1988. год.
24. Т. Линг, Митологије, илустована енциклопедија, младинска књига, Љубљана, Загреб 1989. год.
25. Војислав Ђурић, Антологија народних јуначких пјесама, Спрска књижевна задруга, Београд 1989. год.
26. Хисторијски атлас, Учила, Загреб 1954. год.
27. Р. Бакић, С. Поповић, Б. Радојичић, М. Бурић, С. Касалица, З. Ивановић, М. Вукотић, Географија Црне Горе, Универзитетска ријеч, Никшић 1991. год.
28. А. Вељић, С. Говедић, Бродови на Јадрану, "Вартекс" Вараждин
29. Г. Новак, Јадранско море у сукобима и борбама кроз вјекове, Војноиздавачки завод ЈНА, Војно дело, Београд 1962. год.
30. Тукидид, Повијест пелопонеског рата, М. хрватска, Загреб 1957. год.
31. Херодот, Историја, Матица спрска, Нови Сад 1988. год.
32. Полибије, Историје, Матица српска, Нови Сад 1988. год.
33. М. Ђурић, Из хеленских ризница, Просвета, Београд 1959. год.
34. М. Ђурић, Историја хеленске етике, БИГЗ, Београд 1976. год.
35. М. Ђурић, Историја хеленске књижевности, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1990. год.
36. Роман о Троји, Просвета, СКЗ, Београд 1986. год.
37. Гилгамеш, Веселин Маслеша, Сарајево 1991. год.
38. С. Калезић, Црногорска књижевност у књижевној критици, Универзитетска ријеч, Никшић 1990. год.
39. П. Радусиновић, Становништво и насеља Зетске равнице од најстаријег до новијег доба, Универзитетска ријеч, Никшић 1991. год.

40. М. Миљанов Поповић, Сабрана дјела - критичко издање, ЦАНУ, НИО Побједа, Титоград 1989. год.
41. В. Костић, Приморске легенде, Универзитетска ријеч, Никшић 1989. год.
42. Ц. Фрејзер, БИГЗ, Београд 1992. год.
43. Енциклопедијски географски лексикон Југославије, Свјетлост, Сарајево 1990. год.
44. М. Лукетић, Б. Раденовић: Будва-Свети Стефан-Петровац, Туристкомерц, Загреб 1985. год.
45. Д. Зличић, Хомер учитељ, Књижевна заједница Нови Сад 1987. год.
46. Д. Шћекић, Путујући Црном Гором, Универзитетска ријеч, Никшић 1987. год.
47. Чудесна Југославија, Свјетлост, Сарајево 1987. год.
48. Митологија и религија Етрураца, Дечја књига, Београд 1990. год.
49. Митологија и религија Хетита, Дечја књига, Београд 1990. год.
50. В. Врчевић, Тужбалице, НИО Побједа, Титоград 1986. год.
51. В. Караџић, Српске народне пјесме II, Нолит-Просвета, Београд 1989. год.
52. Српске народне пјесме из БиХ, Свјетлост, Сарајево 1989. год.
53. В. Томовић, Рат Титана и Богова, НИО Побједа, Титоград 1987. год.
54. Његошева биљежница, Историјски институт, Цетиње 1956. год.
55. К. Спасић, Његош и Французи, Кристал, Зајечар 1988. год.
56. Французи о Србији и Србима 1912-1918, Народна књига, Београд 1988. год.
57. Црна Гора врата Балкана, Обод, Цетиње 1991. год.
58. Ј. Делић, Традиција и Вук Стеф. Караџић, БИГЗ, Београд 1990. год.
59. П. П. Његош, Огледало српско, Обод, Цетиње, Просвета, Београд 1980. год.

САДРЖАЈ

Тројанска племена на Балкану - 11
Географска карта Црне Горе у "Илијади" - 44
Стазама богова - 87
Каталог Микене - 117
Кадмо, Троја и Атлантида - 136
Каин и Авељ у Европи - 151
Чији је Хомер - 162
Литература

БИБЛИОТЕКА "ГРИФОН"

Новак Андесилић

ТРОЈА НА СКАДАРСКОМ ЈЕЗЕРУ

Уредник

РАДОМИР УЉАРЕВИЋ

Корица

МОМЧИЛО РАЈИН

Издавач

" ОКТОИХ" , Предград бб, Подгорица

За издавача

Др ВУКАШИН БАЋОВИЋ

Технички уредник

РАДОМИР УЉАРЕВИЋ

1994.

Штампа:

ШТАМПАРИЈА „РУЈНО" УЖИЦЕ

Хомер

ИЛИЈАДА

БИБЛИОТЕКА
КЊИЖЕСТВО

Књига
23

ПРЕДГОВОР

О ГРАЂИ И ЈЕДИНСТВУ ИЛИЈАДЕ

Илијада је епски спев. Настао је, претпостављамо, у VIII веку старе ере, негде у грчким насеобинама расутим по обалама Мале Азије, по северозападним њеним обалама; тамо је био град Илиј (Троја). Тамо је, како су стари Грци веровали, живео и песник Илијаде, Хомер.

Из античког доба сачувани су нам животописи Хомера, њих седам на броју; и повест о томе како су се у казивању стихова надметали Хомер и песник Хесиод. Ипак, о историјској личности песника Илијаде не сазнајемо из тих биографија готово ништа. Настале су позно, из усмених предања о Хомеру: реч је о легенди, а не о историји. Хесиод, песник поучних спевова, најстарији грчки и европски песник који нам је и као историјска личност познат, живео је око 700. године старе ере; био је по свој прилици млађи од песника Илијаде и није никада срео легендарног Хомера.

Сумња у историчност песника Хомера веома је присутна у нововековном испитивању Илијаде. Изнето је тврђење да Илијаду и није испевао један песник. У науци о књижевности настало је тако „хомерско питање". Оно се развијало напоредо са наглим развојем изучавања усмене народне књижевности, од времена романтизма (у Немачкој време браће Грим, у нас Вука Караџића). Народне песме немају, наиме, аутора у истом смислу као дела писане уметничке књижевности, нити народни певачи стварају песму истим поступком као поете-литерати.

Тумачење Илијаде данас је у знаку два различита погледа на „хомерско питање". Аналитичарима називамо оне испитиваче који разлажу и разбијају еп налазећи у њему, пре свега, недоследности и незграпности. Они тврде, на основу тих црта, да је Илијада настала некако механички. Илијада је за њих просто скуп народних песама подвргнут редакцији, или је настала, разним додацима и умецима, из једне кратке Праилијаде, и томе слично. Стручњаци, пак, које називамо унитарцима заступају сасвим супротно схватање. На основу комиозиције и других структуралних одлика Илијаде они доказују да је пред нама јединствено дело, творевина једног, веома обдареног песника.

Неке доказе који говоре у прилог унитаристичког гледања изнећемо у следећим редовима. Уверени смо, наиме, да је Илијаду саставио један песник. А зовемо га Хомером јер су га и стари Грци тако звали.

Илијада, то значи: песма о граду Илију. Само, и градови, као и људи, не излазе на глас обичним живљењем и свакодневним пословањем, већ подвизима и великим страдањем. Отуда би, ако је наслову веровати, Илијада била спев о бојевима око Илија, о дугој, десетогодишњој опсади, коначном заузећу и разарању града.

Овај ратни подухват обично називамо тројанском војном, или, речју мање старинском и мање песничком, тројанским ратом. То долази отуда што су стари Хелени - антички Грци - град Илиј звали и Тројом, а целу област у којој се град находио Троадом. И сам Хомер узима оба имена: Илиј и Троја, само је у Хомера прво име чешће, иако становнике Илија назива Тројанцима.

Хеленске ратнике, пак, Хомер назива разним племенским именима - Мирмидонци, на пример (име Хелени је тек доцније узето као скупни назив за старогрчка племена). Но најчешће Хомер узима, у ширем значењу, као ознаку свих хеленских ратника под Тројом, називе Ахејци, Данајци и Аргивци. По наслову, Илијада би, дакле, била спев о тројанском рату. Ипак, не треба ли предмет спева одредити уже и можда тачније? Први стихови спева, наиме, гласе:

Гњев ми, богињо певај, Ахилеја, Пелеју сина,
злосрећни, штоно Ахејце у хиљаду ували јада.

Ахилеј (или Ахил) је предводник племена Мирмидонаца и главни јунак у грчкој војсци под Илијем (Тројом). Значи ли ово да Илијада и није спев о тројанском рату и разарању Илија, како обично казујемо, насловом заведени? Да ли би спев можда пре требало назвати Ахилеидом, песмом о Ахилеју?

Сваки покушај да схватимо уметничко дело требало би, начелно, да се ослони на два супротна поступка -аналитички и синтетички, и требало би да их примени поступно. Циљ је, при том, да се разуме дело као целина; само, овај циљ је тешко остварити у потпуности. Чак и тамо где нам се чини да је разумевање дела као целине остварено у великој мери, тешко је сажето исказати резултат. Управо зато, зацело, тумачење дела лако прима облик таутологије -понављања другим, најчешће не и једнако добрим речима. Најједноставнији вид такве таутологије -често мало корисне за разумевање уметничке целине -јесте препричавање дела.

Јамачно, препричавање као да нам се намеће када о епу разговарамо, јер епска иесма, и епско стваралаштво уопште (ово може бити и у прози: роман, на пример), припада, по дефиницији, књижевном роду у коме аутор приповеда о прошлим догађајима. Отуда нас и покушаји да дело препричамо уче понечему. Видимо да све није у причи, да сву садржину дела не можемо препричати. Препричати можемо, заправо, низ збивања испричаних у делу, дакле неку „радњу" која се у делу „одвија" одређеним следом, у једном или више напоредних или преплетених токова.

Ако приликом препричавања поштујемо редослед збивања и његове токове, ако гледамо на битније, покретачке и пресудне тачке у њему, настаће „прича" која неће бити само произвољни сажетак. Биће та прича - зовемо је латинском речју фабула - и мали, нешто поједностављени модел спољашње структуре дела; јер редослед збивања, одбир и наглашавање значајних сцена чине једну од лакше уочљивих особености склопа одређеног дела.

Верно апстрахована фабула је, дакле, такав модел тока радње, распореда и међузависности сцена који према целоме делу треба да стоји у истом. односу — да то учинимо јаснијом сликом - у коме према целоме точку стоји његов мали, средишњи прстен, главчина како се у народу каже, у коју су, у становитим размацима, углављени паоци, па она окреће и ове, и обруч точка и његов наплатак. Отуда сажето препричавање које открива фабулу може допринети разумевању структуре епских дела, и драмских, где је радња такође важна, па и оних лирских која, као баладе, стоје на граници између епике и лирике.

Илијада не приповеда исцрпно и редом све догађаје тројанског рата. Старогрчко предање казивало је да је рат трајао десет година. Причало је - у јуначким епским песмама сличним нашим народним - о ономе што се много година пре рата збило, о самом рату и о догађајима по његовом завршетку.

На основи таквих песама настали су већи спевови. Илијада коју познајемо само је један од њих. Повест о грчком војсковођи Одисеју, коме је, после заузећа града, требало још десет година да се врати на своју родну Итаку, жени Пенелопи, испричана је у Одисеји, сачуваном епу чијим је аутором такође сматран Хомер. О повратку јунака од Троје у домовину и њиховим потоњим судбинама, певали су и други епови (Повраци, Теспротска песма, Телегонија), а било је и спевова који су приповедали о збивањима пре почетка тројанског рата (таква је била Кипарска песма).

Сви спевови са темама из круга тројанских легенди -осим Илијаде и Одисеје - изгубљени су. Знамо ипак да је у два таква „кикличка спева" (киклос = круг), у Заузећу Троје и Малој Илијади, било речи о ратним збивањима која следе за онима описаним у Илијади, где завршетак опсаде и пад Троје нису испричани.

Шта заправо приповеда Илијада? Ако гледамо на трајање радње, пред нама је тек незнатан исечак из десетогодишње опсаде. Исприповедана радња Илијаде обухвата, наиме, свега педесетак дана из последње, десете њене године. Ако гледамо на радњу саму, на њен шок и њене најважније тренутке, Илијада приповеда следећа збивања:

Прича почиње сукобом главног хеленског јунака, Ахилеја, и главног хеленског војсковође, Агамемнона. Повод свађи су робиње из ратног плена и захтев Ахилејев да Агамемнон, на добро целе војске, ослободи своју робињицу Хрисејиду. Агамемнон се опире; размеће се својим положајем и угледом; поносни Ахилеј, јавно увређен, повлачи се, срдит, из борбе. Агамемнон, пак, који мора да ослободи Хрисејиду, остварује своје претње - одузима Ахилеју робињу Брисејиду, коју је овај добио приликом деобе плена.

Пошто Ахилеја више нема на бојишту, ахејска војска страдава. Ахилова срџба погађа, дакле, прво његове саплеменике и саборце. Он тврдокорно одбија Агамемнонову понуду да му овај пружи задовољење накнадом за одузету робињицу. Хеленска војска страдава још више, повлачи се у свој табор, на обали, код лађа. Ахилеј сада дозволи да његов друг и пријатељ Патрокле узме његову опрему и овом обманом натера Тројанце на узмицање. Али неумерена Ахилејева срџба погоди сада и Ахилеја самог: главни тројански јунак, Хектор, убија Патрокла.

Дотле непоколебиво истрајан у гневу, Ахилеј напокон одустаје; тачније, усмерава свој нови гнев на Патрокловог убицу Хектора. Бог Хефест, на молбу Ахилејеве мајке, богиње Тетиде, кује јунаку ново оружје. Ахилеј полази у бој. Битка се распламса као никада; у њој и богови учествују. Ахилеј напокон убија Патрокловог убицу Хектора. Везује Хекторов леш за своја бојна кола и вуче га око зидина Троје, дан за даном.

На крају, тројански краљ Пријам. долази да откупи тело свога сина Хектора. Ахилеј попушта. Спев се завршава свечаним сахрањивањем Хектора у Троји.

Можда је требало спев препричати краће, ређи фабулу сажетије? Вратили смо се, кроз разговор, исходишту, питању: шта је предмет Илијаде, тројански рат или Ахилејев гнев? Јамачно, одредити предмет није исто што и издвојити фабулу. У чему је разлика? Предмет спева, његова тема (назив је грчког порекла), не одређује се осврtом на редослед казивања и не открива ништа о структури дела.

Узмимо на ум ово: Ахилејев гнев у фабули дела има пресудну улогу. Илијада и почиње стихом: „Гњев ми, богињо певај, Ахилеја. Пелеју сина". Је ли то песник Илијаде већ исказао предмет спева, тему дела? Или тему ваља шире одредити? Шта је онда гнев што га је песник у прочеље првог стиха ставио? Претурамо приручнике и налазимо: да је Илијада спев о Илију и да му је тема Ахилова срџба и њене злокобне последице. Длаку можда и не треба начетворо цепати. Али у приручницима налазимо увек наново и то да се реч поведе о мотиву Ахилове срџбе и улози тог мотива у Илијади.

Јамачно, ваља правити разлику између фабуле и теме, теме и мотива. Срџба и све што је из ње изашло - то је, најкраће речено, тема Илијаде. Речено је то и у првим стиховима спева. Ахилејева, пак, срџба основни је или средишњи мотив дела. Али шта је мотив? Психолошки неки моменат или сличан неки чинилац који делује у приказаном лику главнога јунака? Кажемо наиме: не знам који су његови мотиви, - а мислимо: не знам шта га покреће, подстиче да то чини.

У основи латинске, тек средњовековне речи motivus лежи, заиста, значење „покретачки" (moveo = кретати). Али оно што у свакодневном говору значи једно, може у теорији књижевности значити

друго. Невоља настаје тамо где се појмови мешају. А ово је неретко случај чак и у речницима књижевних израза, где сажимање исказа и тесан простор стављају ауторе на стошину мука. Читамо у нашем таквом речнику дефиницију по којој је мотив „основни покретач за стварање уметничког дела". Очигледно, мотив је ту схваћен у своме првом „покретачком" значењу. Али кога покреће да створи дело? Наслућујемо да се мисли на писца, или песника, кога нешто покреће, мотивише, да дело напише. Но потом сазнајемо да има безброј мотива, општих и појединачних, активних и пасивних, тренутних и вечних, да је љубав један од мотива, љубав срећна и несрећна, љубав двоје младих родитеља према деци; да мотив „може припадати једном писцу, или једној књижевности, али су много чешћи мотиви који се јављају у више књижевности, ипрелазећи из једне у другу".

Има ту нешто што нас збуњује. Мотив је „основни покретач за стварање дела", а овамо чујемо за мотиве који се преносе из књижевности у књижевност; и да је то нарочито случај са народним благом, са мотивима „о девојци без руку, скрнављењу гроба или верном коњу". Сетићеше се сада, неминовно, Шарца Краљевић Марка и како тај верни коњ опомиње господара и сузе над њим лије. А има и хеленски јунак Ахилеј, у Илијади, своје верне коње, који сузе лију и погибију му проричу. Зацело, верни коњи из народне песме наше нису „покретачи за стварање дела". Мотиви јесу. Како то? И одакле ова подударност у мотиву између Илијаде и јуначке песме наших гуслара?

Разлучиши ваља: прво, мотив када значи нешто у човеку, као унутарњи подстицај. Ако се питамо шта је писца подстакло да дело састави, тешко ћемо доћи до правог одговора, и не само то: чак и ако га нађемо, он веровашно неће казиваши много о самом делу, о његовој структури. Друго је посматрање психолошких мотива које је писац приписао појединим ликовима у делу, односно образложеност поступака јунака који проистичу из њихове природе, карактера. То је већ књижевна појава, део онога што се зове мотивисаношћу. (Разговор о овим мотивима тиче се радње дела, њене веродостојности.) Треће је, пак, - и ту се враћамо Шарцу и Ахилејевим коњима — када у разговору о епици, стиховној и прозној, израз мотив узимамо као назив малих елемената у склопу дела, или таквих који се, као заокружене целине, јављају напоредо у разним делима, па прелазе из једне књижевности у другу.

Ова трећа уско књижевна употреба израза настала је у анализи приповедања која настоји да разоткрије како је организована фабула дела. Мотив ту стоји у одређеном односу и према теми, па говоримо о мотиву као најужој фабуларно-тематској јединици. Разликују се, пак, динамички мотиви, који „покрећу радњу напред смењујући једну акцију другом" и статички, који „само сликају неку ситуацију, остављајући радњу на оној тачки на којој је била и пре те ситуације ". (Са изразом статички мотив доспели смо до тачке где је у речи мотив избрисано, поништено њено изворно значење: покретачки - подстицај.)

Мотиви су, дакле, елементарне јединице, јединствени мали делови фабуле у којима се ствари и људи јављају у чврстом склопу прилика, околности. Појам мотива којим се служимо у анализи Илијаде је двострук: односи се на те мале јединице фабуле спева, али по правилу представља и мотив „који се преноси из дела у дело", карактеристичан нарочито за приповедне облике усмене књижевности. У тој двојности је, наиме, видна и једна битна особеност Илијаде. Њена грађа узета је из старије јуначке песме.

Кад говоримо о грађи Илијаде не мислимо, дакле, на грађу из живоша, коју отуда узима сваки писац; мислимо на књижевну грађу, на елементе већ раније обрађене у књижевном предању народа; чак и на изразе, формуле, склопове речи, начине описивања и казивања.

За испитивача Илијаде тешкоће долазе отуда што нам јуначке песме старих Грка нису сачуване. Како смо онда дошли до сазнања да је Хомеров дуг у грађи тако велик? Упоредним проучавањем наше народне иесме, јуначких песама разних народа и Илијаде.

Ако се сада упитамо где у Илијади можемо очекивати да се древна грађа нарочито јасно огледа на сразмерно маленом простору, тако да и овде можемо коју реч о њој рећи ослоњени на сам текст, лако ћемо наћи одговор: тамо где се међу људима збива нешто натприродно, као у бајци - на пример, када јунакови коњи говоре или проричу (само, ових „мађијских" црта нема у Илијади тако много; као да се од тих старих ступњева народног причања њен творац доста одмакао) - и нарочито тамо где се

говори о ономе што је основа јуначке песме и епа: о јунаку, његовом изгледу и судбини, и о главном послу јунака - како се на мегдану потврђује, у боју гине.

Овде морамо поћи од равни историјског посматрања мотива. Од оних мотива, дакле, који се преносе, или се, напросто, јављају напоредо у разним народним књижевностима. Не знамо, наиме, поуздано који су се мотиви преносили, селили, а који су, међусобно подударни, настали независно код разних народа. Једино знамо да је такво подударање мотива историјска појава у анонимној усменој књижевности широм света, и да је управо та појава пресудно одредила слику јунака и јунакова живота у старогрчком предању из кога је грађу преузела Илијада.

Постоји у народној књижевности као неки образац јунака и јунакова живота. Погледамо ли пажљивије, налазимо тај образац у нашој народној књижевности, код старих и нововековних Грка, у руској народној песми и код старих Римљана, и много даље у времену и простору - у Персији и Кини, Ирској и Америци. Готово обавезан део тог обрасца херојског живота је борба са неким змајем (или „Троглавим Арапином") и ослобађање лепотице или дечака које му народ приноси на жртву. Јунак проводи своју младост некако скривено, или под околностима које га понижавају. И рођење његово није као код осталих смртника; некако је ван реда и закона и често у томе суделује и неко божанство, неко натприродно биће, чак и у животињском обличју.

Кад је у прошлом веку почело изучавање новогрчке народне књижевности, убрзо је и у њој утврђен речени образац, у коме се могло издвојити тринаест основних мотива. Безмало за све тада утврђене мотиве нађене су паралеле у старогрчком и староримском предању, па у Персији и Индији, а на западу код германских народа. Показало се да се модел јуначког живота о коме је реч јавља у причама о боговима (миту), предањима о јунацима (легенди) и у бајци, из које као да су у Илијаду доспели и Ахилејеви бесмртни коњи.

Споменућемо, напрескок, неке мотиве из реченог обрасца. Ахилејева мајки је морска богиња Тетида, вила како би рекла наша народна песма. Прича о томе како је Тетиду освојио Ахилејев отац, Пелеј, одговара типу једне познате бајке: смртни човек увреба морску вилу, у ноћи, на обали, док плеше у вилинском колу; она му се отима и претвара у разна обличја; он је ипак савлада; али веза између смртника и виле је краткога века; вила се враћа, пошто роди дете смртнику, у свој елеменат, на дно мора (или реке). Још чешће се прича о девојци коју је насилно узело неко божанство (Данаја рађа богу Зевсу јунака Персеја); или мајка занесе ванбрачно са јунаковим оцем (Сибињанин Јанко, у мађарском и нашем предању: „Високи Стефан идући с војском из Московске у Србију дође у Будим на конак, и ондје Мађарска господа видећи га онако висока и лијепа зажеле имати од њега порода, и у разговору запитају га да ли би се у војсци његовој могао наћи добар ждријебац да опаше њихову кобилу да би и они запатили тако лијепијех и добријех коња, а он им одговори: ‚би, зашто не би?' Кад буде вече они му пошаљу лијепу дјевојку да ноћи с њиме. Кад се он стане изговарати, каже му се да је он то обрекао учинити; тако он дјевојку прими и преноћи с њоме, и сјутрадан ујутро на растанку даде јој прстен и рече јој: ако роди мушко да му надјене име Јанко... ").

Због срамоше или зла знамења (сна) дете буде изложено у гори, али га звери не изједу: тројанског краљевића Парида отхранила је медведица, римске близанце Ромула и Рема вучица, грчког јунака Хипотоја и нашег Милоша Обилића кобила. Још као малишан дечак открива своју снагу и способност (грчки Херакле дави у колевци змијурине; Парид налази говеда што су му их отели, Сибињанин Јанко, пошто „мало поодрасте и стане с дјецом играти, гдје се скаче он одскаче, гдје се рве он обара, гдје се каменом меће он одмеће, гдје се трчи он утјече").

Често јунак у младости стиче нерањивост. Главни јунак Илијаде, Ахилеј, може биши рањен само у пету. (Нерањиви су и критски Миној и германски Зигфрид.) Сем тога што се бори са змајем и ослобађа девојку, јунак може да сиђе и у доњи свет, међу сени умрлих (Одисеј у Одисеји). Најзад, јунак је понајчешће кратковек: Ахилеј не само да то зна него је сам и одабрао такву судбину, као цену славе.

Побројани мотиви из обрасца херојског живота познати су, дакле, били старогрчком предању. У Илијади немају сви подједнако истакнуто место. Слушаоци Илијаде могли су да их препознају и у назначењима узгредних опаски. Неки се, пак, од тих мотива дижу у Илијади до улоге мотива који

везују и осмишљавају целину дела. Ово је случај и са мотивом гнева и са мотивом јунакове кратковекости.

Од историјског гледања на мотиве окрећемо се сада већ мотивима у тексту спева. Морамо, дакле, погледати где у Илијади можемо препознати стару грађу, мотиве и формулу казивања наслеђене из старије јуначке песме.

Удубити се у историју усмене народне песме значи заћи у њену грађу као у какву шуму. Ова шума је утолико гушћа уколико је грађа више и чешће била књижевно обликована, те се разгранала и разлистала, сунула разнолико у корен и крошњу. Таква грађа носи у себи неке законитости по којима се рачвају њене гране, учворују стабла. Желимо ли да упознамо те законитости, нема нам друге до да се наднесемо над текст и ослушкујемо. Узећемо зато пред себе неколике стихове из бројних Хомерових описа бојева, јуначких мегдана, и упоредићемо их међусобно и са целином Илијаде. Мегдани древних јунака-оријаша доста су далеки, рекли бисмо, већ и самоме песнику Илијаде. Нама још више. Сцене ратничких сукоба, нанизане у великом. броју, чине нам се, кад данас читамо Илијаду, прво једноличне, а онда и незанимљиве (управо онако како су једнолични и незанимљиви разговори о ногомету или шаху онима које ногометна лопта и шаховска плоча не интересује).

Међутим, осмотримо ли ближе сцене бојева и мегдана, запазићемо да је у њима саливено безброј реалистичких појединости и стручних војних знања из минулих времена; да су оне не само разнолике у опису збивања и начину умирања него и по осветљењу у које, као у сноп рефлектора, најпотпуније ступају многи ликови - да би ту и погинули.

Средишње тачке у описима мегдана чине рањавања и погибије. Описује се како јунак разуди јунака, голени му пребије, дроб проспе, кичменицу сломи, очи истера; и све тако, са појединостима верним и веродостојним, као кад се на оружје и опрему гледа што их носе хомерски јунаци. Све је конкретно, све у детаљу - а баналности нема. На такве средишње, сажете, али анатомски прецизне стихове надовезују се, више уопштени у изразу, помен скидања опреме са убијеног ратника или борбе и гушања око тога плена са његовим друговима.

Копљаник славни Филејев син приступивши ближе
погоди њега глави у затиљак оштријем копљем,
мед му кроз зубе прође и језик одсече јунаку.
Падне у прашину држећ' у зубима хладно оштрице.
- - -

Скочи нањга и рани и целу му жилу пресече,
што му се цела, идућ' уз леђа, до потиљка пружа,
сву му је пререже он, и Тоон наузнак падне
у прах и обе руке другарима испружи драгим.
Скочи Антилох и стане с рамена му оружје свлачит'.

Сцене рањавања и погибије у Илијади често су досликане у поредбама. Те поредбе нису увек, по нашем осећању, у свему примерене херојској атмосфери збивања. Али основну своју улогу остварују веома успешно: стављају пред наше очи жив покрет бораца, оружја, рањеника који пада, самртника у ропцу:

Хелен Менелаја усред оклопа погоди тада
у груди стрелом, ал' љута од њега стрела одлети.
К'о што на пространом гумну боб црнокожац лети
или кад лети грашак са широке лопате онде,
ветар дува и звижди, а вејач узмахује њоме:
тако се горка стрела Менелају, славном јунаку,
силно од оклопа одби и ода њ далеко одлети.

- - -

Али га, док је беж'о, Мерион стигне и копљем
рани га између пупка и стиднога места, где Арej
најљуће муке зацело јадницима задаје смртним.
Ту га копље прободе и под њим Адамант се сруши
те се праћати почне к'о јунац кога у гори
чобани ужима свежу и силом преко воље вуку:
тако се рањен мало Адамант праћ'о, не дуго,
док му није ближе Мерион приш'о и копље
из тела извук'о; и мрак по очима оном се разли.

Поређења су, надасве, лако покретни, преносиви елементи из наслеђене грађе усменог песништва. Одмарају и певача, који их уноси по потреби у песму, као и слушаоце, који их могу пратити смањеном пажњом или у њима уживати као у дигресијама. Пружају одушку у сценама боја и она поређења, предметом некако примеренија ратничком послу, која борце сликају као противне ветрушине хучно сукобљене у кланцу, где тресу или крше букву и јасен; те као дрзовите лавове што у торину провале, или се око убијене кошуте у гори крве, или на вепра насрну јер са истог планинског извора хоће да пије.

Има онда и приказа борби, убијања, где се око основне слике рањавања - са подробно одређеним местом где је оружје ударило и како се креће - јављају поређења и разметљиве речи победника над телом убијеног непријатеља:

Идоменејевом руком Посидон погуби њега
сјајне му засенив очи и бела му колена веза,
јер нит' се могаше натраг повући, а нити умаћи,
него к'о усправни камен ил' дрво што листа високо
он је непомично стај'о, и копљем га рани сред груди
смеони Идоменеј те његов од меди оклоп
разбије, штоно је пређе од њега пропаст одбиј'о,
ал' тада мукло зазвечи, а копље се у срце заби;
срце се трзало, и врх копљани с њиме.
Најзад жестину копља силовити Арej утиша,
а Идоменеј кликне и силно похвали себе:
„Дејфобе, може л' то за нас да довољно буде:
тројица пала за једног'?..."

Као да је ово разметање и ругање остатак из древне старине, сирове и сурове; сасвим као и ретки примери где у Илијади за убијањем следи и нечовечно поступање са мртвим телом:

... њему Ојлејев син због Амфимаха срдит
главу тада одсече од гојеног врата и потом
њима се обрне и њу к'о лопту кроз гомилу хити;
Хектору јуначка глава у прашину пред ноге падне.

Страсти су у већини хомерских јунака велике. И гнев је велик и скуп. Стаје цену живота. Понела је народна песма из давнина мотиве пуне тешке окрутности; прихватио је ту грађу песник Илијаде, гдекад у мало измењеном облику, гдекад потпуније уклопљене у ток његовог певања, гдекад

контрапунктално сукобљене са новијим схватањима тако да отуда свом снагом избије нови звук и значење. Узмимо као пример ово и овакво разметање над погубљеним непријатељем:

... ал' њега кад прић Менелај
над носом згоди у чело, и кости пукну Писандру,
те му крваве очи у прашину пред ноге падну;
сави се он и падне. Менелај му на груди ногом
стане и оружје свуче и дичећ' се прозбори ово:
„Бродове данајских брзих коњика ви ћете ипак
оставит', Тројци дрски, у страшноме несити бој!
.....
Човек се једном насити свег, и љубави и сна,
слатке се насити песме и лепе у колу игре;
свако се жели тога у души насладити више
него ли рата, ал' неће Тројанци се наситит' борбе!"

Нису ли овде речи поруге, део старинске формуле у опису погибије, скочиле ненадано у нов квалитет? Није ли се овде ушуњала у сурово разметање мисао готово филозофска, а свакако људска, човечна, рекли бисмо против рата и његових страхота уперена? Не можемо да се не сетимо краља Илијаде: суровости Ахилове према убијеноме Хектору и његовог коначног попуштања под налетом нових осећања, у која се слива патња као свеопшта коб смртнога човека и претвара у мисао, готово филозофску.

Застати морамо, замислити се. Није ли у наведеним стиховима о Менелају и Писандру већ дато, у маломе, у најмањем обиму, оно што чини величину спева, Илијаде као целине? А све то у грађи наслеђеној, у обртима формуларним! Цео је ту животни оквир јунака, у распону од суровости мегданџијског потврђивања ратника-пљачкаша до мисли о вредностима живљења смештеним у уживања сасвим мирнодопска. Јамачно, све је ту, у маленој целини описа погибије јунака на бојном пољу. У таквим описима садржано је чак, много више но што смо до сада запазили. Средишњој, и основној тачки у описима црне погибије, стиховима о рањавању, месту и природи ране, паду смртно рањеног јунака, претходи у Илијади често један опречни низ стихова у којима се казује ко је јунак што гине, и одакле је, ко му је отац, ко мајка, ко жена. Формула очигледно, и то веома стара, древна.

У усменој народној песми, у народним предањима уопште, а посебно оним разгранатим, испреплетеним, у међузависност доведеним, родослов је основни начин идентификовања ликова. Родослов је и начин одређивања географске и хронолошке припадности лика. Првобитна историја, дакле; она која нам открива своју старину и тиме што повести о пореклу јунака, племенских вођа и краљева, радо везује за божанства, као заштитнике или претке:

Лову вичног јунака Скамандрија, Стропију сина,
оштрим погоди копљем Менелај, Атреју синак,
угледног ловца, јер га Артемида научи сама
сваку гађати дивљач, што шума је храни у гори.
Ал' му стрељачица тада Артемида није помогла.
- - -
Тектону сина Ферекла Мерион погуби јунак,
унука Хармонова, вештака за уметна дела
разна јер беше он веома драг Атени Палади;
и Александру он једнакостране истеса лађе,
јаду почетке, јер Тројцима свима на несрећу беху
и њему самом, јер није познав'о суђење божје.

Предања о тројанским породицама преплићу се овде и повезују у легендарну историју Троје. Име Скамандрије, које носи тројански ратник (а било је то и друго име Хекторовог сина Астијанакса) упућује на реку Скамандар у равници иод Тројом. Оно значи: штићеник Скамандра, речнога бога који, у Илијади, води борбу са бесним Ахилејем. Спретни, пак, уметник и бродоградитељ Ферекле обележен је као човек који је тројанском краљевићу Париду-Александру истесао лађе да крене у Спарту и отме Менелајеву жену, лепу Хелену, што је повод тројанском рату.

Порекло, рођење и детињство, богови заштитници и мирнодопске вештине јунака у оваквим стиховима стоје за цео њихов живот. Чест је и понеки анегдотски елеменат са нагласком на љубави, браку, рођењу детета:

Потом погуби сина Есијету, Дивову негу,
Алкатоја јунака, што зет је био Анхису,
он најстарију кћер му Хиподамију узе за љубу,
коју од срца отац и госпођа вољаше мајка
у кући, јер је лепотом превазишла врснице своје,
делима својим и срцем, и стога је узе за жену
најбољи витез штоно у широкој живљаше Троји.

Дресу и Офелтију тада Еуријал, оружје свуче
па за Есепом крене и Педасом што их најада
нимфа Абарбареја беспрекорном Буколиону
роди, а тај син Лаомедонту поносном беше,
првороћени, а тајно мати га роди.
Пасући овце у гори он нимфи обљуби лице,
она задетињи и два близанца на свет донесе.
Тада обојици снагу и беле разглоби уде
син Мекистејев те им с рамена оружје свуче.

И у првом и у другом примеру јављају се мотиви типични за бајку; да најбољи витез узима за жену најлепшу кнегињицу везано је у бајкама за савлађивање разних препрека које делимично смишља и сам отац девојчин. (Тип такве бајке био је познат Грцима из прича о Пелопу, који је својом крилатом запрегом освојио другу Хиподамију, кћер краља Еномаја.) Из бајке и обрасца јуначког живота је мотив - рекли смо то већ - да водена вила роди јунаке близанце смртноме човеку.

Намеће нам се, изнова, паралела између мотива сажето казаног у генеалошкој идентификацији која претходи погибији јунака и мотива важног не само у предању о главном јунаку Илијаде, Ахилеју, него и за цео круг предања о тројанском рату. Пророчанство је, наиме, претсказало да ће син морске богиње Тетиде бити моћнији од свога оца. Стога богови неба и мора, браћа Зевс и Посидон, препусте Тетиду смртноме Пелеју. Овај је ограби из вилинског кола, једне месечне ноћи, и савлада је. Онда се слави њихово венчање, у присуству свих олимпијских богова сем Ериде, богиње свађе. Ова, увређена, баци на трпезу јабуку. На јабуци је писало: „Најлепшој!" И та је јабука, по предању, била разлог за избијање тројанског рата. Лепи тројански краљевић Парид, као пастир на гори Иди, пресуди да јабуку добије Афродита, богиња љубави, а не Атена или Хера. Афродита га награди помогавши му да из Спарте отме Менелајеву жену, лепу Хелену.

Уверили смо се опет како у кратким, формуларним описима погибије јунака, што их тако често срећемо у Илијади, има грађе, мотива из старе јуначке песме. Јер, пред нама су варијанте које се само тако могу разумети - без обзира на то што су једне сажете и сажето казане, а друге за цео спев важне. Међу ове друге спада, рекли смо, и мотив маловечности јунака. Ахилејева предодређеност за смрт која му је предсказана.

Сред биографских анегдота и генеалошких идентификација јунака чија ће смрт уследити јавља се, сажето, и овај мотив из бајке: синови одлазе у бој, под Троју, не обзирући се на пророчанство које казује да ће у рату изгубити главу:

> Потом ухвате кола и два јунака племића,
> синове Меропа, родом из Перкоте, који је од свих
> најбоље умео гатат', и увек је синове своје
> од војскогубног одвраћ'о рата, али га они
> не хтедоше слушат', те црне их Кере одвуку.
> Њима копљаник славни Диомед, Тидејев синак,
> одузме живот и снагу и сјајно им оружје свуче.

Овакви сажето назначени мотиви, значајни за Илијаду као уметничку целину, јављају се и у низовима, згрудани око једне или две смрти, у опису погибије: када у XIII певању Мерион смртно рани Харпалиона, сина пафлагонског краља Пилемена,

> око њега се одмах јунаци пафлагонски слете
> у кола метну га те га до Илија светог одвезу
> жалосни. Отац је иш'о за њима ронећи сузе,
> али замене није за палога нашао сина.

Кратко, у непуна два стиха, затреперио је овде мотив о непреболној боли оца за сином. У Илијади има мало бораца који су се приближили преклону живота. (Хомерови јунаци и немају године баш сасвим онако као ликови реалистичких романа. Оне су одређене сликом у предању и прилично непрецизном хронологијом јуначких нараштаја.) Међутим, постоје типови и ситуације, односно мотиви, као на пример, мотив оца који тужи за сином. Изграђен је и високо осмишљен у односу Пријама и Хектора, наговештен као схема у односу Пелеја и Ахилеја. Спојена оба та мотива кључно одређују радњу и хуману поруку завршног певања Илијаде и спева у целини.

За краљевићем Харпалионом жали и Парид. Али се и срди:

> За убијеним борцем у души се расрди Парид,
> јер му у народу пафлагонском пријатељ бејаше главни,
> и у гњеву због њега он медну изметне стрелу.

Борац је силно разгневљен због смрти пријатеља, саборца, и срља у бој. Није ли то опет, у маломе, у зрну, мотив Ахилејева бола и гнева због Патроклове смрти? А онда следе стихови како Паридова стрела, одапета у бесу због Харпалионове смрти, погађа жртву предодређену да умре под Тројом:

> Беше неки Еухенор, син Полијида гатара,
> богат и ваљан. а своју у Коринту им'о је кућу;
> лађом је стиг'о мада за своју знађаше судбу,
> јер му је честити старац Полијид говорио често
> да ће од болести страшне у своме умрети дому,
> или ће га Тројанци код ахејских убити лађа.
> Стога се клонио он и тешке ахејске казне
> и још болести љуте, да не би га болела душа.
> Њега погоди Парид под чељуст и ухо, и брзо
> душа из њега излети, и мрска га покрије тама.

Овде смо опет сасвим близу једном. од основних мотива приче о Ахилеју. То је предсказање о погибији под Тројом и избор између две судбине: једне која јунака чека код куће, друге на бојишту. И јунак одабира другу. Али Еухенору је избор лакши но Ахилеју, јер, Еухенор бира само између споре и болне смрти у дому и јуначке погибије у рату, а Ахил између срећне дуговечности крај огњишта и јуначке славе.

Мотиви из старих хеленских предања, из грађе што ју је Хомер наследио од старије јуначке песме, находе се тако у прегрштима у описима борбе и погибије разних јунака, тројанских и ахејских. Мотиви су често исти на обе стране. То нам открива да и мотиви који су пресудни не само за развој предања о Ахилеју већ и за структуру Илијаде коју познајемо имају основу у предању усмене књижевности. Та подударност мотива намеће нам у исто време и основно питање сваке интерпретације Илијаде; питање о њеном јединству и њеном песнику, ономе што је он, из себе, додао предању.

Пева Хомер о добу кога више нема до у сећању, а то ће рећи: у предању и јуначкој песми. Приповедање Илијаде цело је у далекој прошлости, клони се анахронизама, у ставу је објективно. Песник и његови слушаоци остају изван приче. Песник се у песми тек сасвим ретко огласи лично, изричући судове или указујући на подударности у појавама. Чини то најчешће кроз поредбе; но израз је и у поредбама подједнако објективан. Отуда хомерске поредбе дођу као неке уоквирене слике, али и као призори и продори у свет другачији од оног минулог, херојско-мегданџијског, из доста давног времена.

Гледамо кроз многа хомерска поређења и у свет обичних људи: на бриге и послове нехеројске, скромне, па и ситне. Тежак ради њиву; пастир јавља овце низ долове; матер се надвија над уплакано дете; дечарци хитају каменице и тољагама гоне тврдоглаво маггаре из повртњака. У оваквим поредбама новији погледи песникова времена не оглашавају се громко, наметљиво или сасвим неусаглашено са старом херојском тематиком спева. У њима куца смирена жила елементарно људскога, брига и напор вековити да се опстане, обезбеди породица и мала, скучена заједница. Одморе нас та поређења сред описа бојева. А онда нас и препадну распоном и разапетошћу између спокојне свакидашњице и преке суровости рата; нарочито када су чудесно дотегнута до поруге, готово карикатуре.

Патрокле каменом згоди храброг Кебриона, смрска му чеоне кости, избије очи, те се овај закопрца и, за очима што су се на тле просуле, падне са борних кола -„подобан ронцу, а душа остави кости". Ова кратка поредба није довољна песнику Илијаде. Патрокле још ружи убијеног непријатеља речима:

Јунак је заиста хитар, колико се преврће лако!
Кад би залутао некуд у сињем рибовитом мору,
многу би чељад нахранио остриге тражећ'
скачући из лађе брзе, и ако је пучина бурна
када он с кола уме да по пољу лако се ваља.
И међу Тројцима, дакле, ронаца доиста има!

Сећамо се онога што знамо о грађи песме и њеној целини, размаку између херојско-мегданцијских времена легендарних јунака што их Илијада описује и аристократско-градских прилика које владају у време када пева песник Илијаде, па се питамо: где је извор оваквим поређењима и да ли је сам песник Илијаде изграђујући поредбу са роиоцем ставио тако сурову поругу у уста Патроклу? Одговора, оног коначног, нема. Старије јуначке песме Хелена су нам изгубљене. Али морамо разматрати оваква питања да бисмо боље сагледали особености уметничког израза у Илијади.

Поредба са роиоцем је узета из мирнодопског живота. Сећамо се и технике усменог песништва. Она уноси поредбе у казивање песме не уграђујући их доследно у контекст. Јер, певач поредбу најчешће зна из наслеђа, укључује је у певање као украс или одмор, и не мисли, сходно томе, да ли поредба у свему пристаје ономе што треба сликом да учини јаснијим. Отуда кратка поредба Кебрионова самртног копрцања и суновратног пада са скоком роиоца као да потпуно одговара

законитостима усменог стваралаштва. Једна једина црта, чудни „скок" смртно погођеног, хицем камена подухваћеног ратника, поредбом је осветљена. Дакле, покрет, физичка појавност изнета нам је поредбом пред очи.

Међушим, то што је упоређење са роniоцем у Илијади добило нову вредност, што је тако добро уклопљено у приказ победникове поруге, што Кебрионов пад исликава опширно осмишљујући додатно цео призор - то делује, на другој страни, као песнички поступак који гледа да исцрпе могућности што му их је наслеђена грађа пружала. Помшиљамо на песника Илијаде, у коме видимо снажну уметничку личност која је грађу Илијаде организовала и подредила мотиву Ахилејева гнева.

Но одмах нас мисао вуче и другим путем. Песник Илијаде је онај песник који је, по свој прилици, стару повест о Ахилејевој освети над Хектором осмислио хуманим садржајем. Онај песник, јамачно, који је и самог Патрокла приказао као саосећајног младића за којим ће Ахилејева робињица Брисејида од срца плакати. А поредба са роniоцем, стављена у Патроклова уста, дограђена је тако у поругу да, рекли бисмо, више одговара сировости и суровости каква је, нагађамо, била својствена јунацима из старијег, претхомерског песништва.

Питање као да није решиво. Појединости Илијаде подложне су често двојакој интерпретацији. Питање о јединству Илијаде и оригиналности песника Илијаде поставља се, у светлу историјата мотива из усмене књижевности, пре свега као питање о старијој улози мотива гнева у јуначкој песми о Ахилу. Да ли је Хомер, односно песник Илијаде, први организовао уметничку целину свога дела на средишњем мотиву јунаковог гнева, и то гнева који произлази из подређеног јуначког поноса - а правац и природу мења кад гине друг, саборац, пријатељ?

Наш избор доноси из деветог певања Илијаде велики део говора којим Феник, Ахилејев учитељ покушава да одврати Ахилеја од гнева према Агамемнону. Позива се Феник, при томе, на примере, на приче из давнина. Чуо је, вели,

> ... и за славу јунака из старих времена,
> када је којега од њих савладала жестока срдња,
> ал' су се дарима они и речима стишати могли.

Рекли бисмо, на основи ових стихова, да је и пре Илијаде било прича, да је било јуначких песама у којима се неки велики јунак наљутио - па и одљутио. Или је ово што наведени стихови казују измислио песник Илијаде, да би учинио уверљивијом Феникову беседу? Тешко је у то поверовати кад је готово у сваком стиху Илијаде садржано нешто из старог народног песништва и његових безброј пута поновљених мотива. Но још је теже наћи тачно објашњење за то како је настала прича о гневу јунака Мелеагра, коју, као стари „пример срдње", приповеда Хомеров Феник.

Приликом неке жетвене свечаности, Енеја, владар Калидона, заборавио је да принесе жртву Артемиди, богињи лова и шумског зверињa. Богиња зато пусти у калидонску равницу страшнога вепра да све опустоши. Енеја сазове најбоље јунаке из разних грчких крајева. Многи ловци гину, док најзад Енејин син, краљевић Мелеагар, не убије вепра. Но Артемида не мирује. Она изазове свађу између Калидоњана и суседних Курета око вепрове главе и коже. Започиње рат. У борбама се одликује Мелеагар; док је он у бојy, Курети одступају и повлаче се у зидине свога града. Али, Мелеагар се онда повуче из боја, гневан на своју мајку Алтају. Он је, наиме, у свађи око вепра, убио њеног брата, свога ујака. Мајка прокуне сина и, на коленима, дозива богиње освете, Ериније. Пошто се Мелеагар, гневан, повукао из битке, Курети напредују. Сада они држе у опсади Калидон. Главари и свештеници Калидона моле Мелеагра да се одљути. Преклињу га отац, сестре, па и мајка - све узаман. Он остаје затворен у својој кући. Тек кад непријатељи већ почну надирати на градске куле и њихове стреле падају по Мелеагровој одаји, умилостиви га молбама његова жена. Мелеагар полази у битку и спасава град, али поклоне које су му Калидоњани обећали не прима.

Хомеров Феник ту нагло прекида причу. Он гради паралелу, веома блиску Ахилејевој срџби. Но да би Ахилеја убедио да се одљути. да поново ступи у бој, прећуткује завршетак приче: Алтајина

клетва је сустигла Мелеагри; он је погинуо - и стога није примио обећаних дарова. Знали су ово слушаоци Илијаде; као што су знали да ће и Ахилеј погинути.

Каква питања намеће прича о Мелеагру испитивачу Илијаде? Можемо рећи и песми о Мелеагру. Јер, јуначка песма је, чини се, више него приповетка, чувала и изграђивала хеленска предања.

Мелеагрову причу, песму, можемо осмотрити са два становишта: у оквиру предања, као део народног блага; и у оквиру Илијаде, као структурални елеменат овог јединственог књижевног остварења. Питање о природи и месту приче о Мелеагру у старогрчком фолклору, у традиционалној усменој књижевности претхомерској, тешко да можемо сасвим расветлити. Познајемо, ипак, и другу, типолошки свакако старију варијанту приче.

Ова старија варијанта гласи: Алтаја роди Енеји Мелеагра. Када се наврши седам дана од рођења детета, дођу суђаје. Одреде да ће дете умрети када догори цепаница што тиња на огњишту. Алтаја све чује, повуче цепаницу са огњишта, угаси је, склони у шкрињу. Мелеагар израсте у лепог јунака. Но када у свађи око коже калидонског вепра Мелеагар убије ујаке, Алтаја се разгневи, извуче цепаницу и стави је у ватру. Цепаница догори и Мелеагар умире.

Рекли смо да је ово свакако старија варијанта приче од оне у Илијади? Одакле то знамо? Па у њој главну улогу има мађија. Живот који се находи изван јунака, у неком предмету, животињи, склоњен на нарочито, скровито место, древни је мађијски мотив. Познат нам је из веровања и приповедне књижевности разних народа. Из бајке, пре свега. И наше бајке причају о змају, о Баш-Челику, чија се „снага" налази негде далеко, у глави другога змаја, затворена у неку животињу, у вука, на пример. А када вука убију, искочи из вука лисица, из лисице зец, из зеца излети соко, из сокола голуб или врабац. Па тек када се и ова најмања птица убије, умире и несавладиви змај, страшни Баш-Челик.

Посматрана са становишта целине Илијаде, Феникова прича о Мелеагру ставља нас стога пред следеће питање: ко је у причу унео мотив гнева јунака Мелеагра, срдње која га наводи да одустане од боја и тиме донесе тешка страдања своме народу? Јер, у старијој варијанти нема мотива јунаковог погубног гнева, као ни опсаде града, посланства јунаку да се одљути, обећаних дарова.

Пред овим питањем стојимо — ваља признати — неодлучно. Могуће је да је песник Илијаде познавао неку јуначку песму о Мелеагру у којој је стари мађијски мотив „спољашње душе" већ био замењен клетвом мајке и допуњен зловољом сина. (То је пут рационализације старих предања којим је грчко народно песништво кренуло, рекло би се, већ пре Хомера.) Могуће је и то да је песник Илијаде унео мотив клетве и јунакова гнева у причу о Мелеагру. За основну причу о лову на калидонског вепра тај гнев, очигледно, није битан. У Фениковој причи, пак, мотив гневнога јунака свеколико збивање приближује основној фабули Илијаде.

Овде нећемо даље испитивати ове две могућности објашњења, ни друге претпоставке о томе одакле песнику Илијаде главни мотив спева, Ахилејев гнев. Питања су то која воде у шуму грађе из народне књижевности и лавиринш проблематике око природе и порекла мотива у народном стваралаштву уопште. Једно је, ипак, значајно: Феникова прича о Мелеагровом гневу има улогу интеграционе приче о Хомеровој Илијади: Она је битан елеменат у њеној структури.

Шта је то интеграциона прича и каква је улога те приче у неком већем приповедном делу, спеву или роману? И шта подразумевамо када говоримо о епској интеграцији?

Интеграционом причом називамо причу коју приповеда неко лице дела тако да она оставља утисак сасвим независног уметка. Она се наоко ничим не везује за збивања и ликове дела у коме стоји и могли бисмо је сасвим лепо и посебно испричати, баш као и приче из Хиљаду и једне ноћи. Пажљивије осмотрена интеграциона прича открива нам се, међутим, као нешто од таквих прича сасвим различно, по месту и улози у целини. Док се приче Хиљаду и једне ноћи само нижу, као зрна на бројаницама, а везује их нит оквирне приче о Шехерезади (она спасава живот настављајући тек започету причу из ноћи у ноћ.), интеграциона прича стоји као некакав стожер у делу у које је уклопљена. Та уметнута прича приповеда, у другим приликама и ликовима, сажетије и општије у исто време, о главном јунаку или главном проблему дела у целини.

Каква је онда улога овакве приче? Прво, интеграциона прича има снажно обједињавајуће, композиционо дејство у склопу великог епског приповедања. Друго, мада стоји према целини као неки сажетак, као чворић према дугој нити, интеграциона прича ставља основну фабулу дела у шире оквире, у ред онога што се не дешава само једном лицу (јунаку Ахилеју, на пример) и само његовом, уском свету већ и свакоме човеку уопште када се у сличним приликама нађе.

Прича о Мелеагру је интеграциона прича у Илијади. Моћно средство за структурисање целине и успостављање јединства на равни приповедања и равни смисла. Отуда нам може бити мало важно (када поуздана одговора ввђ нема) да ли је прича о Мелеагру садржавала мотив гнева и раније, у некој обради која је претходила Илијади, или га није садржавала. Ако је песник Илијаде и нашао своју причу о Мелеагровом гневу готову, у грађи старије народне поезије, он је ту и такву причу потпуно уградио у свој спев о Ахилејевом гневу. Као интеграциона прича, Феникова приповест о Мелеагровом гневу учвршћује јединство које у приповедање Илијаде уноси мотив о Ахилејевом гневу и пружа нам јаку потврду да је Илијаду морао уобличити један песник, саставити један уметник који је гледао на целину дела.

Грађа из старијег јуначког песништва није у Хомеровој Илијади остала туђа, као укамарена. Јавља се, истина, у блоковима и низоиима, и са неким неуглађеностима и недоследностима. И аналитичари су, дакле, донекле у праву. Али су много више у праву унитарци, јер гледају на онога који је учинио да та грађа не остане неживљена, да срасте у једно - на песника.

Ииак не смемо ни обмањивати себе, ни заваравати друге. Сваки одговор на питање да ли је Илијада дело једног песника, или је пак настала састављањем, ширењем и прекрајањем старијих песама, постепено и на такав начин да је тешко говорити о једном аутору, биће одговор произишао из личног уверења, можда добро заснованог, али ипак уверења и убеђења, а не и коначног, сасвим поузданог сазнања. Наше је уверење да је један песник морао дати Илијади њено јединство. Стојимо, дакле, на становишту унитараца. Како бране супротно становиште аналитичари? Осврнућемо се на један од често потезаних аргумената испитивача тога смера.

У нашем избору доносимо у целини шеснаесто певање Илијаде. То је песма о Патроклу, која се завршава погибијом овога јунака. Започиње пак молбом Патрокловом да му Ахилеј допусти да помогне Ахејцима које су Тројанци тешко притисли. Али још пре него што Патрокло, сав уплакан, започне разговор, Ахилеј му се обраћа, пита га шта га је тако ојадило: да нема да саопшти неку лошу вест, да неку несрећу нису дојавили гласници из домовине; живи су још и Патроклов и Ахилејев отац. Онда тек Ахилеј додаје:

> Или наричеш ти за Аргејцима овде што гину
> код лађа пространих да би за насиље платили своје?

Оно што се аналитичарима чини недопустиво и несхватљиво у овој сцени јесте - што Ахилеј и не пита Патрокла о ономе због чега га је раније сам отпослао. Размак између испричаних догађаја је, истина, у излагању Илијаде велик. Пет певања раније, у једанаестом, Ахилеј је из логора, седећи код својих лађа, гледао како Нестор одвози са бојишта рањеног Махаона. Како није јасно видео ко је рањеник, Ахилеј је послао Патрокла Нестору да се о томе распита. Враћајући се, Патрокло се намери на рањеног Еурипила, кога води у његов шатор и остаје с њим да га пази. Ту смо Патрокла изгубили из вида. У певањима која следе Тројанци се све више примичу лађама. Тек у петнаестом певању поново је реч о Патроклу. Још увек је код Еурипила, у шатору. Тројанци су се пробили преко бедема ахејског табора и Патрокле сада жури Ахилеју.

Аналитичари налазе да је несхватљиво како Ахилеј може, одсутно и као да не зна шта се дешава, да пита Патрокла шта је разлог његових суза. Нарочито им је неприхватљиво што Ахилеј и не пита за рањеног Махаона. Казују стога да се ту Илијада просто разлама. У напуштању мотива о Махаону виде и доказ да почетни стшихови XVI певања припадају некој старој Патроклији, некој песми о Патроклу која би, у хронолошком следу догађаја под Тројом, претходила чак и збивањима описаним у првом певању Илијаде, сукобу Ахила и Агамемнона, дакле, Гневу и Куги.

Унитарци - а са њима и ми - виде другачије почетак шеснаестог певања и занемаривање мотива о Махаону. Није реч само о великом размаку између једанаестог певања, где Патрокле одлази да извиди је ли рањеник Махаон, и почетка шеснаестог. Мотив о Махаону очигледно је у излагању Илијаде само споредан мотив, помоћан, могли бисмо рећи. Махаон није Ахилеју ни по чему важан. Само је повод да Ахилеј одашиља Патрокла и преко њега сазна колико су Ахејци у невољи и хоће ли ускоро пружити задовољење Ахилејевој повређеној части и преклињати га да им помогне. Да је ово стварно смисао Патрокловог одласка Нестору види се већ из првих речи које Ахилеј, у једанаестом певању, казује Патроклу:

Дивни Менетијев сине, ти љубимче мојега срца,
мислим, коленима приступиће мојим Ахејци
да ме моле, јер неподношљива гони их нужда.

Ове су нам речи сасвим разумљиве. У деветом певању Ахилеј је посланству које је дошло да га помири са Агамемноном рекао да ће се борити са Тројанцима само кад ови допру до његових лађа, дакле када потпуно поразе Ахејце. Сада, на почетку шеснаестог певања, овај тренутак већ предстоји, а Махаон је сасвим неважан.

Аналитичарима, јамачно, смета колико напуштање мотива о Махаону толико и Ахилејево нагађање зашто Патрокло пролива сузе. Рачвају се овде путеви интерпретације. За аналитичарско-генетско тумачење, то Ахилејево нагађање, на почетку шеснаестог певања, пука је бесмислица и објашњиво је једино настанком Илијаде из разних старијих песама, поступком мање или више механичког припајања. У виђењу унитараца управо у тим стиховима лежи танана карактеристика јунака Ахилеја; дакако, назначена само, без песниковог коментара. Али, то је објективни поступак какав је епском песнику једино допуштен.

Осмотримо изблиза: шта говори у прилог другог схватања. Почетак шеснаестог певања приказује уплаканог Патрокла. Призор доста необичан. Над чиме се Патрокле расплакао? Над злом судбином својих саплеменика. А њихова је страдања изазвао Ахилеј, одустајањем од боја. Ахилеј се сада није над њима сажалио; чека да га на коленима замоле за помоћ. Стога се Патроклу и обраћа речима:

Шта си се, Патрокло, усплак'о к'о девојче лудо?

И гради се да не зна шта је узрок тим сузама. Биле би разумљиве, вели, само да је коме од њих двојице родитељ умро, тамо у домовини. Само са неверицом, и рекли бисмо са негодовањем додаје:

Или наричеш ти за Аргејцима овде што гину
код лађа пространих да би за насиље платили своје?

јер мисли на насиље које су њему учинили - када му је Агамемнон одузео Брисејиду.

Није ли, уистину, у распон од свега неколико стихова - између онога „што си се усплак'о к'о лудо девојче?" и овог „да би за насиље платили своје" -положена карактеристика Ахилејева, свеколика природа његова. Ишчитали смо је већ из многих стихова Илијаде и морала би нам бити позната. Споменимо само једно место. У деветом певању сазнали смо да је и сам отац Пелеј овако опомињао Ахилеја пред полазак у рат: нека се измиче злотворној завади; нека устеже срџбу свог поносно-пркосног срца. Повредива величина и прекост без мере, основне су одреднице Ахилејеве природе. Између херојско-мегданџијског погледа хомерских јунака и најмање пет столећа млађе Аристотелове филозофске етике лежи голем развој. Ту се не сме грешити и не могу се мешати појмови. Треба гледати колико на разлике толико и на сличности. Душевна величина још и код филизофа Аристотела стоји најближе амбицији; а човек који то душевно својство има, човек који стреми вишем, занима се највише за славу и почасти. Гледа, дакле, пре свега на успех или неуспех у јавном животу.

Таква окренутост почастима, то самопотврђивање величине сталним стицањем и притежавањем јавних признања у заједници, окосница је и херојских погледа Ахилејевих, главни покретач његових поступака. Само, код филозофа Аристотела читамо да ће човек који вишем тежи, коме је душевна величина својствена, уживати умерено у признањима што му прииадају, неће држати до оних која му доделе неким безначајним поводом - а биће равнодушан и према непризнању у јавности, јер се оно њему и не може десити без огрешења о правду.

Свет јунака-мегданџија и племеиских вођа који слика Илијада није, природно, још открио оно што ће пет столећа доцније бити познато Аристотелу: независност вредности ваљаног човека од признања јавности. Отуда поносни пркос или пркосни понос Ахилејев, његова прекост и успламтели гнев пред непризнањем у већу ахејских вођа или војсци под Тројом. Отуда и непопустљива, тврда одлучност да се освети за јавну увреду.

На основи реченога чини се да смемо, супрошно аналитичарима, закључити: речи Ахилејеве на почетку шеснаестог певања Илијаде могу се читати као фина карактеристика поносно-пркосног јунака. Зна Ахилеј зашто Патрокло плаче, а гради се да не зна; и пребацује Патроклу, увијено, што се ражалио над судбином Ахејаца. Јер они су је заслужили увредивши Ахилеја.

Илијада је морала имати свога Песника. О томе сведоче не само основни мотив о Ахилејевом - гневу, на коме стоји фабула и композиција спева, или интеграциона прича о Мелеагру, уткана у Феников говор; овим моћним средствима обједињавања уметничког дела придружује се велики број појединости у начину излагања. Један, и никако незнатан део те „епске технике" казивања песник Илијаде дугује, без сумње, старијој епској песми. Али он ту технику ставља одређено у службу посебних мотивских и комиозиционих одлика свога спева. Видимо ово јасно на меспима где Хомер поједине сцене, епизоде, повезује стиховима који указују и уназад и унапред, прииремају и поступно развијају или осмишљавају збивање у целини.

Обратимо пажњу на поступност и постојаност којом се, у Илијади, пажња читаоца усмерава на пророчанство о раној смрти на коју је Ахилеј, у складу са одредбама суђаја, осудио самога себе одабравши славну смрт под Тројом уместо дугог, али неславног живота у домовини. У првом певању, Ахилеј. кога је Агамемнон увредио, обраћа се мајци Тетиди:

> Мајко, када си ме ће маловечним родила мене,
> да ми је барем Диве Олимпљанин громовник вишњи
> одао част!

Рекли бисмо у први мах да се мисли на кратковекост смртног човека насупрот бесмртности богова; али већ је то алузија на посебну, Ахилејеву крашковекост, на његову очекивану погибију. Низ оваквих алузија врхуни у певањима где се Ахилеј, после смрти Патроклове, спрема наново у бој и дели мегдан са Хектором. У осамнаестом певању Ахилеј сам казује да му смрт предстоји, а Тетида узвраћа:

> Рано, сине мој, живот изгубићеш, како и кажеш,
> јер после Хектора одмах и теби је суђен свршетак.

У деветнаестом певању, када полази у борбу, Ахилеју прориче смрт један од његових коња, Ксанто:

> Сад ћемо још те спасти додуше, Ахилеју силни,
> ал' ти се пропасти дан већ примак'о. Кривци ти нисмо
> ми, но крив је и велики бог и јака судбина.

У двадесет и другом певању, најзад, када Ахилеј убија Хектора, а овај га моли да његово тело преда Тројанцима, гнев и кратковекост два битна обележја Ахилејева лика, згрудано стоје пред нама у последњим Хекторовим речима:

Добро те познајем по твом погледу, не очекивах
да ћу те наговорит', јер гвоздено срце у грудма
имаш, ал' пази да се због мене богови на те
оног не расрде дана кад Парид и Фебо Аполон
погубе тебе вична јунака код Скејских код врата!

Подједнако поступно открива читалац, односно слушалац Илијаде (у осмом, једанаестом и петнаестом певању), пуни смисао одлуке Зевсове да Ахилеју пружи задовољење за претрпљену увреду. То је одлука која одређује, на равни божанства, целокупна збивања Илијаде, песме о Ахилејевом гневу. Но у првом певању исказао је ту одлуку Зевс само мигом, набирањем чела. Знаком тешким и страшним, истина, али и нејасна значења:

... и већама намигну мрким
од тога господу богу амбросијска проспе се коса
с бесмртне главе, те сав се потресе велики Олимп.

Оваква смишљена техника повезивања, објединњавања изузетно обимног и сложеног спева, тешко да се може помирити са схватањем аналитичара. Не могу је, рекло би се, довољно објаснити ни новија сазнања стечена упоредним изучавањем технике усменог народног песништва. Покретано је стога, у новије време, и питање да ли је уопште могуће видети у Илијади производ чисто усменог стваралаштва, како се то обично чини. Није ли песнику Илијаде, ма колико да је он на усмено песништво ослоњен и из тога песништва поникао, ипак потпору за стварање великог епа пружила и писменост? И овде питања остају, а предложена решења су доста лична. Датум настанка Илијаде и грчког алфабета наблизу су и подједнако су мало прецизни; отуда се предност може дати и једноме и другоме. Ако се, чак, и претпостави да је Илијада настала у времену када се алфабет почео шире употребљавати, није лако рећи и то колико је писмености требало да стаса и за широку примену у књижевности. Сама пак Илијада о писмености не говори, сем једном можда, у једва разумљивој алузији. Иначе, хомерски су људи неписмени.

Нама је важно једно: Илијада, настала у заранке дуге традиције усмене јуначке песме, значи и нешто ново у односу на ову: по обиму, композицији, уметничким квалитетима. Аналитичарски приступ открива у тексту Илијаде многе трагове старога, много блага из усменог песништва старих Хелена. Унитаристичко гледање тежи да открије јединство уметничког дела и великог песника спева.

Уверили смо се: Хомеров свет богат је мотивима наслеђеним из народних предања стваних кроз дуге векове. То предање улази у Илијаду и у старијем, првобитнијем облику, и лако преиначено, прилагођено Хомеровим уметничким циљевима и целини његовог спева.

Двојан је и Хомеров однос према староме миту, дакле према причама о боговима који светом владају и људима дарују више зла него добра. Већ су антички критичари казивали да Хомер олимписке богове приказује као људе, са многим страстима и манама; и да је, заправо, богове учинио људима, а смртне јунаке боговима. У Илијади се, уистину, и свет богова и свет људи још сложенији и слојевитији.

На Олимпу, њиховом станишту, богови доиста живе као некаква фриволна аристократија. Заокупљени су не само великом политиком већ и ситним, дворским интригама у којима и љубавна игра може бити оружје (видно је то у сцени где Хера обмањује Зевса). Но већ од првих редова спева ова слика самовољних и хировитих божанских аристокраша осенчена је представом о највишој вољи врховног бога Зевса, о судбинском предодређењу коме су подложни и сами богови. А онда Хомер описује и страх и страхопоштовање људи према боговима, који су и владари света и големе природне силе. У исто време, опет, Хомерови див-јунаци знају да се забораве, да оружјем насрну и на саме богове, кад бој узаври.

Богови, наклоношћу или чак сродством блиски неком јунаку, племену, граду, одређују ћудљиво токове збивања у Илијади. Аполон изазива свађу између Агамемнона и Ахилеја. Тетида намоли Зевса да освети Ахилеја. У бојевима Афродита штити сина Енеју, Аполон је пријатељ тројанских бораца, Хера и Хефест су на страни Ахејаца. Па ипак, сва зла која је изнедрила свађа између Агамемнона и Ахилеја обележена су, већ у првим стиховима спева, као „вршење воље Зевсове". Осетно је, дакле, и овде садејство старијих и новијих, или просто не сасвим сагласних представа о улози богова у животу људи.

Речено садејство старијих и новијих ваља стално држаши на уму. Јер, Ахилејева срџба није у модерном смислу психолошки чинилац; она је и некаква од богова послана сила што зло носи, не само заслепљеноме Ахилеју већ и целоме ахејском табору. Она је трагична заслепљеност. Заслепљеност, пак, то је удео и удес смртнога човека.

Свет старога грчкога Предања, свет је реалистичан и песимистичан. На његовим границама стоји, за човека, мрак напречац, смрт зимогрозна; као и у схематизованим описима погибија хомерских јунака. Образац јуначког живота, велик у подвигу, постојан у храбрости, заокружен је загушним појасом смрти.

Истина, смрт у народном веровању старих Хелена није пуни крај, јер има и сени. После човекове смрти, сен његова борави у крају којим влада господар доњега света. Али, како Ахилеј казује, пошто је у сну видео мртвог Патрокла:

Авај, и у двору Аидову некакве душе
има, и сенке има, ал' никаква нема живота!

Стоји и у првим стиховима Илијаде да је Ахилејев гнев „душе многих јунака" послао у дворе Хада {Аида},»а њих саме» учинио да буду „пљачка за псине и гозби за птице". Јунаци сами, право човеково ја - то је, дакле, нешто за тело везано, за живот под овим сунцем.

Видно је да старо хеленско веровање, хомерско веровање у посмртну судбину човека, има један корен у сневању и сновиђењу. Остаје, верује хомерски човек, сен од умрлих људи. Јер, видимо је у сну. Али живота у њој нема, јер сен је то недодирна. У сну нам узалуд пружа руке; или бисмо да је обујмимо, а она нам измиче, нестаје. Старо хеленско веровање овде је, у бити, реалистички усмерено. Живети значи радовати се и страдавати (ово друго више) под сунцем земаљским. Од сунца се опростити значи - умрети.

Не могу да се овде не сетим једне анегдоте што су ми је причале колеге, археолози, При археолошким ископавањима отварају се и гробови. Човек из народа то не воли. Не ваљи се. Има ту и празновернога страха и религиозних утицаја. Отварали, дакле, археолози, у забаченом крају, где народ од тога зазире, гроб. А кад археолози гроб отварају, чине то оорезно, костур откривају нежно - да би га угледали како је био сахрањен, са даровима који су му приложени. Из научних разлога, дакле, не из осећајности или обзира. Лежи тако костур, као што је мртав човек положен био, а огрејало сунце. Ето и снаше путем, из села. Снага је у њој и здравље. Пред отвореним гробом застане, загледа се, костуру каже: „Благо теби што те је сунце још једном огрејало!" И мисао јој здрава, животна, овострана.

Таква је, ето, била и древна хеленска мисао о смрти. А искочила је та мнсао, салила се трајно у песми. Ишчитавамо је, као непосредни доживљај, из небројених описа умирања и погибија. Ишчитавамо је из завршног певања Илијаде где се Ахилеј, у њеноме светлу, на нов и необичан начин озари.

Илијада је песма о Ахилејевом гневу. Али песма о смрти и љубави. На крају гнев налази свој умир, смисаоно дубок, човечан. Смрт и љубав стају раме уз раме.

Ахилејев гнев на Агамемнона изазвао је смрт небројених Ахејаца. Смрт најбољег Ахилејевог пријатеља, Патрокла. Смрт највећег душманина Хектора, витеза племенита држања. Није ова смрт тек Ахилејева победа на витешком мегдану. Чин је то омразе и одмазде. Чин неумерени гнева који се ни смрћу непријатеља не задовољава. Свети се Ахилеј и мртвоме Хектору, злоставља његово тело, не даје да га Тројанци сахране.

Да се Илијада завршава дивљачким сакаћењем Хекторова леша, све Хомерово мајсторство у сликању ликова и ратничког живота не би достало да спеву сачува славу међу потомством. Био би то спев о суровом, необузданом, на крају и нечовечном див-јунаку -по духу онакав спев каква је, слутимо, могла бити нека стара песма о страшноме Ахилеју. Но ако је, пре Илијаде, такве песме уопште било међу јуначким народним песмама Хелена, Хомер јој дугује једино грађу за свој спев. Илијади је он дао дух и смисао, из себе и свога времена.

Илијада доспева до свога правога врхунца када Ахилеј одустаје од освете над мртвим телом. мрскога непријатеља и даје га на откупе оцу, староме Пријаму, крају Троје; када суспрегне и затоми бес, у једноме сагледа и своју и Хекторову судбину, свој бол за Патроклом и бол Тројанаца за Хектором; када, најзад, у седоме Пријаму и његовој тузи над мртвим сином види и свог седога оца растуженог над смрћу која ће и њега, Ахилеја, ускоро сустићи. Заплаче ту Ахилеј. Зачудан призор. Али жив, човечански и веран лику.

Није се у овом плачу јунак велика духа самозаборавио. Знају хомерски јунаци, и они највећи, да пусте сузу, и од једа и од јади. Не живе хомерски јунаци у високој стилизацији, срца вазда стегнута, пажње напрегнуте да од себе не одступе. Има у тим јунацима сила живота. А има у њима нешпо и од деце, од младости човечанства, од разбујалости природе.

Римски песник Вергилије узео је лик Тројанца Енеје из Илијаде и испевао Енеиду. Али Вергилијев Енеја, који стрпљиво, самопрегорно и готово безлично врши своје судбинско предодређење - задатак оснивања римске државе, не може да стане уз раме Ахилеју и Хектору. Енеја је од другог градива. Више је од идеја и ради њих, док су Ахилеј и Хектор из живота и зарад живота. И док нам Вергилијева Енеида окреће око право на политику, Илијада нас суочава са нечовештвом и човештвом, смрћу и љубављу.

Епска опширност казивања и гомилање грађе наслеђене из старијих песама може гдекад да нас наведе да заборавимо на оно пресудније: на љубав. Прво је то љубав телесна, путена - према робињици Брисејиди. На ову љубав ставио је мало акцента Хомер. Није то било у духу херојског песништва. Али управо тако ненаглашена, та љубав пружила је песнику могућност градације. Јер за њом долази друга љубав, већа и вреднија - пријатељска, она коју Ахилеј осећа према саборцу и другу Патроклу. Ова љубав преводи Ахилејев гнев, по Патрокловој смрти, у ступањ активан и страшно разоран. А напокон, у завршном певању Илијаде, јавља се и трећа љубав, отвара се, готово напречац, свет нових осећања - за старца родитеља и злехуду судбину кратковеког човека уопште. Она чини круну спева, доноси умир и утиху.

То су при љубави које чине најпотпуније унутарњу структуру Илијаде. Прве две, себичне доста, крећу злосрећне сукобе, доносе смрт и воде у смрт. У трећој стају раме уз раме смрт и љубав. У Илијади - неко је лепо рекао - огледа се један од тренутака када човек широко отвара очи да осмотри. своју коначност. Стога је и последњи стих Илијаде:

Тако су они погребли коњомору Хектора борца.

Мирон ФЛАШАР

ПЕВАЊЕ ПРВО
НАСЛОВЉЕНО

КУГА, ГЊЕВ

Прво певање Илијаде наш избор доноси у целини. Оно отвара спев и његов је кључ. Првом речју првога стиха песник је дао средишњи мотив Илијаде - срџбу. Тиме уједно одређује и тему дела. То је срџба најбољег ахејског јунака Ахилеја са њеним кобним последицама по Ахилејеве саплеменике. Потом нас брзим корацима уводи у сукоб нзмеђу Ахилеја и Агамемнона, главног заповедника ахејских чета које држе у опсади Тројy. Агамемнон је увредио Аполоновог свештеника Хриса. Одбио је да му даде на откупе кћер Хрисејиду, која је Агамемнону припала из ратнога плена. Хрис моли Аполона да га освети. Бог спушта кугу на ахејски табор. Десетог дана куге Ахејци већају. Гатар Калхант опомиње Агамемнона да ослободи робињицу. Калханта храбри на слободну реч Ахилеј. Озлојеђени Агамемнон прети да ће, у замену за Хрисејиду, узети себи робињицу Брисејиду, која је додељена Ахилеју. Оштре речи између Ахилеја и Агамемнона; само што до гушања не дође. Богиња Атена задржи Ахилеја који насрће на Агамемнона. Ахилеј се заклиње да неће учествовати у бојy. Агамемнон враћа свештенику Хрису његову кћер. Ахилеју одузима Брисејиду. Ојађен и гневан, Ахилеј зазива мајку, морску богињу Тетиду. Иште од мајке да му прибави задовољење од врховниг бога, Зевса. Куга престаје. Зевс (Див) склон је да удовољи Тетидиним молбама. Крије своју одлуку од Хере, своје жене. Ова је ипак наслути. Препире се са Зевсом. Престрављен, њен син, хроми бог ватре Хефест, довија се како би сузбио Зевсов гнев. Успева да насмеје богове који се госте на Олимпу, пребивалишту бесмртника.

КУГА. ГЊЕВ

Позивање Мусе. Агамемнон вређа свештеника Хриса

Гњев ми, богињо певај, Ахилеја, Пелеју сина
злосрећни, штоно Ахејце у хиљаде ували јада
душе пак многих јунака јаких посла Аиду,
а њих учини саме да буду пљачка за псине
и још гозба за птице - и тако се Дивова воља
вршила -, откад се оно у свађи разишли били
Атрејев син, јунацима вођа, и дивни Ахилеј.
Ко ли од богова раздор и борбу међу њима створи?
Дивов и Летин син. Он гњевом плану на краља,
страшну болест баци у војску, те гињаху пуци,
зато што је Хриса увредио, његова жреца,
Атрејев син. Он стижс до брзих ахсјских лађа,
ћерку да откупи своју, а голем је носио откуп,
држећ' у рукама ловоров венац Феба стрељача
на златном жезлу, и сву је ахејску молио војску,
а највише два владара јунака Атрида:
„Атрејy синци и сви Ахејци с назувком лепим,
дали вам бози, станари на Олимпу. Пријамов да град
разрушите и својој да кући се вратите здрави!

Мени пак милу повратите ћерку и узмите откуп
страхујући од Дивова сина, Феба стрељача!"
То му повладише други сви Ахејци да треба
жрецу одати пошту и откупе примити сјајне.
Али се не свиде то Агамемнону, Атреја сину,
него га отпреми грубо и погрдне додаде речи:
„Да те не видим више код пространих бродова,
старче, ни да боравиш сад ни поново њима да идеш,
јер ти жезло неће помоћи ни божији венац!
Не дам ове на откуп; и пре ће дочекат' старост
у кући нашој у Аргу, од завичаја далеко,
служећи као ткаља и на мој лежући одар.
Одлази, немој ме дражит', одавде здраво да одеш!"
Тако рече, старац се поплаши, послуша претњу,
па он муком оде низ игало пребучног мора.
Кад већ одмаче даље, тад старац мољаше много
господа Аполона, ког роди лепокоса Лета:
„Чуј ме, сребролуки боже, ти Хриси и пресветој Кили
одбрано, ти што си јаки господар Тенеду, чуј ме,
Сминтеју! Ако икад саградих угодан храм ти
или ако ти спалих од бикова или од коза
дебела стегна икада, ову ми испуни жељу:
моје наплати сузе Данајцима стрелама твојим!"

Аполон шаље кугу

Такву молитву рече, и чује га Фебо Аполон,
те он с олимпских сиђе висина у срцу срдит
носећ' на плећима лук и двоклопац тулац;
срдиту њему звекну на плећима убојне стреле,
када се покрене сам, а иђаше личећи на ноћ.
Затим подаље седне од лађа те изметне стрелу,
сребрни звекеће лук му и злозуко звижде му стреле.
Најпре он мазге згађати узме и брзу пашчад,
онда оштрљату стрелу и на људе одапне саме,
стрељаше: свуда запламтеше лешева ломаче силне.

Калхант опомиње Агамемнона нека Хрису врати његову ћерку

Девет већ дана божје по табору падаху стреле
а дан десети сазва Ахилеј на збориште народ;
њему ту мисао Хера белорука на душу стави,
јер се за Данајце стараше њихову гледајућ' пропаст.
А кад се искупе они и кад се на збориште нађу,
тада брзоноги уста Ахилеј и рекне им ово:
„Атрејев сине, мислим одавде да ћемо кући
вратит' се поражени, и ако се спасосмо живи,
када и рат и куга Ахејце заједно бију.
Него дела да врача ил' жреца питамо неког
или тумача снова - јер и сан Диве нам шаље –

нека нам каже шта се толико Фебо Аполон
разгњеви, да л' стоволовки, да л' завету замера нашем,
не би л' од јањади мирис и коза бираних како
хтео да прими и тако да од нас уклони помор!"
Тако им рече и седне, и мед њима устане Калхант
Тесторов син, од свију што најбоље толкује птице.
Он је садашњост знао да види, будућност и прошлост,
ахејским лађама он је под Илиј пут показив"о
врачањем својим, а тим га обдарио Фебо Аполон.
Он им у намери доброј проговори и рекне ово:
„Зовеш ме, Диву драги Ахилеју, да вам изнесем
зашто се љути господ Аполон што гађа далеко.
Ја ћу и рећи, ти промисли и закуни се мени
да ћеш ми речима радо помагат' и јуначком руком.
Јер ја се бојим да ћу разгњевит' јунака што моћно
свима Ахејцима влада, и сваки га слуша Ахејац.
Краљ је моћнији кад се на слаба срди човека,
може истога дана и своју стегнути срдњу,
али му остаје гњев у прсима, докле год срце
своје не искали. Али ти промисли да л' ћеш ме бранит."
Њему к'о одговор тада брзоноги рече Ахилеј:
„Не бој се ништа, но реци што знаш од боговске воље,
јер Аполона ти, Диву љубимца, којем се и ти,
Калханте, молиш када објављујеш пророштва божја
Данајцем, докле ја живим и докле гледам по земљи
нико од Данајаца код пространих бродова тебе
напасти неће, ма био то главом и Агамемнон,
штоно се размеће сада најбољи да је Ахејац!"
Тад се осмели гатар беспрекорни и рекне ово:
„Завету нашем не замера бог ни стоволовци нашој,
него се љути рад жреца штоно га краљ Агамемнон
увреди, неће му ћерку да врати и не прима откуп,
зато нас ојади гађач и још ће задати јада.
Неће од Данајаца уклонити страхотну пропаст,
докле драгоме оцу без блага, без откупа цуру
сјајноку не вратимо, у Хрису стоволовку свету
не поведемо; тада умирити можемо њега."

Агамемнон и Ахилеј у свађи

Тако им рече и седне. А мед њима устане онда
Атрејев син Агамемнон, јунак моћан далеко,
туробан, мрачно му срце веома се напуни срџбе,
очи пак његове огњу што букти бејаху сличне.
Најпре погледом ошину врача и ово му рече:
„Злогуки врачу, никад још ти ми не рече добра;
увек си волео ти да саме ми проричеш јаде,
а честито нешто нит рече нит уради икад!
И сад поруке божје Данајцем објављујеш овде,
да им стрељач што гађа далеко задаје јаде

што за Хрисову ћерку не хтедох откупе сјајне
узет', јер волим да је код себе у кући имам;
она од Клитемнестре, од моје веренице љубе
мени је дражa, јер од ње ликом није ни стасом
нимало гора, а није ни умом ни уметном руком.
Али је ипак хоћу да вратим, ако је боље;
волим да војска се спасе но пропаст јој прека да пукне.
Него ми одмах спремајте дар да остао не бих
ја необдарен мед Аргејцем, јер није то право.
Гледајте сви, где мојега сада нестаје дара!"
Њему одговори на то брзоноги дивни Ахилеј:
„Атрејев преславни сине, о лакомче највећи од свих,
како ће дар ти дариват' Ахејци храбри јунаци?
Та ми ни за какво на сносове не знамо благо,
него што беше пљачке од градова, раздано већ је;
није право да народ на гомилу опет је купи.
Него сад ову богу поврати, а теби Ахејци
троструко накнадиће и четвероструко, даде л'
Диве разорити град Тројанцима обзидан чврсто."
Њему одговори силни краљ Агамемнон овако:
„Немој, и ако си добар, Ахилеју подобни богу,
умом кривудати тако, јер нећеш преварит' мене
а ни облагат'; зар хоћеш да сам свој уживаш дарак,
а ја да без њега седим и ову кажеш да вратим?
Лепо, ако ми дар јунаци даду Ахејци
и мом угоде срцу да накнаду достојну имам!
Ако л' га не буду дали, ја сам ћу поћи и узет':
ил' твој ил' Ајантов ил' Одисејев узећу дарак
па га одвести, а коме ја дођем, тај ће се љутит!
Али о томе биће и доцније речи на време,
него на море дивно сад лађу гурнимо црну,
скупљајмо брзо весларе, стоволовку метнимо у њу
и леполику најзад Хрисову пењимо ћерку.
Крмар старешина који нек буде, ил' Ајант нек води
лађу или дивни Одисеј ил' Идоменеј
ил' ти, Пелејев сине, најстрашнији од свих јунака,
не би л' бога бранича умолио жртвовав жртве."
Њега погледав мрко проговори брзац Ахилеј:
„Бестидниче, лукави грабљивче, како ће теби
наредбе слушати твоје Ахејац икоји радо,
ил' да отиде на пут ил' храбро у борби се бије?
Нисам ја овамо дош'о са копљаницима да се
бијем Тројанцима, јер ми ништа скривили нису;
нит су ми говеда моја одвели икад ни коње
нит ми у грудастој Фтији, у оној мајци јунака,
потрли усев, јер је међу њима већа даљина;
горе међу њима јесу хладовите и море бучно;
него се, бестидниче, за тобом дигосмо да се
радујеш, теби враћасмо част и Менелају псето,
међу Тројанцем, то немаш на уму и не хајеш за то.
Сад већ и мени претиш одузети да ћеш ми дарак,
око њега се много уморих, Ахејци га мени

дадоше! Никад ми дар са тобом не запада једнак,
пошто Ахејци град који насељен разоре тројски,
него најтежи терет у буци беснога боја
моје одваљује руке, а када дође деоба,
дар твој много је већи, а ја се лађама враћам
с бојишта с даром маленим, ал' милим, од рата трудан.
А сад идем у Фтију, јер заиста много је боље
кући се вратит' у лађах узвијених, не мислим више
овде да вређан благо и богатство теби гомилам."
Њему, јунацима краљ Агамемнон одговори на то:
„Бежи кад срце те вуче, а ја те молити нећу
овде да останеш мени за вољу; има и других
који ће поштоват' мене, а највише премудри Диве.
Најмржи мени си ти од богородних краљева свију,
волиш свагда свађе да сејеш и борбе и битке.
Ако си снажан вебма, ту снагу бог ти је дао!
Кући одлази с лађама својим и својом дружином
и Мирмидонцима владај; за тебе се више не старам
нити твоју зарезујсм срџбу, а ово ти претим:
„Као што од мене Феб Аполон одузима ћерку
Хрисову, те је шаљем са својом дружином и с лађом
својом, тако ћу главом у твој се чадор упутит'
и твој дарак извести: лепоту Брисејиду ону,
да знаш колико сам силнијʼ од тебе, да не мари други
са мном се градити једнак и са мном поредити себе."
Рече, а ухвати мука Пелејића, и тада се њему
на двоје стаде срце премишљат' у рутавим грудма:
да ли да оштри потегне мач од бедара и њим
растера скупштину и њим посече Атреју сина,
или да срџбу утиша и своје срцс заузда.
Док је тако размишљ'о у својему срцу и души
и мач голем вук'о из корица, сиђе Атена
с неба, а њу посла белорука богиња Хера
једнако милујућ' оба и за њих водећи бригу.
Она се приближи озад; **Пелејића за косу плаву**
ухвати, само он да је видн, а други нико.
Зачуди се Ахилеј и одмах осврнув се потом
Паладу позна Атену*:* а страшно јој севнуте очи.
Он се обрати њојзи и крилате прозбори речи:
„Ћерко егидоноснога Дива, што осване опет?
Да ли да видиш бес Агамемнона, Атреју сина?
Ал' ћу ти казати нешто, а тако ће, мислим, и бити:
брзо ће он са обести своје изгубити главу."
Плавоока богиња њему **Атена** одговори на то:
„Ја сам слетела с неба да твоју зауставим срџбу,
ако си вољан да слушаш, белорука посла ме Хера
једнако милујућ' оба и за вас водећи бригу.
Него прођи се свађе и мача из кора не вуци:
Онога речима кори онако како и треба,
јер ћу ти казати ово, и заиста тако и биће.
Трипут добићеш једном толико сјајних дарова
ради увреде ове; но послушај. па се зауздај!"
На то одговори њојзи Ахилеј брзоноги ово:
„Човеку, богињо, личи да ваше послуша речи,

ако се много и гњеви у души, јер тако је боље,
а ко богове слуша, и услишит' они ће њега."
Рече, и тешку руку на сребрним крсницам' држећ'
велики мач у корице врати, те послуша лепо
што му рече Атена. А сама се врати на Олимп
егидоносном Диву у дворе мед богове друге.
Поново Пелејев син проговори Атреја сину,
речима стане га грдним срамотит' не стишавши срџбе.
„Тешка пијанчино с очима псећим и јелењим срцем,
никада ниси смео да, оружје метнувши на се,
с војском кренеш у борбу ни да у заседу зађеш
с ахејским првим јунацима: то ти се чини к'о пропаст!
Много је боље дабоме по широкој ахејској војсци
даре одузимат' оном ко противне рекне ти речи!
Краљу изелицо, а само нитковима владаш,
иначе, Атрејев сине, сад би ме последњом врећ'о!
Ал' ћу ти казати нешто и већом се заклети клетвом:
Овог ми владарског жезла из којег ни гране ни лишће
више проклијати неће ни процвасти када у гори
његово остаде стабло, а кору њему и лишће
окреса мед те сада га у рукама ахејски носе
синови, штоно суде и Дивову чувају правду;
ово је велика заклетва моја једном ће жудња
за Ахилејем доћи синовима ахејским свима,
узалуд биће ти мука, а ти им нећеш помоћи
када многи јунаци од војскоморе Хектора стану
гинут' и падат', и тада од гњева ће срце ти пуцат'
зато што ниси хтео да поштујеш првог Ахејца!"

Нестор саветује Агамемнона

Тако Пелејић рече и баци на земљу жезло
што га украшују клинци од злата, а затим он седне;
на другој страни Атрејев син је беснео; уста
мед њима Нестор слаткореки, беседник јасни из Пила,
њему је с језика текла од меда беседа слађа.
Два су колена самртних људи пред њим већ прошла,
штоно се заједно родише с њим и одрастоше некад
у светом граду Пилу, а тада он владаше трећим.
Он им у намери доброј проговори и каза ово:
„Авај, да голема јада што ахејску земљу нам снађе!
Радостан био би Пријам и његови синови с њиме
и други Тројци много у души би радосни били
када би све то чули где вас два се свађате тако
који сте први Данајцем на бојишту и мудром већу.
Него ме послушајте, јер оба сте од мене млађи.
Ја сам саобраћ'о веће и с људима бољима некад
него сте ви обојица, ал' свагда ме штоваху они.
Таквих не видех никад јунака, нит ћу их видет'
какви беху Пиритој и Дријант, народа пастир,

Кенеј, Ексадиј и онај боголики јунак Полифем,
Тесеј, Егејев син, што бозима подобан беше.
Они мед људма што ходе по земљи најјачи беху,
најјачи беху и само се с најјачим бораху они,
с планинским зверима оним, ал' ове су пропале грдно.
Ја сам саобраћ'о с њима из Пила пошто сам дош'о.
дош'о из далеке земље, јер сами ме позваше тамо;
и ја се борах ту напосе, а с онима нико,
какви су данас по земљи што ходе, не би се рво.
Ипак су савете моје и беседе слушали они.
И ви ме послушајте, јер увек је слушање боље.
Ако и јеси моћан, не узимај овоме цуре,
него је пусти кад му је синови ахејски даше;
а ти, Пелејев сине, са краљем се свађати немој
јер је већа допала част жезлоноши краљу,
кога је олимпски Диве обдарио диком и славом.
Ако си ти и јачи, а роди те богиња мајка,
овај је моћнији силом, јер влада народом већим.
Атрејев сине, гњев свој обуздај, а ја те молим,
немој се љутити више на Пелејева сина,
што је у љутом рату Ахејцима одбрана моћна!
Моћни краљ Агамемнон одговори њему овако:
„Што си рекао, старче, то све је одиста право,
него овај би човек да буде над осталим свима,
од свих јачи да буде и рад би над свима да влада.
Свима би он наређиво', ал' неће га сваки да слуша.
Ако су бози му дали да копљаник одличан буде,
нису му за то дали увредљиве речи да збори."
Њему у речи уђе Ахилеј зборећи дивни:
„Заиста, ја бих се плашљивац звао и нитковић прави
кад бих на сваку реч и заповест послуш'о тебе.
Другима све то наређуј, а не заповедај мени,
јер ја не мислим да ћу покорит' се икада теби.
Него ћу друго ти рећи, а ти то запамти добро.
Рукама нећу се ја за девојку с тобом се бити,
а ни са другим, јер ви ми је дадосте, па ми је сада
грабите, али од мојег од другога блага у мојој
црној и брзој лађи одузети нећеш ми силом.
Или покушај само да виде то и ови овде:
твоја црна би крвца по копљу одмах потекла!"

Одисеј одводи Хрисејиду њену оцу. Агамемнон наређује покајне жршве

Тако се заваде они речима преким и кивним,
и тад распусте збор код ахејских бродова сазван.
Пелејић чадорју и једнакостраним лађама оде,
а с њим пође Менетијев син и остала дружба.
Атрејић тада брзу на пучину потисне лађу,
а њу изабере двадест веслара и стоволку жртву
крца за бога, а ћерку леполику Хрисову смести

у лађу, којој вођа довитљиви беше Одисеј.
Онда се отисну они и отплове путем воденим.
Потом Атрејић војсци заповеди нека се пере,
она се стане да чисти и са себе бацаше нечист
у море, бикове клаху и козе Аполону богу –
пуну стоволовку онда на жалу трепетљивог мора;
небу се дизао мирис, око њега дим се узвиј'о.

Од Ахилеја узимају Брисејиду

Тако се трудили они у табору, ал' Агамемнон
није одусто него Ахилеју сећ'о се претње.
те он Талтибију и Еурибату започне зборит',
својим слугама хитрим и верним гласницима својим:
„Идите сада под чадор Ахилеја, Пелеја сину,
узмите за руку лепу Брисејиду, па је довед'те,
ако л' је не хтедне дати, ја с већом ћу дружином доћи
па је узети сам, ал' тада још горе ће проћи!"
Посла их рекавши то и реч им додаде грдну.
Оба нерадо пођу крај жала трепетљивог мора
и Мирмидонцима стигну, до чадорја њиног и лађа.
Ту су Ахилеја нашли где седи уз чадор и лађу,
а кад он угледа њих, тад ни мало не би му мило.
Они од зазора силна и страха стану пред краљем,
нит што говоре њему нити га питају штогод,
али се досети одмах и њима пробеседи ово:
„Здраво да сте, гласници, гласоноше Дива и људи,
прићите, ви ми нисте криви, но Агамемнон,
штоно вас овамо шаље рад Брисејиде моме.
Него Дивова него, Патрокло, мому изведи,
па им је предај да воде, а они нек буду сведоци
и пред блаженим бозима и пред људима смртним
и пред осорљивим краљем, кад једном невоља сване,
да бих од других ја уклонио погибао срамну.
У свом злурадом срцу краљ Агамемнон бесни,
ни у прошлост не уме да погледа ни у будућност
да му се крај лађа ахејска војска спасе у борби!"
Рече, а Патрокло послуша речи драгог другара,
те он из чадора мому Брисејиду лепу изведе,
те им је преда, а они ка лађама ахејским оду,
за њима нерадо иђаше она. Тада Ахилеј
пролије сузу, седне на страни од своје дружине,
пенастој пучини уз брег, на бескрајно гледајућ' море.

Разговор с Тетидом

Пружајућ' руке много овако мољаше мајку:
„Мајко, када си ме већ маловечним родила мене,
да ми је барем Диве Олимпљанин громовник вишњи
одао част! Ал' сад ми није заклонио образ,

силни краљ Агамемнон Атрејић погрди мене,
сам ми ограби дар и узе и сада га има!"
Рече лијући сузе, а чула га госпођа мајка,
седећ' у морској дубини крај оца, морскога старца,
те се брзо к'о магла над пенасту пучину вину,
седне потом крај њега који је ронио сузе,
омилова га руком и речи му прозбори ове:
„Дете, шта плачеш, и каква те жалост у срцу снађе?
Казуј, ништа ми не крић у души, да обоје знамо!"
Уздишућ' тешко брзоноги син проговори њојзи:
„Знадеш и сама, па шта да ти причам кад свему си вешта?
У град иђасмо свети, у Еетионову Тебу,
и њу узесмо и све однесосмо онде што беше.
Мед собом право све поделише ахејски синци,
Атрејићу даше леполику Хрисову ћерку.
Али Хрисо, жрец Аполона што гађа далеко,
дође медорухим Ахејцима, лађама брзим,
ћерку да откупи своју а голем је носио откуп,
држећ' у рукама ловоров венац Феба стрељача
на златном жезлу, и сву је ахејску молио војску,
а највише два владара јунака, Атриде.
То му повладише други сви Ахејци да треба
жрецу одати правду и откупе примити сјајне.
Али се не свиде то Агамемнону, Атреја сину,
него га одбије грдно и погрдне додаде речи.
Отиде старац љутине пун, а Аполон њему
услиши молбу, јер богу веома бејаше мио.
Стрелу злоносну он на Аргејце посла, и народ
један за другим стане на гомиле гинут', и свуда
падаху стреле божанске по широкој ахејској војсци.
Вешти откри нам гатар поруку бога стрељача.
И ја први навалих да бога умирити треба,
али Атрејић плану љутином и, уставши брзо,
изрече претњу, и ево сада се испуни она.
У брзој лађи ону Ахејци светлооки шаљу
у град Хрису, и господу богу поклоне носе,
а два гласника из мога чадора одведоше овчас
Брисеја ћерку на дар што мени је даше Ахејци.
А ти, ако ли можеш. заштити својега сина,
Диву отиди на Олимп и моли га, ако си збором
или твором икад угодила његову срцу,
јер сам често чуо у двору мојега оца
где се хвалиш да си Крониона с облаком тамним
једина ти мед бозима спасла од пропасти грдне,
кад су га богови други Олимпљани хтели ца свежу:
Хера, Посидон и богиња Палада с њима Атена.
Ал' ти, богињо, дође и с Дива одреши свезе
брзо на широки Олимп позвавши сторуког бога,
кога Бријарејем бози, а људи све Егеоном
зову, он је и од свога оца још снажнији снагом.

Поред Крониона он кад седне моћан и дичан,
њега и бози се преплаше те не везаше Дива.
На то га сети и, седнувши, колена загрли њему
не би ли можда хтео да Тројцима буде на помоћ
нека секу Ахејце на крме их лађама гонећ',
и сви Ахејци нека се таква насите краља,
а и Атрејић, силни краљ Агамемнон, нек види
своју грехоту Ахејцу што најбољем пошту не ода."
Њему Тетида потом одговори лијући сузе:
„Авај, дете моје, што сам те родила јадна?
Бар да крај лађа седиш неојађен, сине, и срећан
кад ти је мало живота одредила судба, не много!
Сад си маловечан ти, од свију несрећнији људи,
заиста у зли час породих те на то у двору!
Да ту твоју реч испоручим громовном Диву,
идем главом на Олимп на снежани, не би л' ме чуо!
А ти седи крај брзих крај бродова па на Ахејце
бесни љутином те се војевања остави сасвим.
Јуче је Див у Океан Етијопцима пош'о
честитим да се гости, а с њим и остали бози.
Ал' ће се дванаестог дана повратити опет на Олимп,
и ја ћу тада поћи у дворе медопражне Диву,
колена загрлит' њему, па ћу га, мислим домолит'."

Одисеј Хрису предаје ћерку

Тако му богиња рече и оде, те остави њега
онда у срцу љута рад оне танковите моме
што је. силом они одведоше. Потом Одисеј
стигне у Хрису свету стоволовку водећи собом.
А кад су они луци у затоне дубоке дошли,
тада савију једра и ставе их у лађу брзу,
катарку метну јој у жљеб ужетима спустив је брзо,
тада веслима лађу довеслају они под пристан,
потом зароне сидро и привежу ужа лађена;
потом пођу и они где вали о брегове бију;
потом стоволовку свету искрцају Фебу стрељачу,
потом и Хрисова ћерка с моропловке ишета лађе.
Њу довитљиви сам Одисеј олтару поведе,
милом је оцу преда и прозбори њему овако:
„Хрисо, посла ме амо јунацима краљ Агамемнон,
да ти ћерку доведем и Фебу за Данајце свету
приложим стоволку не би л' се како ублажио господ,
који је аргејској војсци многосузне задао јаде."
Рече и у руке да му, и Хрисо радосно прими
милу ћерку, а они по реду око олтара
становнога свету стоволовку наместе богу.
Потом опраше руке и јечма захити свако.
Хрисо подигне руке и богу се помоли много:
„Чуј ме, сребролуки боже, ти Хриси и пресветој Кили

одбрано, ти што си јаки господар Тенеду, чуј ме:
кад ти се пређе помолих, ја ти се тада домолих,
образ ми сачува ти и Ахејце покара љуто,
дела ми сада још̀те и ову услиши жељу
с данајског народа муку и срамотну невољу скини!"

Жртве помирнице

Такву молитву рече и чује га Фебо Аполон.
А кад се помоле они и јечам по жртвама баце,
најпре им подигну врат па закољу, одеру потом,
стегна им тада исеку и двоструким обложе салом,
по њима онда комаде осталог положе меса.
Све је то старац на главњама пек'о и румено вино
лио, а виљушке уза њ у рукама држаху момци.
А кад испекоше стегна и утробе кушаше они,
и друго ситно исеку и потом на ражње наврте,
све то помно испеку и с ражњева скину печено.
А кад посвршују све и гозбу припреме веће,
једнаке гозбе доста за свачије било је срце.
А кад веће за јелом и пићем подмире жудњу,
тада крчаге момци до врха напуне вином.
у чаше наточе вина и редом разделе сваком;
цео су дан ублаживали господа игром и песмом
лепо певајућ' песму богохвалку ахејски момци
и стрељача славећ', а он у души је радостан слуш'о.
Кад се већ смирило сунце и црна се спустила тама,
цела дружина леже да спава крај ужа лађених.

Повратак Одисејев из Хрисе

Кад је раносванка Зора ружопрста сванула веће,
они се отисну опет у широки ахејски табор.
тада им повољан ветар заштитник посла Аполон,
катарку дигоше увис и бела разавише једра,
ветар духну у једро у саму средину, и шумни
буч'о је талас уз брвно, а лађа је летела хитра.
И лађа пловљаше брзо низ таласе хитећи даље.
А кад су приспели веће у широки ахејски табор,
онда они брегу на пржину црну извуку
лађу високо и велике греде подметну оздо,
па се лађама тада и чадорју разиђу своме.
А он крај својих бродова крај брзих сеђаше срдит,
Дивов потомак, Пелејев синак, брзац Ахилеј;
нити му је до славне до скупштине, нити је у рат
ишао, него је своје изједао јупачко срце,
убојног поклича жељан у души и јуначког боја.

Тетида се обраћа Диву

Када је после тога осванула дванаеста зора,
онда се сви на Олимп врате вечити бози,
све их је водио Диве. А поруке својега сина
Тетида сети се тада и ниче из таласа морских,
рано се она небесима вине на Олимп.
Дива громогласног нађе где седи далеко од других
на највишем вису многоврхе олимпске горе,
она крај њега седне и левицом колена њему
загрли, а за подвољак десницом прими и Диву,
Кронову сину, владару, овако зборити стане:
„Оче Диве, ако мед бозима икада теби
зборим ил' твором угодих, ти ову ми испуни жељу:
образ сину поврати мом што је најкраћег века
међу људима, а сад јунацима краљ Агамемнон
увреди њега, јер оте му дар и сада га има.
Него ти му образ освети, Олимпијче, премудри Диве,
дотле јунаштво даји Тројанцима, докле Ахејци
не одаду пошту мом сину и част не придаду!"
Рече, а Див јој ништа не прозбори. облака скупљач,
сеђаше ћутећи дуго, а Тетида узе му ноге.
држи их к'о да је срасла, и опет га преклињат стане:
„Дела по истини мени обећај и намигни главом
ил' ми одреци, јер није те страх, бар добро да знадем,
ја колико сам теби од богиња најтора свију!"
Њојзи љутит веома одговори облака скупљач:
„Авај невоље што ме са Хером посваћат хоћеш
када ме она погрдним речима дражити стане,
она и тако ме вазда мед бесмртним бозима кара
говорећ' да ја Тројанце у њиховој помажем борби.
Него одлази одмах да Хера не угледа тебе:
а ја ћу водити бригу да учиним све то што желиш.
Сад ћу ти намигнут' главом да у ме се уздати можеш.
То је мед бесмртним бозима од мене највеће јемство:
јер се не може натраг обрицање моје да узме,
све се непреварно врши кад главом ја климнем."
Тако рече Кронион и већама намигну мрким
од тога господу богу амбросијска проспе се коса
с бесмртне главе, те сав се потресе велики Олимп.

Хера се препире са Дивом

Тако уговоре они и растану се; а она
у море дубоко скочи са светог Олимпа слетев,
а Див у свој отиде двор. Сви устану бози
пред својим оцем са седишта својих; није
се нико њега усудио чекат', но сви му пођу на сусрет.
Потом Диве седне на престо, али је Хера

добро приметила била када се светова с њиме
Тетида сребрних ногу, а ћерка морскога старца,
одмах речима грдним на Кронова нападне сина:
„Ко се, подмукли Диве, од богова светов'о с тобом?
Теби је увек драго од мене далеко да будеш,
и нешто тајно да смишљаш и кујеш, никад ми још'те
с намером не рече лепом на какво помишљаш дело!"
Њојзи одговори на то и људи и богова отац:
„Херо, не надај се све да ћеш намере моје
сазнати, зло би прошла ако и јеси ми љуба.
Али што се теби пристоји да чујеш, то неће
дознати нико пре тебе од богова а ни од људи.
А што наумим ја од богова тајно да свршим,
немој истраживати то, не разбирај за то!"
Њему одговори на то кравоока госпођа Хера:
„Кронов страховити сине, та какву изусти реч то?
Ја те већ не питам давно, а и не разбирам ништа,
него све по својој по вољи решаваш мирно.
А сад се уплаших врло да ти не опчини срце
Тетида сребрних ногу, а ћерка морскога старца;
јутрос рано ти дође и обгрли колена твоја.
Њој си, мислим, намигн'о да ћеш осветлати образ
Пелеја сину и многе Ахејце погубит' код лађа."
Њојзи одговори на то сабирач облака Диве:
„Жено чудновата, свагда наслућујеш и свагда ме видиш
али ништа нећеш израдити, све ћеш ми више
омрзнут', а што више, то горе биће по тебе.
Ако је тако и било, ал' тако мени је мило!
Него седни и мучи и моје послушај речи:
не би ти могли сви помоћи олимпски бози
када се прикучим теби и рукама млатнем те силним!"
Тада се њега побоји кравоока госпођа Хера,
седне и ућута срце савладавши своје; у двору
Дивову тад се и други озлоједе небески бози.

Благованка богова

Славни тад рукотворац говорити стане им Хефест,
милој мајци Хери белорукој желећ' угодит':
„Нуто јада и муке, већ они се не могу трпет"
кад се вас двоје због људи због смртних свађате тако!
Међу бизима грају начинисте, - гозбина добра
неће веселити нас кад зло побеђује свако.
А ја светујем мајку, домишљанка мада је она,
Диву драгоме оцу нек угађа, више да не би
отац карао њу и нама помутио гозбу.
Ако Олимпљанин Диве муњобија хтедне да баца
с наших седишта нас, - јер много је јачи од свију.
Него ти га, мајко, угодљивим речима блажи,
па ће се одмах нама умирити олимпски отац."

Рече Хефест и скочи и двоушну дохвати чашу,
пружи је у руку мајци и ову јој беседу почне:
„Стрпи се, мајко моја, и ако те боли, преболи,
очима драгу тебе да не видим једном бијену,
не бих ти мог'о помоћи, мада би жао ми било:
јер је веома мучно противит' се олимпском Диву.
Он ме је некад, кад хтедох да одбраним тебе,
за ногу дохватио и бацио с небеског прага.
Цео сам падао дан; а кад се већ смирило сунце,
падох на Лемно, а мало још душе беше у мени.
Онда ме отуд где падох однесоше Синћани људи."
Рече, и осмехну се белорука богиња Хера
те из руке синовље у осмеху прихвати чашу.
Тада он бозима осталим свима започне с десна
слатки точити нектар из једнога грабећи чабра.
У сав се тада грохот насмејаше блажени бози
видевши Хефеста како по двору живо тетура.
Тако су цео дан до сунчева смираја бози
благовали, и срце пожелело није им више
једнаке гозбе, ни Муса, ни форминге прелепе што је
држ'о Аполон, и Мусе на смену певаху дивно.
А кад потону веће сјајна светлост сунчана,
оду на починак бози у своје дворове сваки,
где је већ свакоме дом рукотворац славни Хефесте
својом вештином и умом саградио био. На одмор
тада и олимпски Диве муњобија пође на одар
гдено и раније спаше, кад слатки санак му стигне,
ту је лег'о да спава, а уза њ златостола Хера.

ПЕВАЊЕ ДРУГО
НАСЛОВЉЕНО

САН. КУШАЊЕ. БЕОТИЈА ИЛИ СПИСАК БРОДОВА

Песник Илијаде рекао је већ у експозицији спева (у петом стиху првог певања) да је Ахилејев гнев изазвао грозну погибију Ахејаца и да се тако - вршила Зевсова воља.

На пут тешких испаштања Зевс (Див) сада, у другом певању, гура Агамемнона и све Ахејце. Да би осветио Ахилеја. Зевс шаље Агамемнону Сна са варљивим надама у победу. Сан подстиче војсковођу да заметне нови бој - јер сада ће, коначно, заузети Трој у. Радостан, Агамемнон сазива ратнике у скупштину. Само, већ се навршила девета година безуспешне опсаде. Борбеност ратника ваља искушати; можда је зацарила малодушносг. Агамемнон стога поверава свој прави сан једино главарима. Ратницима каже да му је Зевс, у сну, поручио нека одустане од опсаде, јер Трој у неће заузети. Предлаже да се опсада сместа дигне и да крену кућама. Ратници му поверују и, раздрагани, похитају да опреме бродове за одлазак. Одисеј уставља и смирује народ, настоји да васпостави ред. Да би то постигао, мора ударцима да уђутка и букача Терсита. Овај ружи оштрим речима Агамемнона. Војсци се обраћају Одисеј, стари Нестор и сам Агамемнон. Она пристаје на борбу. Окупљање и кретање ахејских чета описују развијена поређења - са огњем, јатима птица, ројевима мува, козарима

који купе и крећу козе. Онда се песник обраћа богињама песме, Мусама, да га надахну. Следи попис грчких снага под Тројом, почев од оних из Беотије, и краћи списак тројанских снага и савезника. Из другог певања одабрали смо два одломка доста противна тонском усмереношћу. Прво речи Терсита. У њима се грубо, али не и безразложно, оглашава обичан пучанин, сит гавана и силника који и на разбојишту живе у сласти и ласти. На другом месту доносимо речени поредбенн венац. Ту се утисак ратничке силе и херојске величине гради доследно - мада за наше осећање понекад и необичним сликама (рој мува) - а врхуни у поређењу војсковође Агамемнона са големим биком сред крда говеда у покрету.

I. Терсит, Агамемнон и Одисеј

Други седоше сви и на местима остану својим
једини још је Терсит наклапало нешто приклап'о,
он је непристојне речи и многе у срцу знао,
наопаке, без мере с владарима да би се свађ'о,
јер је тражио чим би Аргејце насмејати мог'о.
Он је најружнији био у целој под Илијем војсци,
беше кривоног и шантав на једну ногу, а плећа
беху му гурава, јер су на грудима погнута била.
Шиљата беше му глава и на њој рехава коса.
Он Ахилеју и Одисеју најмржи беше;
јер их грђаше оба; и тада заграје опет
и Агамемнона дивног стане да грди. Ахејци
страшно се срђаху на њ и гњев им освоји душу.
Он се продере и Агамемнона стане да ружи:
„Шта сад, Атрејев сине, ти гунђаш и чега ти треба?
Пуни ти чадори меди и много у чадорју своме
жена имадеш на избор, а све те жене Ахејци
теби дајемо првом град кад узмемо који.
Злата ли теби недостаје зар из Илија што га
носи коњокрота који Тројанац к'о откуп за сина,
кога у путима ја ти доведем ил' други Ахејац?
Младу ли жену желиш да љубавну утолиш жудњу,
да је обашка држиш за себе? Не приличи теби
који си владар да у зло уваљујеш ахејске борце.
Покори, спрдње, мекушци, а Ахејке, а не Ахејци!
Пођимо с лађама кући, а овога пустимо овде
нека поклоне вари под Тројом, нека тад види
јесмо ли њему ми на помоћи или му нисмо!
И сад Ахилеја он од себе бољег јунака
погрди страшно и оте му дар, те сада га држи.
Ал' се Ахилеј не уме да љути, жестина му суста,
јер би га, Атрејев сине, сад последњом вређ'о!"
Агамемнона изгрди тако, људма пастира,
Терсит. Ал' њему хитро похити дивни Одисеј;
мрко погледа њега и тешким га нападне речима:
„Терсите, брбљивче, ако и јеси гласни говорник.
ћути, и немој се сам с владарима свађати вазда!
Мислим да нема грђег од тебе другог смртника.
колико их с Атрејевим синовима стиже под Илиј,

иначе језиком својим на краљеве клевето не би,
не би их ружити смео и не би повратак чек'о.
Није нам јасно још̀те ни како ће све се доконат",
да л' ћемо добро ил' зло се ми Ахејци повратит'.
Зато Атрида Агамемнона, људма пастира,
увек си спреман да ружиш, јер данајски њему јунаци
много дарова дају, па њега грдиш и вређаш.
Него ћу рећи ти нешто, а тако ће се и збити:
ако те нађем још једном где булазниш као отоич,
тада Одисеј више на рамену главе не им'о,
нити се више Телемаху ја називао оцем,
ако те не зграбим тада и рухо с тебе не свучем,
плашт и кошуљу с њим што твоју крије голоту,
па те самог плачна не отерам лађама брзим,
јер ћу те грдно изударат' па те из скупштине бацит."
Рече па га жезлом по леђма и плећима млатне,
па се савије сав, и грозна му суза потече,
а на леђима њему од златнога жезла се дигне
крвав пожиљак, и он веома уплашен седне,
бол га освоји, смете се сав и обрише сузу,
а други, ако и сетни, сви слатко се њему насмеју.
Тада је суседу сусед осврнув се рек'о овако:
„Већ је веома много Одисеј учинио добра,
савете одличне даје и ратну изазива храброст,
а сад је изврсно он Аргејцима свршио дело,
када овоме дрском блебеталу затвори уста!
Неће га ваљда опет подстаћи пркосна душа
погрдним речима својим да узме краљеве грдит!"

II. Војска се креће

К'о што се пустошник огањ по бескрајној шуми разгори
по свим косама горским, те пламен се види далеко,
тако је с оружјем силног у њихову кретању онде
свугде блистао сјај и небу кроз етар се диз'о.
Као кад стану јата неизбројних крилатих птица
гуске ил' ждралови ил' дугошије лабуди они
летат' по Асијском пољу, Каистрију около вода,
овуд и онуда лете и диче се крилима својим,
уз цику слећу тако да јека их по пољу стоји, -
тако се многа племена од лађа и од чадора
распу испред Скамандра по равни, а тутњава страшна
наста од њихових ногу и топота копита јаких.
Мноштво их испред Скамандра по цветном се искупи пољу
колико лишћа и цвећа у пролетно види се доба.
Као што силних мува, кад пролетњи освану дани,
ројеви густи наврве у спрему стадовите куће,
препуну млека у суђу, толики се на пољу онде
против Тројанаца Ахејци дугокоси нађу,
сви се помамили мамом да сломе Тројанце у борби.

Као што знају козари у расутим стадима козе
лако да луче кад све се помешају пасући траву,
тако Ахејце амо и онамо војводе њихне
ређати стану за битку; међу њима краљ Агамемнон
очима својим и главом на громовног личаше Дива,
пасом на Ареја бога, а грудима на Посидона.
Као што у крду бик од свију се говеда других
истиче много, јер је од скупљене говеди виши,
тако Див тога дана Атрејева учини сина

ПЕВАЊЕ ТРЕЋЕ
НАСЛОВЉЕНО

ЗАКЛЕТВЕ. ГЛЕДАЊЕ С БЕДЕМА.
МЕГДАН ПАРИДА И МЕНЕЛАЈА

Големом покрету ахејске војске, којим се друго певање завршило, не следи очекивани сукоб на бојишту. Песник Илијаде као да се овде повиновао закону епске ретардације радње.

У трећем певању војске су се сасвим прикучиле Троји. Али, Тројанци предлажу да се рат оконча двобојем. Треба да га поделе Парид (Александар), син тројанског краља, и спартански краљ Менелај. Парид је рат проузроковао, ограбивши Менелајеву жену, лепу Хелену. Тројански краљевић се не приказује као храбар борац. Изазива ахејске ратнике, али пред Менелајем најпре побегне. На мегдан ће изаћи тек пошто га брат Хектор наружи. Погодба гласи: ако Парид победи, задржаће лепу Хелену, а ахејска војска ће дићи опсаду и отпловити у Грчку; ако, пак, победи Менелај, нека му буде Хелена, и сва њена блага с којима ју је Парид из Спарте довео. Војске радосно пристају на ово. Весница богова Ирида, и сама богиња, прима људски лик и обавештава Хелену о двобоју који предстоји. Хелена хита на бедем да одатле посматра мегдан. На кули код Скејске капије већ је стари тројански краљ Пријам са својим саветницима. Хелена им казује ко су најбољи ахејски јунаци, доле, у пољу. Пријама позивају да уговор и примирје склопи свечано, уз приношење жртава. Парид затим излази на мегдан. Менелај га савлада. Али Парида спасава богиња љубави Афродита. Обавије Парида маглом, пренесе у његову кућу, у Троји, а страшним претњама нагони Хелену да с Паридом подели постељу, док ахејски заповедник Агамемнон захтева да се уговор изврши и Хелена, с благом, изручи Грцима.

Доносимо одломак са сценом гледања са бедема. Песник јој даје велику уверљивост. С једне стране приказује неспокојство и сету вероломне Хелене, суочене са сопственом прошлошћу и злом које је донела Тројанцима и Грцима; а на другој страни описује и дивљење старих главара тројинских за лепоту Хеленину, тако велику да некако оправдава сва тројанска страдања.

I. Пријам са старешинама на кули код Скејских врата.
Прилази Хелени те им показује главне ахејске војводе

Ирида гласница тада белорукој Хелени дође
подобна заови њеној. Антеноријевој љуби
Њу Хеликаонсин Антеноров узе, а она
Лаодика, од ћерки Пријамових најлепша беше.
Хелена Ириду нађе у соби, где велико ткање
порфирно двоструко ткаше и уњга уткиваше борбе,
што их коњоморе Тројци и медорухи Ахјејци

од Арејевих руку досад поднесоше због ње.
Близу ње брзонога Ирида стане и рече:
„Дођи, милосна снахо, да видиш дивотно дело,
што га коњоморе Тројци и с рухом од меди Ахејци
творе; досад су они за погубним жудели ратом
и сузне битке на разбоју једни доносили другим,
а сад седе и ћуте - та рат се утишао сада –
сваки је наслоњен на штит и у земљу копље је поб'о.
Само Александар и Ареју драги Менелај
с копљима дугим изићи ће сада на мегдан због тебе;
који победи од њих, он драгом зваће те љубом."
Тако богиња рече и у срце слатку јој смести
жудњу за прећашњим мужем и градом, за мајком и оцем.
Тада Хелена брзо превуче копрену белу.
Из собе пође лијућ' од образа бисерне сузе.
Сама не беше, но за њом и две су дворкиње пошле,
Етра, Питеју кћи, и кравоока с њоме Климена.
Брзо онамо стигну где Скејска бејаху врата.
Око Пријама беху и Ламп и Пантој и Тимет,
Клитије и Хикетаон од крви Ареја бога,
затим Антенор и још Укалегон, паметни старци,
све те старешине људске код Скејских сеђаху врата.
Старост је спречила њих да ратују, али у већу
забораху сјајно налик на цврчке, штоно у шуми
седе на стаблу мед лишћем и нежну просипљу цврку.
Такве старешине тројске на кули сеђаху онде.
Када Хелену спазе где њима се на кулу пење,
један другоме тихо проговоре крилате речи:
„Замерке нема Тројанцу ни Ахејцу с назувком лепим
што због овакве жене већ одавно подносе јаде:
обличјем она веома на бесмртне богиње личи!
Него каква је да је, у лађама нека се врати
и не оставља нама и нашим потомцима жалост!"
Тако реку, и Пријам позове Хелену тада:
„Овамо, драга ми ћерко, приступи па крај мене седни,
првога мужа да видиш и девере и осталу својту!
Никако не кривим тебе, но богови криви су мени,
који су ахејску на ме навалили плачевну војну.
Прићи, па ми јунака горостасног именом реци
који је оно онде Ахејац и ваљан и висок!
Има, истина других што главом надвисују њега,
али очима ја лепоту још не видех такву
а ни прикладна тако јунака, - та личи на краља!"
Хелена, жена божанска, одговори њему овако:
„Частан си ти ми и честит веома, милосни свекре,
ој да сам погубну смрт одабрала када сам амо
пошла са сином твојим, ложницу оставив своју
касно рођену ћерку и браћу и врснице драге!
Али не зби се тако, и стога се топим од плача.

Него ћу радо ти рећи што желиш да дознаш.
Оно је моћан далеко Атрејев син Агамемнон,
обоје он је: и добар краљ и копљаник снажан,
и девер мени, кучки без стида, ако је био!"
Рече, и старац се њему задивив проговори ово:
„Блажени Атрејев сине, добросрећни, љубимче божји,
заиста ти над многим над ахејским момцима владаш!
Некад сам стигао ја у **лозовиту фригијску** земљу,
видех ту мноштво јунака фригијских с коњима брзим,
Отреја војску видех и Мигдона божанског,
они уз брегове реке Сангарија имаху табор;
и ја се бројах к'о неки међу њима савезник бивши
онога дана кад су Амазонке мушкаре стигле:
али **Ахејаца плавооких** било је више."
Потом другога смотрив Одисеја питаше старац:
„Нуде ми, драга ћерко, сад кажи ко ли је онај?
Главом је нижи од Агамемнона Атреју сина,
али је грудима он и плећима шири на поглед.
Његово оружје онде на земљи хранодавној лежи.
али он свугде к'о ован обилази редове људске;
тај ми се највише чини густоруну подобан овну,
штоно к'о ован ходи кроз стадо белих оваца."
Хелена, Дивова ћерка, њему одговори ово:
„Оно ти је Лаертов син довитљив Одисеј,
штоно се роди у крају бреговите итачке земље,
он је памети јаке и сваким коварствима вичан."
На то трезвени њој Антенор одговори ово:
„Заиста праве си речи, о жено, исказала сада.
Већ је овамо једном Одисеј стигао дивни;
стигао послан због тебе с Менелајем Арeју драгим,
ја их обојицу примих у дому свом и угостих,
тако им овде лик и јаку памет упознах.
Ал' кад се скупе Тројанци, и они ступе међу њих,
широким плећима њих Менелај надвиси стојећ',
него кад седоше оба, угледнији беше Одисеј.
А кад су стали пред свима распредат' речи и мисли,
тад је Менелај хитро говорио, мало додуше,
али веома звонко, не имаше обилат речник,
али му прикладан беше, све ако је и био млађи.
А кад се диже да реч довитљиви узме Одисеј,
стаде и гледаше доле оборивши преда се поглед,
жезла ни пред собом није окрет'о, а ни озади,
него га држао чврсто у руци к'о да је невешт,
каз'о би да се на кога набрекује ил' да је лудак;
али кад снажни глас из груди испусти својих,
па му речи потеку пахуљицам' подобне снежним,
ниједан смртник тада с Одисејем не би се прео,
тада се чудили нисмо његову стасу толико."
. Трећега Ајанта опет приметивши питаше старац:
„Који је оно јунак, Ахејац, и ваљан и висок,

међу Аргејцима главом и широким плећима главит?"
Хелена, дугоруха, жена божанска прозбори њему:
„То је горостасни Ајант, и то је ахејски заклон.
Њему насупрот к'о бог Идоменеј мед Крећаним' стоји,
око њега се управ старешине скупиле кретске;
често је Арејеву драги Менелај угостио њега
у нашем дому кад би са Крете наврнуо нама.
Сада остале све сјајнооке видим Ахејце,
које бих познати могла и сваког по имену рећи;
ал' две народне нигде старешине видет' не могу,
Кастора коњика и Полидеука доброг шакача,
оба рођена браћа, што моја их родила мајка.
Можда кренули нису из Лакедемона љупког?
Или стигоше амо у моропловним лађам',
ал' сад неће они у јуначке улазит' битке,
бојећ' се руга и многе срамоте под којима остах!"
Рече, а њих је веће плодоносна земља већ крила
у Лакедемону онде, у отаџбини им драгој.

ПЕВАЊЕ ЧЕТВРТО
НАСЛОВЉЕНО

ГАЖЕЊЕ ЗАКЛЕТВЕ.
АГАМЕМНОН ПРЕГЛЕДА ВОЈСКУ

На крају претходног певања Агамемнон захтева да се уговор испуни, Хелена преда Грцима, рат оконча.

Четврто певање започиње сценом на Олимпу. Богови доносе одлуку да Троја пропадне. Хера и Атена то захтевају од Зевса. Овај пристаје, невољно. Ипак, на Херин захтев шаље Атену на бојиште да изазове ново крвопролиће. (Тако испуњава и обећање дато Ахилејевој мајци, Тетиди.) Атена прими лик Лаодока и наговори Тројанца Пандара, славнога стрелца, да убије Менелаја и тако се прослави. Пандар одапне стрелу, но она само рани Менелаја. Уговор је разврнут, примирје покварено, војске се спремају да ударе једна на другу. Менелаја брзо извида лекар Махаон, син бога Асклепија. Агамемнон бодри и подбада вође, похвалама и покудама. Смотру војске завршава кореħи оштро јунака Диомеда. Овај прима прекор уздржано, без замерки. Почиње бој. Богови подбадају борце. Опис појединих мегдана.

Из четвртог певања одабрали смо два одломка. Најпре сцену одлучивања на Олимпу. Ту видимо како су богови, у Илијади, заиста приказани са људским цртама и слабостима. Све има обележје породичног саветовања у сенци несложног брака родитеља. Затим дајемо стихове где се наново описује кретање војске, највише упоређењима. На овоме одломку, ако га ставимо крај сличнога са краја другог певања, лако уочавамо устаљене, традиционалне поступке епског казивања, у коме су сцене војничких покрета и сукоба честе. Уједно, учешће богова, кратко назначено у томе одломку, открива нам, заједно са првим наведеним одломком, традиционалну улогу божанства у старогрчком јуначком епу.

Али богови седећ' код Дива чињаху веће,
сви на златноме поду, а њима госпођа Хеба
точаше нектар те они кондирима златним један
другоме наздрављаху и на град гледаху тројски.
Одмах гледаше Кронов син да надражи Херу
пецкавим речма и мислећи на њу почне да збори:
„Две од богиња има Менелај помоћнице добре,
Алалкоменку има Атену и Аргејку Херу,
него седе далеко и срце своје веселе
гледањем самим, ал' Афродита слаткосмеха увек
у помоћ Париду хита и од њега уклања Кере:
њега спасе и сада кад мишљаше да ће заглавит';
али је Ареју драги Менелај победу стек'о.
Него промислимо што даље радити треба,
хоћемо л' страшни рат и бесне заметати битке,
ил' ћемо пријатељство мед оба народа врћи.
Ако се свима то свиди и свима ако је мило,
Пријама краља кула нек онда остане цела,
а Менелај кући нек Аргејку Хелену води."
Рече, и гунђаше на то Атена а с њоме и Хера.
Обе сећаху близу и Тројцима смишљаху јаде.
Богиња остаде ћутећ' Атена и не рече ништа,
љута на Дива оца, и гњев је хваташе дивљи,
али Хери изби из груди срџба те рече:
„Какву изусти реч то, о Кронов ужасни сине!
Зар ћеш залудним труд ми и зној ми бескорисним створит'
којим се радећ' ознојих? Уморише моји се коњи
војску кад скупљах Пријам да страда и његова деца.
Ради, ал' нећемо теби одобрити богови други."
Веома озловољен Див сабирач облака рече:
„Пакосна, каква ти зла толика учини Пријам,
и он и његова деца, те само непрестано желиш
како ћеш лепо саздани град разорити Илиј?
У град кроз бедеме дуге, кроз врата када би ушли.
и кад би Пријама пресна и његову прождрла децу
и све Тројанце с њима, твој гњев би утолио тада!
Ради како ти хоћеш, ал' због тог не било свађе
између тебе и мене ни раздора мед нама двома.
Него ћу друго ти рећи, а ти то у срцу чувај:
ако икада хтеднем да и ја на силу срушим
икоји град у којем пребивају љубимци твоји.
срџбу моју немој да спречаваш, него ме пусти,
та ја и теби опет допустих, али без воље.
Колико под сунцем и под звездовитим небом градова
има и у њима људи пребивају земљу што газе,
срцу моме од свију најмилији свети је Илиј
и краљ Пријам и народ Пријама вешта у копљу.
Никад ми жртвеник мој не беше без једнаке гозбе,

ту је и пиће и мирис, већ какве нам дарове дају."
Њему на то кравоока Хера одговори ово:
„Мени су града три најмилија од осталих свију:
Спарта и Арг и град Микена широких цеста;
све их разорити можеш чим у срцу омрзну теби,
то ти не браним ја и нећу бранит' ни једног;
па да и браним и да их не допуштам теби разорит',
не би ми пошло за руком, јер много си јачи од мене.
Него ни напоре моје бескорисним не треба чннит',
јер сам богиња и ја, порекла истога с тобом;
ја се родих од Крона од лукавца часнија од свих
двоструко: због свога рода и што сам се назвала љубом
теби. који си прави над свима бозима владар.
Ал' ћемо ипак једно уступати другоме у том,
теби ја, ти мени, а други ће бесмртни бози
за нама поћи. А сада нареди брже Атени
нека зађе у тројски и ахејски ужасни покољ
и нека гледа Тројанци да задану погазе веру
и да навале први на поносне сада Ахејце."
Рече, те послуша реч јој и људски и божји отац,
и он крилате речи Атени проговори ове:
„У војску одмах одлети мед Тројце и мед Ахејце,
и гледај задану нека Тројанци погазе веру
и нека навале први на поносне сада Ахејце."
Рече, и подстакне тим и онако страсну Атену;
оде пошто се вину низ главице Олимпске горе.
К'о син лукавца Крона кад блиставу пошаље звезду
да бродарима или војницима широке војске
знамење буде, а из ње избијају варнице силне:
таквој подобна звезди Атена Палада тада
на земљу скочи сред војске, и сваки се зачуди борац,
био коњомора Тројац ил' с назувком лепим Ахејац.
Тада је суседу неко окренув се рекао ово:
„Заиста бесна ће борба и ужасан настати покољ,
ил' ће Олимпљанин Диве што људским управља ратом
поново створити љубав мед народом једним и другим."

II. Отварање борбе у којој доста јунака остаје мртвих с једне и друге стране

Као таласи морски кад о жал ударе бучни
један за другим густо, а Зефир креће их ветар;
они се испрва дижу на пучини, затим се о хрид
с великом сламају риком и хуком, вијугави иду
па се пропињу увис и морску избацују пену:
тако се данајске чете непрекидно кретале тада
једна за другом у бој. А сваки је војвода својим
наређив'о, а други без граје су ишли, једва би човек

рек'о да војска толика са гласом у грудма корача;
сви су мучећи ишли, старешина бојећ' се својих;
оружје сјајно у којем корачаху свима се сјало.
А Тројанци к'о овце у какву гаванском тору
штоно безбројне стоје кад млеко им бело се музе,
оне једнако блеје кад чују од јагњади меку:
тако се тројанска граја по широкој орила војсци,
јер им говор и језик не беше једнак у свију,
језик им беше мешовит, са различних били су страна.
Једне је подстиц'о Арej, Атена совоока друге,
уз њу Димос и Фобос и свагда љута Ерида,
која је Арeју богу људомори сестра и друга;
испрва мала је још и једва се диже, ал' после
упире у небо главу и тако ходи по земљи.
И тад она мед једним и другим заметну кавгу
општу кроз чете идућ' и борцима множећи лелек.

ПЕВАЊЕ ПЕТО
НАСЛОВЉЕНО

ДИОМЕД СЕ ОДЛИКУЈЕ

Јунак Диомед, који је спокојно отрпео Агамемнонове укоре, стоји као какав горостас у средишту петога певања, Оно је испуњено приказом првога дана битке, који се описује све до у седмо певање.

Диомед се бори боље од осталих јунака. Пандар га рани стрелом. Али он убија Пандара. Тешко рањава и **Енеју, сина богиње Афродите.** Снажи га и храбри богиња Атена, те Диомед удара и на саме богове који се у бој уплићу. Док Афродита закриљује Енеју, Диомед је рањава у руку. Ирида одвезе Афродиту на Олимп. Ту је теши мајка Диона. али јој се смеју остали богови. Енеју спасава Аполон. Диомед навађује триред и на самог Аполона. Ипак устукне кад га овај опомене да се не гради једнак боговима. Бог рата Арej бори се на страни Тројанаца. Ови силно навађују и потискују Ахејце. Уто се у бој умешају Хера и Атена. Хера соколи Ахејце, Атена и даље Диомеда. Скочи му на бојна кола. Тако најбољи ахејски борац лети међу непријатеље на борним колима којима управља богиња. Диомед рањава и самог бога рата Ареја. Овај бежи на Олимп, где му видају ране. За њим бојиште напуштају Хера и Атена.

У нашем избору дајемо сада сцену Диомедовог сукоба са Пандаром, Енејом и самом Афродитом. Сцена је изаткана од реалистичких појединости својствених описима рањавања и погибија у Илијади. Други одломак, у коме **Сарпедон, један од тројанских савезника**, кори Хектора такође је типичан за хомерске описе бојева. Када се ратни сукоб наново распламса, песник опет прибегава поређењу да би нам дочарао убојни метеж.

I. Диомед убије Пандара и рани Енеју каменом и Афродиту, која је дошла да помогне сину, рани у руку

Док су се њих два тада ту разговарали тако.
она се двојица ближе примакоше с коњима брзим.

Први се обрати оном Ликонов блистави синак:
„Јуначе смеони, снажни, ти поносног Тидеја сине,
није те стрелица горка погубила ни брзи хитац,
ал' сад ћу покушат' копљем, јер њим ћу те можда погодит'."
Рече и копљем завитла дугосеним и тад га хити,
у штит погоди њим Тидејева сина и одмах
шиљак од меди пробије штит и оклопу стигне,
онда заграје над њим Ликонов блистави синак:
„Сасвим си рањен ти кроз слабине, не мислим да ћеш
моћи да дуго то трпиш; а велику даде ми дику!"
Њему неустрашен на то одговори јаки Диомед:
„Промаши, не рани мене, ал' не мислим да ћете ви два
престат' од боја пре но у борби један вас падне
и крвљу напоји својом штитоносног Ареја борца!"
Рече и одапне он, а стрелу тада Атена
уз око управи у нос те беле пробије зубе,
управ при корену тврда мед пресече му језик,
бронзани шиљак њему кроз вилицу доњу пролети,
и он се сруши с кола, а оружје на њему звекне
блиставо, сјајно и светло, - крилонози њему се коњи
преплаше, у страну окрену, те даха и снаге му неста.
Тада Енеја скочи с дугачким копљем и штитом,
јер се бој'о да му Ахејци не ограбе мрца.
Као лав у своју што узда се снагу, он је
иш'о око њега с копљем и штитом што једнако свуда
брани жудећи оног погубити с киме се сретне,
страшно вичући. Руком тад голем погради камен
Тидејев син, да не би ни два га човека дигла,
какви су људи данас, ал' онај њим замахне лако
и њим згоди Енеју у бедро, гдено се стегно
свија у бедро, а то се и чашицом назива место,
смрска чашицу њему и обе му претргне жиле;
рапави одере камен Енеји кожу, ал' само
јунак на колена падне, а крупном упре се руком
о тле, и њему се црна по очима разлије тама.
Тада би погин'о ту јунацима владар Енеја,
али га Дивова кћи Афродита опази оштро,
мати која га некад Анхису роди пастиру:
око драгога сина тад беле овије руке,
па га брижљиво сјајним омота плаштем од стрела
да би га спасла, да не би брзотрки Данајац који
груди му пробио међу и тако му утрн'о живот.
Тако Афродита спасе из борбе својега сина,
а син Капанејев добро још памћаше договор онај
како га грлати борац Диомед научио беше:
он снажнокопитне своје заустави коње далеко
од бојне гужве и кожом за облук привеже узде,
па Енејиним коњма лепогривим поскочи хитро
те их од Тројаца догна Ахејцима с назувком лепим.
Драгом даде их другу Деипилу, који му од свих

најдражи беше вршњака, јер знао је уговет' му у свем,
лађама пространим да их одвезе. А потом се јунак
у кола своја попне и блисташе прихвати узде,
за Диомедом потера тад снажнокопитне коње
жустро, а он потрчи за Кипарком с окрутном међу
видећ' да је божанство без снаге и није од оних
богиња једна што уме да управља борбама људским,
и да није Енија разбиград, а ни Атена.
А кад је стигну, кроз густу кроз гужву хитећи за њом,
онда се извије син јунака Тидеја и њу
скочивши у руку нежну испод длана погоди оштрим
копљем: одмах се њој у кожу копље забоде
кроз плашт амбросијски, што га Харите саткаше саме,
изнад длана. А њојзи процури амбросијска крвца
ихор, каква тече у жилама блаженом богу:
богови не једу хлеба и руменог не пију вина,
зато немају крви и бесмртни зову се бози.
Она врисне веома, и син јој падне из руку:
али га у руке Феб Аполон узме и тамном
завије маглом, да не би брзотрки Данајац
који груди му међу проб'о и тако му утрн'о живот.
Тада гласовити борац Диомед заграја над њом:
„Бежи, Дивова ћерко, из борбе и с ограшја љутог!
Није ти доста зар што вараш нејуначке жене?
Будеш ли у рат се мешала, ти ћеш од рата, мислим,
згрозити се, и ако далеко о њему чујеш!"

II. Сарпедон кори Хектора. Арej осоколи Тројанце.

Тада Сарпедон стане да грди Хектора дивног:
„Хекторе, куда ти нестаде срце што си га им'о?
Рече да ћеш град без народа, без помоћника
бранити сам са браћом и зетовима својим!
Али сад никога од њих не могу да видим и нађем
него сви се плаше к'о пси кад опазе лава,
а ми се бијемо ту, ми који смо помоћна војска,
јер сам помоћник и ја, из далеке стиг'о сам земље,
далеке Ликије оне на вировитом Ксанту.
Онде оставих љубу и с њоме синчића луда,
а и големо благо, за којим жуди ко нема;
него ликијске опет соколим борце и желим
сам да се борим с јунаком, а овде ништа не имам
што би могли Ахејци однести или одвести.
А ти стојиш без посла и друге не подстичеш борце
храбро да подносе борбу и љубе своје да штите.
Само ланене да вас не ухвате свехватне замке,
и да не постанете душманима ловина и плен,
брзо ће они вашу многољудну тврђу разорит'.
Све то треба да имаш на уму, дању и ноћу,

када војводе молиш старешина славних далеко,
храбро да истрају: тиме одбацићеш карање тешко!"
Тако рече Сарпедон, а Хектора у срце рани;
одмах с кола у оружју на земљу скочи.
Идући свуда по целој по војсци копљима оштрим
витлаше бодрећи на бој, на ужасан гоњаше покољ.
Онда се окрену они и према Ахејцима стану:
али заједно остану сви Аргејци, без страха.
Као што ветар плеву по светом растура гумну,
кад се пшеница веје, и када Деметра плава
од плеве одваја жито, а ветар дува - одоздо
беле се гомиле плеве по земљи - тако Ахејце
бела прашина покри, колико међу њима коњи
врло топотаху и прах до бронзаног витлаху неба,
јер се помешаше опет: возари окренуше кола.
Рукама јаким пођу у борбу, насртљивац Арej
црну нојцу спусти на борбу да одбрани Тројце,
свуда обилазећ' и све испуњујућ' како му Фебо
бог Аполон с мачем са златним наредио беше
нека охрабри Тројце кад Паладу виде Атену
где се повукла, а она помоћница беше Данајцем.

ШЕСТО ПЕВАЊЕ
НАСЛОВЉЕНО

ХЕКТОР СЕ САСТАЈЕ С АНДРОМАХОМ

Крвавом покољу на бојишту шесто певање супротставља сцене из живота у граду Троји. Ратна срећа се окренула. Тројанци су у невољи. Врач Хелен саветује Хектора да умилостиви Атену. Хектор храбри Тројанце, па одлази у град. Тамо тројанске жене треба да се помоле Атени и обрекну јој жртву. На бојишту се сусрећу **ликијски војвода Глауко** и Диомед. Али наместо да поделе мегдан, они се дарују (измењују опрему); препознали су се и поштују дедовске завете пријатељства. (Овде је уметнута лепа прича о Белерофонту.) Тројанске жене узаман одлазе у Атенин храм. Хектор хита мајци. Тражи Парида и погрдама га нагони да пође у борбу. Хтео би да поздрави жену Андромаху и сина Астијанакта. Не затиче их код куће, него тек на Скејској капији, пред излазак на бојиште. Супружници разговарају, дечак Астијанакт се препадне од очева шлема. Растанак. Парид сретне Хектора и оба брата журе на бојиште.

Две сцене пуне племенитих осећања, витешких и породичних, доминирају шестим певањем које доносимо у целини. Једна је сусрет Глаука и Диомеда на бојишту. Већ у тој сцени захуктали бој, описан у петом певању, устављен је и чудесно смирен. Два узор-јунака, отменог витешког држања, дају пример поштовања породичних обавеза и гостопримства. У том смирењу борбе као да је припремљен слушалац да окрене поглед на збивања у Троји. Ту расплакана поворка жена, брижни син Хектор и, најзад, сусрет Хектора и Андромахе, уносе у казивање звуке породичне топлине, љубави и туге. Разговор мужа и жене већ је опроштај, као да за Хектора повратка нема.

ХЕКТОР СЕ САСТАЈЕ С АНДРОМАХОМ

Тројанци се повлаче, јер Ахејци надвлађују

Сами Ахејци и Тројци у крешеву остану грозном,
амо и онамо бој се по војишту помери често,
јер су једни на друге медоковна бацили копља
између реке Ксанта и реке Симоента онде.
Ајант, син Теламонов, та ахејска одбрана, први
тројанску пробије чету; - другарима светлост донесе,
јер он **најбољега јунака погоди трачког,**
врлог и јаког Акаманта, Еусору сина.
Први га згоди у обод **густогривог његова шлема,**
па му пробије чело и шиљак медени њему
продре у кост дубоко, и тама му покрије очи.
Аксила, Теутранту сина, гласовити ратник Диомед
погуби; **он у Аризби, у лепо сазданом граду,**
живљаше с обилним благом и људима бејаше мио,
јер је све дочекив'о на путу имајућ' кућу.
Али нико њега од жалосне не спасе смрти
ступивши у помоћ преда њ, но живот узме Диомед
њему и ратном другу **Калесију**, који му тада
колима управљаше; обојица под земљу оду.
Дресу и Офелтију тада Еуријал оружје свуче
па за Есепом крене и Педасом што их најада
нимфа Абарбареја беспрекорном Буколиону
роди, а тај син Лаомедонту поносном беше,
прворођени син, а тајно мати га роди.
Пасући овце у гори он нимфи обљуби лице,
она задетињи и два близанца на свет донесе.
Тада обојици снагу и беле разглоби уде
син Мекистејев те им с рамена оружје свуче.
Смеони борац Полипет Астијала погуби потом,
а Одисеј **Пидита из Перкоте** убије копљем
меденим; Теукар дивног пак смакне Аретаона,
Аблеру блиставим копљем Антилох уништи живот
Несторов син, а Елату јунацима краљ Агамемнон:
Елат у Педасу стрмом крај зелених живљаше жала
крај Сатниоент-воде, а Лејит Филака згоди
када је беж'о, - Еурипил Мелантију оружје свуче.
Адреста ухвати жива гласовити ратник Менелај,
јер су му трчећ' по равни у страху одбегли коњи,
пошто су се заплели у грану на метљике жбуну
кола на руди преломив те сами отрчаше у град
куда су и други коњи у страху одбећи знали;
сам се извали он са стајала поред котача,
ничке се лицем сурва у прашину. Приступи тада
Атрејев син Менелај с дугосеним копљем у руци.
Онда Адрест њега за колена прихвати молећ':

„Спаси ме, Атрејев сине, а достојну уцену прими!
Много заклада има у богатог мојега оца;
меди има и сребра и железа кованог добро.
Од тога отац би теби наизбројне откупе дао,
када би чуо за мене да жив сам код ахејских лађа."
Рече и већ хтеде да гане Менелају срце;
он га је ратном другу већ хтео да преда да њега
ахејским лађама брзим одведе, ал' Агамемнон
дохрли њему у сусрет и ово му крикне и рече:
„О Менелају мили, а зашто се за људе стараш
толико! Доиста теби у дому тројански људи
лепо учинише! Ни прекој смрти ни рукама нашим
од њих не побег'о нико, - ни опо дете што мати
још га под срцем носи, ни оно не побегло' но сав
пропао илијски град без гласа, без икаква трага!"
Рече и речима тим у брата обрне срце
јунак саветом правим; од себе одгурне руком
он јунака Адреста. А моћни краљ Агамемнон
њега у слабине рани, а Адрест падне, и петом
на груди стане му Атрејев син и копље извуче.
Потом се Нестор продре и ово Аргејцима викне:
„Јунаци данајски драги, Арејеве убојне слуге,
нико за оружјем нека не трчи и нек се озади
тиме не уставља да што више до лађа донесе;
Него смичимо борце, а потом по пољу бојном
моћи ћете и мирно с мртваца оружје скидат'!"
Тако им рече те снагу и храброст улије сваком.

По савету врача Хелена Хектор охрабри Тројанце и оде
у град да **мајку Хекабу** и друге жене позове да се помоле
Атени у тројанској тврђави

Тада би опет Тројци у илијски град се повукли,
слабошћу савладани, пред снагом ахејске војске
да се Енеји није и Хектору с речју обрн'о
Хелен, Пријамов син, у птице најбољи гатар:
„До вас двају, Енеја и Хекторе, највећи напор
тројски и ликијски стоји, јер ви сте најбољи борци
у сваком раду онде где борбе и мудрости треба;
остајте овде. прођите свуд, задржите народ
испред врата, пре но бежати почну и пре но
женама у руке падну, а душманима на радост!
А кад фаланге све подбодете храбре да буду,
ми ћемо остати овде и Данајце поново бити,
мада нас тару вебма, јер невоља на то нас гони.
А ти се, Хекторе, у град упути и саветуј мајци
својој и мојој да часне да госпе сакупи сада
сјајнокој у храм Атени, у граду што је на врху;
светоме дому кључем да она отвори врата

и плашт, који се њојзи у двору најлепши чини
и још највећи од свих и самој најдражи онде,
нека лепокосој она Атени на колена метне,
нек јој за жртву обрече у храму дванаест крава,
лепих, што још у јарму не беху, не би л' се на град
сажалила и жене и на децу тројанску нежну,
не би л' Тидеју сина од свете уклонила Троје,
снажнога копљаника и љутога сејача страха,
за ког сматрам да је Ахејац најјачи од свих,
није страх нас толико Ахилеја, вође јунака,
који се, говоре, роди од богиње; али се овај
много помамио те с њим у смелости једнака нема!"
Тако светова Хелен, и Хектор послуша брата.
Одмах из кола он у оружју на земљу скочи;
машући копљима оштрим по војсци иђаше целој
бодрећи свугде на борбу и подстичућ' ужасно клање.
Онда се обрну Тројци, Ахејцима стану насупрот,
тад се Аргејци пред силом повуку и престану смицат',
мислећи да је некакав бог са звезданог неба
Тројцима у помоћ сиш'о: толи' ко се дигоше они.
Тада се Хектор продре и Тројцима заграје ово:
„Тројци смели и, ви помоћници славни далеко,
да сте јунаци, друзи, на љуту мислите борбу,
док ја у Илиј одем и онде главарима рекнем,
саветницима нашим и љубама бозима нека
стану се молит' и нек стоволовку обрекну њима."
Кад их ободри тако, сјајношлеми отиде Хектор,
црна га туцкала кожа по глежњу а и по врату
што му к'о крајњи обод на штиту беше кргашу.

Глауко, војвода ликијски, и Диомед

Глаук, Хиполохов син, и Диомед, Тидејев синак,
између војски зађу на средину мегдан да деле.
Кад њих двојица један другоме приступе близу,
онда грлати оном Диомед проговори први:
синови несрећних људи са снагом се сретају мојом!
Ако л' си који бесмртник бог с небеса ми сиш'о,
никад ја не бих с небеским богом заметн'о борбу!
Није ни Дријантов син, **Ликоорг силени дуго**
живео, што је покрст'о са бесмртним бозима свађу:
он је по светоме брду на Ниси дојкиње бога
махнитог Диониса растур'о; палице на тле
оне побацаше све, кад људомора стане Ликоорг
да их останом бије, Дионис се уплаши и сам
у вале зарони морске, а Тетида збуњеног бога
дочека тада на крило, - толики га спопад'о дрхат
онај кад викаше човек. Ал' блажени богови гњевом
плануше нањга, те Кронов син га учини слепцем,
није живео дуго, јер омрзну бозима свима;

с блаженим бозима ни ја не желим да идем у борбу.
Ако си који од људи што хлебом се хране земаљским,
ближе приступи, да брже у замке се увалиш смртне!
Њему Хиполохов блистави син одговори ово:
„Зашто, Тидејев сине, о јуначе, за род ме питаш?
Какво је лишће у шуми, и људско племе је такво:
једно лишће ветар по земљи растура, друго
рађа брсната шума кад пролетње осване доба.
Тако и људи: једни узрастају, нестају други.
Ако желиш и то да чујеш добро да сазнаш
наше порекло, та многим јунацима оно је знано:
има Ефира град у среди коњодавног Арга,
где је живео Сисиф, тај најлукавији човек,
Сисиф, Еолов син; он Глаука имаше сина,
Глауко беспрекорног роди јунака Белерофонта
коме су богови дали лепоту и јунаштво драго,
ал' му је несрећу Прет у своме заснов'о срцу,
он га из арголске протера земље, кад бејаше много
јачи од њега, јер Див га под Претово подвргну жезло.
Антија дивна, Претова љуба, живо пожеле
да му се потајно даде облежат'. ал' на то не може
наговорити храброг и честитог Белерофонта.
Она измисли лаж и краљу прозбори Прету:
„Умри, о Прете, или погуби Белерофонта,
који ме потајно хтеде облежат', ал' нисам се дала!"
Тако рече, - а срџба владара освоји кад је то чуо,
али га не хте погубит', јер тога се у срцу бој'о,
но га у Ликију посла, и погубне даде му знаке
што их на сложеној даски смртоносних нацрта много;
да их његову тасту предаде нека га смакне.
Он у Ликију оде с божанском беспрекорном пратњом;
а кад у ликијску земљу до реке стиже од Ксанта,
широке Ликије владар љубазно дочека њега.
Девет га гостио дана и девет му говеда закл'о.
А кад десета веће ружопрста осване Зора,
тада он упита госта и затражи знаке да види
што их је носио њему од Прста, његова зета.
А кад погубни знак од зета прихвати свога,
најпре нареди њему Химеру да убије бесну,
штоно од божанског, не људског, беше порекла.
Спреда лав, озади змај, а коза у среди,
жаркога огња из себе страховиту ригаше силу.
Ал' он погуби њу, јер послуша знамења божја.
Други пут заметне борбу са солимским борцима славним;
најжешћом назва ту борбу с јунацима што ју је им'о;
трећом Амазонке поби, мушкобану њихову војску.
А кад се враћао, краљ му тад смисли превару другу:
најбоље покупивши по широкој Ликији борце
заседу намести њему, ал' кући се не врате више,
све их поубија онде незазорни Белерофонте.

А кад увиде краљ да је јунак од рода божанског,
онде га задржа и своју за жену даде му ћерку,
још му половину даде од целе краљевске части
а и Ликијци лепо и сјајно имање му даду,
воћњак и њиву јоште, да штогод за обраду има.
Белерофонту вештом три детета изроди љуба:
најпре Исандра, Хиполоха још и Лаодамеју.
Лаодамеју мудру облежи Диве, и она
оклопника роди Сарпедона подобног богу.
Ал' кад бозима свима напослетку омрзну и он,
стане около сам по Алејском лутати пољу,
срце гризући своје и путева клонећ' се људских.
Сина Исандра му Арej незаситни погуби ратник,
када је заметн'о борбу са солимским народом славним.
Ћерку му срдита уби Артемида с уздама златним.
Мене роди Хиполих, и њиме се дичим к'о оцем;
он ме слао у Тројy и још ме опомињ'о много
увек да одличан будем и све да надмашам друге,
предака својих да не срамотим што најбољи беху
и у Ефири и онде у широкој ликијској земљи.
Дичим се што сам од рода од тога и од крви такве."
Рече, - и грлати борац Диомед радостан поста
те у хранодавку земљу дугосено копље забоде,
потом народном рече пастиру речима медним:
„Гле, по прецима ти си мој пријатељ главни и давни!
Некад је Енеј дивни незазорног Белерофонта
задрж'о у кући својој и гостио двадесет дана;
један другоме лепе даривао гостинске даре:
Енеј госту црвен и сјајан дарив'о је појас,
златан и двоушни кондир поклонио Белерофонте,
ја га идући амо у својему оставих двору. -
Не памтим више Тидеја, јер он ме још као дете
остави код куће, под Тебом кад ахејски изгибе народ.
Тако сам ја у Аргу твој драги пријатељ главни,
а ти у Ликији мој кад онамо у земљу стигнем.
Стога и сада у гужви од копаља бежимо својих!
Многе смицати могу Тројанце и помоћне чете,
којега даде ми бог и којега ноге ми стигну,
а ти многе убијат' Ахејце колико можеш.
Него изменимо оружје своје, и ови да знају
да се дичимо што смо по прецима пријаци главни."
Тек што рекоше то, са кола скоче и један
другоме прихвате руке и тврду веру зададу.
Глауку одузме памет Кронион, јер оружје златно
Диомеду даде за медено, - његово беше
стотину говеда вредно, а овога говеда девет.

На позив Хекторов, Хекаба и друге старице носе плашт
у Атенин храм и обећавају жртве за спасење отаџбине

А кад већ Хектор до Скејских до врата и до букве стиже,
око њега се згрну тројанске жене и ћерке,
питају све за синове, браћу, мужеве. својту,
он им потом нареди свима како су стигле
нека се бозима моле; а многим је суђена жалост.
А кад најзад стиже до лепог Пријамова двора,
који је тремове имао глатке, собе у њему
беху једна до друге - педесет је било их свију –
све од камења глатка: крај љуба вереница туна
синови Пријама краља почиваху, с друге пак стране
краљевске имаху ћерке у дворишту дванаест соба,
све су покрите биле, а стене им тесани камен,
једна до друге беху, а ту су на починак ишли
зетови Пријама краља крај својих честитих љуба.
Онамо љубазна мати у сусрет Хектору дође
водећи у собу ћерку Лаодику најлепшу лицем;
узме му руку, стане говорит' и рекне му ово:
„Синко, зашто ми дође а остави крваву битку?
Доиста врло притешњују Ахејци - клето им име –
бијућ' се около града, а тебе овамо нагна
срце да Диву са градског са врха подигнеш руке.
Али причекај вина да меденог слатког донесем.
Диву да жртвујеш најпре и бесмртним бозима другим,
а и самога себе напитком да окрепиш тада;
уморну човеку вино веома повећава снагу,
како се умори ти у одбрани сродника својих."
Њојзи одговори на то сјајношлеми велики Хектор:
„Вина меденог мени не носи. госпођо мајко,
слабит' ме немој да ме не оставе снага и смелост:
плашим се, руку не оправ, да Диву излијем вина
рујног, јер ко се крвљу и прахом у борби укаљ'о,
не сме се Кронову сину, збирачу облака, молит'.
Него Атени ти плењачици у храм отиди
и њој понеси када и старице у храм сазови;
а плашт, који се теби у двору најлепши чини
и још највећи од свих и теби најдражи онде,
њега лепокосој ти Атени на колена метни,
те јој за жртву обреци у храму дванаест крава,
лепих, што још у јарму не беху, не би л' се на град
сажалила и жене и на децу тројанску нежну,
не би л' Тидеју сина од свете уклонила Троје,
снажнога копљаника и љутога сејача страха.
Него Атени ти плењачици у храм отиди,
а ја сада хитам по Парида, да га дозовем
не би ли хтео мене да послуша; - еј да га земља
одмах прогута, јер га Олимпљанин Тројцима на зло
створи и Пријаму храбром јунаку и њиховој деци!

Када бих видео њега у дворе где слази Аиду,
тада бих рек'о да сву у души заборавих жалост!"
Рече, и мати му оде у дворе и дворкиње онде
зовне, а оне стану по граду старице купит':
сама у мирисну сиђе у одају, гдено јој беху
плаштеви врло шарени, све радови сидонских жена,
што их је донео био Александар подобан богу
некад из Сидонске земље, кад широко превали море,
пошто Хелену оте, ту ћерку оца божанског.
Један плашт Хекаба понесе Атени на поклон,
који највећи беше и најлепше беше извезен.
А к'о звезда је сјао, одоздо је леж'о испод свих.
Оде Хекаба, а за њом и старице многе похите.
А кад стигну до храма Атенина граду на врху,
ту им отвори врата Теана образа лепих,
Кисеју ћерка, а љуба Антенору коње што кроти.
њу су за свештеницу Тројанци Атенину храму
метнули. С лелеком све Атени подигну руке,
и тад прихвати плашт Теана образа лепих,
па га на колена она лепокосој метне Атени,
великој Дивовој ћерци изговори молитву ову:
„Чуварко града, госпо Атена, богињо дивна,
Диомедово копље сломи а самоме њему
дај пред вратима Скејским да на земљу ничице падне.
па ћемо дванаест крава у храму ти заклати одмах,
лепих, што још у јарму не беху, не би л' се на град
сажалила и жене и на децу тројанску нежну."
Тако се помоли она, ал' Палада одби Атена.

Хектор код Парида и Хелене

Тако се мољаху оне великој Дивовој ћерци,
а у дворове лепе Александру запути Хектор;
њих је с људма саградио сам, што најбољи онда
зидарски беху вештаци у **грудастој тројанској земљи**:
они му подигну дом за жене, мушкарце и двор
близу Пријама краља и Хектора граду на врху.
Хектор ту уђе љубимац Дивов чврсто у руци
носећи **копље једанаест лаката дуго**, а сјаше
медени шиљак на њему, а прстеном опточен златним.
Брата у одаји нађе где оружје блиставо спрема,
оклоп огледа и штит и кривине на луку;
Аргејка Хелена седи у среди мед женама својим,
дворкињама она одређује послове славне.
Хектор кад примети оног, тад грдно га корити почне:
„Будало слепа, није ред што љутиш се тако:
војска около града и бедема пропада стрмог
бијући битку, а изби у граду због тебе и рат
и бојна вриска! Ти сам би са другим се свађ'о да видиш
некога негде како од страшне престаје битке.

Устај пре но град нам сагори жестоким огњем!"
Њему Александар на то боголики прозбори ово:
„Хекторе, право си мене укорио, како заслужих,
стога ти кажем, а ти ме чуј и све ми то памти:
нисам од замерке какве ил' гњева на тројански народ
у собу сео, но хтедох у жалост уронити овде;
али ме у борбу подстакла, и мени самом се чини:
тако ће боље бити, а срећа се борцима мења.
Него ме причекај да се у оружје бојно обучем,
или отиди, ја ћу за тобом, мислим те стићи!"
Рече, а Хектор ништа сјајношлеми не каза њему;
али му Хелена ове пробеседи медене речи:
„Хекторе, девере мени јадотворној страхотној кући!
Ej да ме онога дана кад мајка ме донесе на свет
однела худа олуја и страшан ме однео вихор
у гору некуда или у таласе хучнога мора,
где би ме прогут'о вал, док то се догодило није.
Али кад богови мени толике наменише јаде,
бар да сам онда љуба јунаку постала бољем,
који би осећ'о руг и прекоре многе од људи!
Али становног срца у овога нема ни сада,
нит ће га доцније бити, ал' то ће испаштати, мислим.
Него, дела сад уђи и седни на столицу ову,
девере, јер ти је душу освојила највећа мука
због мене кује и уз то због Александрова греха;
на нас је двоје Див навалио жалосну судбу
о нама двома и у потомству песме да буде!"
Њојзи одговори на то сјајношлеми велики Хектор:
„Немој ме, Хелена, седат, и ако ме волиш, јер не смем.
Јер ме моје већ нагони срце да браним Тројанце,
који мене жуде веома, а код њих још нисам.
Него ти овога само подстакни, нек и сам похити,
да би мене јоште у граду мог'о затећи.
И ја сад у кућу идем да своју поздравим чељад,
драгу љубу да видим и својега нејаког сина.
Јер ја не знам хоћу л' из борбе њима се вратит'
ил' ће ме богови одмах погубити ахејском руком."

Хекторов састанак са женом и сином

Тако рече и оде сјајношлеми велики Хектор
и кући стигне брзо у којој се пријатно живи,
ал' он белолакту љубу Андромаху не нађе у њој,
него је са сином и с лепорухом дворкињом једном
стајала онде на кули и јецала, плакала горко.
А кад не нађе Хектор беспрекорну љубу у двору,
ступи на кућни праг и слушкињам' прозбори ово:
„Нудер, момкиње, сада по истини кажите мени:
куда белолакта крену Андромаха из дома овог?
Или је јетрвама лепорухим пошла ил' можда

заовама ил' у храм Атенин, где Тројанке друге
госпе лепокосе хоће да умире богињу страшну?"
Хектору хитра на то кључарица прозбори ово:
„Када нам Хекторе, кажеш да истину рекнемо праву,
није јетрвама белорухим пошла ил' можда
заовама ил' у храм Атенин, где тројанске друге
госпе лепокосе хоће да умире богињу страшну,
него се на већу кулу на илијску попела, јер чу
да су на муци Тројци, надвладали да су Ахејци.
Она је бедему кренула журно махнитој слична,
с њоме је дојкиња пошла у наручју носећи дете."
Тако кључарица рече, и Хектор из двора истрчи,
истим се врати путем кроз улице грађене лепо.
Кад град големи прође и када до Скејскијех врата
веће стиже куд шћаше да онамо на поље доспе,
ту му даровита љуба долети тада у сусрет,
љуба Андромаха, ћерка ј**унака Еетиона,**
овај под гором Плаком шумовитим живљаше некад,
онде **под Плаком у Теби, а владар Киличаним' беше**;
ћерка његова пође за Хектора обучена у мед.
Она се сусретне с њиме, а дадиља иђаше с њоме
носећ' на грудима сина безазленог, нејако дете,
љубимца Хектору сина, а лепој подобна звезди;
Хектор је њега назив'о Скамандријем, други га зваху
Астијанактом, јер је сам Хектор бранио Илиј.
Хектор се сину своме, кад виде га, ћутке насмети,
а Андромаха стане крај војна ронећи сузе,
стисне му руку и овако му беседит' почне:
„Јадниче, са свог ћеш срца заглавит', а нејаког чеда
није ти жао ни мене сироте: ја ћу се брзо твоја удовица
назват', јер тебе ће смаћи Ахејци,
када одасвуд бахну, а мени било би боље
да под земљицу сиђем, кад нема те више, јер нећу
имати утехе друге, кад житку ти стигне свршетак,
него жалост кад немам ни оца ни госпође мајке.
Јер мог је оца негда погубио дивни Ахилеј
и још угодни килички град разорио Тебу
високовратну и онде погубио Еетиона,
али га не оплени, јер зазор му беше у души,
него га заједно спали са оружјем његовим сјајним
и гробни постави камен; на камену посаде брешће
горанке нимфе, све ћерке егидоноше Дива.
Седморо имађах браће у двору, и заједно они
сви су истога дана запутили у дом Аидов,
јер их је све погубио брзоноги дивни Ахилеј
код спороногих крава и поред белих оваца.
А мајку, штоно под Плаком шумовитим царица беше,
њу је амо Ахилеј са осталим довео благом,
ал' је поврати натраг кад големе откупе узе,
а њу Артемида стрелом у очеву погуби двору.

Сад си ми, Хекторе, све, и отац и госпођа мајка,
ти си ми и брат сада, а и мој млађани војно;
него смилуј се на ме и остани овде на кули.
сина не остав' сиротом, а ни удовицом љубу!
Нудер постави војску код смокве, откуд се може
најлакше продрети у град и бедеми могу освојит'.
Трипут су онамо дошли и најбољи кушали борци
око Ајанта оба и славног Идоменеја
и око оба Атрида и смелог Тидејева сина:
ил' им је који вичан прорицању казао човек,
или их води и гони и само њихово срце."
Њојзи одговори на то сјајношлеми велики Хектор:
„О свем размислих, љубо, и све ми је то на памети,
ал' ме је Тројаца стид и дугоскутих Тројанки њиних,
ако бежао будем из борбе к'о плашљивац какав.
То ми забрањује срце, јер навикох увек да честит
будем и храбро се борим мед првим Тројанцима свагда,
велику текући славу и оцу и самоме себи.
Јер ја добро знадем у души и у срцу своме:
доћи ће дан у који и свети ће пропасти Илиј,
Пријам сам и народ краља вичнога копљу.
Али не жалим ја толико тројанску судбу
ни Хекабу саму ни Пријама, нашег владара,
нн браћу што их је много и сви су добри јунаци,
али ће у прах пасти од руку љутих крвника, -
колико жалим тебе, медорухи када те који
плачну одведе Ахејац кад узме ти данак слободе.
Па кад мораднеш живећ' у Аргу туђинки ткати,
ил' воду носит' из Хиперије ил' Месеиде
у муци вељој и љутој, ал' нужда те примора силна,
онда ће казат когод када види те сузе где лијеш:
„„То је Хектору љуба, што најбољи беше у борби
међу Тројцима међу коњокротама под Тројом'"
Тако ће рећи, а тебе још већа спопашће жалост
за мужем таквим да те од ропства ослободи јадну.
Него волим пре да легнем под земљицу хладну
него лелек ти чујем где на силу одвлаче тебе."
Рече блистави Хектор и хтеде да прихвати сина,
ал' он се на недра лепопојасној дадиљи приви,
и цикне, уплашив се од погледа драгога оца,
меди се преплаши он и перјанице од струне
како се страшно њише на шлему одозго на врху.
Томе се драги бабо насмеје и госпођа мајка.
Одмах блистави Хектор са главе кацигу скине
па је сјајну сву на црну земљицу метне,
сина у наручју пољише свог и пољуби њега,
затим помолив се Диву и осталим бозима рекне:
„Диве и остали бози и овоме дарујте сину
моме да он, к'о и ја, мед Тројцима славом заблиста,
снагом да буде добар и моћно да Илијем влада,

и да се каже: ‚Тај је честитији много од оца!'
буде л' се враћ'о из борбе и, смакнув душмана, собом
крвав носио плен, а радосна биће му мати!"
Тако рече и сина у наручје предаде драгој
љуби, а она га прими на мирисна недра те се
плачућ' насмеши, а мужу, кад виде то, буде је жао,
руком је обгрли па јој овако беседит' стане:
„Немој, јаднице, у срцу свом се ражалит' одвећ,
нико ме преко судбине Аиду послати неће,
ниједан човек пак није од смрти умак'о, мислим,
био он рђа ил' јунак, кад мајка једном га роди.
А сад иди у дворе и твоје редовање гледај,
разбој и преслицу, и нареди да дворкиње твоје
иду за послом. Свима мушкарцима борба је брига,
највише мени од свију колико нас Илиј имаде."
Рече сјајни Хектор и потом узме са земље
шлем коњорепни, а драга у дворе крене му љуба
често се обзирућ' за њим и грозне лијући сузе.
Брзо стиже у дворе за пријатан грађене живот,
а у дворе војскоморе Хектора и ту затече
својих дворкиња много и све их подстакне на плач.
Жив још Хектор беше у своме оплакан двору,
јер су мислиле, неће из боја се вратити више
нити ахејском бесу и десници руци утећи.

Парид и Хектор се враћају на војиште

Није ни Парид оклев'о у своме високом двору,
него се оружјем сјајним и славном оружа међу,
кроз град потом протрчи у ноге се уздајућ' брзе.
Као што посталац коњ, кад јечма се назобље везан,
растргне оглав и пољем одлети, све топот га стоји,
јер је обик'о да се у реци лепотекој купа.
гиздав, а главу држи високо, на обе му стране
грива низ гребене пада, те сија лепотом и снагом,
брзо га односе ноге на обична места и пашу:
тако и Парид, Пријамов син, **са Пергамске куле**
сиђе блистајућ" сав у оружју своме к'о сунце,
весела срца, а брзе понесу га ноге, и зачас
Хектора дивнога брата затече, када је хтео
с места да пође где присно са својом је зборио љубом.
Њему боголики први Александар зборити почне:
„Заиста, драгићу мој, већ дуго те устављам овде,
а ти ми хиташ, не дођох на време, како ми рече."
Њему одговори на то сјајношлеми велики Хектор:
„Човече, нико те не би прекорети могао ваљан
с ратних послова твојих, јер јеси јунак у борби,
али си немаран, нећеш у битку, а вазда у мени
срце се моје жалости кад о теби погрде чујем
што их казују Тројци што због тебе много се муче.

Него пођимо, а све то и после се поправит' може,
ако нам даде Див да небеским бозима вечним
на част у нашим метнемо дворима врч за спасење
отеравши од Троје Ахејце с назувком лепим."

ПЕВАЊЕ СЕДМО
НАСЛОВЉЕНО

ХЕКТОР И АЈАНТ ДЕЛЕ МЕГДАН.
САХРАЊИВАЊЕ МРТВИХ.

Хектор и Парид се враћају на бојиште, из Троје. Још увек се прича о догађајима из првога дана борбе.

Битка опет оживи. Али божанства, Атена и Аполон, одлучују да је покоља било доста: нека Хектор изазове на двобој неког Ахејца. Одлуку богова Хектору саопштава његов брат, врач Хелен. Хектор чини како му је саветовано. Ахејци су неодлучни. Најзад жребом одреде Ајанта, сина Теламонова, да се бори са Хектором. Мегдан траје све до заласка сунца. Пада ноћ и гласници растављају борце. Јунаци обдаре један другога - мачем и сјајним појасом. Ахејски главари се госте у Агамемноновом шатору. Нестор предлаже примирје и утврђивање табора код лађа. Тројанци сазивају скупштину. Парид пристаје да врати Грцима Хеленино благо, али не и Хелену. Ахејци одбијају овај предлог који им преносе гласници, али пристају на примирје, да се сахране мртви. Следећег јутра купе их и спаљују обе зараћене стране. Ахејци начине опкоп и бедем да утврде свој табор.

Из седмога певања доносимо два одломка. У првоме стари слаткореки Нестор, вешти беседник, наводи ахејске јунаке да изађу на мегдан Хектору. Мајсторство песника Илијаде у приказивању људских типова видно је у томе одломку. Други јс типична сцена, стални елеменат добро познат техници усменог песништва. Сунце је на смирају, спрема се вечера у ахејском табору, вино се купује и точи, и гозба траје целе ноћи. Али небом се тешко и злослутно премећу Зевсови громови.

I. На Несторов позив устаје девет јунака да се побију. Коцка пада на Ајанта, Теламонова сина

Тада устане Нестор и ово Аргејцима рекне:
„Авај, на ахејску земљу придолази голема жалост!
Тешко би доиста лелекн'о старина коњаник Пелеј,
мед Мирмидонцима честит говорник и саветник добар,
који ме некад у својему двору с радошћу пит'о
за племе, за род и за потомство сваког Аргејца.
Када би сада чуо где сви се од Хектора крију,
драге би руке он вековитим бозима диг'о,
да му из удова душа у дворе Аиду одлети.
Ej да сам, оче Диве, Аполоне и ти Атена,
млад још к'о некада кад су уз Келадонт брзотек
биле се пилска и копљоносна аркадска војска
уза бедеме Фије крај валова Јардана реке.
Њихов првоборац беше боголики Ереуталион,
што је на рамену им'о оружје Ареитоја краља,
онога дивног јунака, - кога буџоношом зваху
људи и жене лепе што појасе носе, јер није
луком се борио он ни дугачким копљем, но свугде
железним топузом увек разбијаше душманску војску.

Њега преваром уби Ликоорг, а никако снагом,
на тесном путу, јер смрти од њега не спречи његов
железни топуз, јер пре је Ликоорг њега по среди
проб'о копљем, и он је у прашину наузнак пао;
скине му оружје, поклон што медени Арej му даде,
па га је после сам у ратној носио гужви,
али пошто Ликоорг у дворима остари својим,
да га нека га Ереуталион носи у борби,
драги ратни му другар. У томе оружју прве
тај изазиваше борце, ал' дрхтаху од страха пред њим,
не смеде нико; тад мене у борбу натера срце
уздајно, смело, а од свих бораца најмлађи бејах.
И ја се борах с оним, и славу ми даде Атена,
те ја највећег тада и најјачег борца погубих;
велик је лежао на тлу и пруђ'о се тамо и амо.
Ej да се подмладим и да је к'о некад снага ми чила.
им'о би с киме мегдан да дели сјајношлеми Хектор!
Од свих Ахејаца међу вама има јунака,
ал' вас ни један не жели на мегдан Хектору изиђ'."
Тако их прекори старац, ал' девет се бораца дигне.
Први устане од свих јунацима краљ Агамемнон,
за њим Тидејев син Диомед устане снажни,
потом Ајанта оба, два јака налета бесна,
устану, затим још Идоменеј и пратилац његов
јунак Мерион богу војскомори Арeју сличан,
за њима устане син Еуемонов сјајни Еурипил,
Тоант, Андремонов син, и Одисеј устане дивни;
сви су желели они да с Хектором боре се дивним.
Њима коњаник Нестор проговори поново ово:
„Коцке баците за све јунаке који л' ће добит'.
Тај ће обрадоват' Ахејце с назувком лепим,
он ће обрадоват' у души и себе самог
ако остави борбу, из крешева умакне љутог."
Тако им рече, и сваки по коцку означи себи,
у шлем Атрида Агамемнона убаце коцке.
Руке дигну јунаци и бозима стану се молит'.
Тада је понеко рек'о у широко гледнувши небо:
„Оче, Диве, Ајант нек добије коцку ил' синак
Тидејев ил' сам краљ Микене богате златом!"
Рекоше, а шлем стресе Герењанин атлија Нестор,
искочи коцка из шлема баш по њиховој жељи,
Ајантова. Свугде по збору с десне је стране
показивати стане огласник вођима свима.
Не познавајућ' коцку од себе сваки је одби.
Ал' кад огласник коцку кроз мноштво носећи стиже
ономе који ју је означио и бацио у шлем, -
светломе Ајанту, руку он пружи, и на њу му метне
коцку огласник, и Ајант препозна је видевши знак јој;
радостан баци је на тле крај ноге и прозбори ово:
„Коцка је моја, другари, а баш се радујем и сам,

јер ми се чини да ћу победити Хектора дивног.
Него нудер да се у оружје бојно обучем;
дотле се ви Крониону молите господу Диву
тихо, ћутећ' у ссби да не би чули Тројанци,
па ма и гласно јер ми у страху ни од ког нисмо,
нико преко воље моје ни силом, ма колико хтео,
не нагна мене у бекство ни знањем, јер не мислим да сам
такав незнајша рођен и отхрањен на Саламини."
Рече, и они Кроniду се помоле господу Диву;
тада је понеко рек'о у широко гледнувши небо:
„Највећи, **свевишњи Диве, што царујеш с Иде,**
Ајанту победу дај, нек славу блиставу стекне;
али ако волиш и Хектора и зањга се стараш,
онда им једнаку дај обојици снагу и славу!"
Тако рекну, и Ајант у сјајну се у мед обуче,
а кад је оружје све на своје већ навук'о тело,
тад се пожури к'о кад горостасни Арej корача;
кад мед јунаке хита у борбу, што их Кронион
у љуту ували мржњу душогубну нека се бију.
Тако се диже Ајант, горостасни ахејски бранич:
подсмех му беше на лицу мрком и страшном, а он је
широким кораком ступ'о дугосеним витлајућ' копљем.
Радости бејаху пуни Аргејци видећи њега,
а страшно колена свима Тројанцима дрхтати стану.
Хектору самом почне у грудима ударат' срце,
али се није већ мого повући нити се склонит'
назад у густу војску, јер сам је позв'о на мегдан.

II. Уморне војске се госте, а Див пуца громовима

Тако су једни с другим говорили богови онде.
Тада смири се сунце и посао сврше Ахејци.
Говеда стану клати по чадорју, вечерат' почну.
Потом лађе многе од Лемна пристану с вином,
што их је Еунеј син Ијесонов послао био,
кога с Ијесоном, људма пастиром, Хипсипила роди.
Атрејићима, Агамемнону и Менелају
обашка пошаље вина на поклон хиљаду мера.
Из тих лађа Ахејци дугокоси стану куповат'
вино, једни за мед, а други за блиставо гвожђе,
једпи за говеђе коже, а други за говеда жива,
једни за робље, а потом богату спремише гозбу.
Целу се тада ноћ Ахејци дугокоси онде
гошћаху, а у граду Тројанци и помоћници.
Целе је ноћи невоље смишљао премудри Диве
грмећи страшно. Бледоћа и страх освајаху људе:
на земљу леваху вино из купа, и не смеде нико
вина да пије док није свемогућем излио Диву.
Потом заспе и уживаху дарове санка.

ОСМО ПЕВАЊЕ
НАСЛОВЉЕНО

ПРЕКИНУТА БИТКА

Зевс забрањује свим боговима да се мешају у битку. Он бојиште посматра са горе Иде. Са новим јутром започиње нова битка. У подне Зевс ставља на теразије судбине зараћених страна. Одмеравање изиђе повољно по Тројанце. Ахејци се ослањају на Диомеда. Тројанци верују у победу под окриљем Хекторовим. Богиња Хера једнако настоји да богови прекораче Зевсову забрану. Залуд наговара Посидона да се умеша у бој. Агамемнона храбри. Али када и сама крене да помогне Ахејцима, гласница Ирида опомиње је оштро да одустане од своје намере. Зевс долази и саопштава своју одлуку: Ахејци ће и следећег дана тешко страдавати, и тако ће бити све док Хектор не убије Патрокла и Ахилеј не пође наново у борбу. Ноћ прекида нерешену битку. Хектор са војском логорује на отвореном, у равници под Тројом.

Из Прекинуше бишке одабрали смо два кратка одломка. Прво, познату сцену како Зевс мери судбине. (Ова сцена је ушла и у потоњу европску епику, као стални елеменат описа бојева.) И, друго, завршни призор, где се описују безбројне ватре око којих проводе ноћ Тројанци. У оба одломка открива нам се распон од алегоричне митске слике до поредбом оживљеног описа, простор којим влада мајсторство песника Илијаде.

I. Дивова мерила судбине

Док је још била зора и свети свањив'о данак,
гађаху стреле са страна обеју, и падаху борци;
а чим сунце стиже на средину неба, тад златна
рашири мерила Диве и до две постави Кере
прељуте смрти у њих и једну намеии Керу
Тројцима коње што кроте; Ахејцем медорухим другу,
узев средину повуче, Ахејцима судба се нагне.
Потом на земљу спадну хранодавку ахејске Кере,
тројанска судба се увис ка небу широком дигне.
Сам пак страшно загрми са Иде и громовну баци
муњу међу Ахејце, а они кад виде сви се
уплаше врло, и све их обузме бледоћа и страх.

II. У ноћи на војишту

Тројци уздања пуни сан целе уживаху ноћи
сви у врстама бојним, и многе им гораху ватре.
Као на небу кад се заблистају предивне звезде
около месеца сјајног, у етру кад ветрова нема.
па се пропланци помоле сви и долине с њима
и сви врхунци, те прасне с небеса бесконачни етар,
звезде се виде све, у души се радује пастир;
тако су између лађа и Ксантових валова сјали
огњеви што су их Тројци под Илијским ложили градом.
Хиљада огњева гораше ту, а крај сваког људи
седело је педесет при светлости жаркога огња.
Коњи бели пир са крупником крај кола зобљућ'
стајаху онде и тако лепотрону чекаху Зору.

ПЕВАЊЕ ДЕВЕТО
НАСЛОВЉЕНО

ПОСЛАНСТВО АХИЛЕЈУ. МОЛБЕ

Док је завршетак осмог певања осветљен поуздањем и радошћу Тројанаца, девето почиње у суморном контрасту.

Агамемнон губи храброст. Озбиљио предлаже старешинама Ахејаца да одустану од опсаде Троје. У већу, томе предлогу одлучно се противе Диомед и старина Нестор. Овај, на вечери у Агамемноновом шатору, саветује да посланство пође Ахилеју. Можда ће га смирити и довести у бојне редове. Агамемнон је спреман да врати Ахилеју Брисејиду и дадне богате дарове. У посланство полазе Одисеј, Феник и Ајант, син Теламонов. Ахилеј их љубазно дочека. После обеда посланици наговарају Ахилеја да се одљути. Али Ахилеј на Одисејсв дипломатски говор узвраћа претњом да ће отпловити у домовину. Онда га наговара и Феник, његов учитељ. Ајант чини исто, војнички одсечно и кратко. Ахилеј каже да ће се латити оружја тек када Тројанци продру до бродовља његових Мирмидонаца. Феник остаје да занођи у Ахилејевом шатору. Одисеј и Ајант се враћају и преносе осталим Ахејцима Ахилејеву поруку. Завлада страх; само Диомед храбри другове.

Два одломка из деветог певања откриће нам вештину песника Илијаде у састављању беседа примерених наравима говорника. Први говор је оштра реплика Ахилеја на речи Одисејеве. Други одломак, из беседе Феника, Ахилејевог учитеља, садржи причу о Мелеагру, о којој је било речи у нашем предговору.

I. Ахилеј савете посланика и све дарове Агамемнонове одбија и каже да ће сутра одбродити својој кући

„Потомче Дивов, довитљив Одисеју. сине Лаертов,
треба безобзирце да искажем мисао своју,
као што заиста мислим, и како се мора догодит',
да ми не блебећете одасвуд седећ' крај мене,
јер ми је човек онај к'о врата Аидова мрзак,
штоно једно крије у души, а говори друго.
Али ја ћу рећи што мени се најбоље чини.
Не мислим да ће краљ Агамемнон окренути мене,
а ни Данајац други, јер не би захвалности мени
што сам се ја непрестано с непријатељима био!
Једнака судба је оном што стоји и што се бије,
рђа ужива исту част к'о угледни јунак,
једнако нерадник умре к'о онај што уради много.
Користи отуда немам да, пошто се намучих много,
својом се главом играм и свагда газим у борбе.
Као што птица својим голуждравим птићима храну
доноси када је нађе и саму је спопада мука,
тако ти премноге и ја проведох бесане ноћи
и пробавих многе у борбама крваве дане
тешко се бијући с људма, а све због њихових жена.
С лађама својим већ дванест разорих људских градова,
још једанаест пешке по тројанској грудастој земљи;
из свих градова тих скупоцепих заклада много
узех, и све то Агамемнону, Атреја сину,

носих и давах, а он је код брзих остајућ' лађа
узим'о све и делио мало, а задрж'о много.
Ипак је почасне даре властели и краљима дав'о,
сваки од њих дар свој имаде, само је мени
отео дар, јер жену за којом срце ми гори
сад он има; ал' нек се радује лежећи крај ње!
Зашто Аргејци да се с Тројанцима боре, и зашто
војску доведе Атрејев син? Лепокосе ради
Хелене? Жене од свију од смртних зар једини воле
Атрејићи? Јер ко год је разборит, честит,
воли своју жену и пази, к'о што сам и ја
од срца волео ону и ако је копљем задобих.
А сад кад ми је оте из руке и превари мене,
нека ме не куша, добро га знам, наговорит' ме неће.
Него, Одисеју, с тобом нек прегне и с вођима другим
како ће жарки огањ од лађа уклонити брзих.
Заиста он без учешћа мог већ уради много:
бедем огради он и споља ископа јарак,
широк и велик јарак и које пободе око њег,
али не може ни тим војскомору Хектора јаког
одбити. А док сам ја у аргејској војсци се био,
није од бедема хтео далеко да Хектор се бори,
него до Скејских врата и само би до букве дош'о;
ту ме је дочек'о једном и нападу умак'о једва.
А сад како не желим да с Хектором бијем се дивним,
у зору Диву и бозима свима принећу жртве.
Добро ћу лађе накрцат', кад у сиње гурнем их море,
видећеш ако зажелиш и ако је стало ти до тог,
где ће Хелеспонтом рибним у рану једрити зору
лађе моје, и где ће јунаци веслати жустро.
Ако ми славни да земљотресац пловидбу лепу,
трећега мог'о бих дана у грудасту вратит' се Фтију.
Много оставих блага кад од куће овамо кренух,
а друго одавде ја ћу повести: злата и меди
црвене, жена с лепим са пасом и железа сивог,
колико добих; а дар, што мени га даде, опет
узе га махнити краљ Агамемнон, Атрејев синак!
Све му то реци, како ти ја поверавам овде,
јавно, и други да се Ахејци расрде нањга,
ако и другога којег Данајца преварит мисли
онај бестидник дрски! Усудио не би се више,
мада је бесраман к'о пас, у лице погледат' мени!
Никад се нећемо више ни светом ни послом сјединит',
јер ме превари он и увреди; никад ме више
речима неће преластит'; ал' и то му доста! У своју
пропаст нек иде, јер памет му узе премудри Диве.
Мрзим на његове даре и за њих ја марим к'о за дим.
Ни да ми десет даде и двадесет пута толико колико
сада имаде, да однекуд добије још̀те,
ни што улази у Орхбмен ни што у Тебу

египатску, где благо у кућама големо лежи,
то је стовратан град, а кроз свака његова врата
обично излази с коњма и с колима двеста јунака;
да ми даде толико колико је песка и праха,
не би ми ни тим срца окренуо краљ Агамемнон,
пре него мени плати срдобону увреду целу.
Ћерком ниједном сина Атридова женит' се нећу,
па да је она равна лепотом Афродити златној
и да је делима својим Атени совоокој друга,
нећу се женит' ни таквом; нек другог узме Ахејца
који је по вољи њему и бољи владар од мене.
Ако богови мене одрже, и кући се вратим,
сам ће ми отац Пелеј зацело потражити љубу,
многе Ахејке живе по Хелади, а и по Фтији,
ћерке властеља штоно градовима владају цветним:
коју од њих зажелим, учинићу другом је љубом.
Онамо јуначко моје веома навали срце
онде да узмем љубу вереницу, прилику себи,
и да уживам благо што старац стече га Пелеј.
Није накнада мени за живот ни богатство оно
што га је насељени у себи сакрив'о Илиј
док још владаше мир, док не стиже ахејска војска,
ни благо оно што камени праг Аполона стрељача
Феба крије унутра у кршевитој Пити.
Јер се упљачкати могу и говеда и товне овце,
могу се троношци стећи и јоште плавогриви коњи,
али се никада душа човечја не враћа нит се
може уловит' кад једном из ограде зубне излети.
Моја божанска мати сребронога Тетида каже
да ме двострука судба свршетку смртноме води:
ако останем овде и борим се около Троје,
нема ми повратка кући, ал" слава ми пропасти неће;
ако ли кући се вратим у вољену очинску земљу,
нема ми славе ни дике, ал' дуг ћу имати живот,
те ме неће смрт и удес достићи брзо.
И друге аргејске борце ја исто светујем ово:
нека отплове кући, јер Илију нећете стрмом
дочекат' пропаст, јер над њим свемогући Диве је своју
пружио руку, и сав се у њему подиже народ.
Него идите ви властели да ахејској мојој
кажете поруку - јер то је старешински почасни пос'о - :
нека се предлогу којем у души довију бољем
како ће спасти лађе и народ ахејски цео
код лађа пространих својих, јер овај им подесан није
којем се довише сада, док моја срдња још пламти."

II. Феник, негдашњи васпитач Ахилејев, покушава да Ахилеја одљути беседом о врлини помирљивости и о Мелеагрову гњеву

„Тебе отхраних јунака, Ахилеју подобни богу,
од срца волећи тебе, јер ниси хтео са другим
ни у гозбовање ићи ни у кући јести, док ја те
нисам на колена метн'о и комад ти одрез'о меса
па те нахранио тако и потом ти пружио вина.
Доста си пута мени на грудма помочио рухо
проливши вино из уста јер неспретан беше к'о дете.
Тако се за те много утрудих и намучих много,
мислећи како мени потомства не даше бози,
те ја тебе посиних, Ахилеју подобни богу,
да би ти мене једном од срамотне бранио беде.
Али поносно срце, Ахилеју, свладај, јер теби
тврдо не приличи срце; и сами се богови могу
ганут', у којих су веће част, врлина и снага.
И њих гледају људи да мирисним окрену кадом,
молбама тихим, жртвом леваницом и да димом од жртви
молећ' се кад ко преступи што и сагреши штогод.
Јер су и Молитве хроме, а ћерке су великом Диву,
образ им се нароз'о и разроко очима гледе,
брижно корачају оне озади иза Грехоте.
А Грехота је јака, хитронога, уме далеко
Молитве све претећи и најпре по целоме свету
наносе људма штету, а оне видају за њом.
И к'о Дивове ћерке, кад њему прилазе, части,
томе помажу много и молитве његове чују;
ко их пак рине од себе и упорно узмиче од њих,
онда Молитве оду ка Диву и њему се молс
тога да прати Грехота док оштећен не плати казну.
Зато, Ахилеју, и ти учини ћеркама Дива
пошту, која и другим јунацима окреће срце!
Да ти дарова не даје и још не обриче других
Атрејев синак, него у жестокој остаје срдњи,
не бих ја те позив'о од гњева да престајеш својег
и да браниш Аргејце, ма кол'ко им потребан био,
ал' он много ти даје сад одмах и обриче још̌те,
посл'о је најбоље теби јунаке нека те моле,
он их из ахејске избра из војске, који су самом
најдражи теби; немој погрдит' им речи ни пута,
теби пак замерке нема што досад си горео гњевом!
Чули смо и за славу јунака из старих времена,
када је којега од њих савладала жестока срдња,
ал' су се дарима они и речима стишати могли.
Таква се примера сећам одавно, а не од јуче,
па ћу вам како је било свима другарима рећи. —
Смеони борци Етолци с Куретима битку су били
около Калидона, и једни убијаху друге.

Драги свој Калидон Етолци брањаху тада.
а град разорити Курети жуђаху силно.
Онима Артемида златотрона невољу посла,
срдита што јој Енеј у градини није приказ'о
жетвене жртве, док други стоволовке добише бози,
само не приказа њој, тој ћерци великог Дива,
заборавом или непажњом; ал' сагреши врло. –
Она, стрељачица рода божанског, љута веома
вепра пошаље зато белозубог, зверку с планине.
који је по навици својој Енеју градину хар'о:
многа је висока дебла по земљи стубоком поваљ'о
заједно с корењем самим и многе процветале воћке.
Њега напослетку уби Енејев син Мелеагар
скупивши ловце и ловне псе из многих градова,
јер малина смртника савладати не би га могла,
толик је био и многе у болни увалио пламен.
Богиња око њега грају и гужву заметне бучну,
око вепрове главе и његове руњаве коже,
између дивљих Курета и Етолаца јунака.
Докле је Аreју драг Мелеагар био у борби,
зло је у Куретима било, те више немаху снаге
изван бедема остат', и ако их бејаше много;
али кад освоји гњев Мелеагра штоно у грудма
нагони срце да плане јунаку, и ако је мудар,
онда Мелеагар љутит на своју мајку Алтају
остане код Клеопатре веренице прелепе љубе,
коју Еуенова ћерка Марпеса глежања лепих
с Идејом родила беше, што од земљоходних људи
најјачи беше, те лук свој на господа натегну Феба
Аполона ради веренице глежања лепих.
У кући отац њу и госпођа мајка звали су тада
именом Алкиона, јер мати је имала њена
некад веома тужну судбину алкион-птице,
те је плакала, јер је Аполон ограби стрелац.
Крај Клеопатре легне срдобону гутајућ' јарост
Мелеагар срдит због клетава матере своје,
која за братом жалећ' убијеним богове много
мољаше, пестима земљу многохрану била је много
зовућ' Аида и с њиме страховиту Персефонеју
клечећ' на коленима — а груди јој квашаху сузе —
да јој погуби сина; а њу из Ереба чује
она по мраку што ходи Еринија тврдога срца.
Около врата захучи хука и тутањ Курета
када су куле стали да гађају. - Етолски старци
дођу молит' јунака и најугледније слаху
жреце да у помоћ хити, велики обрекну дар му:
где је најродниja земља у крају Калидона драгог
онде му нуђаху нека имање избере лепо
од јутара педесет, половина да је за лозу,
друга половина да је оранica чиста, без џбуња.

Много мољаше њега старина атлија Енеј
пошто је на праг стао синовље високе собе,
куцне на сложена врата и молбама сина салети:
живо га мољаху сестре и сама госпођа мајка,
али се он још више устез'о; другари га много
мољаху, који му беху и дражи и вернији од свих,
ал' му не могоше ни тим у грудима ганути срце
све док стрелица рој не поче на собу да пада;
већ су се на куле пели Курети и хтели запалит'
велики град. Лепопаса тад Мелеагрова љуба
стане плачући молит' и све му спомене јаде
што ће имати народ кад град му освојен буде;
борце свуд смичу, а град им већ обрће пожар у пеп'о,
жене нископасе веће и децу душмани воде.
Њему се смилује срце кад чује невоље такве,
те он оружје на се навуче сјајно и крене.
Тако је он Етолцима тешке одбијао часе
својим подстакнут срцем; но љупких многих дарова
не даше њему Етолци; ал' опет је беду спречав'о.
Ти ми, драгићу, немој у души мислити тако,
нека те демон на то не нагна! Теже би било
бранити лађе када већ горе! По дарове дођи,
и Ахејци ће теби к'о богу одавати пошту.
Ако ли без дарова у битку војскогубну кренеш,
нећеш једнаку част уживат', ма одбио битку."

ПЕВАЊЕ ДЕСЕТО
НАСЛОВЉЕНО

ПЕСМА О ДОЛОНУ

Десето певање је обиман и потпуно самосталан уметак у излагање Илијаде, једини такве врсте у целоме спеву.

Ахејски табор је утонуо у сан, али Агамемнон и Менелај лутају забринути. На кратком саветовању, код стража, донета је одлука да неко пође у ноћно извиђање, међу непријатеље. Као уходе крећу Диомед и Одисеј. Са тројанске стране Хектор такође шаље уходу, некога Долона. Њему је Хектор обећао, као награду, Ахилејеве коње. Уходе се сретну. Одисеј и Диомед ухвате Долона. Измаме од њега обавештење да је Тројанцима стигао у помоћ Рес, трачки краљ. Ресови коњи надалеко су чувени. Ахејски јунаци убију Долона, прикраду се Трачанима, убију Реса и његову пратњу, те ограбе Ресове коње.

Доносимо одломке у којима се описује како Долон полази у извиђање и како пада у руке Диомеду и Одисеју.

I. И Хектор жели да пошаље уходе. Понуди се Долон.

Али ни Хектор није Тројанцима храбрим допушт'о
спавати, него је кућиће све у веће сазив'о

који бејаху мудре старешине народа тројског.
Пошто их скупи Хектор, тад мудар им развије предлог:
.,Ко би ми обећ'о да ће извршити оно што рекнем
а за велики поклон? А плата му довољна биће;
даћу му кола и два високоврата даћу му коња
што их најбољих има код ахејских бродова брзих
ко би прегао можда, а себи на јуначку славу,
те би до бродова до брзопловних крен'о и дозн'о
да ли се бродови брзи к'о и пре чувају и сад,
или веће Ахејци, кад наше их савладаше руке,
најзад мед собом снују да беже, те више не желе
ноћну да чувају стражу, већ сити умора страшног."
Тако им рече, а они заћуте и умукну муком.
Неко беше Долон мед Тројцима, Еумедов синак,
отац му гласник божански, а богат златом и међу,
грдан беше у лицу, ал' брзе је имао ноге,
бејаше син јединац, а пет је им'о сестара.
Он Тројанцима тада и Хектору прозбори ово:
„Хекторе, мене душа и јуначко подстиче срце
да ја до бродова до брзопловних кренем и дознам.
Него подигни жезло и тврдо се мени закуни
да ћеш ми дати коње и блистава медена кола
која у борбу носе незазорног Пелеју сина.
Ухода залудан нећу да будем, но како ти мислиш:
дотле ћу напред ићи по табору док не стигнем лађи
Агамемнона краља, где ахејски можда прваци
веће већају сада у бежање ил' ће у борбу."
Рече, и жезло држећ' у руци закуне се Хектор:
„Нека ме чује Херин муж муљобија Диве,
неће коњима оним Тројанац никакав други
управљат', него ти кажем, ти сам ћеш се дичити њима!"
Рече, ал' криво се закле и подстаче тако Долона.

II. Долон одлази, али га ухвате Одисеј и Диомед

Одмах савијени лук и стрелице на плећи метне,
потом се споља кожом од сивога огрне вука,
на главу шлем од ласице метне и прихвати оштро
копље; лађама пође из табора. Ал' никад се није
им'о вратит' од лађа и Хектору донети вести.
А кад мноштво јунака и коња остави веће,
жустро запути путем, ал' примети њега Одисеј,
кад је њима приступ'о, и прозбори он Диомеду:
„Ево, Диомеде, иде из табора некакав човек,
а ја не знам хоће л' да бродове уходи наше,
или ће опљачкат' кога од бораца који су пали.
Али пустимо њега нек најпре прође равницом
мало, а потом ћемо на њега скочити оба
те га ухватит' брзо. А хтедне л' се бежањем спасти,
ти навалујућ' копљем од табора лађама нашим

вазда га јури, да не би у Илиј умак'о како!"
Тако рекоше они и међу мртваце крај пута
сакрију се, а Долон без опреза пројури крај њих.
Ал' кад је од њих био далеко колико мазге
њивом без окрета могу да узору - оне од вока
јаче су сложени плуг по широком пољу да вуку -,
она двојица скоче, а овај кад зачује топот
стане мислећ' у души из Троје да иду другари
Ал' кад се примакну на копљомет или још ближе,
душманске борце он позна и колена окрене брза
у бег, а они га жустро обојица гонити стану.
Као што два оштрозуба пса, у ловљењу вешта,
лане ил' зеца каква непрестано једнако јуре
по шумовиту крају, а онај квечи и бежи:
тако су Тидејев син и рушилац с њиме Одисеј
одбивши оног од војске беспрекидно јурили увек.
Али кад хоћаше веће ум се међу стражаре
лађама бежећ', тад снагу Диомеду даде Атена,
да се медорухи који Ахејац подичио не би
први да погуби оног, а други да стиже Диомед, -
с копљем потрчи јаки Диомед и ономе викне:
„Стани, ил' ћу те копљем пробости, те, кажем ти, нећеш
дуго још пропасти прекој од руке се уклањат' моје!"
Рече и изметну копље, ал' намерно промаши оног;
преко рамена десног оштрице глаткога копља
у земљу тад се забоде, а Долон се уплаши, стане,
ноге му клецају, сви му у устим' забобоћу зуби.
Од стра побледи сав; тад они га дашћући стигну
те га за руке узму, а он им проговори плачућ':
„Спасте ме, а ја ћу себе откупит', код куће своје
меди имам и злата и гвожђа кованог добро!
Од тога отац би вама неизбројне откупе дао,
када би чуо за мене да жив сам код ахејских лађа."

ПЕВАЊЕ ЈЕДАНАЕСТО
НАСЛОВЉЕНО

АГАМЕМНОН СЕ ОДЛИКУЈЕ

Ново певање враћа нас на бојиште. Започиње нов дан и наново бој. Опис овога дана борбе протеже се кроз пуних седам певања Илијаде.

Борбу подстакнс сам Зевс. Он Ахејцима шаље Ериду, богињу раздора. Ерида разјари и надахне храброшћу Ахејце. Јунак који се одликује је Агамемнон; стога се посебно описује његово оружање. Агамемнонови подвизи успоравају развој основне радње. Поверујемо готово да ће његово јунаштво спречити остварење Зевсове одлуке и Ахејски пораз. Али Зевс стварно води збивање. Послао је Хектору гласницу Ириду са упутством да не улази у борбу док је у њој Агамемнон. Агамемнон почини многа јуначка дела. Онда га рани тројанско копље и он напушта битку. Хектор поведе Тројанце у противнапад. Онда буде рањен и Диомед. На снажнога Ајанта навађује Хектор и његови људи. Ајант се повлачи. Нестор спасава, на колима, рањеног лекара Махаона. Ахилеј посматра битку са своје лађе.

Шаље Патрокла да пита Нестора ко је рањеник. Нестор моли Патрокла да утиче на Ахилеја: ако већ неће да узме учешћа у бојy, нека барем своју опрему да Патроклу и њега пусти у бој. Патрокле, у повратку, наилази на рањеног Еурипила, одводи га у његов шатор, вида га. Еурипил говори о лошем стању на бојишту.

У одломку који доносимо слика се оријаш Ајант. Он се само невољко повлачи из боја, чак и када га захвати страх пред многим непријатељима. Јунакову упорну природу слика песник поређењима међу којима је и познато поређење о магарцу у повртњаку. Оно је било предмет многих расправа у естетској критици Хомера.

I. Ајант се повлачи

Ајанту срце Див високотрони испуни страхом:
он се препадне, и штит семокожни хитивши за се
бежати нагне и све се окретао, подобан звери,
натраг поглед'о и корак за кораком полако иш'о.
Као што ватрена лава од говеђег обора гоне,
стоку да одбране, пси и сељаци што по пољу живе,
целу будни су ноћ и не дају лаву да отме
говеђег дебелог меса, а он наваљује жељан
меса, ал' не може отет', јер на њ из смеоних руку
многа падају копља и свезани горући лучи,
он се прибојава од њих, ма колика била му смелост;
зором одлази даље мрзовољаст у српу своме:
тако се Ајант повуче од Тројаца с болом у души,
то му преко воље беше: за ахејске бој'о се лађе.
Као кад магарац спори у пркос дечацима иде
крај њиве, већ се многе поломиле о њега мотке,
ал' он тамани усев; све чвалик батина стоји
како га млаве дечаци, ал' слаба је њихова снага,
најзад једва га крену, кад сит се већ најео хране:
тако су Ајанта јаког, Теламону сина, Тројанци
једнако гнали и њихна многобројна помоћна војска
многа бацајућ' копља по средини његова штита.
Али је понекад Ајант на одбрану мислио јаку
па је окренув се тројских коњомора устављ'о чете,
а час би поново он се осврн'о и бежати стао.
Свима би затварао пут да ходе лађама брзим;
сам би, у средини стојећ' мед једном и другом војском
махнито нападао, а копља из смеоних руку
летећи напред у велики штит се забадаху једна,
а многа на пола пута, док белу не пробише кожу,
у тле се зарише желећ' се наситит" меса и крви.

ПЕВАЊЕ ДВАНАЕСТО
НАСЛОВЉЕНО

БОРБА ОКО БЕДЕМА

Тројанци су се, у претходном певању, приближили јарку и бедему око ахејског табора. Дванаесто певање почиње суморним погледом у будућност када Ахејци буду савладали Троју и отпловили кућама, збрисаће Посидон, бог мора, и трагове тога славнога бедема. Потом се песник опет окреће опису боја, и то оном његовом делу о коме ће бити реч све до краја петнаестог певања. Тројанци навађују на ахејски логор. Хектор предлаже да се нападне на борним колима, док Пулидамант саветује да кола оставе код бедема. Тројанци прихвате ову другу тактику. Једини борац који напада на колима, Асије, гине. Онда се Тројанцима јави зло знамење. Орао лети и носи змију. Али змија га уједе. Орао испусти змију и она падне пред ноге тројанских ратника који наступају у пет уришних скупина. Пулидамант саветујс да прекину јуриш. Хектор на то не пристаје. Тројанац Сарпедон се истиче јунаштвом; обара и део грудобрана на ахејском бедему. Напокон Хектор развали огромним каменом једну од капија ахејског табора.

Одабрали смо из Борбе око бедема уводни одломак - о потоњој судбини и нестанку ахејског бедема. Овај, рекли бисмо археолошки поглед у будућпост изузетакје у Илијади. Можда је био потребан доцнијим нараштајима да би се објаснило зашто у тројанској равници нема трагова десетогодишњег логоровања ахејске војске. Ни бедема више нема. Спомен чува само песма. Други одломак јс с краја певања. У њему је Хектор приказан као горостас. У опису пробијања капије налазимо велики број појединости - о величини и облику камена, како га херој носи, како стаје да га баци, како камен удари и поломи полуге вратница. Ту владају конкретност и реалистичност у детаљу, својствени хомерском епском казивању.

I. Судбина бедема после разорења Троје

Докле је живео Хектор и гњеван био Ахилеј
и док стајаше град неразорен Пријама краља.
дотле је остао читав и ахејски великм бедем.
Али кад изгинуше прваци тројански борци,
и већ неки Аргејци, а неки осташе живи,
и кад Пријамов град би разорен десетог лета,
и кад Аргејци у милу отпловише очинску земљу,
тада закључе бози Посидон и с њим Аполон
бедем да сруше, пошто све јаке воде наведу
штоно се с Идских планина одозго у море лију:
Рес и Хептапор и Карес и Родиј-река и Греник
затим и дивни Есеп, Симоент и још Скамандар,
где су штитови многи од коже говеђе у прах
пали и шлемови многи и полубогови борци.
Свима рекама Феб Аполон на исту страну
окреће ушћа и ток им за девет наврати дана
бедему, а Див кише беспрекидне пусти, да бедем
брже у море оде. Земљотресац с трозупцем крене
напред, и све из темеља греде и камење с њима
што су подигли с муком Ахејци у валове баци,
и све поравни крај Хелеспонта брзо што јури,
обалу пространу сву он песком покрије опет
срушивши бедем и реке у корито наврати натраг

како се у море и пре лепотека слевала вода.

II. Хектор каменом пробија врата

Свугде се већ браиици и куле с обадве стране
јуначком облију крвљу, и ахејском крвљу и тројском.
Али ни тако Тројанци не могоше одбит' Ахејце.
Као што честита прељa за надницу мерила држи.
узима потег и вуну на обе потеже стране
једнако мереħ' да бедну за дечицу заради плату:
тако је једнако битка и борба трептала њихна,
докле не даде Див обилнију Хектору славу.
Пријама сину, што први на бедем на ахејски скочи
и Тројанцима кликне, далеко клик му се чуо:
„Устајте, ви коњоморе Тројци. и разбијте бедем
аргејски, огњем што се разгорео запалите лађе!"
Тако их бодрио он, а они су ушима чули,
и сви заједно јурну на бедем. Потом се стану
кулама пети на подлоге са копљима оштрим у руци.
Хектор пограби камен са земље што је пред вратих
стој'о, одоздо крупан, а оштар био одозго;
њега ни два човека из народа не би са земље
лако могла да дигну и да га на кола баце
какви су људи данас, а Хектор га подиже и сам,
јер га је лукавца Крона син учинио лаким.
Као што чобанин вуну од овна односи лако
једном је држећи руком, тек мало тишти га терет:
тако је Хектор камен до вратних носио крила,
штоно двокрилна врата, висока, склопљена складно
затварала су чврсто, - изнутра полуге беху
једна крај друге две, а један их завртак држ'о.
Хектор приступи близу и добро у раскорак стане,
слаб да му не буде хитац, и камен у средину баци,
шарке разбије обе, и камен падне тежином,
врата зашкрипе, а нису одолети полуге могле,
те се крила од врата амо и тамо разлете
пошто их удари камен. Унутра блистави Хектор
брзој подобан ноћи утрчи, блисташе страшна
мед на њему што је на своје навук'о тело,
два је држао копља у руци. У скоку га не би
задрж'о нико до бога: к'о огањ му гораху очи.
У гужви он се озре и својим Тројанцима кликне
нека се пењу на бедем, и они, послушни њему,
једни се одмах попну на бедем. а други кроз сама
јака навале врата, А Данајци нагну да беже
пространим лађама својим, и силан урнебес наста.

ТРИНАЕСТО ПЕВАЊЕ
НАСЛОВЉЕНО

БИТКА КОД ЛАЂА

Капија ахејског бедема је пробијена. Тројанци су провалили у логор. Бој се већ води надомак бродова, последње одступнице грчке војске.

Зевс (Див) одвраћа поглед са бојишта под Тројом. Богови, пак, склони Ахејцима више не могу да гледају мирно њихова страдања. Упркос Зевсовој забрани, Посидон се умеша у бој. Прима лик гатара Калханта и бодри ахејске борце. Чини то онда и у обличју Тоанта, гневан што му је Хектор убио унука Амфимаха. Оба Ајанта и остали ахејски борци опет смело улазе у битку. Нарочито се одликује критски краљ Идоменеј. Код Тројанаца Пулидамант предлаже већање. Опомиње Тројанце да Ахилеј неће дуго изостати из боја. Хектор окупља снаге, навађује, настаје силна вика.

Из Борбе код лађа дајемо два уводна одломка у којима се приказује како Посидон долази да помогне Ахејце. Већ је античка књижевна критика високо ценила први од тих одломака као веома успео опис снаге и достојанства једног од највећих богова античког света.

I. Посидон долази у помоћ Ахејцима

Није немарно бдео бог земљотресац моћни;
јер он, чудећ' се битки и борби, сеђаше тада
на највишем врхунцу шумовитог трачкога Сама;
цела се отуда Идска планина могла ца види,
видео се и Пријамов град и ахејске лађе.
Из мора изрони он и онде се посади жалећ'
Ахејце јер их бију Тројанци, а гњеван на Дива. –
Одмах се спусти оданде с неприступног планинског врха
кораком брзим, а горе високо се тресле и шума
све под стопама божјим Посидона кад је корач'о.
Трипут коракне ногом и четвртом стигне до циља,
у град Егу, где двор му у морској лежи дубини
славан, и златан, и блистав, и саздан да вечито траје.
Онамо стигавши он **медоноге упрегне коње,**
брзе к'о ветар, грива на врату беше им златна;
потом се у злато он обуче и прихвати блистав
бич од злата исплетен и на кола попне се своја.
Погна уз таласе коње, и весело стану се под њим
играт' животиње морске, познајућ' свога владара,
све се од радости море расклопило, коњи су брзо
летели, иије се медна осовина сквасила нигде,
коњи лакоскоки њега довезу до ахејских лађа.

II. Посидон храбри оба Ајанта

Подобни огњу или олују Тројанци у скупу
иђаху помамни удиљ за Хектором, Пријаму сином,
с виком и бесном хуком у нади бродове да ће
ахејске добит' и све јунаке побити код њих.
Али земљодржац бог Посидон земљотресац стане
бодрит' Аргејце чим из дубоког изрони мора,

подобан Калханту стасом и неуморнијем гласом.
Најпре Ајанте кликне, што сами већ жуђаху боја:
„Ајанти, вас ћете два Ахејце из невоље спасти
мислећ' на јуначку борбу, а не на бежање грозно.
Иначе ја се не бојим неприступних тројанских руку
ако је бедем јаки и прешла тројанска војска,
јер ће одолети свима Ахејци с назувком лепим.
Само се бојим веома да овде нас не стигну јади
где бесомучник води јунаке, подобни огњу
Хектор, штоно се дичи да син је силноме Диву.
Ал вам неки је бог задахнуо душу да овде
оба станете храбро и остале бадрите борце!
Тако би вас два, ако и напада помамно,
њега од лађа одбили брзих, и ако га подстиче Диве!"
Рече земљотресац бог и палицом обадва удри
и обојици срце он испуни великом снагом,
хитра им колена створи и ноге и руке одозго.
Бог се потом к'о соко брзокрили дигне, полети
кад се са стене големе и стрме у просторе вине
да по равници лови и птицу прогони другу:
тако Посидон бог земљотресац оде од оних.

ПЕВАЊЕ ЧЕТРНАЕСТО
НАСЛОВЉЕНО

ХЕРА ОПЧИЊАВА ДИВА

Поред све Посидонове подршке, Ахејци страдавају од нових Хекторових насртаја. Зевс (Див) још увек је одсутан.

Нестор излази из шатора где је видао Махаона, састаје се са Агамемноном, Одисејем и Диомедом. Агамемнон (по трећи пут у Илијади) казује да опсаду треба дићи. Противрече му Одисеј и Диомед. Посидон долази да охрабри Агамемнона. И богиња Хера смишља како би помогла Ахејцима. Треба што дуже одвраћати Зевсову пажњу од Троје. Хера се одене лепо, дотера, измоли од Афродите чаробну траку у којој су све љубавне чини. **Тако опремљена крене на гору Иду, да сретне Зевса.** Она га очара и намами у љубавну игру. Онда Сан, на Херину молбу, успава Зевса. Посидон подстиче Ахејце на нов отпор Тројанцима. Јунаштвом се одликује Ајант син Теламонов. Он каменом погоди Хектора. Овога износе онесвешћеног са бојишта. Док Хектор лежи без свести, Ахејци наносе тешке губитке Тројанцима.

Из четрнаестог певања доносимо средишњи део, где је описано Херино љубавно лукавство. То је једно од оних места у Илијади где су богови, и то они највиши, Зевс и Хера, приказани као људи предани љубавним уживањима и дворским интригама.

I. Одлука богиње Хере да опчини Дива и припреме за то

Обрне поглед на поље златотрона **богиња Хера**
с врха Олимпске горе и у битки борце што слави
смотри рођеног брата и девера како се жури
знојав, те она у својој души радосна буде,
а на највишем врху планине вреловите Иде
примети Дива где седи, и мрзак јој у срцу буде.

Тад се у души: дови кравоока госпођа Хера
како би могла занети ум егидоноше Дива.
Ова се њој у души учинила најбоља мис'о:
лепо украсити себе и кренути одмах на Иду,
не би л' зажелео њено да загрли тело и не би л'
њу обљубити хтео, и она освежавним, слатким
очи му облила сном и будно му занела срце.
Она у ложницу пође што син јој сазда јој драги
Хефест и чврста јој врата мед вратнице састави некад
потајним клином, да ниједан бог их отворио не би.
У ту одају ступи и блистава затвири врата.
С љупкога тела најпре амбросијом очисти сваку
мрљу са себе, затим амбросијским намаже себе
блиставим уљем из којег разлив'о се пријатан мирис.
Кад би се оно по дому по Дивову с меденим прагом
разлило, по свем би небу и земљи се ширио мирис.
Њиме лепу кожу кад натаре, онда и косу
удеси, затим сјајне амбросијске курјуке лепе
сама рукама својим на глави бесмртној сплете.
рухо амбросијско затим обуче што га Атена
углади вешто разне увезавши уметне слике.
Златним ковчама рухо на грудима она заковча
па се опаше пасом од стотину злаћених реса.
У уши бушене лепо тробисерне минђуше метне
јагоди подобне, из њих милина бескрајна сјаше.
Марамом лепом и сјајном мед богињам' богиња права
покрије главу, и на њој к'о сунце се марама сјала;
лепе сандале потом на беле привеже ноге.
Пошто накитом сваким већ своје украси тело,
из собе изиђе она и кришом од богова других
Афродиту позове и речи јој прозбори ове:
„Би ли ми молбу, о предраго дете, услишит' хтела,
ил' ћеш је одбит' што си у души срдита на ме
јер ја Данајце борце заштићујем, к'о ти Тројанцс?"
Њојзи Дивова кћи Афродита одговори ово:
„Честита богињо Херо, о ћерко вељега Крона,
шта си наумила збори, а душа ме гони извршит',
ако извршити могу, и ако се може извршит'!"
А њој лукаво тад одговори госпођа Хера:
„Дај ми жудњу и љубав, о ћерко, чиме ти умеш
богове бесмртне све и смртне људе савладат'.
Идем да видим земљи многохраној крајеве крајње
и Океана, праизвор наш, и Тетију мајку,
који су дижући мене у дому одгајили добро,
прихватив мене од Реје, мућобија када је Диве
под земљу и под море трепетљиво бацио Крона.
Идем да видим њих и бескрајни раздор да стишам
јер већ одавно неће да леже једно са другим
ни да се љубе, јер гњев на њихну се обори душу.
Када бих срца им речима ја наговорити могла

те их свести на одар да љубав их поново здружи,
свагда другарком драгом и достојном мене би звали."
Афродита њојзи слаткосмеха прозбори опет:
„Није право нит ми пристоји не услишит' тебе,
јер си жена што лежи у наручју свевишњем Диву!"
Рече и отпаше потом од груди извезен и шарен
трак у којем су њене све ушивене чини.
У том је траку жудња и љубав, наговор ту је
и прелашћење што памет и мудрим опчињава људма.
Пружи га Хери, започне реч и прозбори ово:
„Ево ти шарени трак тај, у своја метни га недра.
све је у њ ушивено; мислим да нећеш се вратит'
а да ти не пође оно за руком што у срцу желиш!"
Рече и тад се насмеје кравоока госпођа Хера
и са осмехом трак у своја сакрије недра.

II. Хера и Сан

Тад Афродита, Дивова ћерка, у дом се врати,
Хера пак остави врх планине Олимпа и крене.
Стигне у Пијерску земљу у област Ематије љупке,
потом се вине на снежне на горе коњика Трака,
на највише висове, ал' ногама не дирне земљу;
с Атоске горе она у валовно спусти се море,
дође затим на Лемно, у град Тоанта божанског.
Ту се нађе са Сном, са братом рођеним Смрти,
стисне му руку, започне реч и прозбори ово:
„Сне, о владару богова свих и колена људских,
ако си слуш'о ме некад, и сада услиши мене!
Ја ћу ти у све дане на томе захвална бити.
Диву успавај очи под његовим вежама сјајним
одмах кад крај њега легнем ја у љубави слаткој.
Даћу ти на дар непропадљиву столицу златну,
њу ће за тебе начинит' син мој шепави Хефест
вешто, за ноге још ће и подножје направит' на њој;
на то ћеш подножје метат' при софри блисташе ноге."
На то њој освежавни Сан одговори ово:
„Честита богињо Херо, о ћерко већега Дива,
сваког другог ја бих од вечних богова лако
мог'о успават', чак и океанским водама вале
ја бих успав"о, а оне почетак су свега што живи;
али не бих ја хтео приступити Кронову сину
нити бих њега успав'о, сем ако сам би ми рек'о.
Јер већ пређе ме једном твој уразумио налог
онога дана кад је Кронионов јуначки синак
тројски разоривши град од Илија пловио даље.
Тада у сан уљуљах ум егидоноше Дива
благо се сливајућ' на њ, а зло си смислила оном
те на пучини дигла силесију ветрова бесних
и њега одбила потом на Коон насељен добро,

од пријатеља далеко. Ал' Див кад ода сна се прене,
богове стане претурат' по двору, а највише мене
тражаше, без трага да ме из етра у море баци,
али ме заштити Ноћ што богове кроти и људе.
Њојзи у бежању стигох, и бог, ма колико љутит.
стиша се, бојећ' се Ноћ да не би ојадио брзу.
А сад наређујеш опет неприкладно дело да почнем!"
На то прозбори њему кравоока госпођа Хера:
„Зашто се, Сне, у души сећаш минулих згода?
Мислиш ли можда Див да муњобија штити Тројанце,
као што заштити некад у гњеву сина Херакла?
Него иди, и једну од Харита дражесних даћу
теби, ожени се њоме и својом је љубом назови,
даћу ти Паситеју, за којом једнако чезнеш."
Рече, и Сан радостан њој одговори ово:
„Дела се Стигом водом страховитом мени закуни,
једном се руком земље хранодавке прихвати сада
а другом блиставог мора, да нам буду сведоци
богови доњи сви што живе около Крона,
да ћеш ми заиста једну од Харита млађаних дати,
дати ми Паситеју, за којом једнако чезнем."
Рече, и послуша њега белорука богиња Хера,
те се како јој рече закуне и богове зазва
све што под Тартаром живе, а који се зову Титени.
А кад се заклела већ и светом се везала клетвом,
одмах с острва Лемна и Имбра обоје оду
маглом завијени и пут преваљиваху брзо.
Они стигну до Иде вреловите, колевке звери,
дођу до Лекта и ту се од воде одвоје и тад
пођу по суву и шуми под стопом се врхови тресли.
Ту је чекао Сан да га Дивове не смотре очи,
пошто се попе на јелу високо што беше на Иди
највиша јер у етар кроз облаке дизаше гране.
Ту се посади Сан сакривен јеловим грањем
звонкој подобан птици у горама штоно се врзе,
халкида зову је бози, а људи је зову киминдис.

III. Хера и Див

Хера хитро се попне на Гаргар висок врхунац
идске планине, а смотри је Диве, облака скупљач.
Како је виде, љубав му душу освоји мудру,
као онај дан кад је првим обљубио беше,
када су кришом од оца и мајке легли на одар.
Њојзи приступи Диве, те започне зборит' и рече:
„Куд си наумила, Херо? Шта с Олимпа силазиш амо?
Немаш ни коња ни кола да на њих се попети можеш."
На то лукаво њему одговори госпођа Хера:
„Идем хранодавци земљи да видим области крајње
и Океана, нама почетак, и Тетију мајку,

штоно су мене дижућ' у дому одгајили добро,
журим се да их видим и бескрајни раздор да стишам,
јер већ одавно неће да леже једно са другим
ни да се љубе јер гњев се на њихову обори душу.
Коњи ми стоје под планином вреловитом Идом,
они ће возити мене над морем и возит' над копном.
Ради тога сам сада са Олимпа слетела амо,
да се доцније на ме не наљутиш када бих кришом
пошла Океану у двор, владару дубоких вода."
На то њој одговори Диве, облака скупљач:
„Херо, времена биће и после да онамо кренеш,
и сад хајдемо лећи и љубав уживати слатку,
ниједна богиња још ми ни жена није у грудма
душу освојила тако и по мом се разлила срцу.
Ни онда кад сам за жену Икеиона горети стао,
која мудрога роди Пиритоја бозима равног,
ни кад Данају волех, Акрисија ћерку што лепе
имаше глежње и славног веома Персеја роди,
ни кад Фенику ћерку далеко славноме волех,
штоно Миноја роди и Радаманта божанског;
ни кад Семелу волех, ни још те Алкмену у Теби,
штоно ми роди сина Херакла, смелог јунака,
а Дионисa, радост човечју, Семела роди,
ни кад волех Деметру, лепокосу богињу ону,
ни кад слављену Лету, ни саму тебе кад волех,
колико сада те желим, и жудња ме осваја слатка."
На то лукаво њему одговори госпођа Хера:
„Кронов страховити сине, та какву изусти реч то?
Ако се журиш да сада на врху Идске планине
легнеш у љубави са мном, одатле све ће се видет'!
Како би било да који од богова примети вечних
нас где заједно спимо и јави то бозима свима?
Не бих се више ја у твоје повратила дворе
уставши с одра, јер то срамота била би права.
Али када већ хоћеш и кад ти је у срцу мило,
а ти ложницу имат - та син ти је сагради чили
Хефест и јака за тебе у довратке сложи јој врата.
Онамо кренимо лећи кад жудиш за љубавним одром."
А њој сабирач облака Див одговори ово:
„Не бој се, Херо, ни човек ни бог нас видети неће,
јер ћу нас таквим ја загрнути облаком златним
да нас кроз њега не би ни Хелије мог'о да види,
који веома оштрим кроза све прогледа оком!"
Рече и Кронов син тад љубу загрли драгу.
Нова под њима трава из свештене избије земље,
росни проникну лотос и шафран и мирисни зумбул
густ и нежан и он од земље их дизаше увис.
Обоје легоше ту и облаком лепим и златним
покрију себе, а сјајна из њега капаше роса.
Тако безбедно отац на Гаргарском спаваше врху

љубављу и сном занесен у рукама држећи љубу.

ПЕВАЊЕ ПЕТНАЕСТО
НАСЛОВЉЕНО

ПОТИСКИВАЊЕ ОД ЛАЂА

Херино лукавство и Посидонова помоћ Ахејцима учинили су да се ратна срећа окренула. Тројанци беже из ахејског табора. Но Зевс се прене из сна. Види да га је Хера обманула. Грди је и открива своју коначну одлуку: Хектор ће опет потерати Ахејце до лађа, Ахилеј послати Патрокла у бој, овај ће погинути од Хекторове руке: али Хектора ће убити Ахилеј, и онда Тројанцима остаје само пораз, све до разорења Троје. Хера се покорава, одлази на Олимп, шаље Зевсу Ириду и Аполона. Зевс их са Иде шаље Посидону са наредбом да се он повуче са бојишта. Зевсови посланици извиђају Хектора. Он сатера наново Ахејце у њихов табор. Сам Аполон затрпа шанац и поруши бедеме. Ахејци узмичу ка лађама. Уто Патрокле (он се задржао код рањеног Еурипила) хита Ахилеју. Ближе се Тројанци ахејским лађама, са бакљама, да их спале. Само се големи Ајант још храбро одупире.
Из петнаестог певања, у чијем се наслову спомиње потискивање Тројанаца од ахејских лађа, а оно се стварно завршава поновним продором Хекторове војске до ахејског бродовља, одабрали смо опет два одломка. Први казује како Тројанци крећу у противнапад под вођством Хектора и бога Аполона. Други слика големог и устрајног ахејског јунака Ајанта. Он се чудесно пропео над грчким бродовљем и брани га од Хекторове навале. Оба, пак, одломка откривају нам песника Илијаде како сцене из старог предања о јунацима и боговима изграђује смело и шара живим бојама епских упоређења.

I. Аполон поравњује шанац и руши бедем, а Тројанци продиру све до бродова

Тада се развиче Хектор и Тројцима кликне овако:
„На лађе, другови, напред! И пустите крвави шићар!
Кога на страни ја далеко од лађа смотрим,
њега ћу онде погубит', и никакви сродници њега
неће, ии браћа ни сестре, на ломачи спалит', него
њега, кад падне, псине раздераће пред нашим градом!"
Тако рече и бичем по плећима удари коње,
кличућ' Тројанце и летећ' по четама. Заједно с њиме
цикнуше они сви и запрегу погнају коњску
с големом виком. А Фебо Аполон пред њима идућ'
лако дубоком шашу раскидаше ногама стране,
земљу је у њега бац'о и тако широк и раван
начини пут колико бачено дохвати копље,
кад га избаци јунак огледајућ' своју јачину.
Тројци се растуре онде, а пред њима беше Аполон
егиду носећи скупу. А он је без икаква труда
ахејски кидао бедем. И као кад луђани дечак
различне игре прави од песка на обали морској
па их ногама опет и рукама смеша у игри:
тако си велику муку и зној, светлодавче Фебе,
и ти Аргејцем обар'о, а њих у бежање наг'о.
Они код лађа стану и ту пробораве мало
један опомињућ' другог и бесмртним бозима руке
сваки подигне горе и свима се молити стане.

Нестор сс највише тада, Герењанин, ахејски чувар,
мољаше дигнувши руке небесима звезданим горе:
„Оче о Диве, ако у Аргу пшеничном ико
дебела стегна ил' овчја или говеђа жртвова теби
молећ за повратак срећан, а ти му обећа мигом,
тог се, Олимпљанине, спомени и немили данак
спречи и не дај да тако Тројанци смичу Ахејце!"
Тако у молитви рече, и мудри Диве загрми
силно услишив молбу Нелејева сина старине.
А кад Тројанци зачују гром егидоноше Дива,
нападну јаче Ахејце и љуте зажеле се борбе.
Као што се велики талас на широком разлије мору
преко бокова броду, кад јаки удари вихор
од којег највише знају набујати таласи морски:
тако Тројанци с виком и криком бедему прињу,
коње погнају кроза њ и заметну борбу изблиза
копљима оштрим на оба на краја при крмама лађа,
једни с кола а други са лађа - попев се на њих –
моткама дугим на крову што лежаху онде за битку
поморску оковане, а мед им покриваше шиљак.

II. Ајант брани лађе

Већ се ни Ајанту храбром јунаку не свиде дуже
стајати, кад остали сви одступише ахејски синци,
него је ступ'о широко по наткровцима лађеним
витлајућ великим копљем у руци за поморску битку,
од лакта двадесет и два, а обручи на њему беху.
Као човек што вешто на коњима јахати уме,
те је четворо коња од многих заједно свез'о,
он их из поља крене и граду их великом тера
широким путем, а њега многобројне гледају жене
и људи многи, а он све једнако смотрено гони,
с једног на другог скаче на смену, а они му лете:
тако је скакао Ајант на кровове лађама брзим
правећи кораке дуге, а глас му је стиз'о до етра.
Страшно је вик'о Данајце и све их опомињ'о стално
своје шаторе да бране и бродове. Али ни Хектор
није у метежу чек'о мед Тројцем, што се под јаким
оклопом боре, него к'о сјајноки ор'о што уме
јурнут' на крилата јата уз реку што грискају траву,
на гуске, ждралове ил' дугошије лабуде оне;
тако насрне Хектор на једну мркокљуну лађу
правце скочивши у њу, а Диве га напред веома
силном потисне руком и војску осоколи с њиме.

ПЕВАЊЕ ШЕСНАЕСТО
НАСЛОВЉЕНО

ПЕСМА О ПАТРОКЛУ

Патрокле преклиње Ахилеја да му дозволи да притекне у помоћ саплеменицима, Ахејцима, и поведе у борбу Ахилејеве Мирмидонце. Сам Ахилеј још не одустаје од гнева. Ипак даје Патроклу своју опрему и дозволу да се бори. Захтева, међутим, да се Патрокле врати чим одагна Тројанце од ахејских бродова. У ограшју посустао је већ и последњи бранилац ахејских бродова, Ајант син Теламонов. Патрокле, опремљем Ахилејевом опремом, десеткује Тројанце. Убија и Сарпедона, Зевсовог сина. Занет успехом заборавља на Ахилејев захтев. Гони Тројанце све до зидина града. Пење се и на бедеме Троје. Одатле га отера бог Аполон. Сада се Хектор, охрабрен, окреће на Патрокла. Окршај траје дуго. Сунце се приклања западу. Аполон најзад удари Патрокла у леђа, те се овоме помути свест. Кацига му падне, штит одлети. Аполон му скида Ахилејеву опрему. Сада Патрокла прво с леђа погоди Еуфорб. Онда га окупи Хектор, од чије руке Патрокле гине.

Песму о Патроклу доносимо у целини. Она је једно од кључних певања Илијаде.

ПЕСМА О ПАТРОКЛУ

Патрокло моли Ахилеја да му допусти да с Мирмидонцими похита у помоћ Ахејцима

Око покривене лађе јунаци се бораху тако,
а тад Патрокло приђе Ахилеју, људи пастиру,
топле ронећи сузе к'о извор-вода у сенци,
када се с хридине стрме разлива тамна јој вода.
Када га примети брзи Ахилеј, стане га жалит,
беседу отпочне с њиме и крилате прозбори речи:
„Шта си се, Патрокло, усплак'о то к'о девојче лудо,
које са матером трчи и за скут је хвата и моли
да га у наручје дигне, и уставља, а њој се хити,
плачући погледа на њу, док она га не узме себи:
њему си, Патрокло, сличан кад умилне просипаш сузе!
Да л' ћеш Мирмидонце о чем известит' ил' самога мене?
Или си сам из Фтије за какве дознао вести?
Живи још Акторов син Менетије, као што кажу,
мед Мирмидонцем син Еаков живи још, Пелеј,
ми бисмо, живи да нису, за њима тужили много.
Или наричеш ти за Аргејцима овде што гину
код лађа пространих да би за насиље платили своје?
Казуј, ништа ми не крij, да знадем к'о и ти што знадеш?"
Тешко уздишућ' ти му, о Патрокло коњиче, рече:
„Најјачи ахејски борче, Ахилеју, Пелејев сине,
немој се срдит', јер жалост Ахејце стисну толика,
јер већ сви јунаци, што досад најбољи беху,
леже у бродовима кад стрела ил' копље их рани:
Тидејев снажни син Диомед рањен је веће,
рањен је копљаник славни Одисеј и Агамемнон
и Еурипил је веће у бедро стрелицом рањен.

За њих се старају ено лекари биљари и ране
видају. а сад, Ахилеју, ти једноумац поста!
Такав мене гњев не снашао каквим ти пламтиш,
несрећни јуначе! Како потомку ћеш користит' неком
ако од аргејске војске не уклониш срамотну пропаст?
Није ти витешки Пелеј, о свирепи човече, отац,
Тетида није ти мати, - но сиње те родило море
и стрмените стене, јер немаш милосрдно срце!
Ако л' од каква зебеш у души пророштва божјег,
ако ти јавила штогод од Дива госпођа мајка
а ти мене бар пошљи и другу мирмидонску војску
заједно са мном у борбу, Данајцима светлост да сине!
Своје ми оружје дај на рамена да њим се оружам,
не би ли, сматрајућ' мене за тебе, Тројанци од борбе
престали, ахејски не би л' одахнули синови храбри
од ратне вреве, ма био одушак такав и кратак.
Нисмо још уморни ми и борце уморне лако
одгнали бисмо Троји од бродова и од шатбра."
Тако мољаше слепа будала, јер он је само
пропаст и страшну Керу измолио самоме себи.

Ахилеј допушта Патроклу да у његову оружју
одбије Тројанце од бродова

На њ се расрдив Ахилеј брзоноги прозбори њему:
„Авај, потомче Дивов, о Патрокло, шта ти то рече?
Нит ми је стало до каква до пророштва које бих знао
нит ми је јавила штогод од Дива госпођа мајка,
него страшна ми жалост у душу и у срце паде,
кад се усуђује човек да отима једнаком себи
и дар да узме од оног што снагом је од њега бољи.
Страшна то ми је жалост, јер многе већ муке поднесох:
девојку, коју мени поклонише ахејски борци.
а ја на копљу је добих кад јаку тврђаву разорих,
њу Агамемнон мени из руку је отео себи,
Атрејев силни син к'о какву презрену странцу.
Ал' што се догоди, нек се догодило! Не може човек
горети гњевом у души непрестано. Заиста сматрах
срџбу да нећу пре утишати, граја док ратна
не стигне најзад до мојих до бродова. Оружје моје
славно ти сад на плећа навуци и Мирмидонце
ратољубиве у бој поведи нека се боре.
Кад се на лађе слег'о већ тамни тројански облак,
и већ притиснути Аргејци онде где море
бије о брег, те само још делић копна имаду,
цео пак тројански град је сад навалио на њих
зато што више чела од шлема не види мојег
близу да блиста. Тројанци би бежећи брзо
шанце напунили мртвацима, краљ Агамемнон

кад би ми пријатељ био, а Тројци сад отимљу табор!
Диомеду, сину Тидејеву, више не бесни
копље у руци да спасе од пропасти данајску војску.
Не чух нн да би Атрејев син из мрског грла
кликнуо кога, но Хектор војскомора чује се свуда
кличућ' Тројанце, а они по целом врзу се пољу,
вика се њихова ори у борби кад бију Ахејце.
Ал' ти, Патрокло, и тако навали снажно и наше
лађе од пропасти спаси, да не би живијем огњем
заватрили њих, а повратак спречили оним!
Послушај мене као што ја ти у срце мећем,
велику да ми част и славу постигнеш у свих
Данајаца, а они да прелепу девојку потом
врате ми натраг и сјајне да поклоне још додаду!
Када бродове спасеш, поврати се; ако ли хтедне
Херин громовни муж да славу ти подари, немој
желети онда да с Тројанцима бориш се даље
ратољубивим, јер би ми тим закратио славу.
Немој се ратом ти ни бојном вревом поносит'
и Тројанце смичућ' под Илиј водит' Ахејце,
да се не умеша који од олимпских богова вечних,
јер бог стрелац Аполон веома воли Тројанце;
него се опет обрни чим ахејске бродове спасеш,
и војске остави обе нек по пољу продуже борбу!
Кад би отац нам Див, Атена и Аполон дали,
ниједног Тројца не минула смрт колико их има,
нити Аргејца, него из невоље спасли се нас два
и ми тројанске свете развалили бедеме сами!"

Ајант се пред Хектором мора повући,
Тројанци запале Протесилајеву лађу

Док су се они ту разговарали један са другим,
не могне Ајант одолет', јер стреле већ падаху нањега.
Дивова сломи му воља отпорност и храбри Тројанци
бацајућ' стреле, а блистави шлем на његову челу
страшно је звекет'о гађан, јер много падаше стрела
шлему о заклоне лепе. Већ лево раме се бирцу
умори блистави штит непрестано држећ', ал' ипак
нису га могли покренут' и ако га гађаху стрелом.
Већ је дис'о све теже и теже; а зној му је силан
цурио веће из удова свих, те никако није
мог'о да одахне, и зло већ свуд се гомилало на зло.
Сада ми кажите, Мусе, ви станарке олимпских двора,
како је ватра прва на бродове ахејске пала!
Хектор Ајанту прић'е и јасеново му копље
великим пребије мачем баш при крају под ртом,
копље му сасвим пресече, а Ајант, син Теламонов,
само крњавим крајем у руци завитла, - а од њег
на земљу медно оштрице далеко одлети и звекне.

У беспрекорном срцу Ајант разазна и с божијих дела
задршће сав, јер све им основе ратне разбиј'о
силни муњобија Див, а Тројцима победу дав'о.
Измакне он се од стрела. А они вечити огањ
на лађу баце, и по њој плам неутрњив је лизн'о.

Нагнан од Ахилеја, Патрокло облачи његово оружје

Тако се лађа најзад разгори. Тад се Ахилеј
у оба удари бока и Патроклу прозбори ово:
„Устај, Патрокло, робе божански, на колима борче,
јер већ видим код лађа где букти разорни огањ!
Само да Тројци лађа не заузму и бежање спрече!
Оружје брже навлачи, а ја ћу скупити борце!"
Рече, и блиставу мед навуче Патрокло на се.
Најпре назувке око голени својих навуче
сјајне. што их заковчаваху ковче од сребра,
око груди оклоп навуче штоно је био
оклоп Еакова брзог потомка, - шарен и звездан.
На плећи баци мач од меди поклинчен сребром,
затим тешки штит и велики у руке узме.
Снажну покрије главу мајсторски прављеним шлемом
с коњским репом, и кита одозго страшно се тресла;
прихвати убојна копља што за руку згодна му беху.
Али не прихвати он потомка Еакова копље
велико, тешко и јако; ни један није Ахејац
могао витлати њиме, Ахилеј само је знао
пелијски јасен завитлат', што његову даде га оцу
Хирон с Пелијског врха, да смрт јунацима спрема.
Аутомедонту рекне да брже упрегне коње,
своме за ломивојском Ахилејем најдражем другу,
он му најверније беше у боју да заповед чека.
Аутомедонт му и сад брзотрке упрегне коње
Ксанта и Балија, штоно к'о ветар трчаху оба,
Харпија некад Подарга Зефиру их родила ветру
када је пасла једном на луци уз Океан воду.
А у поводу он поведе Педаса доброг,
којег Ахилеј доби град кад заузе Етионов,
ако и смртан, коњ тај и бесмртне стиз'о је коње.

Ахилеј оружа, врста и соколи Мирмидонце

Тад Мирмидонцима у све шаторе пође Ахилеј
те их стане оружат', а они месождерним слични
вуцима штоно јакост у грудима имају силну
и што јелена снажног с роговима ждеру у гори
пошто га закољу, те им се чељуст црвени од крви,
потом у чопору трче сви ка тамнотеки извор,
с површја језиком танким да црну водицу хлапћу,
крваве бацају груде из себе, а нимало њима

не дршће срце у грудма, а свима је трбух надувен:
тако мирмидонске мудре старешине учине тада
журбу око другара Еакова брзог потомка:
мед њима Арeју слични Ахилеј свуда се крет'о
те је соколио борце штитоноше и њихне коње.
Бродова брзих беше педесет што их под Тројом
вођаше љубимац Дивов Ахилеј; у сваком броду
беше педесет другара момака што држаху весла;
постави пет за вође од оних у које се узд'о
да наређују они, а сам је влад'о над свима.
Један вођаше одред **Менестије**, оклопник сјајни,
синак **Сперхија реке** што тече из небеских врела,
кога лепотица роди Пелејева кћи Полидора
Сперхију неуморном, к'о жена спававши с богом,
али **за оца му сматран је Бор,** Перијеров синак,
за ког се удаде јавно неизбројне добивши даре.
Другом одреду беше старешина смеони Еудор,
девичин син, ког роди Филантова кћи Полимела,
лепа играчица она што јаки је Аргоубица
заволе када је смотри где у колу богиње хучне
Артемиде златне стреле што носи с момака игра.
У собу попне се горњу спасавалац Хермија с њоме
те је тајно облежи и даде јој сина Еудора
блиставога, брзог веома у трку и борби.
А кад болодавна њега Илитија на свет донесе
те он угледа зраке сунчане, тад снажни Ехекле,
Акторов син, Полимелу одведе у дворове себи
пошто јој даде силну множину дарова, а добро
отхрани Филант стари и однегова дечака,
од срца волећи њега к'о своје рођено дете.
Трећи вођаше одред **Писандар**, Мемалов смели
синак, што беше иза другара Пелејева сина
најбољи борац на копљу мед Мирмидонцима свима.
Четврти вођаше одред старина коњаник **Феник**,
а пети Алкимедонт, незазорни синак Лаерков.
А кад војводе све и њихове борце Ахилеј
добро уврста, онда заповеди жестоким речма:
„Нико, Мирмидонци, нек не заборави претња
којима код лађа брзих Тројанцима пређасте досад,
док сам се гњевио ја, и кривистн мнне овако:
‚Страшни Пелејев сине, та жучју те дојила мати,
немилосрдни, силиш другаре да код лађа буду,
у лађама мороплoвним сви одједримо сада
назад, кад ти је срџба толика освојила душу!'
Тако на зборовима говористе, ал' сад се веље
ратно показује дело, за којим жуђасте прећи,
срце ко јуначко има, с Тројанцима нека се бије!"
Тако рече и срце и вољу подстаче сваком.
Јаче се одреди збију, кад речи краљеве чују.
Као кад човек зид од камења подиже густог

високој кући к'о браник од силе ветрова јаких:
тако се кациге густе и пупчасти штитови сложе,
штит се саста са штитом и шлем са шлемом са борцем
борац; а гривасти шлеми дотакоше заслоне сјајне
кад би се нагнули борци; толико се стиснуше густо.
Свима на челу два у оружју беху јунака,
Патрокло и Аутомедонт, обојица једнаког срца,
пред Мирмидонцима битку да бију.

Ахилеј приноси жртву Диву и моли му се
да Патрокла обдари славом и срећним. повратком

Али Ахилеј
крене тада у шатор, те ковчегу уметном, лепом
поклопац дигне; њега сребрнога Тетида њему
у лађу даде ставив у њега кошуља доста,
вунених простирака и струка од ветра што бране;
и леп је кондир био у њему, - румено вино
није нико испиј'о из њега, а ни Ахилеј
није другоме богу до Диву жртвов'о из њег.
Кондир прихвати тај из скриње и сумпором најпре
очисти њега и потом у чистој испере води,
онда опере руке и румена заграби вина,
стане се молит ставши сред дворишта, излије вино
гледајућ' на небо, а то мућобија опази Диве:
„**Диве, додонски краљу и пелашки** штоно далеко
владаш у Додони хладној, где **Сели, врачеви твоји**,
крај тебе прљавих ногу на голој пребивају земљи!
Кад ти се пређе помолих, ја ти се тада домолих,
образ ми сачува ти и Ахејце покара љуто,
дела ми сада још'те и ову услиши жељу:
ја ћу остати сам у табору около лађа;
а с Мирмидонцима многим другара својега шаљем
у бој, - и славом њега, мућобија Диве, обдари,
срце у грудма њему ободри, нека и Хектор
види да ли се и сам у боју уме да бије
ратни мој друг, ил' онда тек страшне његове руке
бесне када га ја у борбу и крешево пратим!
А чим од лађа борбу и грају отисне ратну,
нека ми читав се врати до брзих бродова мојих
с оружјем свим и друзима што се боре изблиза!"
Тако молитву рече, и Див га саслуша мудри,
једну му испуни жељу, а другу одби му отац.
даде од лађа да се одагнају борба и покољ,
али не даде Патрокло жив да се врати из борбе.

Тако се помоли Диву те излије жртву Ахилеј,
потом се врати у шатор и кондир врати у ковчег,
онда стане пред шатор, у души шћаше да види
како се страшно онде Тројанци с Ахејцима кољу.

Патрокло с Мирмидонцима напада Тројанце

Тад се око Патрокла јунака уврстају друзи
сви под оружјем да на Тројанце смеоно јурну.
Одмах надират' стану к'о зоље што живе крај стазе,
које дечаци знају да драже по навици својој,
свагда задиркују њих крај стазе где имају гнезда,
луди, јер многима тиме припремају невољу општу;
ако чељаде какво на путу се намери на њих
те их ненамерно смете, а оне с јуначким срцем
напред полете све и своју заштићују децу:
с таквим срцем и душом јунаци мирмидонски сада
јурну од бродова брзих. и силан урнебес наста.
Тада викне Патрокло и друзима нареди ово:
„Мирмидонци, друзи Ахилеја, Пелеју сина,
будите, другови, храбри, са заносом јурните бесним
Пелеја сину славу да стекнемо штоно је први
код лађа јунак с другарима штоно бију изблиза;
а да Атрејев снн Агамемнон силан далеко
види свој грех што није Ахејца поштов'о првог!"
Тако рече те срце и вољу подстакне сваком.
Потом заједно јурну на Тројце, а около свуда
страшно зајечаше лађе од ахејског клицања силног.
А кад смотре Тројанци Менетију храброга сина
и другара с њим где у оружју блистају своме,
свима задршће срце, и војска се стане колебат'
мислећи да је код лађа брзоноги Пелејев синак
гњев угасио свој, пријатељству се вратио опет.
Сваки се осврне куд ће од преке смрти умаћи.

Патрокло погуби Пирехма и одагна Тројанце од лађа

Патрокло први тада завитла блиставим копљем
управ усред средине, где највећа бејаше врева
озад при крми лађе јунака Протесилаја,
и **Пирехма** згоди, што **Пеонце** на колима
вођаше из **Амидона, од Аксија** широке реке.
У раме згоди га десно, у прашину наузнак падне
болно зајецавши, а Пеонци његови друзи
сви се растуре, јер је страх Патрокло нагнао у све
смакнувши војводу њихна, у борби што бејаше први.
Од лађа отера Тројце и горући угаси огањ.
Лађа остане на по изгорела: тад се Тројанци
с големом виком разбеже, и Данајци поново јурну
пространим лађама својим, и силна заори се граја.
Као кад с високог врха на каквој големој гори
растера густе маглуштине покров мућобија Диве,
па се видици покажу сви и врхови горски
грану и долови с њима, те пукне бесконачни етер:

тако и Данајци. чим су од лађа уклонили огањ,
одахну мало, ал' још војевању краја не беше,
јер пред Ареју драгим Ахејцима нису још Тројци
нагнули безобзирце у бегство од бродова црних,
него се опираху и једва се стану повлачит".

Бојеви појединих војвода

Бојни се потом растури ред, и вођа је тада
вођ убиј'о. А први је син Менетијев смели,
кад се Арејлик њему окренуо, одмах у бедро
оштрим га згодио копљем и пробио копље кроз њега:
ударац сломи му кост, те ничице сруши се на тле
онај, а јуначки потом Менелај Тоанта рани
у груди голе крај штита, и колена раздреши њему.
Филејев син тад смотри Амфикла кад навали нањга,
али га он претече и у горње погоди стегно,
где су мишићи људски најкрупнији; шиљак
од копља њему жиле пресече, и тама му покрије очи.
Несторов син Антилох Атимнија удари оштрим
копљем, и њему слабине прободе од меди копље,
ничице падне Атимниј, а Марис јурне изблиза
на Антилоха копљем, због брата палога љутит,
пошто је стао пред мртвог; боголики јунак Трасимед,
пре но удари Марис, претече га и право згоди
у раме одмах, и врх копљани од мишице озго
Марису одере лакат и кост му пребијс сасвим,
падне, тешко зајечи, и тама му на очи легне.
Тако обојица они од двојице свладани браће
крену у Ереб. **Сарпедонови храбри другари.**
вични копљу: отац им Амисодар Химеру
отхрани бесну неман, на пропаст људима многим.
Ајант, Ојлејев син, на Клеобула скочи и њега,
јер се спотак'о онде у вреви, ухвати жива,
у врат му одмах мач са балчаком зари и живот
узме; крвца му загреје мач, а ономе очи
крвава покрије тама и смрти силна судбина.
Сукобе се Пенелеј и Ликон, јер ниједан од њих
није погодио копљем, јер оба га бацили беху
узалуд: један се мачсм затрчи на другог, и Ликон
сломи Пенелеју обод коњогривог шлема, ал' пукне
балчак у мача, тад њега Пенелеј удари у врат
под ухо, и мач продре унутра, а кожа се сама
држаше, глава се нагне, и колена малакшу њему.
Ногама брзим Мерион Акаманта стигне и згоди
у раме десно, кад је узићи на кола хтео.
Сруши се с кола Акамант, и мрак му се на очи распе.
Идоменеј уста Ериманту немилом међу
згоди, и од меди копље пролети сасвим те изби
испод мождана доле и беле разби му кости,

зубе му избије све, а обе се његове очи
напуне крвце, те на нос и уста крв му потече
када зину, и мрачан заогрне смртни га облак.

Тројанци беже заједно с Хектором.

Данајски сваки тај вођ по једног уби јунака.
Као грабежљивци вуци кад на јагњад ударе слабу
или на јарад те их из целога извлаче стада,
што се распе по гори због нехатних њихних пастира,
а кад они то виде, на плашљиве навале створе,
тако Данајци јурну на Тројце. А ови се бега
злохучног сете, и одмах од жестоке престану борбе.
Велики Ајант жуђаше удиљ да Хектора згоди
оклопника, ал' овај вештини војевања вичан
волујским сакривши штитом рамена широка своја
чув'о се звиждања стрела и звијука медних копаља.
Знађаше да се доиста обрнула победа бојна
али је стајао још и драге спасав'о другаре.
Као с Олимпске горе што облак из блиставог етра
иде у небески простор кад разастре Диве олују:
тако се усцикћу Тројци и од лађа тада потрче,
више не иђаху натраг у реду. Брзотрки коњи
Хектора оружана извезу, и он тад борце
остави тројске што их преко воље устављ'о шанац.
Многи брзоноги коњи коловозни преломе кола
спреда на руди и од кола потом потрче под јармом.
Патрокло иђаше напред Данајцима кличући силно,
а зло Тројанцима мислећ'. А они виком и трком
путеве напуне све и распу се; све се је горе
диз'о у облак прах, а коњи копита јаких
у град бежаху пруги од лађа и од шатора.

Патрокло прелази шанац
и Тројанцима пресече бежање у град

Где би Патрокло вид'о у војсци највећи метеж,
иш'о би с колима кличућ'; и под осовине борци
главачке падаху с кола и превртаху се кола.
Тада прескоче шанац брзоноги бесмртни коњи,
што их Пелеју бози к'о сјајне поклоне даше,
трчећи напред: Патрокла на Хектора гоњаше срце,
јер га шћаше погубит', ал' њега коњи извезу.
Као кад се тешко у јесењи данак зацрни
од буре земља, кад водурину громовник Диве
силну лије у гњеву да грешне покара људе
који на силу судећ у скупштини наврћу правду,
правицу гоне и ништа за одмазду не хају божју,
тада потоци сви од силне набујају кише,
многе брегове тада одрањају потоци бујни.

у море гримизно они са буком великом теку
суновpат с високих гора и радове пустоше људске:
тако и кобиле тројске од трчања дахтаху врло.
Ал' кад је фаланге веће Патрокло разредио прве.
лађама погна их натраг и спречи им бежање у град,
ма колико су хтели, но он их клаше средином
између лађа и реке и градског високог зида
бесно паваљујућ' на њих и покаје многе јунаке.
Проноја тада првог прободе блиставим копљем
у груди голе крај штита и удове раздреши њему,
падне и тешко зајечи. А Патрокло нападне тада
на Енопова сина, на Тестора, који се беше
на дну глатких кола шчучуњио, јер се од страха
помео, падну му узде из руку; њему Патрокло
копљем десну чељуст прободе и разбије зубе.
с колног наслона копљем га свуче к'о рибар што седи
негде на стрменој стени те из мора окретну рибу
горе на концу повуче и на куки од меди сјајној:
тако га кад је већ зев'о на блиставом потегне копљу
те га баци на уста, и живот му оде кад падне.
Али потом Патрокло Ерилија каменом згоди
усред главе, кад овај на њега навалио беше:
глава му на двоје прсне под кацигом тешком, и ничке
паде он на тле, и смрт душогубна облије њега.
Падоше заједно с њиме Амфотер, Еримант, Епалт,
Ехиј, Дамасторов син Тлеполем, и с њиме Пирис,
Ифеј, затим Еуип и Аргејин синак Полимел,
све их по реду Патрокло с хранодавком састави земљом.

Сарпедон се сукоби с Патроклом

Ал' кад смотри Сарпедон где његови беспасни друзи
погинуше од руку Патрокла, Менетију сина,
Ликијце стане божанске корит' и викат' им ово:
„Стид вас, Ликијци. било! Куд бежите? Сада сте брзи!
Ја ћу изићи на мегдан јунаку овом да дознам
ко је та напаст што зла већ створи Тројанцима многа,
јер је колена он разглобио борцима многим!"
Тако рече и с кола у оружју на земљу скочи.
А чим Патрокло смотри Сарпедона, из кола ђипи.
Као јастреба два кривонокта, кривокљуна кад се
бију на стрменој хриди и пиште продорним гласом:
тако се вичући они залете један на другог.

Разговор Дивов са Хером о судбини Сарпедоновој

Крона лукавог син, кад виде их, сажали оба.
Хери он прозбори тада и сестри својој и жени:
„Авај, кад ми по судби од руке Патрокла Сарпедон
од свих људи мени најмилији треба да падне!

Срце се мени колеба у грудма кад помислим ово:
или да жива њега из битке сузоносне макнем
те га на поље плодно у Ликију одавде метнем,
или да пустим да син Менетијев убије њега."
На то одговори њему кравоока госпођа Хера:
„Кронов страховити сине, та какву изусти реч то?
Хоћеш ли човека смртна, већ давно преданог судби,
вратити натраг из борбе и окова свирепе смрти?
Ради, ал' нећемо теби одобрити богови други.
Друго мислим ти рећи, а ти то у срце стави:
ако Сарпедона жива у његове пошаљеш дворе,
пази да не хтедне једном од богова и други који
драгога својега сина из битке уклонити љуте,
многи се синови боре божански код велике тврђе
Пријамове, те би разгњевио оцеве њихне.
Ако је драг ти Сарпедон, и жали ти срце за њим,
пусти га само нек сада у страшном погине боју
а од руке Патрокла јунака, Менетију сина;
али чим оставе њега и живот и последњи датак,
пошљи по њега Смрт и слаткога Сна, па нек њега
носе док не стигну с њим у Ликију широку земљу;
ту ће га браћа погрепсти и својта и надгробну хумку
насут' и споменик дићи; јер таква је мртвима пошта!"
Рече, те послуша реч јој и људма и бозима отац.
Крваве излије капље одозго на земљу пошту
одајућ' драгоме сину ког шћаше погубит' Патрокло
у тројској грудастој земљи, далеко од земље отаца.

Савладан од Патрокла,
Сарпедон на самрти зове Глаука да га покаје

Кад су се један другом већ приближили они.
онда Патрокло ту Трасимела погоди славног,
који је одличан возар госпару Сарпедону био,
згоди га у доњи трбух и удове раздреши њему.
Тада Сарпедон сјајно на Патрокла избаци копље,
али га промаши, него Педаса удари коња
копљем у десно плеће, те Педас на самрти њисне
те се у прашину сруши зацвилев, и оде му душа.
Оба се раздвоје коња, и јарам се сломи, а узде,
када се поводник свали у прашину, сплету се њима.
Али копљаник славни Аутомедонт нађе већ помоћ,
мач дуговрхи од својег повуче крепкога бедра,
скочи и поводника одсече, залуд не махну;
коњи стадоше опет уз руду и равно под узде.
Опет се сусретну они душогубни мегдан да деле,
и циљ промаши опет Сарпедон блиставим копљем:
опет над раменом левим Патроклу прелети оштрице
копља те не рани њега; ал' тада махне Патрокло
копљем, а оно залуд не оде из његове руке,

него згоди где опна окружује срце што куца.
Струши се; као кад храст ил' топола на земљу падне
или оморика вита, дрводеље што је у гори
брадвама оштрим подсеку да грађа за бродове буде,
тако се пружи, легне пред коње и пред кола онај,
лелекне, те му руке у прашину крваву груну.
Као што на стадо насрне лав и закоље бика,
сјајна бика и јака мед говедма споро што иду,
и бик придављен гине у раљама крчећи лављим:
тако је вођа Ликијцем штитоносним беснео гинућ'
од Патроклових руку, те драгог зовне другара:
„Драги мој Глауче, борче мед људима сада ти треба
да си копљаник вичан и да си неустрашен ратник,
сада ужасног рата зажели, ако си брзац;
најпре ликијске све старешине за бој охрабри
свуда обилазећ' око Сарпедона битку да бију!
Потом од меди копљем за мене бори се и сам,
јер ћу ја доцније теби срамота и поруга трајна
у све остати дане, Ахејци ако ли сада
свуку оружје с мене у борби што код лађа падох.
Него се јуначки држи и све јунаке соколи!'"
Тек што изрекне то, он сконча, те му свршетак
очи покрије и нос, а на груди онај му петом
стане те копље извуче из тела заједно с опном:
Тако му Патрокло душу извуче с врхом од копља.
А Мирмидонци коње придрже што дахтаху онде,
шћаху они да беже госпарова оставив кола.

Глаук се моли Аполону да му извида рану, што овај и чини

Глас тај кад стиже, Глаука страховита освоји жалост,
срце се обрне њему кад није мог'о помоћи.
Лакат притисне дланом, јер љуто га болела рана,
што му је, кад се на зид на високи пењао, зада
стрелом Теукар кад је одбиј'о пропаст од друга.
Тад се он Аполону стрељачу помоли рекав:
„Чуј ме, господе, што се на плодном ликијском пољу
находиш или у Троји, ал' свугде можеш да чујеш
жалосна борца, к'о мене што сада освоји жалост;
рану ево страшну имадем, десницу моју
љуто болови муче, а не може крв се осушит',
раме се моје веће укочило од ране љуте,
копље не могу чврсто да држим ни да се борим
кад у душмане зађем. А најбољи погибе јунак
Дивов син Сарпедон, - не спасе Диве ни сина.
Него о, господе, ти исцели грдну ми рану,
болове моје утишај и дај ми снаге да кликнем
ликијским друзима својим и све их охрабри за бој,
и сам да се око мртваца овога борим!"

Тако се помоли он, и Феб Аполон га чује,
боле му загаси одмах и црну му осуши крвцу
од ране грдне и потом јунака задахне снагом.

Глаук храбри Ликијце и тројанске војводе,
нарочито Хектора, да се боре за мртвог Сарпедона;
а Патрокло Ахејце и оба Ајанта

Глаук осети све то у души и радостан буде
што му велики бог тад молитву испуни брзо.
Најпре ликијске свуд старешине обиђе и све
охрабри да се око Сарпедона мртвога бију.
Потом крене међу Тројанце кораком дугим,
Пулидаманту, сину Пантоја, Агенору дивном,
оде Енеји и још до Хектора с оружјем медним.
Близу се примакне њима и крилате прозбори речи:
„Хекторе, не мислиш више зацело на помоћнике,
штоно живот свој дају за тебе од очинске земље
и пријатеља далеко, и ти их не желиш да браниш!
Авај, паде Сарпедон, штитоносним Ликијцем вођа,
који је Ликију правдом и снагом штитио својом,
сад га Патрокловим копљем победио медени Арej.
Него помозите, драги, и срамоту примите срцу
оружје Мирмидонци да с њега не свуку и мртва
да га не накажу љути због данајских палих јунака,
што смо их копљима ми погубили код брзих лађа'"
Тако им рече, а бол неодољив освоји Тројце
и непреболан, јер им Сарпедон бранилац беше
граду, мада туђинац, јер с њиме су кренули борци
многи, а он је био над борцима борац у борби.
Крену на Данајце смело, а вођа им бејашс Хектор
због Сарпедонове смрти љут; Ахејце пак погна
у бој Менетијев син **Патрокло, смеон рутавко**,
првим Ајантима пробеседи бесним по себи:
„Ајанти, сада вам драго нек буде да бијете битку
какви бејасте и пре мед људма ил' будите бољи!
Пао је јунак Сарпедон што први навали на зид
ахејски. Него кад бисмо наказити могли му тело
пошто га отмемо, свући с рамена оружје и онда
којег му друга бранича, погубит' немилом међу!"
Рече, а они и сами за борбу бејаху спремни.

Борба око Сарпедонова тела

А кад са обе стране појачају одреде бојне
Тројци и Ликијци, Мирмидонци и борци Ахејци,
с ужасном виком се стрче за мртвог битку да бију,
и тад у бораца свих зазвекеће оружје бојно.
А Див над ужасну борбу навуче смртоносну таму,
око драгог му сина да бој смртоноснији буде.

Први потисну Тројци светлооке натраг Ахејце
јер није најгори борац мирмидонски погођен био,
син Агаклеја храброг јунака дивни Епигеј,
који је владао некад у житеља пуном Будеју;
али кад нећака погуби свог и оружје свуче,
Пелеју прибегне он и Тетиди сребрних ногу,
они га с ломивојском Ахилејем послаше Троји
обилној коњима лепим с Тројанцима битку да бије.
Баш кад мртвог згради Сарпедона, Хектор га светли
у главу каменом згоди, и цела Епигеју глава
надвоје прсне под тешким под шлемом, и над мртвацем
ничице паде, и смрт душогубна облије њега.
Жалост обузме тада Патрокла за палим другарем,
те кроз првоборце он се затрчи јастребу сличан
штоно чворке и чавке у бежање нагнати уме:
тако си правце на Тројце и Ликијце тада насрн'о
Патрокло, коњиче бојни, због својега гњеван другара.
И Стенелаја, драгог Итемену сина, он згоди
каменом у врат, и жиле на врату му поломи њиме.
Тад се ратници повуку и Хектор блистави с њима.
Колико може досећи изметање џилита дугог,
што га изметне човек за венац кад огледа снагу
или у рату кад се с душогубним душманим' бије:
толико узмакну Тројци Ахејци кад навале на њих.
Глаук се обрне први, штитоносним Ликијцем вођа,
и он драгога сина Халкону Батиклеја храброг
погуби што је дворе у Хелади им'о, веома
благом и срећом богат у мирмидонском роду.
Њега у груди Глаук по средини погоди копљем
изненада обрнув се кад готово беше га стиг'о:
падне и тешко зајечи. Ахејце освоји љута
жалост, кад храбри им погибе борац; веома Тројанци
радосни буду. Око мртваца навру, али Ахејци
не забораве храброст, но јуначки навале на њих.
Тада оружана Тројанца смакне Мерион,
смелог Лаогона уби, Онетору сина, што Диву
Идском свештеник беше, а народ га глед'о к'о бога.
Њега погоди онај под чељуст и ухо, и брзо
из њега душа одлети, и мрска га захвати тама.
А на Мериона потом Енеја избаци копље.
Мишљаше да га згоди под штитом сакривен кад прође.
Али погледав напред Мерион се уклони копљу,
јер се нагнуо напред, а дугачко копље се озад
у тле забије, и крај копљани се одмах затресе,
онда силовити Арej заустави летење копља.
Тако хитнуто копље Енејино у земљу задре,
када залуд излети из чврсте његове руке.
Плане гњевом у души Енеја и прозбори ово:
„Моје би копље за свагда, Мерионе, смирило тебе,
да те погодих ако и јеси одличан играч!"

На то копљаник славни Мерион одговори њему:
„Јеси ти снажан, Енеја, ал' тешко је теби угасит'
живот људима свима, у одбрани ко ти у сусрет
дође, ал смртан си човек и ти! Да погодим тебе
и ја оштрљатим копљем по среди, ако и јеси
храбар и у руке своје се уздаш, мени си дао
славу, а душу би дао Аиду, коњику славном".
Рече и укори њега син Менетијев смели:
„Шта то беседиш ту, Мерионе, одлични борче?
Неће ти, драги мој, Тројанци од погрдних речи
мртвог напустит', но пре ће још кога покрити земља.
Само ти руке вреде у боју, а речи у већу;
зато не треба речи, но јуначки треба се борит!"
Тако рече и крене, а за њим боголики борац.
Као што клопот стоји у планинском долу кад људи
дубове секу, а њихна далеко се разлеже граја:
тако се просуо земљом и широким стазама њеним
громот од оружја њихна и штитова грађених добро
кад су се мачима онде и копљима двортним били.
Тада ни пажљиво око Сарпедона познало не би,
јер је стрелама сав и прахом и крвљу обливен
био од главе одозго па све до прстију ножних.
Они се око мртваца непрестано врзли к'о муве
што у чобанском стану крај музлица пунијех млека
зује у пролетно доба кад лонци су до врха пуни:
тако су они поред мртваца врзли се онде.

Дивова одлука- Хектор бежи,
а с њиме Тројанци и Ликијци

Никада није Див од крешева бесног окрен'о
очију сјајних, но свагда у души глед'о је борце
мислећи веома много о смрти Патрокловој би ли
и њега онде у љутој у борби блистави Хектор
крај Сарпедона подобног богу погубио копљем
те му оружје свук'о с рамена, ил' би Патрокло
многим повећ'о још јунацима невољу тешку.
Док је мислио смисли да ово ће најбоље бити:
нека честити другар Ахилеја, Пелеју сина,
потисне Тројце и оклопника Хектора с њиме
граду тројанском опет и многе лиши живота.
Најпре уметне Див у Хектора плашљиво срце,
те он у кола скочи и нагне да бежи те другим
Тројцима викне да беже, јер наслути мерила света
Дивова. Тада ни јаки не остану Ликијци онде,
него се растуре сви, кад краља у рпи мртваца
виде рањена срца; а многи и други беху
пали крај њега кад Див страховиту намени борбу.
Тада оружје сјајно с рамена Сарпедона дивног
Мирмидонци свуку, и јуначки Менетијев синак

да га друзима да га до пространих бродова носе.

Аполоново старање око Сарпедонова тела

Тад Аполону Див проговори облака скупљач:
„Нудер, драги мој Фебе, из стрела Сарпедона палог
сада изнеси и црну са њега очисти крвцу,
па га даље однеси и умиј потом у реци,
намажи амбросијом, у бесмртно рухо обуци!
па га Сну и Смрти, близновима, остави потом,
хитрим пратиоцима, а они брзо ће њега
пренети на поље плодно у широку ликијску земљу;
ту ће га браћа и својта погрепсти и хумку над гробом
насут' и споменик дићи, јер таква је мртвима пошта."
Рече, и послуша добро Аполон својега оца.
И он с Идских планина у крешево спусти се страшно,
одмах из стрела он Сарпедона подигне дивног,
па га даље однесе и умије потом у реци,
намаже амбросијом, у бесмртно рухо обуче.
Потом га повери Сну и Смрти, близанцима двома,
пратиоцима хитрим, а они га брзо у лету
на поље плодно пренесу у широку ликијску земљу.

Патроклова кобна одлука и даљи подвизи

Тада коњима викне Патрокло и Аутомедонту
гонећи тројске борце и ликијске, али веома
погреши лудак; да је Ахилејев памтио савет,
био би свирепој судби и мрачној утек'о смрти.
Него јача је воља у Дива него у људи,
те и храбра нагна у бежање борца, лако
узме му победу, а другом на борбу опет соколи;
тако је и сада и њему у грудима подстак'о срце.
Кога првога онде и кога последњег уби,
Патрокло, када су бози у пропаст позвали тебе?
Првога уби Адреста, Аутоноја, затим Ехекла,
Перама, Мегада и још Епистора и Меланипа,
затим Еласа, Мунија с њиме и још Пиларта:
те је побио тада, сви други мишљаху бежат'.

Аполон одбија Патроклов напад на тројанске бедеме

Тад би Ахејци били освојили тројанске куле
копљем Патрокла, |ер он је толико хитао напред,
али је Феб Аполон на кулу саздано лепу
стао, јунаку снујући зло, а Тројце помажућ'.
Трипут Патрокло се попе на ивицу високог зида,
али га у три маха Аполон одбије назад
бесмртним рукама својим потискујућ' блистави штит му.
А кад четврти пут Патрокло јурне к'о демон,

страшним гласом викне и запрети стрелац Аполон:
„Бежи, потомче Дивов, Патрокло, не да ти удес
копљем својим тврђу да разориш Тројаца смелих.
А ни Ахилеју, много од тебе бољем јунаку!"
Рече, и Патрокло уназад се много повуче,
јер Аполона се бој'о расрдит', славног стрељача.

Патрокло гине од Хекторова копља

Хектор код Скејских врата заустави коње и топот,
мислећ' бил' опет у време их нагн'о зашавши у бој
или би борцима викн'о до бедема нека се збију.
Док је тако размишљ'о, Аполон се приближи њему,
пошто се начини сличан човеку снажну и кршну,
Асију, који је био коњомори Хектору ујак,
рођени брат Хекабин, а син Диманта јој оца.
Фригија му је домаја, а поред Сангарија воде.
Подобан томе син проговори Дивов Аполон:
„Хекторе, зашто преста од борбе? Не приличи теби!
Ej да сам јачи толико колико сам слабиј' од тебе,
на зло би своје ти од борбе узмиц'о тада!
Него на Патрокла дедер чврстоноге потерај коње,
не би л' га како савлад'о, а славу ти дао Аполон!"
Тако рече и бог се у ратни поврати метеж,
а тад нареди храбром Кебриону блистави Хектор,
нека потера коње у борбу, а Феб Аполон
зађе у редове густе и грдно ахејске збуни
борце, а Тројанце и Хектора обдари славом.
Други напусти Хектор Данајце и не хте их бити,
само на Патрокла он чврстоноге потера коње.
А с друге стране с кола Патрокло на земљу скочи
носећ' у левици копље, а десницом подигне камен
блистав, оштрљат да га обухватит' могла му рука.
Напне се, баци га - није оклев'о нападом својим -,
не баци залуд, њима возара Хектору згоди
Кебриона, што син од иноче Пријаму славном
бејаше, њега у чело, кад узде држаше, згоди
каменом оштрим, и камен му обе обрве смрска,
кост не може одолет', те у прах очи му обе
пред ноге падну, а сам из лепо грађених кола
падне подобан ронцу, а душа остави кости.
Витеже Патрокло, ти овако навали нањга:
„Јунак је заиста хитар, колико се преврће лако!
Кад би залутао некуд у сињем рибовитом мору,
много би чељад нахранио остриге тражећ'
скачући из лађе брзе, и ако је пучина бурна
када он с кола уме да по пољу лако се ваља.
И међу Тројцима, дакле, ронаца доиста има!"
Рекавши то јунаку Кебриону крене Патрокло
као лав се залетев, што харајућ' торове буди

у груди рањен и живот због смелости изгуби своје,
тако, Патрокло, ти на онога помамно скочи.
Хектор пак на другој страни са кола на земљу слети.
За Кебриона они к'о лавови отпочну борбу
који се, пркоса пуни и гладни, један са другим
бију на горском врхунцу убијене кошуте ради:
тако, рад мртвога борца, два боју вична јунака,
син Менетијев јунак Патрокло и блистави Хектор
један другога хтеде да свирепом међу прободе.
За главу дохвати Хектор мртваца, не хтеде пустит',
за ногу с друге стране Патрокло; остали борци
тројски и данајски стану у бесној да мере се борби.
К'о што се Еуро и Ното у гудури планинској рву,
један се надмеће с другим да дубоком шумом потресу,
јасеном или буквом ил' дренком, танкокорним дрвом,
једно према другом дрво дуговрхе савије гране
с великом хуком, све громот и ломњава стоји дрвета:
тако Ахејци и Тројци наваливши једни на друге
стану се бити, ни једни на бегство не помисле страшно.
Око Кебриона многа забола се оштра копља,
а и крилате стреле с тетива што пуштене беху,
велико камење много о штитове борцима беше
треснуло око њега, а он је у вијору праха
лежао велик и пружен заборавив борбу са кола.
Докле је сунце још по средини шетало неба,
гађаху стреле са страна обеју. а падаху борци.
А кад се нагнуло сунце, те волове треба испрећи,
и тада преко судбине Ахејци бејаху јачи.
Они Кебриона тргну јунака из стрела и вреве
тројанске, и ту њему с рамена оружје свуку.
Тад се на Тројце Патрокло затрчи муке им снујућ'.
Трипут се тада затрчи Арају подобан брзом
с ужасном виком и поби три пута девет јунака.
А кад четврти пут се затрчи подобан богу,
онда освану теби, Патрокло, свршетак живота,
јер се у љутој борби Аполон страховити сретне
с тобом. Ал' долазак његов у вреви не примети јунак,
јер му дође у сусрет покривен дебелом маглом.
Стане за њим и њега у леђа и широка плећа
удари руком, те свет се пред очима борцу заврти.
Тад му Феб Аполон са главе кацигу баци:
с цевима она и с облучјем звечећ' под ногама коњским
ваљаше се; а грива на њојзи се упрља крвљу
и прахом: нису то пређе, додуше, допуштали бози
да би се тај коњокривни шлем у праху котрљо,
него је чувао главу Ахилеју борцу божанском,
светло му бранио чело, а Див тад Хектору даде
да га носи на глави, јер близу већ беше му пропаст.
Цело у рукама копље дугосено Патроклу се сломи,
велико, тешко и јако и с оковом, са ременом с плећа

на земљу падне му штит што лепо оивичен беше.
Најзад му одреши оклоп син Дивов, господ Аполон.
Срце онесвесне њему, а колена малакшу светла.
Он се пренерази тада, а озад оштро му копље
међу рамена баци у леђа **дарданski борац**
Еуфорб, Пантојев син, што надмаши своје вршњаке
бацањем копља и борбом са кола и трчањем брзим:
он је срушио с кола већ двадесет бораца дотад,
мада први пут тада к'о ученик уђе у борбу.
Он је први што на те, о витеже Патрокло, копље
баци, ал' те не смаче, загребе и врати се чети,
јасен-копље извуче из тела, али Патрокла
не смеде дочекат', без оружја мада је био.
А Патрокло, слаб због ударца бога и копља,
побегне међу густе другаре од пропасти бежећ'.
А чим блистави Хектор јунака смотри Патрокла
како се повлачи натраг а оштрим погођен копљем,
он му кроз редове прође и одмах рани га копљем
у дно слабина и мед кроз њега пробије сасвим.
Падне, тешко зајечи, а освоји жалост Ахејце.
Као што арслан у борби силовита савлада вепра,
који се, обесни оба, на горском бију врхунцу
око малога врела, јер оба желе да пију:
сав се вепар задув'о, ал' арслан га савлада најзад:
тако Пријамов син Менетија јуначком сину,
који поубија многе, на копљу живот извуче.
Хектор. кличући над њим, проговори крилате речи:
„Негде си над'о се већ, о Патрокло, разрушит' град нам,
тројанским женама снов'о да отмеш данак слободе
и одједрити с њима у драгу очинску земљу,
лудаче, ал' њих бране у трку брзоноги коњи
Хекторови у борби; мед борбољубивим Тројцем
сам ја предњачим копљем и страшни одбијам од њих
сужањства дан, а тебе сада ће јастреби јести.
Бедниче, ништа ти није Ахилеј помог'о јаки,
који је ост'о, а тебе опомињ'о негде овако:
‚Немој ми се, Патрокло, о борче на колима вратит'
пространим бродовима, војскомори Хектору пре но
судба ти даде да раздреш на грудима крваву кошу!'
Тако ти рече негде и лудо ти подстаче срце."
Сасвим немоћан ти му, Патрокло, одговор даде:
„Хекторе, сада се хвалиш веома, јер бози ти даше
победу: Кроновић Див и Аполон савладавши мене
лако и свукавши сами с рамена оружје мени;
таквих да ми је дошло у сусрет двадесет јунака,
сви би пропали овде кад моје смакне их копље,
него ме Летин син и свирепа погуби судба,
а мед борцима Еуфорб, а ти ме убијаш трећи.
Друго још ћу ти рећи, а ти то у срцу памти:
ни сам нећеш дуго већ живет', него и тебе

близу чека већ пропаст и неминовна судба
када те убије дивни Ахилеј, Еаков потомак!"
Тако то рече и одмах свршетак покри га смртни,
душа му остави уде и брзо одлети Аиду
своју оплакујућ' судбу и оставив снагу и младост.
Њему и мртву још одговори блистави Хектор:
„Зашто ми проричеш само, о Патрокло, непадну пропаст?
Ко зна неће л' Ахилеј. лепокосе Тетиде синак,
живот изгубити пре од мојега погођен копља?"
Рече те му из ране извуче од меди копље
ставши му на груди петом, натрашке га гурне од копља.
А тад одмах копљем полети на Аутомедонта.
богу сличног возара Еакова брзог потомка,
јер га жуђаше убит'. Ал' брзи га коњи извезу
бесмртни, сјајни поклон што Пелеју даше га бози.

ПЕВАЊЕ СЕДАМНАЕСТО
НАСЛОВЉЕНО

МЕНЕЛАЈ СЕ ОДЛИКУЈЕ

Борба се наставља око мртвога Патрокла. У овом окршају одликује се Менелај. Он убија Еуфорба. Не може да заустави Хектора. Овај се докопа Ахилејева оружја и ставља га на себе. Хектор онда узмакне пред Ајантом, сином Теламоновим, али га изгрди Глаук, па се он, у Ахилејеву оружју, враћа са великим људством у битку. Борба око Патрокловог тела бесни. Густа је магла пала по бојишту. Патроклову смрт у табору оплакују бесмртни Ахилејеви коњи. (Ахилеј још не зна за Патроклову погибију.) Атена и Аполон распаљују борце. Ајант моли Зевса да борцима подари бар светлост, да у светлости гину. Зевс одагна маглу. Сада тек Менелај отпошаље весника Ахилеју са вешћу и Патрокловој смрти. Тројанцима је ратна срећа наклоњена. Ахејци с муком износе тело Патроклово са бојишта.

Из седамнаестог певања доносимо кратки одломак о тузи Ахилејевих бесмртних коња за мртвим Патроклом. Кроз епски мотив проговара схватање о злехудој судбини смртнога човека.

I. Ахилејевим коњима који оплакују удес Патроклов, Див у срце враћа снагу

Тако се бораху онде, а гвозден је оружја звекет
кроз бесконачни етар до високог допир'о неба;
али Ахилејеви коњи, од битке стојећ' далеко,
плакаху тада пошто за својега чуше возара
да га војскомора Хектор у прашину обори мртва.
Аутомедонт храбри, син Диорејев, брзим
бичем је често их шиб'о и био, често је њима
љубазних реко речи и често претио њима:
али ни лађама брзим, ни широком Хелину мору
никако не хтеше кренут' ни у бој међу Ахејце.
Него као што стуб непомичан стоји на гробу
покојног неког човека, мушкарца или и жене,
тако стајаху коњи непомично крај кола лепих,

земљи спустивши главе, и на земљу њима од кања
топле сузе су текле, јер плакаху свога возара
жалећи за њим веома, а бујна се прљаше грива
пошто им с ајма паде низ јарам на обе стране.
Кад их Кроновић смотри где плачу, жао му беше,
те махне главом и својем проговори срцу овако:
„Јадници, зашто вас само поклонисмо Пелеју краљу,
смртном човеку, а ви сте млади и бесмртни оба!
Зато л' да будете тужни к'о несрећна људска створења?
Нема занаго ништа кукавније него је човек
од свих бића што дишу на земљи и гамижу по њој.
Али у блистава кола ни Хектор, Пријамов синак,
неће упрезати вас ни возит' се, нећу му дати.
Није л' му доста што има већ оружје и тим се хвали?
Али ћу колена вама и срце задахнути снагом,
те ћете из вреве бојне и Аутомедонта спасти
пространим лађама, јер ћу Тројанцима дати још славу
нека убијају док до покривених не продру лађа
и док се не смири сунце и света се не спусти тама.
Тако рече и коње тад великом задахне снагом.
А кад прашину они са гриве на земљу стресу,
брзо кола провезу кроз Тројце и кроз Ахејце.

ПЕВАЊЕ ОСАМНАЕСТО
НАСЛОВЉЕНО

КОВАЊЕ ОРУЖЈА

Глас о погибији његовог друга Патрокла стиже напокон и до Ахилеја. Јунака обрва силна бол. Јауке му чује и богиња Тетида, на дну мора. Она похита да сазна какав је јад снашао њенога сина. Одвраћа Ахилеја од боја, али узаман. Казује му да сачека док му од бога Хефеста донесе нову опрему. Тетида одлази на Олимп. Патроклово тело још није сасвим безбедно. Тројанци покушавају и даље да га отму ахејским јунацима који га односе. Хера уто поручи Ахилеју нека се појави на бедему ахејског табора и заплаши Тројанце. Ахилеј то учини. Доносе му Патроклово тело. А Хера пожурује залазак сунца јер са даном и бој престаје. Опрезни Пулидамант саветује Хектору да се, с војском, повуче у град. Хектор га не послуша и логорује у пољу. Ахилеј оплакује Патрокла. Хефест кује опрему за Ахилеја.

Осамнаесто певање доносимо у целини. Започиње сценом између ојађеног Ахилеја и његове божанске мајке. Завршава се описом штита који божански ковач Хефест кује за Ахилеја, украшујући га призорима из ратничког и мирнодопског живота.

КОВАЊЕ ОРУЖЈА

Ахилејева слутња и јадиковање на глас о Патрокловој смрти

Тако се они онде к'о огњени бораху пламен,
а Антилох брзи Ахилеју стиже к'о гласник.
Нађе га испред лађа што увис им кљунови иду,

гдено слути у души што већ се догодило било;
тешко брижан он својој проговори јуначкој души:
„Авај мени, што се **дугокоси опет Ахејци**
збуњени по пољу врзу и својем бродовљу трче!
Да ме богови само у љуту не увале жалост
како ме мати известила рекавши да ће
још за мојег живота од тројанске душманске руке
најбољи Мирмидонац са жарким се растати сунцем.
Занаго јуначки син Менетијев пао је сада!
Смелан борац! А ја му говорио нека се врати
од лађа потиснув огањ, а с Хектором да се не бори."
Док је о том размишљ'о у својем срцу и души.
њему приступи ближе већ поносног Нестора синак
топле лијући сузе и гласове каже му болне:
„Пелеја искусног сине, вај мени, чућеш веома
жалосне гласе, ох то да није се никада збило!
Мртав лежи Патрокло без одоре, већ се око њег
бију, а одору сам сјајношлеми узе му Хектор!"
Рече, а нањга се спусти облачина жалости мрачне.
Тад он прљавог праха обема рукама узме,
па га проспе по глави и љупко наружи лице,
црни пепео њему на кошуљу седне божанску.
А сам се извали он у прашину велик и голем,
потом рукама стане и ружит" и чупати косу.
Робиње што их к'о плен с Патроклом одвео некад
жалосним гласом завриште, из чадора потрче
све Ахилеју храбром, и рукама у груди свака
робиња стане се бити, и колена малакшу свакој.
С друге нарицаше стране Антилох ронећи сузе,
руке Ахилеју држећ', у јуначком стењ'о је срцу,
јер се бој'о Ахилеј да врата не пререже гвожђем.

Тетидино нарицање за сином

Он тад јаукне страшно, а чује га госпођа мајка
седећ' у морској дубини крај старца својега оца,
одмах залелекне она, и Нерејке богиње све се
збију око ње што их у дубоком бејаше мору.
Стигоше Талија, Глаука и с њоме још Кимодока,
Спија, Несеја и Тоја и Халија очију крављих,
Кимотоја, затим Актеја, с њом Лимнореја,
Мелита, Амфитоја и Јера и с њом Агава,
Дота и Прота, Феруса и с њима још Динамена,
Дексамена стиже, Амфинома, Калијанира,
Дорида, Панипа с њоме и још Галатија славна,
и Немерта, Апсеуда и с њима Калијанаса,
мед њима беху Климена, Јанира и с њима Јанаса,
Мера, Оритија и с њима лепокоса још Аматеја
и друге Нереју ћерке све у морској дубини.
Сребрну пећину испуне сву, и све се тада

у груди стану да бију, а тужњаву Тетида почне:
„Чујте ме, Нерејке сестре, да све ме чујете добро
и да знате колико у својем сам жалосна срцу.
Тешко несрећној мени, јунака матери јадној
што сам родила сина, а борца беспрекорног, снажног
изнад јунака свију, а он ми к'о младика изби,
ја сам одгајила њега к'о биљку у питомој башти,
потом у свијеним ја га у лађама послах у Трој,
да се с Тројанцима бије, ал' нећу га дочекат' више
да би се вратио кући у дворе Пелеју оцу.
Док ми он живи још и светлост гледа сунчану,
мора јадоват', а ја му кад прићем не могу помоћи.
Ал' сад идем драго да видим дете и чујем
каква снађе га жалост, јер он је од битке далеко."

Тетида с Нерејкама код Ахилеја и њен разговор с њим

Рече и остави спиљу, а с њоме и богиње сестре
сузећи крену, и морски око њих разбиј'о се талас.
А чим оне стигну до тројанске грудасте земље,
хитро попну се на брег по реду, мирмидонске лађе
око Ахилеја брсца где све повучене беху.
Тешко је стењ'о Ахилеј кад прић му госпођа мајка.
горко лелекнувши она синовљу прихвати главу
и наричући ове проговори крилате речи:
„Дете, што кукаш? И каква у души снађе те жалост?
Реци, немој ми крити јер Див је извршио оно
што си га молио пређе и руке му подиз'о увис
да би крај крма сви се Ахејци у невољи нашли,
видећ' с њима да ниси, да срамотне поразе трпе."
Њој Ахилеј брзи одговори уздишућ' тешко:
„Мајко моја, зацело Олимпљанин изврши све то,
али каква ми радост од тога кад ми Патрокло
погину драги? Вшпе од свију га цених другара,
управ к'о своју главу. Изгубих га, Хектор га смаче,
оружје - дивота га видет' — он с њега големо свуче,
лепо, а дар тај сјајни Пелеју дадоше бози
онога дана кад смртном човеку те даше за љубу.
Ох, да си остала онде са бесмртним сестрама својим
и да је довео Пелеј за љубу смртницу коју!
А сад мораћеш и ти претрпети голему жалост
кад ти погине син, јер његова дочекат' нећеш
повратка кући, кад срце ни мени не каже да ћу
живети дуже и бити мед људима, докле год Хектор
свој не изгуби живот од мојега погођен копља,
и тим не откаје смрт Патрокла, Менетију сина!"
На то ронећи сузе одговори Тетида њему:
„Рано, сине мој, живот изгубићеш, како и кажеш,
јер после Хектора одмах и теби је суђен свршетак."
Њојзи туробан врло Ахилеј одговори брзи:

„Да ми је умрети одмах, кад нисам мог'о помоћи
своме убијеном другу што паде од својег далеко
очинског дома, а ја му недостах да бранич му будем
од опасности смртне, а сада ми повратка нема
драгој очинској земљи, не дођох да спасем Патрокла
а и друге, што много их дивни погуби Хектор,
него код бродова седим, бескористан терет на земљи,
такав какав Ахејац медорухи није у борби
ниједан, а у збору јунака одличнијих има.
Само из рода божјег и људског да нестане свађе
и гњева који и мудра човека гони да бесни!
Много је слађи гњев од меда што тече из уста
и што као дим се у грудима подиже људским:
тако сада борцима краљ Агамемнон расрди мене,
него се махнимо тога што зби се, мада смо јадни,
само дед срце драго у грудма обуздајмо силом!
А сад идем да стигнем убицу миле ми главе,
Хектора: потом ће судба на мене, када је хтедне
Див да изврши мени и други бесмртни бози.
Ни сам Херакле снажни од судбе се није спас'о
који је господу Диву Крониону најдражи био,
него га савлада удес и Херина ужасна срџба.
Тако ћу и ја. ако судбина ме једнака чека,
лежат' убијен. Зато сад желим славу да стечем.
Нека Тројанка многа и Дарданка с дубоким пасом
рукама обадвема од својих образа нежних
отаре сузу кад је на гласно јецање нагнам,
нека сазнаду како у борбама дуго ме нема!
Мада ме волиш, не брани ми бој, наговорит' ме нећеш!"
Њему одговори на то сребронога Тетида ово:
„Занаго истину рече, о дете! Нећу те корит'
преку кад одгониш пропаст од друга кад јади их бију.
Али је од меди лепа и блистава одора твоја
у тројским рукама сада. Њу сјајношлеми Хектор
на раменима носи и дичи се њоме. Ал" кажем,
неће се дичити дуго и њему скончање је близу.
Ал' ти никако немој у крешево улазит' бојно
пре него очима својим где стижем угледаш мене:
сутра ти рано ћу доћи, кад сване и огране сунце,
донећу оружје лепо од господа бога Хефеста."
Тако богиња рече и својега остави сина,
врати се сестрама морским и прозбори њима овако:
„Ви зароните сада у широко наручје морско,
видите морског старину, у дворе дођите оцу,
па га известите о свем, а ја на широки Олимп
идем Хефесту, славном вештаку, не би ли хтео
оружје славно и сјајно саковати мојему сину."
Тако им рече, а оне у таласе зароне морске,
а на Олимп одлети сребронога богиња потом
Тетида, драгоме сину да оружје славно донесе.

Хектор узалуд покушава да одвуче Патрокла

Ноге њу однесу на Олимп. Тада Ахејци
с големом виком бежећ' од Хектора борце што смиче
веће Хелину мору и пространим лађама стигну.
Не би мртва Патрокла Ахејци с назувком лепим
спасли тада из стрела, Ахилеју драгога друга.
јер га стигоше опет брзотрки коњи и војска
и син Пријамов Хектор у нападу подобан огњу.
Трипут га за ноге озад потегнуо блистави Хектор
желећ' да га одвуче, Тројанце клицаше гласно:
трипут Ајанта оба, наваливши јунаштвом бесним,
потисну од њега мрца, а он би, уздајном снагом,
сада се у бојну вреву залетео, сада би опет
стао кличући гласно, ал' никад хитао назад.
Као што рињега лава веома гладна од стрва
не могу чобани пољски одагнати, тако ни оба
Ајанта оружана не могоше Хектора дивног,
Пријамова сина, од мртвог одагнати тела.

Хера Ахилеју шаље Ириду с поруком
да се појави на шанцу

Он би отео мрца и бескрајну стекао славу
али Ирида брза ветронога с Олимпа сину
долете Пелејеву са вешћу нек оружје узме
кришом од Дива и других богова, јер посла је Хера:
ближе прође јунаку и крилате прозбори речи:
„Устај, Пелејев сине, од свих најстрашнијих људи.
крени да браниш Патрокла, рад којега ужасан покољ
наста пред бродовима. Ту јунак смиче јунака,
једни мртвога бране Патрокла, а други га силом
хоће у тврђу одвући у **ветровити Илиј.**
Највише труди се да га одвуче блистави Хектор:
његово гони га срце да с нежнога врата одсече
главу Патроклу, јер је на колац жели намаћи.
Него устај и више не лежи! У души се стиди,
што је Патрокло ост'о к'о играчка тројанским псима!
Твоја ће бити срамота, донесе л' се нагрђен мртвац!"
Њојзи одговара на то брзоноги дивни Ахилеј:
„Ко те од богова мени к'о гласницу, Иридо, посла?"
Њему одговори на то крилонога богиња брза:
„Хера је послала мене, та славна Дивова љуба,
не зна то Кронов син на високом трону, а не зна
никоји бесмртник други што живи на Олимпу снежном."
Њој одговори на то Ахилеј брзоноги ово:
„Како битку да бијем? Јер у њих је оружје моје!
А мати рече ми драга да за бој се спремити не смем
пре него очима својим је видим где долази мени:

јер ми обећа лепо од Хефеста оружје донет".
Не знам никога другог од кога бих оружје уз'о
осим штита што Ајант син Теламонов га носи.
Али и он се сам мед ратницима находи. мислим,
око тела палог Патрокла борећ' се копљем."
Њему одговори на то ветронога Ирида брза:
„И ми то добро знамо да у њих је оружје твоје,
него ти само онако крај шанца Тројанцима свани
не би л' их спопао страх и не би л' војевати они
престали, ахејски не би л' одахнули синови храбри
од ратне вреве, ма био и мален одмор од борбе."

Ахилеј растерује Тројанце - Патрокло донесен у табор.
Превремено смиривање сунца

Кад му нареди тако, брзонога Ирида оде.
Тада.бозима драги Ахилеј уста: Атена
егиду с ресама њему на плећа јуначка баци.
Богиња дивна њему овенча облаком златним
главу и пламен сјајни на њему запали тада.
Као из града дим небесима када се диже
с острва негде далеко за које се душмани боре;
грађани цео се дан у страшној огледају борби
из града својег, а када већ јарко смири се сунце,
густе се ватре разгоре по острву, сјајан се од њих
увис уздиже пламен, и суседи могу га видет'
не би л' с лађама дошли да невољу одбију љуту:
тако се пламен с главе Ахилеју под небо диз'о.
Од зида ступи само до шанца, међу Ахејце
не зађе, јер је мудри материн памтио савет.
Онамо стаде и викне. а Палада потом Атена
крикне, а забуну страшну мед Тројце баци Ахилеј.
К'о што се чује глас од трубе што силно затруби
кад се около града душогубни душмани врзу:
тако се тада глас потомка Еакова чуо.
А кад метални глас Еакова чују потомка,
свима се срце затресе. Лепогриви њихови коњи
с колима навале натраг, јер слућаху жалост у души:
спопадне страх возаре. кад вечиту примете ватру
гдено страшно врх главе јунаку Пелеја сину
гори, што је Атена совоока заждила беше.
Трипут на шанцу дивни Ахилеј закликће гласно,
трипут повуку се Тројци и помоћници им славни.
Али дванаест онде јупака најбољих згине
од копљета својих и кола. Ахејци Патрокла
тада весело спасу од налета стрелица оштрих
те га на носила метну; а друзи га окруже драги
плачући, заједно с њима Ахилеј брзоноги крене
топле ронећи сузе, кад верног угледа друга
гдено лежи на одру оштрицом копља прободен.

Њега је с коњима он и с колима слао у борбу,
али га није жива на повратку дочек'о више.
Неутрудно пак сунце кравоока госпођа Хера
пошаље нек у Океан преко воље урони своје.
Смири се супце, и потом Ахејци се одморе дивни
од те жестоке борбе и једнако страшнога рата.

Тројанци већају. Пулидамантов савет да се Тројанци повуку у табор Хектор одбацује

А с друге стране Тројанци од страшне се битке повуку,
потом брзотрке коње од кола отпрегну својих,
на збор се збирати стану, на вечеру не мислећ' јоште.
Дубећи учине збор и нико не смеде од њих
седети, јер су дрхтали сви што поново тада
свану Ахилеј, а дуго од љутог устез'о се боја.
Трезвени Пантојев син Пулидамант стане овако
зборити њима, јер он је будућност знао и прошлост,
Хектору бејаше другар, а једне се родише ноћи,
речима он, а Хектор одличнији био је копљем.
Тај пробеседи њима у намери доброј и рекне:
„Паметно мислите, друзи, јер ја вам светујсм: треба
у град се вратити одмах и не чекат' зору божанску
на равници код лађа; од бедема ми смо далеко.
Докле се љутио онај на Агамемнона дивног,
дотле могли смо лакше с Ахејцима водити борбе:
тада се радо и ја одмарах код бродова брзих
мислећ' освојити лађе на оба узвите краја.
Ал' сад страшно се плашим Пелејева брзога сина:
какво је помамно срце у њега, неће он хтети
остати на пољу, гдено Тројанци и где Ахејци
јупачки деле борбу у средини, него ће кренут'
за тврђу да се боре и за наше бију се жене.
Него кренимо у град! У послух, јер тако ће бити!
Сада је Пелејева брзоногог одбила сина
ноћ амбросијска, али у оружје хрупи ли сутра
те нас овде затече, тад многи добро ће њега
познати: весело онај у Илиј дођи ће свети
који умакне, а многе Тројанце јастреби и пси
јешће, - глас тај далеко од мојих ушију био!
Ако ли савет примите мој, и ако смо тужни,
војска нам ноћу биће на зборном на месту, а тврђу
браниће високе куле и висока врата и вратна
закључана широка и глатка зглобљена крила.
А сутра зора кад сване на оружје скочивши сви ми
на куле станимо! Онда лелекаће ако се хтедне
од лађа стигавши брзих за бедеме борити с нама.
Он ће се лађама вратит кад високоврате коње
свакоје насити трке натрчав се около града.
Али храброст му неће допустит' да провали у град

нит ће га срушит', пре га брзотрке појешће псине."
Њега погледав мрко сјајношлеми прозбори Хектор:
„Пулидаманте, то што говориш није ми драго,
ти нам светујеш бежат' у тврђу и збити се у њој.
Зар тесноће међу зидовима нисте још сити?
Пређе за Пријамов град су сви говорили људи
смртни да много злата имаде у њему и меди,
ал' сад је лепота блага из дворова нестало наших,
многа драгоценост наша у Фригију и Меонску лепу
земљу на продају оде, јер Див се велики љути.
А сад кад ми је дао да славу код лађа стекнем
Крона лукавог син и до мора Ахејце да догнам,
лудаче, немој такве у народу мисли износит',
ниједан послушат' неће Тројанац, то нећу допустит'.
А сви, к'о ја што кажем, поступимо сада овако:
најпре вечерајте, а сваки у одреду својем,
на стражу пазите потом, и сваки нек остане будан!
Који је Тројац за своје и сувише забринут благо,
нека га покупи свега и народу даде да троши,
боље је домаћи неко нек узме га него л' Ахејци!
Сутра у освит зоре на оружје скочивши сви ми
љуту отворимо борбу код ахејских пространих лађа!
Ако је занаго дивни Ахилеј код лађа уст'о,
леле њему зажели л' у борбу! У љутом бојy
ја му се уклањат' нећу, него ћу стати насупрот,
или ће мене он савладати ил' ћу ја њега.
Општи је Енијалиј: он уме да смакне убицу."
Тако им зборaше Хектор, и одреди кликнуше троје
луди, јер њима разума Атена Палада узе.
Хектора похвале Тројци што опасан даде им предлог,
пико Пулидаманта, што савет рсче им добар.

Патрокло на одру. Нарицање

Вечерат' узму сваки у одреду својем, а целу
ридаху ноћ Мирмидонци и плакаху палог Патрокла.
Пелејев син међу њима тужњаву отпоче тужну
руке војскоморне своје другару на груди метнув;
врло је горко рид'о к'о лавица дугачке гриве,
којој лавиће младе из шикаре ограби ловац,
а њу обузме жалост кад онамо подоцкан стигне,
прође кроз долове многе потражујућ' трагове ловцу
не би л' га нашла гдегод, јер љута је раздире срџба:
тако ридајућ' тешко он Мирмидонцима рекне:
„Авај, луду реч изговорих онога дана
кад сам у двору јунака Менетија тешио онде;
рекох допратит' натраг у Опоент славног му сина
када разори Илиј и добије део од плена.
Али Див не испуњује све што људи зажеле!
Исто тле закрвавит' обојици нама је судба

овде под Тројом, јер неће ни мене на повратку мојем
старац коњаник Пелеј у двору поздравит' својем,
а ни Тетида мати, но овде ме покриће земља.
Али кад после тебе, о Патрокло, под земљу идем,
нећу те ја сахранити пре но амо донесем
главу и оружје твога убице. Хектора храброг!
Овде пред ломачом твојом погубићу тројанских дванаест
светлих младих синова, срдит због твојег убиства.
Дотле ћеш код наших лађа савијених лежат' онако,
Тројанке око тебе и Дарданке с пасом дубоким
плакаће тебе обдан и обноћ лијући сузе,
све што их снагом својом и дугачким стекосмо копљем,
кад смо људима смртним разорили градове цветне."
Тако рече и зовне другаре дивни Ахилеј
уз ватру троножац велик да приставе, и да што брже
оперу ране мртвом Патроклу од крви и праха.
Они за купање бакрач на жарку приставе ватру,
налију воде у њега и под њим дрва поджегу.
Трбушаст троножац огањ обухвати, вода узаври.
Али када им вода у блиставој меди ускипи,
они оперу мрца и блиставим натару уљем.
ране му напуне машћу што лежаше година девет.
Потом га метну на одар и тананим покрију платном
од ногу све до главе, а белим покровом озго.
Целе ноћи око Ахилеја брзоногог борца
плакаху Мирмидонци Патрокла и ридаху за њим.

Разговор Дивов са Хером

А Див проговори Хери, и сестри својој и љуби:
„Најзад за руком ти пође, кравоока госпођо Херо,
да брзотрког дигнеш Ахилеја! Занаго нису л'
рођени синови прави **Ахејци дугокоси** твоји?"
Њему одговори на то кравоока госпођа Хера:
„Кронов страховити сине, та какву изусти реч то?
Може и смртан човек човеку испунит' жељу,
који је само смртник и није толико мудар,
-а ја која се зовем од свију богиња прва,
једном због својег порекла, а другом што твојом се љубом
зовем, а ти над свима над бесмртним бозима владаш,
ја да, љута на Тројце. не могу им сновати јаде?"
Тако се они речима тим разговараху онде.

Тетида у Хефестову двору

Потом у двор Хефесту сребронога Тетида стиже
у кућу звездану, вечну, мед божјим дворима славну,
а сам је себи хромац саградио од меди кућу.
Нађе га, а он се зноји и хита, уз мехове своје
врти се, троножаца у свему двадесет прави

да му уза зид стоје у одаји тврдој и лепој,
сваком точкове златне испод ногу постави њима,
да му се сами од себе на зборшпте богова крећу
и да се враћају опет у дворе, дивота за око.
Дотле готови беху, ал' уметних на њима још
дршки не беше; баш их додав'о и ковао чавле.
Док се трудио око тог вештином својом и умљем,
богиња приступи њему сребронога Тетида близу.
Лепа је Харита смотри с повезачом белом на глави
изишав пред њу, а она вештаку славном бејаше љуба,
узме је за руку, стане говорити и ово јој рекне:
„Шта те у кућу нашу, дугоруха Тетидо, води.
часна и нама драга? У дворе нам долазиш ретко.
Него ближе ми прићи к'о госта да послужим тебе!"
Тако рече и напред поведе је богиња дивна.
Потом је седне на столац што красе га клинци од сребра,
на леп, уметан столац, и подлогу под ноге метне.
Славнога зовне вештака Хефеста и ово му рекне:
„Дођи Хефесте, амо, јер тебе Тетида тражи!"
Славни одговори њој рукотворац речима овим:
„То је богиња моћна и часна у дворе ми дошла,
која је спасла мене кад болан падох далеко
одлуком матере моје кучкооке, која ме хтеде
сакрити хромог. А тада у души бих поднео много
да ме Еуринома не скри у крилу и Тетида с њоме,
Еуринома, ћерка **Океана завојитога**.
Девет година ковах поред њих уметна дела:
ковче, свијене гривне и минђуше, низије још
у спиљи пространој, силни око мене Океан је тек'о,
буч'о и пенио се, за мене никоји други
не знађаше ни бесмртни бог ни икоји смртник,
само Тетида знаше и Еуринома, које
беху ме спасле. А ево сад она ми у кућу дође:
спасење треба да сасвим лепокосој Тетиди платим.
Него ти сада пред њу положи поклоне лепе,
док ја мехове спремим и остале алатке своје."
Рече и задуван тада од наковња уста горостас
храмљућ', а мучно се под њим климатале танане ноге.
Мехове на страну стави од ватре, а алатке друге
које му служаху за рад, у ковчег сребрни спреми.
Потом сунђером лице и обадве убрише руке,
јаки обрише врат и отре рутаве груди,
кошуљу на се навуче и дебелу палицу узев
отхрамље, дворкиње златне око свог домаћина тада
све се ужурбају, беху на живе девојке налик.
У њих је цела памет у души и језик и снага,
а од богова вечних научише стварати дела.
Крај господара се оне задуваше, - он докотура
ближе где Тетида беше, на блиставу столицу седне,
узме је за руку, стане говорити и ово јој рекне:

„Шта те у кућу нашу, дугоруха Тетидо, води,
часна и нама драга? У дворе нам долазиш ретко.
Шта си наумила, казуј. а срце ме гони да свршим,
ако то могу да свршим, и ако се може да сврши!"
Њему Тетида на то одговори ронећи сузе:
„Авај, Хсфесте, има л" на Олимпу богиња каква
која у души трпи толико јада и бола
колико мени Кроновић Див их мимо друге даде?
Мене од морских сестара човеку подложи смртном,
Пелеју, Еака сину; преко воље своје поднесох
немили одар мужевљи: сад слаб у јадној старости
Пелеј у дворима лежи, ал' сад ми је на срцу друго.
А кад ми даде сина да родим и још га одгајим
изнад јунака свију, а он ми к'о младика изби,
ја сам одгајила њега к'о биљку у питомој башти,
потом у свијеним ја га у лађама послах у Троју,
да се с Тројанцима бије, ал' нећу га дочекат' више,
да би се вратио кући у дворе Пелеју оцу.
Док ми он живи још те и гледа светлост сунчану,
мора јадоват', а ја му кад прићем не могу помоћи.
Девојку њему поклонише ахејски борци
силни краљ Агамемнон из руку му одузме себи.
Тугујући за њоме он своје разједаше срце,
а до крма лађених Ахејце догнаше Тројци,
те им не даваху изић'. Старешине аргејске стану
молити њега и многе обрицат' му поклоне славне.
Он се, додуше, устез'о да пропаст одбије од њих
али Патрокла он наоружа оружјем својим
те га пошаље у бој и многу му додели пратњу.
Целог се бораху дана код Скејских врата, и град би
истога дана били разорили, али Аполон
међу првоборцима Менетију погуби сина
многа починивши зла и славу Хектору даде.
Зато ти сада падам пред колена, не би ли хтео
моме кратковечном сину подарити кацигу и штит,
оклоп и назувке лепе што чврсто их спучају ковче.
Јер што је оружја им'о то верни му изгуби другар
када је пао, а он на земљи лежи и кука."
Славни одговори њој рукотвбрац речима овим:
„Не бој се, нека ти то не задаје бриге у души!
Ох кад бих мог'о да га од боја и свирепе смрти
скријем далеко кад га страховита стигне судба,
као што ће оружје лепо задобити, такво да њему
многи ће човек се тада задивити када га види!"

Хефест кује нов штит за Ахилеја

а) Припреме

Тако рече и остави њу, а до мехова дође.
те их обрне огњу и нареди њима да раде.

Двадесет мехова тада у пећима почне да дува,
из њих сваковрсна стане пробијати пламена пара,
жустром Хефесту час да помажу, а час да стану,
како му када треба, и како то захтева пос'о.
Тврди је бакар и калај у огањ бацио Хефест
и скупоцено злато и сребро; навали потом
наковањ велик на ковачки план и велики чекић
руком прихвати десном, а левом пограби клешта.

б) Почетак рада око штита

Најпре штит н велик и тежак начини свугде
китећ', а около њега повуче блистави обод
сјајан и трострук, а потом и ремен сребрни дода.
Пет је плоча било на штиту, а Хефест одозго
многе чињаше слике вештином својом и умљем.

в) Слика небеског свода

Најпре начини земљу, па небо, и начини море
и сунце које се никад не замара и месец пуни,
и сва светлила што се по целом размилела небу,
и Ориона џина, Плејаде, и уз то Хијаде,
Медведа, кога још зову и Кола, који се свагда
на месту окреће истом, непрестано гледа на џина,
једини он не тоне у Океан да би се куп'о.

г) Слика живота у два града

Потом лепа два на штиту направи града
смртних људи. У једном и свадбе су биле и гозбе.
Младе из њихових соба по граду су пратилн свати.
зубље им сјале, и многе сватовске се ориле песме:
момци се, водећи коло, окретали, мед њима тада
силно су јечале фруле и форминге; свака се жена
чудила свирци сватовској пред капијом слушајућ' својом.
Много је народа било на тргу: свађа се онде
подигла: око крварине два човека се прела
за убијеног једног. Пред судом је зборио један
да је платио све, а други да примио није:
оба су желели распру пред праведним прекинут' судом,
и обојици народ помагаше грајањем својим.
Ту су гласници стишавали народ, а сваки је старац
онде на камену глатком у светоме седео кругу
држећ' у рукама скиптре гласника јаснога грла.
С њима се дизали једни па други те зборили правду.
Мед њима златна су два у средини таланта била
да се ономе даду ко правду најбоље рекне.
А други град су два опколила табора сјајућ'
у руху бојном, а жеља у души им двогуба беше;

ил' да се разруши град ил' на два се подели дела
све што умилни град имања у себи има.
Још их не слушаху, но заседу спремаху тајно.
Само су драге жене и луђана деца на зиду
стајали бранећи град и с њима слаботиње старци.
Други су изишли. Арej и Палада беху им вођи,
обоје златни, и златно на њима бејаше рухо,
лепи у оружју, дивнн, божанствима како н личи,
јасни нзнад свих, а људи иза њнх бејаху мањи.
А кад већ стигну до места. где заседу хтеше да спреме
близу реке, где целој водбпој бејаше стоци,
тада се посаде ту, а мед их покриваше сјајна.
Подаље уходе селе су две и пазиле помно
кад ли ће овце и кад виторога говеда видет'.
Стада ускоро дођу, а два их чобана прате
фрулом веселећ' се својом, не слутећи превару њихну.
Кад их примете они, тад навале, одмах им почну
говеђа отимат' крда и још им ударе они
стада сребroруних грабит' оваца и смицат' пастире.
А кад зачују опи код говеда велику буку
други што беху пред зборним пред местом, одмах на коње
скоче крилоноге, крену у потрагу и стигну брзо.
Пошто се уставе реци на обали, стану се бити,
те од једних до других полетаху од меди копља.
Свађа и Страва и смртоносна нађу се Кера
једног тек рањена држећ', а другога читава још,
трећега већ убијена по боју за ноге вукућ':
плашт јој бејаше румен на плећима од крви људске.
Борци се хватали живи у коштац и били су битку,
једни од других своје одвлачили мртве јунаке.

д) Слика живота на селу

Начини питому орађицу, масну и плодну.
широку, тројачену, а много је било орача
који окретаху јарме и гоњаху тамо и амо.
Кад би окренули већ и на крај орници стигли,
сваком би човек приступ'о и у руке дав'о му пехар
меденог вина и они дуж бразда би кретали натраг
хотећи опет да стигну до међе простране њиве;
она се црнела озад и беше ораној слична,
мада бејаше златна, - дивота занаго беше.
Затим направи поље на којем су жетвари жели
високи усев држећ' у рукама српове оштре,
руковети једне по браздама падаху густо,
друге везачи у снопље везиваху гужвама сламним.
Три су била везача, а озад су ишли дечаци,
купили руковети под руком их носећи те их
њима додавали хитро. Међу њима ћутећ' на бразди
стај'о је краљ са жезлом у руци радосна срца.

Подаље од њих под храстом гласници припремаху гозбу
великог заклавши вола и бавећ' се њиме, а жене
бело су месиле брашно, за жетваре кувале ручак.
Виноград изради потом и велик и обилан грожђем,
леп и златан, те сви већ гроздови бејаху црни,
а на сребрном кољу се вите повијаху лозе.
На обе стране шанац од челика плавог повуче,
а од калаја плот, а једна бејаше стаза
којом су ишли берачи кад време сване за бербу.
Девојке младе и момци поред њих весели слатко
ношаху медено грожђе у кошевима плетеним.
А међу њима дечак у среди у формингу звонку
ударао је љупко и Линову песмицу драгу
нежним певао гласом, а они по његовој песми
игром, ујукањем, кликом, скакутањем праћаху њега.

ђ) Слика пастирског живота

Потом начини Хефест равногорих говеда стадо.
Од злата издељана и калаја говеда беху,
краве су мучући брзо из обора на пашу ишле
поред жубор-воде крај рита што се лелија.
Четири чобана златна са говедима су ишла,
чобане је девет брзотрких пратило паса.
Два страховита лава на говеда нападну прва,
пограбе бика рикача и стану га вући, а он је
рикао гласно, те пси и момци њему потрче.
Лавови разбуче кожу на великом бику и црну
крв му и утробу стану испијати; чобани заман
брзе на њих подбадаху псе. А они их шћаху
ујест', ал' удиљ од лава одскакују, лају додуше
стојећи у близини, ал' ипак се напада клоне.
Ливаду изради славни тад рукотворац у лепом
долу, а она беше оваца сребroруних пуна;
изделља колибе онде покривене, торове, стаје.
Потом славни још рукотворац изради коло
подобно колу што га у Кносу, широком граду,
Дедал Аријадни лепокосој направи некад.
Млади момци а с њима и моме прошене многе
ту су играли коло за чланке се рукама држећ'.
Танано имаху оне од платна рухо, а момци
кошуље саткане лепо, на којима сјаху се благо
жице од уља, а моме на глави имаху венце
лепе, а мачеве златне о сребрном ремену момци.
Момци су скакали час и девојке ногама вичним
врло лагацко, к'о лончар кад седи уз точак и својим
држи га рукама вештим и огледа да ли ће летет';
а час једни до других по реду су трчали опет.
Око љупкога кола поређ'о се весели народ
многи, и њему бијућ' у жице певач божански

певаше песме, а два играча, чим започне певач
певати, ступе међу њих и стану се вртети сред њих.

е) Ивица штита

Најзад велику воду океанску израду силну
с краја уз ивицу штита што чврсто бејаше сложен.

Грађење осталог оружја.
Хефест предаје Тетиди оружје да га носи Ахилеју

Потом велики и тежак штит Ахилеју скова,
онда му направи оклоп, што сијаше јаче но огањ,
кацигу направи тешку што чврсто на челу му стоји,
кацигу уметну лепу и златну намести киту
на њу и назувке још од калаја изделља меког.
Када оружје све рукотворац изради славни,
онда га дигне и мајци Ахилеја пред ноге метне.
Она јастребу слична са Олимпа снежног полети
оружје сјајно носећ од Хефеста својему сину.

ПЕВАЊЕ ДЕВЕТНАЕСТО
НАСЛОВЉЕНО

АХИЛЕЈ УТОЛИО ГЊЕВ

Смрт Патроклова испричоведана у претходном певању изазива пресудни обрт у Ахилејевом држању. Он би да крене одмах у битку. Али кроз цело деветнаесто певање до тога не долази. Закон епске ретардације овде је на делу.

У зору богиња Тетида доноси Ахилеју ратничку опрему коју је исковао Хефест. Патроклово тело премазује божанском амбросијом како би се очувало од распадања, до сахране. Ахилеј сазива скупштину. Изјављује да одустаје од свога гнева и подстиче Ахејце на борбу. Агамемнон признаје своју грешку. Жали се, у опширној беседи, како је погрешио заслепљен вољом богова. Обећава дарове и откупе. Куне се да Брисејиду није дотакао. Ахилеј и Агамемнон свечано се измире. Ахилеј мисли само на бој. Одисеј га, тешком муком, увери да људство треба да обедује пре битке. Агамемнон шаље дарове Ахилеју. Са даровима Брисејиду. Ова нариче над мртвим Патроклом. Војска једе. Ахилеј ништа не приноси устима. Неће да једе док Патрокла не освети. По Зевсовом наређењу богиња Атена га крепи божанском храном - нектаром и амбросијом. Најзад се Ахејци купе да крену у битку. Ахилеј се опрема и пење на борна кола. Ксанто, један од његових бесмртних коња, прориче му скору смрт.
Из деветнаестог певања одабрали смо одломак у ком Ахилеј нариче над мртвим пријатељем. Открива нам песник Илијаде овде другу, човечнију страну Ахилејеве природе. Доносимо завршну сцену оружања и злокобног пророчанства које Ахилеју казује његов коњ Ксанто. Оружање је овде веома богато развијена типична сцена јуначког епа.

I. Ахилеј нариче крај мртвог Патрокла

Око Ахилеја потом старешине стану се скупљат'
молећ' га нека руча, ал' јецајућ' он је одбиј'о:
„Молим вас ако ме који од милих слуша другара,

немојте мене пре позивати, јелом и пићем
драго да заситим срце, јер страшно ме спопаде жалост,
докле се не смири сунце, још чекаћу, па ћу се стрпет'."
Тако рече Ахилеј и пусти старешине друге,
остану само оба Атрида и дивни Одисеј,
Нестор и Идоменеј, па Феник, витешки старац,
утешит' кушаху тужног јунака, ал' ништа га није
тешило, пре но се баци у ждрело крвавој борби.
Сети се друга и болно уздахнув проговори ово:
„И ти ми некад, јадни мој друже, најдражи од свих,
често си сам у шатору припремао пријатан ручак
брзо и окретно, кад би Ахејци знали навалит',
Тројцима коње што кроте да рат сузодавни носе.
А сад ми лежиш ти прободен, ал' ми је срце
жедно и гладно крај свега пића и јела, јер жали
за тобом! Ништа ме не би већ горе могло погодит',
ни кад бих и за свог чуо за оца да ми је умро,
који у Фтији грозне од образа ронећи сузе
чезне за сином оваквим, а с Тројцима у страном крају
ратујем овде ја рад ужасне Хелене оне,
ил' кад бих чуо за драгог за сина што расте на Скиру,
ако ми живи јоште боголики мој Неоптелем.
Раније мени се срце у грудима надало мојим
да ћу далеко од Арга коњовитог погинут' овде
ја под Тројом, а ти у Фтију да ћеш се вратит',
да ми у брзом и црном броду драгога сина
ти са Скира поведеш, да све му покажеш онде:
моје имање н слуге и поносне велике дворе.
Мислим на Пелеја да је зацело или премин'о
или можда још живи, ал' тавори сав у жалости,
старошћу притиснут мрском, и једнако гласове тужне
чека о мени да чује да свој већ живот заврших."
Тако плачући рече, а с њиме јецаху вођи,
сваки се онога сећ'о што у свом остави дому.

II. Ахилеј се оружа за бој

Као кад Дивове снежне пахуљице нагусто веју
хладне, а Бореја рођен у етру даље их гони:
тако су шлемови густи на изласку из лађа тада
блистави сјали, а уз њих и штитови с кврго м и јоште
оклопи с плочама јаким и с њима од јасена копља;
сјај је до неба стиз'о: од блистања оружја сјајног
сва се сијала земља; под ногама јуначким бахат
стаде, а посред свију Ахилеј се оруж'о дивни.
Зуби шкрипаху њему, а ока му севаху оба
као огњени пламен, а нссносна жалост у грудма
срце му стезаше; а потом он гњеван на Тројце
оружје божје обуче, што помно га изради Хефест.
Најпре назувке око голени својих навуче

сјајне што их чврсто сковчаваху ковче од сребра.
Потом около груди Ахилеј оклоп навуче.
На плећи баци мач од меди поклинчен сребром,
затим тешки штит и велики у руке узме
што је са себе светлост к'о месец разлив'о далеко.
Као на пучини кад се бродарима укаже гдегод
сјај од огња што гори, а гори високо на гори
у самотињском стану, а њих преко воље њихне
по мору рибљивом гоне олује далеко од својте:
тако је лепо грађени штит Ахилејев сјао
све до самога етра. А потом кацигу тешку
дигне и на главу метне, а она са гривом од коња
сијаше каконо звезда, а на њој је трептало злато
што га је Хефест густо наниз'о около врха.
Потом се огледа сам у оружју дивни Ахилеј,
да ли му прикладно стоји и лако да л' уди се крећу.
Оружје беше к'о крила и подигне људма пастира.
Потом очево копље из навлачка тргне Ахилеј
велико, тешко и чврсто; ни један није Ахејац
могао махати њим до њега који је знао
пелијски јасен завитлат', што његову даде га оцу
Хирон с Пелијског виса, да узима живот јунаку.
Аутомедонт и Алким на послу около коња
стану их презат' и ставе на коње пршњаке лепе,
гурну им жвале у чељуст, позади привежу чврсто
узде за стајало. Тад Аутомедонт прихвати блистав
бич што га згодно у рукама држаше; потом
у кола скочи, а за њим Ахилеј се опремљен попне
сјајућ' оружјем својим к'и сунце бог Хиперион.
Страшно повикне он на оба очева коња:
„Ксанто и Балије, децо Подарге славне далеко!
Друкчије гледајте сада возара здрава довести
назад у данајску војску, кад борбе доста нам буде:
немојте као Патрокла у боју га оставит' мртва!"
Њему под јармом брзоноги коњ одговори Ксанто
главу спустивши земљи, а цела њему се грива
оклизне с јастучића низ јарам и додирне земљу;
људски подари глас му белорука богиња Хера:
„Сад ћемо још те спасти додуше, Ахилеју силни,
ал' ти се пропасти дан већ примак'о. Кривци ти нисмо
ми, но крив је и велики бог и јака судбина.
Нису због спорости наше и нису због немара нашег
могли Тројанци Патроклу с рамена оружје свући,
него га силни бог је, ког роди лепокоса Лета,
смак'о у првом реду и славу Хектору дао.
Ми бисмо трчали оба са поруком ветра Зефира,
кога најбржим зову од свију, а теби је самом
суђено, да те божја и јуначка победи снага."
Тако рече, и већ му Ериније затисну уста.
Њему озловљен много брзоноги рекне Ахилеј:

„Зашто ми проричеш смрт, о Ксанто? Није ти нужно;
и сам добро ти знам да овде треба да паднем
од драгог оца далеко и мајке, али ти нећу
престат' пре но се доста по бојишту Тројаца нагнам!"
Рече и с кликом мед прве брзотрке управи коње.

БОРБА БОГОВА

Почиње најжешћа и пресудна битка Илијаде. Зевс сазива веће богова. Даје боговима дозволу да учествују у сукобу под Тројом (иначе би бесни Ахилеј одвише брзо савладао непријатеља). Док богови силазе са Олимпа да се умешају међу Тројанце или Ахејце, Зевсови громови грме небом а земљу потреса Посидон. Зевс и Посидон остају испрва само посматрачи. Уз Ахејце пристају Хермија, Хефест, Хера и Атена. Уз Тројанце: Арej, Аполон, Артемида, Лета, Афродита. Аполон подстиче Тројанца Енеју да насрне на Ахилеја. Ови јунацн се први сукобе. Хера покушава да придобије Посидона за Ахилеја, али кад Ахилеј притера у теснац Енеју, Посидон спасава тројанског јунака. Потом мегдан деле други борци. Напокон се сретну Ахилеј и Хектор. Главни тројански јунак би већ ту погинуо да га није избавио бог Аполон. Разјарени Ахилеј коси Тројанце. Пред његовим бесом они беже на све стране. Двадесето певање насловљено је Борба богова. У њему се, ипак, описује само како богови приступају једној или другој зараћеној страни и помажу одабраним јунацима. (Сукобе божанских парова описује тек следеће, двадесет и прво певање). Из двадесетог певања одабрали смо призор силаска богова са Олимпа. несретни мегдан Ахилеја и Хектора, слику кад Ахилеј бесно сече и разгони Тројанце.

I. Богови силазе с Олимпа на бојиште и у славу њихова силаска громови грме по небу и земља се тресе

Тако су обадве војске наврнули блажени бози
једну на другу, трудан међу њих распирујућ' раздор.
Родитељ смртноме роду и бесмртном страшно загрми
с високог неба, а оздо владар Посидон потресе
бескрајну земљу и брдске врхунце задрма стрме.
Сва су подножја Идској многоврелој тресла се гори
и сви врхунци и тројанска тврђа и ахејски броди.
Сам се препадне доле цар мртваца Аидонеј
устрашен с престола скочи и врисне, да му одозго
земљотресац владар не би Посидон расколио земљу
да се покаже стан и смртног и бесмртног рода
труо и страшан, од којег и сами зазиру бози.
Толик заори се громот, кад бози заврgну раздор.
Јер ту господу тад Посидону стане насупрот
Фебо Аполон носећ' у рукама крилате стреле,
а Енијалију страшном Атена сјајноока дође,
с Хером се сукоби тада Артемида, ловкиња бучна
златне стреле што баца, а сестра бога стрељача.
Лети стане насупрот избављач Хермија снажни,
а са Хефестом вељи господар вира дубоких
богови што га Ксантом називају, људи Скамандром.

11. Хектор излази пред Ахилеја.
али и њега би Ахилеј погубио да га не избави Аполон

Како својега брата Полидора примети Хектор
гдено придржава црева у рукама грчећ' се по тлу,
мрак му се на очи спусти: и не смеде више далеко
задржават' се, него Ахилеју крене насупрот
оштрим витлајућ' копљем и пламену сличан. Ахилеј
како га примети, ђипи и хвалећ' се прозбори ово:
„Близу је борац што ме у душу најдубље рани
вољеног мојега друга погубив! Нећемо дуже
један пред другим бежат' по стазама бојнога поља!"
Рече и погледав мрко проговори Хектору дивном:
„Ближе приступи да брже у замке се смртне заплетеш!"
Њему без страха одговори на то сјајношлеми Хектор:
„Не мисли. Пелејев сине, да речма ћеш уплашит' мене
као луђано дете, јер добро и сам разумем
казати погрдне речи и дрске. Знадем да јеси
одличан борац. а ја од тебе слабији много.
Али све то, додуше, у крилу богова лежи
да л' ћу ти ја, и ако сам слабији, узети живот
копљем, јер је копље и моје оштро на врху!"
Рече, копљем завитла и баци га. Али Атена
копље од јуначког Ахилеја одухне натраг
врло тихано духнув, - и оно се Хектору дивном
врати и падне преда њ; а потом Ахилеј на њега
помамно скочи, јер је погубит' га желео копљем,
вичући страшно, али Аполон Хектора зграби
врло лако к'о бог, и густом га сакрије маглом.
Трипут на њега јурне брзоноги дивни Ахилеј
од меди копљем и трипут у дебелу навали маглу.
А кад четврти пут он навали демону сличан,
страшно повикне тада и крилате прозбори речи:
„Опет си умак'о смрти, о псино! Веће ти близу
бејаше пропаст, ал' Фебо Аполон спасе те сада,
коме се молиш зацело кад пдеш у звизгу копаља,
ал' ћу и доцније тебе погубити сусрев се с тобом,
ако од богова који и мени помаже негде,
а сад на друге идем да гађам сретнем ли којег!"

III. Ахилеј бесно уништава све пред собом. Тројанци беже

К'о што се буктави огањ разбесни у долу дубоку
по шуми сувој, те сва у долини горе дрвета,
ветар пак на све стране и растура пламен и витла:
тако је копљем Ахилеј к'о демон хитао свуда,
гнао, убијо, а крв се по земљи разливала црној.
К'о кад на гумну добро побијеном ујарми когод
волове широких чела да врше пребели јечам,
брзо се разгази он под ногама гласних рикача:

тако су копита брза пред смелим Ахилејем онде
газила мрце и штите. Осовина оздо
цела се упрља крвљу и ободи возарског места,
по њима с копита коњских и с обруча котача
прскаху капље. А Пелејев син је жудео стећи
славу кољајућ' прахом и крвљу неприступне руке.

ПЕВАЊЕ ДВАДЕСЕТ ПРВО
НАСЛОВЉЕНО

БИТКА ПОРЕД РЕКЕ

Опис битке започете у претходном певању наставља се.

Ахилеј зароби дванаест тројанских младића и одреди да буду жртвовани о Патрокловој сахрани. Затим убије Ликаона, Пријамовог сина, па Пеонца Астеропеја. У свом јуначком бесу Ахилеј пуни лешевима Тројанаца таласе реке Скамандра која протиче кроз тројанску земљу. Сам бог Скамандар, љутит, опомиње Ахилеја да престанс са клањем, јер, од силних тројанских лешева не може да излије своје воде у море. (Снажни речни токови били су за старе Грке мушка божанства.) Како се Ахилеј не уставља, Скамандар удара на њега плавећи тројанску равницу. Бујице разливенога Скамандра утопиле би биле Ахилеја да му у помоћ нису притекли други богови. Напокон се Хефест, бог ватре, сукоби са Скамандром. Ватрена стихија надвлада водену. Скамандар се устави и повуче у корито. Потом избијају размирице међу боговима. Атена удари Ареја каменом тако да се он сложи на земљу, а шаком обори Афродиту која се натла повређеном Арејy. Аполон одбија да се са Посидоном бори само зарад смртних људи. Артемида тресне свој лук Хери о главу. Онда се богови, гневни или раздрагани, повлаче на Олимп, изузев Аполона, који одлази у Илиј (Тројy). Аполон подбада Агенора да ступи на мегдан Ахилеју. Када Ахилеј надвлада, Аполон спасе Агенора закривши га маглом, а сам узима Агеноров лик и бежећи одвлачи Ахилеја од угрожених градских бедема.

Из Битке поред реке доносимо средишњи део: сукоб Ахилеја и Скамандра који је покренуо водену стихију, и први, најљући сукоб богова: онај између Атене и Ареја.

I. Ахилеј у опасности од Скамандра

Око Ахилеја страшан и узбуркан створи се талас,
на штит му падаше вода и гураше га, и више
не могну држат' га ноге, те рукама бреста се маши,
великог, узраста лепа. Ал' он се с кореном сруши,
целу одрони стрмен и лепу устави воцу
густим гранама својим и реци зајази вале
цео се срушивши у њу. Ахилеј из вртлога скочи
и пољем одмах у страху потрчи ногама брзим,
али велики бог не попушташе, него се нањга
подигне валима црним, Ахилеју дивном да спречи
дуже војеват', а спасе од пораза тројанску војску.
А син Пелејев скочи колико дохвата копље
када се баци, полети к'о оро црнокрили ловац,
који је понајјачи и од ских најбржи птица,
јурне к'о оро, а мед му на грудима звекташе страшно,
и он се на страну изви од реке и бежати стане,
али га божија струја уз велику стизаше хуку.
Као кад вртлар са врела од силне што црни се воде

хоће да наврати воду на баште и садове своје,
лопату држи у руци те ђубре баца из јарка,
али кад вода већ навре, тад шљунак се растури цео,
она се разлије брзо низ јарак жубореħ' стрми,
она претече вртлара што на сад је навраћа: тако
једнако стизаше вода Ахилеја с валима својим,
ако је и био брз, ал' бози су јачи но људи.
Колико пута би прег'о брзоноги дивни Ахилеј
да се одупре води да види да ли га гоне
бесмртни богови сви, што широка држе небеса,
толико пута од реке од небеске талас је њега
по раменима био Ахилеј срдит у души
ногама скакаше увис, а грабљива река му оздо
колена устављаше и с ногу песак му праше.
Пелејев заплаче син и у широко погледа небо:
„Оче о Диве, како од богова нико ме јадна
неће спасти из реке! А после нек стигне ме ма шта.
Није ни један ми крив од небеских богова други
него мила ми мати, јер лажима очара мене
говорећи да ће под великим бедемом тројских
оклопника погубит' Аполон ме стрелама брзим.
Да ме погубио Хектор што овде се најбољи роди,
ваљан би борац мс смак'о, а оружје свук'о јунаку.
А сад је суђено мени да бедном погинем смрћу
скучен у великој реци, к'о какво момче свињарче,
којега зими повуче бујица кад пређи је хоће."
Тако рече, а њему Посидон и с њиме Атена
приступе врло брзо, а узрастом људима слични,
руком га за руку узму и утешне кажу му речи.
Од њих најпре Посидон земљотресац прозбори опо:
„Немој сувишс дрхтат', о сине Пелејев, не клони,
јер од богова ми смо к'о помоћници ти овде
с Дивовим одобрењем Атена Палада и ја!
Није твоја судбина да мораш реци подлећи,
него ће она се брзо утишати, видећеш и сам.
Ми ћемо упутство мудро ти дати, воља л' те слушат'.
Немој одморити руке од рата што пустоши удиљ,
пре но тројанску војску мед илијске славне одагнаш
бедеме ко ти утече: а пошто Хектора смакнеш,
врати се бродовима. А ми ћемо славу ти дати!"
Када му изјаве то, мед бесмртне богове оду,
а он у поље крене - јер врло га храбраше божја
заповест; а поље воде већ разлите бејаше пуно,
много је оружја палих јунака пливало водом,
пливали су и мрци. А он је ногама увис
скакао против бујице, а широка више га река
није уставит' могла, јер снагу му даде Атена.

Али ни Скамандар не хте одљутит' се, него све јаче
на Ахилеја љутит гомилаше воду и вале

дижући се увис и покликне Симоент-реку:
„О драги брате, оба задржимо снагу јунака,
јер он ће брзо велики град разорити краља
Пријама. Тројци му неће у вреви одолети моћи.
Него га одбиј што брже и реку напуни водом
с извора, нека све набујају твоје бујице;
големе подигни вале и пање и камење цело
с великим буком навали да свладамо бесног јунака,
који је моћан сада, а хоће се с бозима мерит'.
Ал' му ни снага, мислим, с лепотом неће помоћи,
а ни оружје лепо што на дну ће лежати речним
покривено калом. А њега самога песком
покрићу и још доста и сувише камења нањга
ја ћу навалит', и неће Ахејци кости му умет'
сабрати, глибом толиким одозго покрићу њега,
ту ће и надгробни знак му се дићи, и неће му требат'
гробни насути хум, Ахејци кад жалит' га стану!"
Рече и мутећ' се увис на Ахилеја јурне,
скачући, крвава бучећ' и пенећ' се, носећи мрце.
Пурпурни потом талас од неба послане реке
дигне се, јурне и земљи повуче Пелеју сина.
Хера гласовито викне за Ахилеја се бојећ'
да га не одвуче вировита велика река,
те свом драгоме сину Хефесту пробеседи ово:
„Устани, сине мој, о хромо! Та знађасмо да је
река вировита Ксанто у борби ти противник једнак:
него помози што брже, покажи велики огањ!
А ја одлазим сада Зефиру и језивом Ноту
да од мора сињег олују подигнем тешку,
не би ли Тројцима главе и оружје спалила њино
шириећи ужасни пожар. Ти Ксанту крај брегова дела
дрвеће пали и њега у огањ претвори! И не дај
да те речима благим задржи или још претњом!
Немој престати беснет' у својој снази, но ја кад
гласно повикнем теби, заустави нетрудни огањ!"

Рече, и Хефест стане припремати буктави огањ.
Најпре се пољем огањ разгори и паљаше мрце,
што их беше на рпе, а смаче их дивни Ахилеј.
Цело се осуши поље, и бистра се потисне вода.
К'о што у јесење доба кад Бореја осуши брзо
скоро наквашен вотњак, а тежак се радује томе:
тако се осуши цела пољана, мртваци изгоре;
потом блистави пламен у реку наврне Хефест.
Метљике почну да горе и брестови а с њима и врбе,
лотос горети стане и сита а с њима и кипир,
све што уз лепу је реку на брегу у обиљу расло.
Јегуље и друге рибе у води стану да гину,
што су овуд и онуд по лепој пливале води,
почне их давити дах довитљивог бога Хефсста.

Најзад се јака река разгори и прозбори ово:
„Никакав с тобом бог се, о Хефесте, не може мерит',
нити ја могу с тобом војевати, с горућим огњем.
Махни се свађе, па нека Тројанце дивни Ахилеј
из града одмах одагна! Шта треба ми свађа и помоћ?"
Рече сагореван огњем, а лепа му вода узаври.
Као кад бакрач ври подјариван великим огњем,
те се у њему топи сланина претиле свиње;
кркће са свију страна, а под њима сува су дрва:
тако је горела река и њена кипела вода.
Не хоћаше већ тећи и стаде, а мудри је Хефест
силни мучаше паром. А тада стане се Ксанто
много молити Хери и крилате рече јој речи:
„Зашто је, Херо, син твој навалио моју да воду
мучи више но други? Ја нисам кривац толико
колико остали сви што народу помажу тројском.
Ал' ћу се ја по твојем по наређењу утишат',
ал' нек се и тај утиша; а ја ти се заклињем јоште
кобан да нећу дан одбијат' од народа тројског
ни онда када Троју заокупи пустошник пожар,
када је јуначки стану да пале ахејски синци!"
А кад богиња све то белорука саслуша Хера
драгоме своме сину Хефесту говорити почне:
„Стани, Хефесте, славни мој сине! Није ти лепо
бога бесмртног тако злоставит' рад смртнога рода!"
Тако рече, и Хефест свој буктави угаси огањ,
натраг потеку вали у корито блиставе реке.

II. Борба богова

Арej и Атена

Потом тешка и оштра мед осталим бозима изби
свађа, и на две им стране у грудима бешњаху срца.
Навале с великом буком, а пространа земља затутњи,
около вељa зајече небеса. На Олимпу седећ'
Див је све чуо, и драго у њему насмеје се срце
радосно видевши где се мед собом свађају бози.
Ту не остану дуго напосе сваки, јер Арej
први отвори бој штитобија, он на Атену
насрне копљем први и ружне јој изусти речи:
„Зашто, муво ти пасја, мед бозима замећеш свађу
дрска и пркосна опет? Да л' велика нагна те срдња?
Зар се не сећаш више Тидејева сина кад нагна
мене да рани, и кад си и сама блиставо копље
прихватила и на ме навалила, лепу ми кожу
задрла? Стога ћеш сада испаштат' што учини мени!"
Рече и удари њу по страшној егиди с које
падају ките, ни Дивов гром је не може пробит':
дугачким копљем по њој крволија удари Арej.

Она одскочи тада и десницом ухвати чврстом
црн кам и велик и рапав што на пољу лежаше онде,
људи га ставише некад да буде ораници међа:
Ареја удари бесног по врату и сруши га на тле;
седам јутара покри кад паде и упрља косу,
оружје на њему звекне, и тад се насмеје Атена,
те му, дичећ' се, потом проговори крилате речи:
„Лудаче, не узе на ум још досад колико се дичим
да сам јача од тебе, а мени се једнаким борцем
градиш! Тако поднеси еринije матере своје,
која ти невоље снује у гњеву што си Ахејце
оставио, а дрским Тројанцима у помоћ идеш.
Тако рече и обрне натраг блиставе очи.
Онога Дивова ћерка Афродита за руку узме,
он јс стењао болно: и једва сабираше снагу.

ПЕВАЊЕ ДВАДЕСЕТ ДРУГО
НАСЛОВЉЕНО

ПОГИБИЈА ХЕКТОРОВА

Аполон се открива Ахилеју, кога је варком одвукао од Троје. Ахилеј се враћа бедемима. Сви су се Тројанци склонили у град, сем Хектора. Њега узалуд моле и отац и мајка да се и он повуче. Хектор је увидео да је погрешио: оглушио се о Пулидамантов савет и није своје чете одвео у град. Тако је скривио пораз Тројанаца. Понос Хектору не дозвољава да се сада склони. Но када Ахилеј нападне на њега, Хектор бежи, престрављен. Ахилеј га гони три пута око града. Хектору је дошао дан суђени. Атена се претвара у Хекторовог брата Дејфоба и наговара Хектора да стане Ахилеју на мегдан. Први јунаци ахејске и тројанске војске сукобе се. Хектор гине. Ахилејев осветнички бес не зна за меру. Скида оружје са Хектора и његов леш везујс за своја борна кола. Одвлачи га у ахејски табор. Са зидина Троје разлеже се лелек Хекторових родитеља, Пријама и Хекабе, и његове жене, Андромахе. Певање о Хекторовој погибији доносимо у целини. Са Хектором се гасе све наде Тројанаца на победу.

ПОГИБИЈА ХЕКТОРОВА

Аполон се открије Ахилеју,
а овај опет крене према граду

Тако су они у граду. растркавши се к'о ланад,
спирали зној са себе и пијући гасили жеђу,
наслоњени па лепа на претпрсја; потом Ахејци
зиду се приближе веће на плећима штитове носећ'.
Хектора онде страшна судбина смами да оста
испред бедема тројских сам а пред вратима Скејским.
Пелеја сину тада проговори Фебо Аполон:
„Зашто ме, Пелејев сине, ту прогониш ногама брзим,
смртник бесмртног бога? Зацело ниси ме позн'о
да сам бог, те хоћеш да помамно зато ме гониш.
Занаго не хајеш за бој с Тројанцима, расплаши све их;
они се сабише у град, а ти си савио амо.
Нећеш погубити мене, јер људска ме не стиже судба."

На њ се расрдив Ахилеј брзоноги прозбори њему:
„Ти ме превари, стрелче, од богова најљући свију!
Ти си ме од зида тројског наврнуо амо! Још би
многи сложили зубе са земљом пре но се у град
склонише. А сад славу и дику одузе мени,
оне си спасао лако, јер ниси се одмазде бој'о;
али бих теби ја одмастио, моћи да имам!"
Тако му рече и, пркоса пун, према тројанском граду
крене и јурне као коњ за обдуљу хитар,
који пољану лако превађује вукући кола:
тако Ахилеј ноге и колена обрне хитра.

Пријам и Хекаба узалуд покушавају да склоне Хектора
нека се пред Ахилејем повуче у град

Њега је очима први старина приметио Пријам
где је полетео пољем и цео се сија к'о звезда
штоно се у јесен рађа, а јасно се њезини зраци
виде сред многијех звезда што блистају у доба глуво;
именом пас Орионов ту звезду називају људи,
сјајнија она јс од свих, ал' зло је знамење свету.
она огњуштину силну смртницима доноси јадним:
тако је блистала мед на грудма Ахилеју брзом.
Тада јаукне старац и у главу рукама лупи
дигавши се високо и викати стане јаукнув
молећи драгога сина, ал' он је пред вратима стај'о
жељан веома да мегдан с Ахилејем делити почне.
Жалосно довикне му старина пружајућ' руке:
„Хекторе, не чекај, драги мој сине, тога јунака
сам, од других далеко, да твоја те стигне судба,
Пелејев да те не смакне син, јер много је јачи.
Ужасан борац! Да је он бозима мио толико
колико мени, пси би и јастреби појели њега
где би убијен леж'о, тад љута са срца мени
спала би жалост, јер много синова ми честитих оте,
пошто их смаче ил' прода на острво које далеко.
Јер два сина не могу, Ликаона и Полидора,
нигде да видим, где се Тројанци сабише у град:
њих ми Лаотоја роди мед женама прва лепота.
Ако још они живе у војсци, њих ћемо онда
међу и златом моћи откупит', та доста га има:
много га подари ћерци старина гласити Алтес.
Ако ли су већ мртви и кренули у двор Аида,
ето бола мени и мајци што родисмо њих два.
Али ће остали народ обојицу жалити мање,
ако не свлада само и не смакне тебе Ахилеј.
Него се дела у град заклони, сине, да можеш
Тројце и Тројанке спасти, да велику не даднеш славу
Пелејеву сину и живот не изгубиш драги!
Смилуј се на ме докле још дишем, на несрећна јадна,

кога ће отац Кронион на прагу старости тешком
уништит' судбом пошто доживех невоље многе:
како ми синове смичу, где ћерке ми на силу вуку
и где ми одаје пустоше све и дечици лудој
о земљу трескају главе душмани у крешеву љутом,
и где ми рукама клетим Ахејци одвлаче снаје;
последњега ће самог код првих натезати врата
мене грабљиве псине, кад оштрим неко ме копљем
удари или рани и живот из удова узме:
пси што их питах за софрим да вратима буду чувари
тада ће моју крвцу испијат' и помамна срца
лежати испред врата. Младићу у борби што падне,
и кога оштро копље прободе, личи да лежи;
што год се на њему види лепота је и кад је мртав;
али седу кад главу и седу кад браду и мушку
снагу убијеном старцу пси нагрђивати стану,
онда то најљућу жалост у јадних ствара смртника."
Рекне то старац и стане из главе чупати седе
косе, ал' залуд, јер тиме он Хектору не гану срца.
Мати пак лијући сузе на другој ридаше страни;
недра открије она и руком извадив дојку
очију сузних сину проговори крилате речи:
„Млеко, Хекторе синко, не презри, но сажали мене,
ако те икада дојком одојих и плач ти утишах:
тога сети се, мили мој сине, и стојећ' за бедемом градским
душмана одбијај бесног, ал' спреда не бори се с њиме!
Страхотник! Погуби л' те Ахилеј, нећеш на одру
лежат' да ја те плачем, мој цвете, која те родих,
па и женинством љуба обилата, него далеко
код лађа аргејских тебе хитроноги пси комадаће!"
Тако њих двоје плачућ' говорише драгоме сину,
много га молећи, али не могоше срца му ганут',
он је Ахилеја чек'о грдосију, који је ходио ближе.
Као планинска змија кад крај рупе путпика чека
отровних трава сита, а пуна беснога гњева,
свије се около рупе и очима посматра страшно:
тако ни Хектор, и поред несломљивог срца, не хте
узмицат' блистави штит наслонив о камену кулу.
Тешко забринут свом проговори јуначком срцу:

Хекторов разговор са самим собом

„Авај! Ако зађем за врата и у град се спасем,
први ћу поругу одмах Пулидамант на ме натоварит',
јер ме светов'о Тројце да треба у град повући
оне ужасне ноћи кад дивни се диже Ахилеј.
Али га не слушах ја, а много било би боље.
А сад кад народа много погубих дрскошћу својом,
бојим се Тројанаца и Тројанки у дугом руху
гори од мене когод да не би о мени рек'о:

.Хектор погуби народ у своју се уздајућ' снагу!'
Тако ће рећи, а мени тад много било би боље
или Ахилеја смаћи у борби и вратит' се назад
или испред зидова од њега погинут' славно.
А да оставим овде штит са кврго м у среди
и тешки скинем шлем и копље наслоним о зид,
па да незазорном сам Ахилеју кренем у сусрет
те да обрекнем њему и Хелену и благо цело
с њом што у лађама некад у пространим донесе Парид
у град тројски, јер тако почетак настаде свађи,
да ћу дати да се до Атрејића одвезе
и разделит' Ахејцима све што лежи у граду.
те да доцније од вођа од тројанских заклетву узмем
ништа да не крију и све да на две поделише поле
што год блистави град имања има у себи: -
зашто ли драго ми срце у такве се занесе мисли?
Ја му не смем близу приступит', неће ме жалит'
нит се од мене устезат", но он ће голорука мене
као жену погубит' онако, чим оружје скинем.
Сад не приличи мени о храсту и о камену
с њиме да слатко ћеретам к'о девојка с момком што уме,
као што девојка уме да с момком слатко ћерета.
Боље је да се што брже у борби сукобим с њиме,
видимо кога ће славом обдарити олимпски Диве!"

Хектор бежи од напада Ахилејева
и трипут трчи око града

Тако је стојећ' размишљ'о, а њему сјајношлемом борцу
ближе приступи тада Ахилеј к'о Енијалиј,
он је пелијским копљем страховитим низ раме десно
витл'о, а блисташе мед на њему подобна сјају
или горућег огња ил' сунца када се рађа.
Видев га задршће Хектор и не смеде остати онде,
него у страху отрчи и остави за собом врата,
али га погна Ахилеј у хитре се уздајућ' ноге.
Као што соко у гори од свију најбржи птица
уме да насрне лако на грлицу плашљиву птицу.
она узмиче пред њим, ал' соко пиштећи оштро
често навађује на њу, јер срце му ловину жуди:
тако Ахилеј бесно потрчи на оног, ал' Хектор
умакне уздуж зида и колена креташе хитра.
Поред стражаре они и ветром љуљане смокве
колским се гоњаху путем, а удиљ од бедема даље.
И већ обадва стигну до оних лепотеких чесми,
гдено извиру два Скамандра вировитог врела.
Околи дим се диже из једнога врела, јер топла
истиче вода из њега, к'о жарки огањ да гори
а друго врело тече и лети хладно к'о туча,
ил' као студени снег ил' зими к'о лед водени.

Близу код врела тих широка перила беху
лепа, ограђена, на којима блиставо рухо
праху тројанске жене и лепе тројанске ћерке,
док још бејаше мир, док ахејска не стиже војска.
Туда потрче, један што бежи, а други што гони,
борац бежаше ваљан, а борац бољи још много
брзо гоњаше њега; за жртву, а ни за кожу,
нису се трудили они, рад чега се надмећу људи,
него се ради живота коњоморе Хектора гнаху.
Као брзотрки коњи кад негде за награду брзо
около белеге трче, а велика награда стоји,
троножац или жена, по смрти којег јунака:
тако трипут и они оптрчаше ногама хитрим
око тројанског зида, а сви су их гледали бози.

Већање богова о Хекторовој судбини

Њима родитељ људма и бозима зборити почне:
„Авај, очима својим сад видим драгога борца
гоњена около зида, а моје за Хектором тужи
срце! Говеђа многа на жртву ми принесе бедра
на врхунцима Иде доловите, а и на самом
градскоме врху, а сад Ахилеј га прогони дивни
около града Пријама владара ногама брзим.
Него мислите о том, о богови, решите сада
хоћемо л' спасти њега од смрти ил' честита борца
таква хоћемо л' дати Ахилеју да га већ смакне!"
Њему богиња на то совоока рече Атена:
„Оче, што облаке збираш и сажижеш муњом шта рече?
Хоћеш ли човека смртна, већ давно предана судби,
вратити назад из борбе и окова свирепе смрти?
Ради, ал' нећемо теби одобрити богови други!"
На то облака збирач Див одговори њојзи:
„Не бој се, драга моја, код Тритона рођена ћерко!
Не мишљах озбиљно то, а теби ћу милостив бити,
Делај како те учи ум и немој оклеват'!"
Рече и подстакне тим већ и раније жељну Атену:
скочи и Олимпској гори низ главице она полети.

Ахилеј и даље безуспешно гони Хектора.
Див узима мерила. Атена у Дејфобову лику
наговори Хектора да подели мегдан с Ахилејем

Хектора удиљ је мео и гонио брзи Ахилеј.
Као што огар у гори од кошуте прогони лане
кад га кроз долове, а и кроз кланце с легала крене,
ако се његову оку и сакрије, шмугнувши у џбун,
ал' пас једнако њушка и трчи, докле га нађе:
тако се не сакри Хектор од пажње Ахилеја брзог.
Колико пута је био пред Дарданским вратима спреман

да се заклони скоком под лепо саздане куле,
не би ли борци га озго одбранили стрелама својим,
толико пут' га Ахилеј претече и на равницу
одбије натраг, јер сам је непрестано трчао уз град.
Као прогонилац у сну што не може стизат' бегунца,
један не може бежат', а други не може гонит':
тако не може стићи Ахилеј, ни Хектор утећи.
Како би дотле од Кера и смрти спасав'о се Хектор
последњи пут за свагда да не срете њега Аполон
близу па му снагу и колена подари хитра?
Момцима тада главом Ахилеј намигне дивни,
не даде ником да оштру на Хектора избаци стрелу,
да га не рани нико пре њега и победу стекне.
Али кад четврти пут до извора веће дотрче,
тада мерила златна Кронион рашири и две
Кере болодавне смрти метне додељујућ' једну
Пелеја сину, а другу коњомори Хектору славном,
узев средину повуче, и судба се Хектору нагне,
доле према Аиду. А њега остави Фебо Аполон.
Пелеја сину тада совоока дође Атена,
приђе ближе и њему проговори крилате речи:
„Надам се да ћемо сада, Ахилеју, блистави Дивов
љубимче, велику славу синовима ахејским донет
пошто смакнемо борца ненаситог Хектора оног.
Не може више нам он из руку наших умаћи
ни кад би много стрелац Аполон се мучио заћга
те се ваљ'о до ногу још егидоноше Дива.
Него ти стани сад и предахни, а ја ћу њему
кренут' и подстаћи га с тобом да подели мегдан."
Рече Атена, и он је са радосним послуша срцем,
стане и наслони се на копљачу с меденим ртом,
остави њега Атена и приђе Хектору дивном
створив се Дејфобу слична и стасом и јакијем гласом,
приђе му ближе и ове проговори крилате речи:
„Драги, зацело те много Ахилеј притешњава брзи
гонећ' те ногама хитрим под кулама тројанског града.
Него станимо овде и остајмо храбро се бранећ'!"
Велики њој одговори ово сјајношлеми Хектор:
„Ти ми, Дејфобе, веће најмилији бејаше и пре
од све браће што их са Хекабом изроди Пријам.
Од сад ти мислим пошту и више одават у души;
када си ради мене, чим угледа моју опасност,
смео из града изић', а остају други унутра!"
Њему богиња на то совоока рече Атена:
„Брате, много ме отац и госпођа мајка по реду
мољаху колена грлећ', а около мољаху друзи,
нека останем онде, јер сви се толико боје;
али мени је срце убијала дубока жалост.
А сад се боримо бесно с Ахилејем, нимало немој
нашега штедети копља, да видимо да л' ће Ахилеј

оба нас убити можда и крваво оружје однет'
пространим бродовима ил' твоје ће смаћи га копље!"
Тако му рече и њега Атена лукаво смами.

Хектору не полази за руком да Ахилеја склони на
уговор о поштеди тела онога који од њих падне

А кад су један другом већ близу приступили они,
велики њему Хектор сјајношлеми прозбори први:
„Пред тобом, Пелејев сине, повлачит' се нећу к'о досад
када сам бежао трипут под кулама илијског града
не смејућ' дочекат' тебе. Ал' сада ме подстаче срце
да ти станем насупрот, ил' победу стекао ил' смрт.
Богове зовнимо амо, јер они ће најбољи бити
речима нашим сведоци и заштита погодбе наше.
Нећу те грдно ја наказита, даде ли Диве
снаге за победу мени, те живот одузмем теби;
него кад с тебе свучем, Ахилеју, оружје славно,
мртва те даћу Ахејцем, а тако и ти поступи!"
Њега погледав мрко брзоноги рече Ахилеј:
„Немој ми, Хекторе мрски, о уговорима зборит'!
К'о што арслани и људи не имају мед собом вере,
као што у слогу никад не пристају вуци и јањци,
него један другоме зло непрестано смишља,
тако не може слоге ни мед нама бити, те вере
нама двојици нема, док један не погине од нас
и не засити крвљу штитоношу Ареја борца.
Сада се јунаштва сећај сваковрсног: сада ти треба
да си копљаник вичан и да си постојан борац.
Нема ти бежања више, Атена те Палада одмах
копљем погубиће мојим, и све ћеш откајат' сада
болове мојих другара, што копљем их погуби гонећ'!"

Ахилеј савлађује Хектора уз помоћ Атенину

Рече и копљем завитла дугосеним и тад га баци.
Ал' му се погледав напред измигољи блистави Хектор:
сагне се када га види, те од меди копље прелети
њега, закрха се у тле. Палада Атена га узме
и Ахилеју врати, а не смотри народни пастир
Хектор. Беспрекорном он проговори Пелеја сину:
„Промаши, подобни богу Ахилеју, нимало ниси
знао за моју судбину од Дива, како си каз'о,
но си блебетало ти и некакав беседник лукав,
да се уплашим тебе, те изгубим храброст и снагу.
Узмицат' нећу да ти ми у леђа забијеш копље,
него ћу напасти тебе, а груди ми копљем прободи
ако даде ти бог. Ал' мога сад чувај се копља
меденог! Кад би га цело у својој понео кожи!
Онда за синове тројске војевање било би лакше

када би погин'о ти, јер ти си им највећа мука!"
Рече и копљем завитла дугосеним и тад га баци
те он не промашив штит Ахилејев згоди по среди,
копље се одби далеко. А Хектор се расрди тада
што му је његово копље из руке излетело залуд:
стане растужен што другог јасенова немаде копља;
гласно покликне брата белоштитног Дејфоба тражећ'
дуго од њега копље, ал' њега близу не беше.
Онда докучи Хектор у души и прозбори ово:
„Авај, занаго мене већ позваше богови у смрт:
ја сам мислио да је крај мене јуначки Дејфоб,
али он је у граду, а превари мене Атена.
Већ ми се худо скончање приближује, није далеко;
бежања нема, јер то већ одавно милије беше
Диву и његову сину стрељачу, који су пређе
моја заштита били, ал' сада ме сустиже удес.
Али без борбе зацело и без славе погинут' нећу,
велико свршићу дело, и унуци за то ће знати!"
То изговори и мач из кора оштри повуче,
што му је висио испод слабина велик и тежак.
Скупи се па се вине к'о орао висинска птица,
који се на поље уме залетет' кроз облаке мрке,
нежно да ухвати јагње, ил' зеца, страшљиво звере:
тако се вине и Хектор и оштрим замахне мачем.
Нањга јурне Ахилеј, и срце му бесног се гњева
напуни, штитом лепим и уметним заштити груди,
уз то се климаше њему на глави са четир' браника
шлем, а злаћана грива на шлему трепеташе сјајна,
што је Хефест много учврстио около врха.
Као што мед звездама шеће вечерњача у доба глухо,
која најлепше сија од свију на небу звезда:
тако се сјало оштрице на копљу које Ахилеј
десницом витлаше пропаст намењујућ' Хектору дивном,
кожу му гледајућ' лепу, куд најпре би мог'о погодит'.
Целу му кожу медно покриваше оружје лепо
што га је с јакога свук'о Патрокла када га смаче;
само се видело грло, где управо врат од рамена
кључне раздвајају кости, где најбржа смрт је животу.
Ту баш нападача Ахилеј копљем прободе,
одмах му кроз врат нежни копљани изиђе шиљак.
Али му од меди тешко душнике не проби копље,
да је Ахилеју мог'о још коју реч проговорит'.

Хектор моли Ахилеја да му тело врати Тројанцима,
али га он одбија, а Хектор му на самрти прориче смрт

У прах сруши се Хектор, Ахилеј се похвали дивни:
„Хекторе, ти си се, свлачећ' Патроклу оружје, над'о
здрав да ћеш остат' не марећи за ме кад не бејах близу,
лудаче! Али сам ја још много иза њега бољи

заштитник остао његов код пространих лађа и сада
удове теби разглобих. И псине ће тебе и птице
ружно развлачит', а оног покопаће ахејски борци!"
Тешко рањен њему сјајношлеми прозбори Хектор:
„Молим те, живота ти твог и колена, оца и мајке,
не дај да ме псине код ахејских раздеру лађа,
него ти довољно меди и злата узми, даре
што ће их теби дати мој отац и достојна мати,
тело пак моје кући поврати, да би ме огњу
мртва предати могли Тројанци и тројанске жене!"
Њему гледнув га мрко одговори брзи Ахилеј:
„.Немој ме родитељима ни удима заклињат', псето!
Кад би ме некако срце и срџба могли навести
пресно ти месо да режем и једем - што учини мени!
Стога никога нема од главе да псе ти одагна
ни да ми десет пута ил' двадесет још да ми пута
веће одмере откуп, и друго да обрекну јоште,
ни да целога тебе потегнути нареди златом
Пријам, Дарданов син, - ни тако те достојна мати
која те роди, неће на одар метнуг' ни ридат'
за тобом, него ће псине и птице целог те тргат'."
Њему сјајношлеми Хектор умирућ' прозбори ово:
„Добро те познајем по твом погледу, не очекивах
да ћу те наговорит', јер гвоздено срце у грудма
имаш, ал' пази да се због мене богови на те
оног не расрде дана кад Парид и Фебо Аполон
погубе тебе вична јунака код Скејских код врата!"
Тако му рече и одмах свршетак покри га смртни,
душа му остави уде и брзо одлети Аиду
своју оплакујућ' судбу и оставив снагу и младост.
Њему и мртву одговори дивни Ахилеј:
„Умри, а потом ће Кера на мене када је Диве
хтедне да изврши и мени и остали бесмртни бози!"

Ахилеј са Хектора скида оружје,
а њега привезује за своја кола и одвлачи у табор

Рече те он из мрца извуче од меди копље,
па га подаље метне и крваво оружје стане
скидати њему с рамена. И други се стрче Ахејци,
стану се дивити стасу и лицу Хектора дивног,
али не приђе њему ни један без ударца каква.
Тада је неки другару обрнув се рек'о овако:
„Авај, сада је лакше, разуме се, Хектора пипат'
него ли онда кад лађе нам жарким запали огњем!"
Тако је гдеко рек'о и приш'о да Хектора дирне.
Када му оружје свуче брзоноги дивни Ахилеј,
међу Ахејцима уста и крилате прозбори речи:
„Драги другари моји, старешине аргејске мудре,
пошто ми дадоше бози да победим овога борца

који нам почини јада, колико га заједно други
не починише сви, у оружју кренимо сада
около тврђе да знамо шта снују Тројанци
када им погибе овај, да л' мисле стрмени Илиј
оставит' или остат', кад Хектора више им нема.
Него зашто ми срце у такве се занесе мисли?
Још неоплакаи и несахрањен код лађа лежи
Патрокло, којега нећу заборавит' докле мед људма
живео будем и своја док будем колена миц'о!
Ако се доиста у дому Аида и забуду мрци,
опет ја ћу и онде другара сећат' се драгог!
А сад **запевајмо пееон,** ахејски борци,
пространим бродовима са Хектором кренимо мртвим,
вељу задобисмо славу кад Хектора смакосмо дивног,
коме Тројанци по граду одаваху пошту к'о богу!"
Рече и срамотна дела од Хектора стане да чини.
На свакој нози жиле Ахилеј му пробуши дивни
између пете и глежња и волујски ремен провуче,
за кола привеже њега да глава му по тлу се вуче.
У кола затим се попне и одору подигав славну
замахне бичем на коње, и они хоћко потрче.
Хектор се повлачен запраши сав, а мрка се коса
развеже њему, а глава праховита цела му беше
прелепа некад, а тада Див је душманима даде
нек је у његовој драгој у очинској нагрде земљи.

Пријам и Хекаба наричу за Хектором

Сва му се упрља глава у праху тако; а мати
косу чупати стане и копрену белу далеко
баци и смотривши сина веома зарида гласно.
И драги отац болно зајауче, и цео народ
стане по целом граду нарицат' и кукњаву дизат'.
То је подобно било веома к'о цео да с врха
Илиј бреговити град у жарком пожару гори.
Једва Пријама Тројци зауставе који је хтео
напоље у жалости изићи кроз Дарданска врата.
Све их мољаше редом у прашини док се је ваљ'о,
сваког јунака он поименце позиваше тада:
„Станите, драги, и мени, и ако сте жалосни врло,
дајте изићи из тврђе и ахејским лађама кренут'!
Молићу човека тога, горопадног дрског злочинца,
неће ли поштоват' можда старину, неће ли жалит'
старост, - та и он оца имаде година мојих,
Пелеја, који га роди и Тројцима отхрани свима
на јад, а ували мене у невољу највећу од свих;
толику децу ми смаче, све саме напредне момке!
Али за свима њима не ридам јадан толико
колико само за једним, за Хектором. Љута ме жалост
за њим одвешће Аиду! На рукама да је на мојим

умро, ми бисмо сити за њиме се наплакат' могли,
ја и она што га породила, несрећна мати!"
Тако плачући рече, и грађани јецаху с њиме.
Тужњаву болну Хекаба пред женама тројанским почне:
„Сине, јадне ли мене! А зашто да несрећна живим,
када ми погибе ти? У граду дању и ноћу
ти ми бејаше понос, а Тројцем и Тројанкам свима
заштита беше у граду, а они тебе к'о бога
поздрављаху, јер дика и њима си велика био
док си живео, а сад скончање и судба те стигла!"

Не слутећи несрећу, Андромаха чује Хекабино нарицање
и хита на кулу, те и она стане нарицати

Тако нарицаше она, а Хектору љуба још ништа
није дознала, јер јој гласник не стиже уздан
с вешћу да јој је војно пред капијом остао градском.
Него у високом дому унутра она је ткала
двоструко порфирно рухо увезујућ' шарено цвеће.
У кући она своје лепокосе дворкиње зовне
нека троножац већи ставе крај огња да Хектора чека
топла за купање вода са бојишта када се врати.
Луда, а не знаде да га, од купала врло далеко,
Ахилејевом руком совоока свлада Атена.
Ненадно лелек она и тужњаву зачује с куле,
колена задршћу њој, а чунак испаде на тле.
Дворкињама она лепокосим прозбори одмах:
„За мном пођите две, да видим шта се то збило!
Честите свекрве чула сам глас, и мени у грудма
срце скаче до уста, а колена мени се коче:
Пријамовим стиже синовима невоља нека.
Да су од мојега уха далеко гласови такви!
Али страх ме веома да није ми Хектора смелог
од града потисн'о дивни Ахилеј, те вија га пољем,
и до свршетка догн'о већ његову несрећну храброст
којом је задисан био; мед борцима заостај'о није
него је трч'о пред свима, и није уступао ником!"
Рече и махнитој слична истрчи из собе одмах,
срце је скакало у њој, и за њом дворкиње крену.
А кад приступи кули, до гомиле бораца, стане,
осврне се на зиду и примети како је муж јој
вучен пред градом тројским, а брзотрки коњи
нештедице га вуку до пространих ахејских лађа.
Одмах оба јој ока тамнина покрије ноћна.
Она се сруши натрашке и од бола у несвест падне.
Уплетњаци сјајни далеко јој спадну са главе,
мрежа и повеска и укосник плетени још̌те
и с њим копрена што је Афродита даде јој златна
онда када је себи сјајношлеми одведе Хектор
Етиону из двора к'о невесту с дарима многим.

Заове около ње и јетрве скупе се брзо,
те је држаху спремну већ да сконча од страха.
Пошто предахне опет и свест се поврати у њој,
у љути удари плач и тројанским женама рече:
„Хекторе, јадне ли мене! Судбине се родисмо исте
обоје, ти у Троји у дому Пријама краља.
а ја у Теби под планином шумовитом Плаком
где ме Естион малу у својем отхранио двору,
несрећник злосрећну мене! Ох да се ни родила нисам!
Сада ти под земљу идеш у мрачне дубине Аиду,
а у дворима овде удовицу остављаш мене
у страховитој тузи, а син је још те нам луђан,
којега ти и ја породисмо; нећеш ти њему,
Хекторе, заштита бити, јер мртав си, а ни он теби.
Ако сузодавном он се и уклони ахејском рату,
свагда мука и јада у потоње имаће време,
јер ће други људи смањивати његове њиве.
А дан сиротни отима све дечаку вршњаке,
поглед обара земљи, а суза је пуно му лице.
Потребник походи он другаре својега оца;
једнога за огртач, а другог за кошуљу вуче;
неко се смилује нањга, па купицу малу му даде,
њоме окваси усне, ал' грло му остаје сухо.
Дете што има и оца и мајку од софре га гура,
рукама њега бије и ружним речима грди:
‚Устај одавде, отац твој не гости се с нама!'
Плачући дечак се тада удовици матери враћа.
наш Астијанакт, што је на крилу свог оца пређе
само мозак јео и јагњеће претило месо.
Кад би га обрв'о санак, те играти кад би се прест'о,
тада би спав'о на одру, на рукама дојкиње своје,
на свом лежишту меком, кад радошћу испуни срце.
А сад ће злопатит' много кад милога изгуби оца,
син наш Астијанакт, ког тако зову Тројанци:
јер си им сам ти врата и бедеме бранио тврде.
А сад код свијених лађа далеко од оца и мајке
црви ће гмизат' по теби и, кад те се насите псине,
гола те точит', а у твом у двору лежи ти много
красно и танано рухо, од женских откано руку.
Ал' ја ћу све то рухи на жарком сагорети огњу,
користи од њега немаш, јер на њему лежати нећеш,
слава пред Тројанкама и Тројцима нека ти буде!"
Тако се наплаче она, а за њом јецаху жене.

ПЕВАЊЕ ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ
НАСЛОВЉЕНО

НАДМЕТАЊЕ У СЛАВУ ПАТРОКЛА

После пресудне битке два славна мртваца чекају на сахрану, Патрокле и Хектор кога Ахилеј није изручио Тројанцима.

Ахилеј са својим Мирмидонцима опет оплакује Патрокла. Ноћу, у сну, походи га Патроклова сен. Пожурује Ахилеја да му тело сахрани. Ломача се, сутрадан, спрема, силна дрва доносе. У свечаној поворци доносе Патроклово тело. Ахилеј одсеца косу, као жртву, и ставља је у руке мртвоме другу. Ломача са телом Патрокловим гори. На њу стављају силне жртве. Ахилеј посече и дванаесторицу заробљених Тројанаца, те и њихова тела тури на ломачу. Следећег дана, када ломача догори, купе Патроклове кости, стављају у суд и сахрањују. Пошто је гробна хумка насута, Ахилеј приређује надметање у част покојника и ставља награде. Такмичари се утркују на колима, рву, тркају, боре копљима, бацају котур, стрељају, бацају копље. Ахилеј је некако измењен. Јавља се као разборити судија у свађи која је избила око утрке на колима. (Наговештен је лик што ће га Ахилеј примити у следећем, завршном певању.)

Из двадесет и трећег певања доносимо сан Ахилејев и рвање Ајанта са Одисејем. У сну и разговору Ахилејевом са Патроклом изречена је везаност хомерског хероја за живот. Нерешено надметање у рвању супротставља, као такмичаре, два јунака различите природе: „великог" Ајанта, Теламоновог сина, човека-горостаса, огромне телесне снаге и борбености, и Одисеја, онижег човека, домишљатог дипломате. (По предањима која Илијада не приповеда, ова два јунака полагала су, после Ахилејеве смрти, право на његово оружје. Када је оружје додељено Одисеју, Ајант је, од једа, полудео.)

I. Појављивање Патроклове душе

А кад га ухвати сан те из срца бриге одагна,
тврд кад сан га савлад'о - јер умори колена сјајна
гонећи Хектора према ветровитом Илијском граду –
тада приступи њему Патрокла јаднога душа
у свему подобна њему и стасом и очима лепим
и гласом, и још исто на телу бејаше рухо.
Више главе му прића и ове проговори речи:
„Спаваш, Ахилеју, сасвим заборавивши за мене!
Ниси ме жива никад запушт'о, но сада кад умрех,
мене погреби што пре да прођем кроз врата Аида!
Душе ме гоне далеко, те сенке преминулих људи,
оне ме преко реке не пуштају њима да прићем,
него лутам поред Аидових широких двери.
Зато пружи ми руку, Ахилеју, цвилим, јер више
нећу се вратит' од Аида кад огњем сагорите мене.
Нећемо више живи, од драгих другара далеко,
мед њима седећи већат', јер мрска ме прогута она
Кера, што ме веће при породу зграбила била.
Али је и теби самом, Ахилеју, подобни богу,
судба да паднеш под зидом имовитог народа тројског.
Друго ти рећи ћу још и наредит', хоћеш ли слушат':
немој мојих од твојих, Ахилеју, растављат' кости,
него их састави, јер се отхраних у вашем дому

заједно с тобом када Менетиј из Опоента
малог ме доведе вама у дворе због јадног убијства
онога дана кад сина погубих Амфидаманту,
лудак, ненамерно, на њ се расрдив у игри на коцке.
Витез ме Пелеј прими у дворе и отхрани мене
брижљиво, те ме твојим, Ахилеју, назва другаром.
Тако нам исти суд нек обојици покрива кости:
златни двоушни крчаг што даде ти госпођа мајка."
Њему к'о одговор ово Ахилеј брзоноги рече:
„Зашто овамо дође, о драга ми главо, те све то
мени наређујеш сада? Та ја то извршићу радо,
тебе ћу, како ми ти заповедаш, послушат' у свем.
Него ми ближе приступи, и један другога за трен
загрлимо, те се натужимо тужњавом горком!"
Рече и обадве руке Ахилеј испружи за њим,
ал' га не ухвати; душа одлети под земљу тада
подобна диму цврчећ'. Ахилеј у чуду ђипи
удари о руку руком и речи проговори тужне:
„Авај, и у двору Аидову некакве душе
има, и сенке има, ал' никаква нема живота!"

II. Рвање

И трећу награду затим Ахилеј одреди одмах,
метне је пред Данајце, и то за рвање тешко,
троножац велик што стоји на огњу ко победник буде,
цењаху сви га Ахејци да вреди говеда дванест;
оном ко изгуби жену за послове способну многе
одреди, цењаху сви је да четири говеда вреди.
Потом се усправи и пред Аргејцима прозбори ово:
„Устајте који се овде надметати имате вољу!"
Рече, и велики син Теламонов устане Ајант,
други довитљиви уста Одисеј, вичан коварству.
Оба се опашу потом и усред простора стану,
један ухвати другога за лактове рукама крепким,
к'о што се примају рози на крову штоно их слаже
славан дунђер кад жели да заштити кућу од буре.
Снажно спопадну руке силовите кичму, те она
крцкати стане, те зној их обојицу облије бујан;
густе се модрице дигну по ребрима и по раменима,
пуне црвене крви у једног и другог, а они
победе бејаху жељни, због уметног троношца оног.
Нити је оборити мог'о Одисеј ни на земљу свалит',
нити је могао Ајант, јер снажни се не да Одисеј.
Када то досади веће Ахејцима с назувком лепим,
онда велики син Теламонов пробеседи Ајант:
„Дивова пего, довитљив Одисеју, сине Лаертов,
дигни ме ил' ћу те дићи, за остало Див ће се старат'!"
Рече и стане га дизат', ал" смотри коварство Одисеј
Ајанта депне у прегиб под колено, а уда му клону,

Ајант се сруши на леђа, Одисеј му на груди падне:
борци посматраху то и сви се дивљаху томе.
Затим га дизати стане Одисеј, страдалник божански,
мало га крене са земље, ал' није га мог'о да дигне;
Ајант му колено сави, и оба се нађу на земљи
један крај другог близу, и прахом се умажу оба.
Трећом би ђипили они и поново стали се рват',
да не устане сам Ахилеј те их задржи:
„Немојте рват' се више и немојте мучит' се даље
победу имате оба. И награде једнаке узев
идите, да се Ахејци и други могу надметат'!"
Рече, а они га чују и послушају га радо,
очисте прах са себе и рухо потом обуку.

ПЕВАЊЕ ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТО
НАСЛОВЉЕНО

ОТКУП ХЕКТОРА

Последње певање Илијаде доноси тек коначни обрт у причи о Ахилејевом гневу. С почетка се сусрећемо са Ахилејем чији се бес још није сталожио. Из дана у дан он нагрђује мртво Хекторово тело. Везује га за своја борна кола и вуче триред око Патрокловог гроба. Дванаестог дана дозлогрди ово нечовештво и боговима, свима сем Хере, Посидона и Атене. Зевс ипак шаље Ахилеју његову мајку, богињу Тетиду, не би ли она наговорила сина да Хекторово тело дадне Тројанцима на откупе. Божанска гласница Ирида подстиче Пријама, Хекторовог оца, да се упути у ахејски логор. Пријам стиже ноћу до Ахилејевог шатора. Суочен са Пријамом, коме је сина убио, Ахилеј се сети свога оца, старога Пелеја, коме је суђено да жив дочека Ахилејеву скору смрт. И Пријам и Ахилеј пусте сузу. У сузама се отапа и Ахилејева окорелост, и јад због погибије Патроклове. Поглед се Ахилеју отвара и за туђи бол, за патње човека и његову злехуду судбину. Он Пријаму даје Хекторово тело на откупе. И обећава дванаест дана примирја: нека га Тројанци сахране како јунаку приличи. Пријам одлази са Хекторовим телом. У Троји Андромаха, Хелена и Хекаба оплакује Хектора. Тројанци девет дана довлаче дрва за ломачу. Онда Хектора спале, сакупе му кости у златни ковчег, укопају га и наспу гробну хумку.

У песми о откупу Хектора врхунац је и крај Илијаде. А то ће рећи - спева о Ахилејевом гневу. Стога је овде доносимо у целости.

ОТКУП ХЕКТОРА

Ахилејева неутешна жалост и нагрђивање Хектора

Сврше се игре, и борци ка брзим се лађама тада
растуре, сваки ка својој. На вечеру мишљаху они
и на уживање сна освежавног. Али Ахилеј
ридаше сећајућ' се другара драгог, а њега
свесилни санак није освај'о, но амо се тамо
ваљ'о Патроклову жалећ' и мушкост и честиту снагу,
мислећи шта све сврши и шта све премучи с њиме
газећ' у јуначке многе у борбе и валове страшне.
Тога се сећајућ' грозне низ образе роњаше сузе,
час би на страну он, а час би наузнак. лег'о,

а час на лице, а онда од одра би уст'о и крен'о,
па би жалостан сав уз обалу морску тумар'о.
А чим над морем и над бреговима зора забели,
он би је углед'о па би брзоноге коње у своја
упрег'о кола и озад за кола Хектора свез'о
да га вуче и триред око Патроклова гроба
њега би вук'о и потом у свом шатору почив'о.
Протегнута на лице у праху би остављ'о њега.
Али Аполон и мртва јунака жалећи њему
кожу је чув'о од сваке од нагрде те га покрив'о
егидом златном да онај не одере њега повлачећ'.

Већање богова о Хекторовој судбини.
Див шаље Ириду да Тетиду позове на Олимп

Тако је Хектора он у срдњи унакажав'о,
али су жалили њега и блажени гледали бози
и брзохоћу слали оштровидног да га украде.
С тим се слагаху бози сви други, само се нису
Хера а ни Посидон ни сјајноока Дивова ћерка,
него остану како на свети намрзише Илиј,
Пријама краља и народ због Александрова греха;
богиње увреди он у обор кад стигоше њему,
ону похвали што га обдарила злокобним блудом.
А кад поново потом осванула дванеста зора,
онда пред бозима вечним пробеседи Фебо Аполон:
„Страшни ви, богови, јесте и свирепи! Није л' вам Хектор
стегна говеђа клао и стегна беспрекорних коза?
А сад немате воље ни мртва да спасете њега,
да га угледа љуба и мајка и његово дете,
његов родитељ Пријам и народ; тад би га брзо
они сагорели огњем и достојно њега погребли!
Него Ахилеју бесном уговети желите, бози,
у кога љубазне ћуди не има; њему се не да
срце окренут' у грудма, и нарав обесну има
подобан лаву што снагом и срцем силовитим гоњен
стада напада људска да гозбу ухвати себи:
тако изгуби милост Ахилеј, а стида му неста,
који је људском роду на корист и на штету већу.
И други неко можда и дражега изгуби свога,
рођеног изгуби брата ил' драгога својега сина,
али опет плач и ридање оставит' уме
јер је судбина дала човеку стрпљиво срце.
Али Хектора дивног, Ахилеј кад оте му живот,
за кола сада веже и вуче около гроба
драгог другара, - ал' тиме ни лепше ни боље му није!
Само да ми се на њега не наљутимо јунака,
јер и нему земљу у срџби нагрђује својој!"
На то срдита њему белорука прозбори Хера:
„И та реч би могла да вреди, сребролуки боже,

ако Хектор једнаку част с Ахилејем има;
Хектор је смртан човек, и смртна га дојила жена,
али Ахилеј је пород од богиње, коју ја сама
однеговах, отхраних и човеку дадох за љубу
Пелеју, којега бози од свега волеше срца.
Сви сте богови били на свадби, - с њима се и ти
с формингом гошћаше тада, зли друже. неверо вечна!"
Скупљач облака Див одговори њојзи и рече:
„Немој се, Херо, увек на богове љутити друге!
Једнаку пошту неће уживат'. Ал' је и Хектор
најдражи бозима био од свију тројских јунака,
тако и мени, јер драгих дарова не сметаше с ума,
никада жртвеник мој не беше без једнаке гозбе,
без претилине и вина, већ какве се жртве нам дају.
Али се махнимо тога да Хектора отмемо смелог,
то се никако не да извести да не зна Ахилеј,
јер му у помоћ обдан и обноћ долази мати,
него нек сада ми когод позове Тетиду ближе
да јој поруку мудру изречем, да би Ахилеј
даре од Пријама уз'о и Хектора дао на откуп."

Див по Ириди наређује Тетиди нека Ахилеја склони
да Хекторово тело да на откупе

Рече и Ирида одмах ветронога оде да јави.
У средини између' гредовитог Имбра и Сама
скочи у море црно, а вода за њом зашуми.
Она зарони онде у дубину олову слична,
што се у море спушта о рогу вола са паше
да донесе рибама смрт месождерним. У спиљи она
пространој Тетиду нађе, а поморске друге око ње
богиње заједно беху и сећаху; она у среди
плакаше судбу сина беспрекорног, који у Троји
грудастој имаше пасти далеко од очинске земље.
Близу ње брзонога Ирида стане и рече:
„Устај, Тетидо, зове те Див пун мудрости вечне!"
Богиња сребрних ногу одговори Тетида на то:
„Опај велики бог шта хоће? А ја се бојим
међу богове ићи с неутешним у срцу болом.
Идем, и неће ми залуд изрећи што буде ми рек'о!"
Богиња дивна кад је то рекла, на се навуче
копрену тамну, од које не беше црњега руха.
Крене на пут, а пред њом ветронога Ирида брза
као вођ, а вал се око њих увијаше морски.
Кад већ на обалу стигну, одлете у небо обе.
Дива свевидног нађу, а блажени богови вечни
седе око њега заједно сви. А Тетида онде
седне крај оца Дива, а места јој даде Атена.
Златну у руке купу белорука даде јој Хера,
па је поздрави речма, а Тетида врати је испив

Њима тад отац људма и бозима прозбори ово.
„Тетидо, дође на Олимп, у дубоком чемеру своме,
носећ' у грудима жалост без пребола; знадем је и сам.
Ал' ћу ти опет рећи, рад чега те овамо позвах.
Девет већ дана свађа мед бесмртним бозима траје
око Хектора мртвог и твога градобије сина.
Они оштровидног шаљу брзохоћу нека украде
Хектора, али ја славом Ахилеја хоћу обдарит',
пријатељство да твоје и пажњу обезбедим себи.
Хитро полети у табор и својега сина извести:
кажи му, бози се гњеве, а од свих највише ја се
бесмртних богова срдим, код свијених лађа што држи
Хектора у срцу махнит и не даје њега на откуп,
не би л' у страху од мене на откуп Хектора дао.
А ја ћу Ириду брзу јунаку Пријаму послат',
лађама ахејским драгог нек иде откупити сина
даре Ахилеју носећ' да њима смекша му срце."

Тетида обавештава сина о Дивову наређењу,
а он јој обећава да ће Хектора предати

Рече, и послуша њега сребронога Тетида одмах;
спустив се Олимпској гори низ врхове богиња оде
и стиже сину у шатор. Унутра га она затече
како жалосно јеца, а драги око њега друзи
жустро се труде сви и ручак припремају онде:
крупнога већ у шатору густоруног заклаше овна.
Седне до њега одмах наблизу госпођа мати,
руком га помилује и речи му прозбори ове:
„Докле ћеш, породе мој, нарицати, докле ћеш тужит'
те изједати срце за постељу а ни за јело
не хајућ'? Добро би било да жену обљубиш какву.
Јер ти нећеш ми дуго већ живет', него и теби
близу стоји већ смрт и тешка те чека судбина.
Него ме слутај брзо, од Дива ти доносим вести,
каже ти, бози се гњеве, а од свих највише он се
бесмртних богова срди код свијених лађа што држиш
Хектора у срцу махнит и не дајеш њега на откуп.
Предај га брзо на откуп и дарова прими за мрца!"
На то брзоноги њојзи Ахилеј одговори ово:
„Тако нек буде! Ко откупе да, нек мрца однесе,
ако Олимпљанин сам то наређује озбиљна срца!"
Тако су мајка и син у гомили ахејских лађа
једно с другим многе говорили крилате речи.

Ирида обавештава Пријама о решењу богова

Кроновић Ириду тада у свети шиљаше Илиј:
„Хитај, Иридо хитра, и олимпско остави село,
иди у Илиј и онде јунаку Пријаму јави

ахејским лађама драгог нек иде откупит сина
даре Ахилеју носећ' да њима смекша му срце:
сам нека крене, и други Тројанац нек не иде с њиме!
Нека га старији који огласник прати, да мазге
управља и кола с лепим текунима, натраг да у град
мрца повезе кога Ахилеј погуби дивни.
Нека му не буде смрт на уму и нек се не боји:
јер му к'о пратиоца брзохоћу даћемо бога;
он ће га пратити дотле Ахилеју док га доведе.
А кад га веће он у Ахилејев шатор уведе,
неће га ни сам погубит' и свима забраниће другим,
јер он безуман није ни несмотрен, није ни грешник,
него ће јунак дошљака веома благо поштедет'!"
Рече, и отиде одмах крилонога Ирида јавит';
Пријаму стигне у дворе те ридање и плач затече.
Синови око оца у дворишту седећи рухо
сузама квашаху своје, а у огртач старац
сав се умот'о и огрнуо; прашине много
беше на глави томе старини, а и на врату,
што ју је када се ваљ'о оберучке набац'о на се.
Ћерке и снахе дворе испуњаху јецањем својим
сећајући се многих и честитих оних јунака
штоно већ бејаху мртви од аргејских смакнути руку.
Пријаму близу приступив огласница Дивова рекне
тихо изустив, а оном тад колена дрхтати стану:
„**Пријаме, Дардану лозо,** прибери се, немој се бојат',
јер ти не долазим амо да невољу објавим неку,
него добро ти мислим, од Дива к'о гласница дођох,
издалека се стара за тебе, пун сажаљења.
Каже Олимпљанин теби да Хектора искупиш дивног
даре Ахилеју носећ' да њима срце му смекшаш.
Сам отиди, и други Тројанац нек не иде с тобом!
Нека те старији који огласник прати, да мазге
управља и кола с лепим текунима, натраг да у град
мрца повезе кога Ахилеј погуби дивни.
Нека ти не буде смет на уму и немој се бојат'
јер ће к'о пратилац бог брзохоћа пратити тебе;
он ће те водити дотле Ахилеју док те доведе.
А кад те веће у Ахилејев шатор уведе
неће те ни сам погубит' и свима забраниће другим,
јер он безуман није ни несмотрен, није ни грешник,
него ће јунак дошљака веома благо поштедет'!"

Хекаба узалуд покушава да Пријама одврати од пута.
Он у ризници одабира дарове за откуп Хектора

Када то старцу рече, брзонога Ирида оде.
А он нареди синци да кола с текунима лепим
за две упрегну мазге и кош да привежу јоште.
Сам у одају сиђе у мирисну која од дрва

кедрова саздана беше, висока, блистања пуна.
Љубу Хекабу себи позове и ово јој рече:
„Јаднице моја, глас ми од Дива с Олимпа стиже
ахејској лађи да кренем да драгога искупим сина
даре Ахилеју носећ' да њима срце му смекшам.
Него нудер ми кажи шта теби се у срцу чини?
Јер ме већ самог срце и душа подстичу на то
онамо лађи да кренем у широки ахејски табор!"
Рече, - ал' закука жена и њему одговори ово:
„Авај, камо ти разум, са којег си угледан пређе
био у људи страних и оних којима владаш?
Како ахејским хоћеш сам да лађама одеш
на очи јунаку што врле синове твоје
већ је погубио многе? У тебе је железно срце!
Ако те ухвати једном и очима ако те види
борац крвожедни онај и подмукли, нећс те жалит'
нит ће ти одати пошту. Далеко у кући овде
сина оплакујмо сада! А њему када га родих
уз нит живота снажна судбина запреде псета
брза да нахрани он, од родитеља далеко,
онде код немани страшне! По среди могла бих јетру
његову загрист' па је разједат'! Таква би била
освета за сина мога, јер није га плашљива смак'о,
него за Тројанце и за Тројанке недара ниских
био се, није притом помишљ'о на страх и бегство!"
На то одговори њојзи старина боголики Пријам:
„Немој ме устављат', хоћу да кренем, - не буди сама
злослутна у кући птица, јер нећеш ме моћи задржат'.
Да ми је неко други од људи земаљских рек'о,
врач ил' жртава какав надзирач ил' свештеник неки,
лаж је - ми бисмо рекли и њему окренули леђа:
а сад кад богињу чух и видех је лицем у лице,
идем, и неће јој речи бадава бити. Ал' мени
ако је суђено мрети код ахејских српастих лађа,
хоћу, нека ме одмах Ахилеј посече, кад свога
у руке узмем сина, и када се наплачем доста!"
Рече и поклопце лепе од ковчега отвори одмах,
дванаест хаљина лепих старина извади отуд,
простих дванаест струка и ћилима исто толико,
толико плаштева белих и кошуља још те толико.
Одмери злато и десет изнесе таланта целих
и два троношца сјајна изнесе и четир' бакрача,
и још прелепу купу што Трачани њему је даше,
велики поклон, кад њима к'о посланик стиже; ни њега
не поштеди старина у двору, но жуђаше врло
драгог откупити сина.

Пријам из трема истера скупљене Тројанце,
а синовима наређује да му приипреме кола за полазак

Тројанце штоно у трему
стајаху гоњаше све и ружно их стане да псује:
„Идите, срамоте ви и бруке! Зар немате сами
код куће ридања доста, но дођосте мучити мене?
Није л' вам доста Див што Кроновић даде ми јаде
најбољег сина кад изгубих? Ал' знаћете и ви.
Јер ће вас лакше одсад Ахејци моћи да смичу,
пошто је погин'о он. А у дворе богу Аиду
пре да запутим ја но очима својим да видим
како нам пустоше град и бесно како га руше!"
Рече и палицом људе разагна, а они се старцу
срдитом уклоне, а он синовима повикне тада
Хелена коређ', Парида и Агатона дивног
Памона, Антифона и грлатог борца Полита,
Дејфоба коређ' и Хипотоја, поносног Дија.
Ту деветорицу кликне старина и ово им рекне:
„Хитајте, рђава децо и срамоте! Кад бисте сви ви
место Хектора мртви код бродова лежали брзих!
Авај несрећна мене! Изродих у широкој Троји
врло врлих синова, од којих ни један не оста,
ни боголики Местор, ни Троило, борац са кола,
а ни Хектор, бог међу људима, који се више
чињаше да је боговско дете неголи људско.
Све их погуби Арej, а осташе грдиње саме,
лашци, играчи, што знају да најбоље у колу бију
ногама и да јањад и јарад народу грабе.
Нећете л' кола што брже припремит' ми сада и у њих
ово сместити све да одмах кренемо на пут?"
Рече, и они се карбе побоје својега оца,
кола за две мазге изнесу с текунима лепим,
лепа и сасвим нова и кошару привежу на њих,
потом с клинова они мазговљи скинуше јарам
од зеленике, с пуцем, снабдевен кукама чврстим,
с јармом јарамски ремен изнесу девет лаката
дуг, и на брижљиво изглађену привежу руду
сасвим на крају напред. а беочуг причврсте клинцем,
триред над пуцем ремен са сваке омотају стране,
крајеве завежу редом и припну под клинчевим шиљком.
Големе откупе потом за Хектора они изнесу
те их у изглађена у кола товарит' стану.
Потом упрегну мазге јаконоге навикле на хам,
њих му Мишани некад к'о сјајан дадоше поклон;
најзад Пријаму самом под јарам коње приведу
што их уз израђене старина храњаше јасле.

Пре поласка Пријам лије жртву и моли Дива да му
пошаље орла у знак срећна одласка. Орао се појављује
и Пријам с гласником одлази на пут

Тако је кола дао упрезат' у високом двору

Пријам и његов гласник што трезвено умеју мислит':
тада брижнога срца обојици приђе Хекаба
као мед слаткога вина у десници носећи руци
у крчагу златном да жртвују и потом да крену.
Стане пред коње и речи старини проговори ове:
„Узми и оцу Диву то излиј и моли се њему
кући од непријатеља да вратиш се, кад те већ срце
лађама подстиче твоје преко воље моје. А ти се
облака идском збирачу помоли поново Диву,
Кронову великом сину, на целу Троју што гледа;
птицу затражи брзог весника, који је њему
од свих најдражи птица и снагу највећу има,
с десне стране сам да га смотриш очима својим
и њим осокољен кренеш до данајских бродова брзих.
Ако ти свевидни Див пе пошаље свога гласника,
нећу те гонити ја и нећу ти ја наређиват'
аргејским лађама ићи, и ако желиш веома!"
На то одговори њојзи старина боголики Пријам:
„Нећу се, љубо, сада тој твојој противити жељи:
добро је подићи руке и молити милост од Дива."
Тако рече и старац кључарицу зовне да водом
руке му полије чистом, и дворкиња њему притрчи
суд за умивање носећ' у рукама и уз њега ибрик.
Пријам опере руке и прихвати крчаг од љубе,
стане се молити ступив сред дворишта, одли од вина,
на небо погледа потом и молитву прозбори ову:
„Највећи, највиши **Диве, што царујеш с Иде**, дај ми
драг да Ахилеју стигнем и да се сажали на ме,
птицу ми пошаљи брзог весника који је теби
од свих најдражи птица и снагу највећу има,
с десне стране сам да га смотрим очима својим
и њим осокољен кренем до данајских бродова брзих!"
Тако се помоли он, а мудри га саслуша Диве,
одмах му пошаље орла, ту најподеснију птицу,
мркога ловца, кога и пегавцем назива народ.
К'о што су врата широка у високе ризнице кога
човека блага што има и затворена и чврста:
тако се с обадве стране орлушини ширила крила.
И њима учини се над градом да надесно прође;
радосни буду кад виде, и свима се разгали срце.
На кола златна затим старина журно се попне,
испод хучнога трема и капије онда их погна.
Напред су мазге кола са четири вукла текуна,
Идеј их гоњаше храбри, а озад су стизали коњи
што их је управљ'о старац и брзо их гонио бичем
кроз град, а за њим к'о пратња сви његови иђаху драги
плачући горко као да у саму полази пропаст.

Хермија прати Пријама Ахилеју

Када из града они већ сиђу и на поље стигну,
онда се други натраг у Илиј враћати стану,
деца и зетови сви, а свевидни примети Диве
на пољу двојицу ону и сажали старца кад виде;
одмах Хермији он пробеседи драгоме сину:
„Хермија, теби је свагда од свега најдраже било
да се са човеком здружиш и услишиш ко ти се свиди.
Иди и Пријама сада до пространих ахејских лађа
тако поведи да га од бораца данајских нико
не види, не позна, док Ахилеју не дође старац!"
Рече. и пратилац њега брзохођа послуша одмах.
те он потплате лепе за ноге привеже тада,
златне амбросијске, које по води и бескрајној земљи
брзо ношаху њега к'о ветар кад лети и душе;
узме и палицу којом он људима заклапа очи
којима хоће, а друге спаваћиве буди иза сна;
с палицом том у руци брзохођа снажни одлети.
Брзо се потом дохвати он Хелеспонта и Троје:
кнежевићу младићу по лицу подобан беше,
што је у младости цвету, и прве ничу му маље.
Кад се провезу они крај великог Илова гроба,
онде уставе мазге и коње, у реци да воде
пију. Већ се тама по земљи спуштати стане;
тада управив поглед изблиза Хермију гласник
смотри, окрене се старини и ово му рекне:
„Пази, Дарданов сине, сад смотрено возити треба,
човека видим, зацело обојицу он ће нас раздрет'.
Него бежимо брзо на коњима ил' молимо њега
колена њему додирнув да он се смилује на нас!"
Рече, и старцу се памет од великог страха помете,
те му се коса свуда по гипком накостреши телу;
он се пренерази сав. Ал' брзи му Хермија прође,
па му прихвати руку и прозбори питањем овим:
„Куда то касно гониш, о оче, коње и мазге
кроз амбросијску ноћ кад остали спавају људи?
Зар се Ахејаца не бојиш срцбом што дишу?
Они су душмани твоји сви грдни и теби су близу.
Да те примети који у ноћи брзој и тамној
такво благо где возиш, при души ти како би било?
Ни сам ниси већ млад, и овај што прати те стар је
човека оног да одгна што први би напао на вас.
Ал' ја нећу ти зла учинит' и од тебе другог
одбићу, чини ми се да драгом си оцу ми сличан."
Нато одговори њему старина боголики Пријам:
„Тако је некако све, о драги синко, што кажеш.
Него је некакав бог и мене закрилио руком
који је пратиоца у сусрет ми послао таква,
знамење добро, к'о ти што си и стасом диван и лицем,
разуман тако и син још блажена оца и мајке."
Њему брзохођа пратилац бог одговори ово:

„Што си рекао, старче, то све је занаго право,
Него нудер ми реци и праву ми истину казуј:
шаљеш ли куда много и драгоцено благо
људима страним да онде оно ти остане цело,
или већ свети сви у страху напустисте Илиј,
када вам најбољи борац онакав погибе, син твој,
који у борби никад Ахејцима није уступ'о?"
Њему одговори потом старина боголики Пријам:
„Ко си, драгиђу мој, од којег си оца и мајке,
који ми изрече лепо судбину несрећног сина?"
Њему брзохођа пратилац бог одговори ово:
„Кушај ме само, старче, и питај за Хектора дивног.
Ја сам га врло често у битки што прославља борце
очима видео својим, и лађама кад је Аргејце
догнао те их клао и оштром убијао међу,
а ми се чуђасмо стојећ', јер није Ахилеј допушт'о
у бој нам ући, јер на Атрида бејаше срдит.
Ја сам саратник његов, на чврстој стиг'о сам лађи
с њиме; Мирмидонац по роду сам, а мој се отац
зове Поликтор, имовит је он и стар већ к'о и ти,
шест још има синова, а ја сам синак му седми.
Коцку кад бацих, паде на мене амо да идем.
А сад на поље приспех од лађа, јер сутра ће зором
око града Ахејци сјајнооки заметнут' битку;
већ им је досадно седет', и ахејски не могу вођи
да их дуже уздрже од борбе, колико је жуде."
Њему одговори на то старина боголики Пријам:
„Ако си занаго другар Ахилеја, Пелеју сина,
онда потпуну мени изреци истину сада:
да ли је син мој још̀те код лађа, ил' га је веће
разрез'о на комаде Ахилеј и хитио псима?"
Њему одговори пратилац бог брзохођа ово:
„Још га појели нису, о старче, псине ни птице,
него непрестано он у Ахилејеву шатору
лежи крај лађе; дан је већ дванести онде што лежи,
али му не гњије тело, а нит га растачу црви,
који разједају борце у јуначкој борби кад падну.
Вазда без поштеде њега Ахилеј вуче, додуше,
око другарева гроба, кад Зора осване дивна,
ал' не наказује њега; с дивљењем глед'о би и сам
како је росан и свеж, и сав је опран од крви,
нигде умрљан није, и све се затворише ране,
што год их доби, јер многи на њега избацише копље.
Тако се блажени бози за доброг ти старају сина,
и кад је веће мртав, јер омиле њихову срцу."
Рече и радостан буде старина и одговор даде:
„Добро је занаго, синко, и пристале дарове дават'
бозима вечним, јер није ни син ми - ако га имах -
олимпске богове у свом у двору сметао с ума:
стога се сетише њега и час кад оте га смртни.

Него овај лепи од мене прихвати кондир,
те ме штити и прати уз помоћ богова вишњих
докле не стигнем ја у шатор Пелејеву сину!"
Њему одговори пратилац бог брзохођа ово:
„Кушаш ме, старче, млађег од себе, ал' нећу те слушат'
кад ми наређујеш дар да узмем да не зна Ахилеј.
Ал' ја се бојим јунака и устежем се у души
узет' му нешто да зло се не догоди доцније мени.
Али ћу пратити тебе шта више до славнога Арга,
пажљиво пловићу с тобом ил' пешице пратићу тебе,
нико те напасти неће ни презрети твога другара."

Пред Ахилејевим шатором. Хермија се открива Пријаму

Рече, и на кола скочи брзотрки гласник и потом
брзо у руке прихвати бич и узде па коње
и мазгове тада он великом задахне снагом.
А кад стигоше они до зида код лађа и шанца,
баш се трудили тада чувари да вечеру спреме:
на њих пратилац одмах брзохођа разлије санак,
затим скине ерезе и брзо отвори врата.
Пријама потом уведе и даре на колима сјајне.
А кад Пелејеву сину до шатора већ прићу
високог, што га свом Мирмидонци дигоше вођу
одрезав јелово дрво, а шатор покрише озго
рогозом длакавим што га на луци накосили беху:
око шатора велики двор начинише вођу
кољем оградив га густим. А преворница на вратма
јелова беше, што три је Ахејца гураху силом,
а три друга Ахејца са врата велику резу
отискиваху, Ахилеј би је отисн'о и сам.
Потом Хермија хитри старини отвори врата
и Ахилеју брзом увезе дарове сјајне,
с кола на земљу скочи и старцу проговори ово:
„Знај ми, старче, да сам од бесмртних богова један
Хермија, јер ме је теби за пратњу послао отац.
Али ја ћу се сада повратит' и на очи нећу
ступит' Ахилеју, јер би то мени замерка била
бесмртни бог да смртне толико поштује људе.
А кад већ уђеш, сину Пелејеву колена прими,
моли га, тако му оца и лепокосе мајке,
тако му сина, у њему да самилост покренеш тиме!"

Пријам уђе у шатор, моли Ахилеја
да сина даде на откуп што он и обриче

Тако рече и натраг на високи одлете Олимп
Хермија, потом Пријам са кола на земљу скочи,
Идеја остави онде, те овај остане коње
и мазгове притежућ'. А старац крене шатору,

Диву драги Ахилеј где сеђаше. Њега унутра
нађе, а подаље седе другари; а два јунака,
витез Аутомедонт и Алким Арејева рода,
баш се задувала служећ'. Ахилеј баш био је прест'о
јести и пити, и још је пред њиме стајала софра.
Уђе велики Пријам и приђе непримећен ближе,
колена загрли он Ахилеју, пољуби руке
страшне, војскоморне, оне синова му смакошс много.
Као кад човек, у бесној слепоћи убив земљака,
остави своју домају и у други побегне народ,
имућном човеку дође, и чуде се који га смотре,
тако се зачуди јунак боголиког Пријама спазив,
зачуде се и други, и један погледа другог.
Тада молећи Пријам јунака рекне му ово:
„Сети се својега оца, Ахилеју подобни богу,
старца какав сам и ја, на прагу старости тужне.
И њега суседи можда што бораве около њега
тару, и никога нема да уклони беду и пропаст.
Али само кад чује да још те му живиш, у својој
души се радује он и у све нада се дане
драгог угледат' сина, од Троје кад му се врати.
А ја сам несрећан сав: изродих у широкој Троји
врло врлих синова, а жив ми не оста ни један.
Им'о сам их педесет, кад ахејска освану војска:
утроба исте мајке деветнаест ми роди синова,
иноче друге ми све у двору рађаху моме.
Већи је део ми њих погубио напасник Арej.
А ког још јединог имах, те и сам штићаше град нам,
тога ти недавно смаче, кад очинску брањаше земљу,
Хектора. Ахејским сада и долазим лађама зато
откуп да за њега дам ти, а големе откупе носим.
Него се богова бој, Ахилеју, смилуј се мени
сетив се својега оца, несрећнији од њега ја сам
који претрпех што није на земљи човек ни један
пруживши устима руку јунаку што сина ми уби!"
Рече и подстаче жељу у њему да плаче за оцем,
узев за десницу старца Ахилеј га отисне мало.
Оба су спомена пуни, војскомору Хектора један
Ахилеју до ногу савијен плакаше силно,
а свог час плакаше оца Ахилеј, а час Патрокла,
и плач се њихов стане по целом разлегат' шатору.
А кад се ридања веће Ахилеј нарида дивни,
те му жеља за плачем из груди и удова оде,
са свог устане стоца и за руку подигне старца
жалећи седу му главу и белу његову браду,
лицем се окрене њему и крилате прозбори речи:
„Јадниче, занаго многе у души премучи муке!
Како се усуди сам да ахејским лађама кренеш
на очи човеку оном што теби честите многе
синове погуби већ? У тебе је железно срце!

Него нудер седи на столац, а у срцу чемер
пустимо нека се стиша, и ако жалосни јесмо,
јер страховити плач баш ништа нам неће помоћи.
Такву судбу већ бози испредоше људима јадним,
нека живе у болу, а сами безбрижни јесу.
Леже бурета два у Дивову двору, из једног
даје дарове зле, а из другог дарове добре.
Коме из бурета оба громовити помеша Диве,
тај ће овде наићи на зло, а онде на добро.
Кога обдари бедом, у ругло ували тога,
те га чемерна глад по убавој прогони земљи;
лута, ни смртни људи ни бози не поштују њега.
Тако и Пелеја бози обдарише дарима сјајним
откад се роди, јер некад он све је претиц'о људе
благом и богатством, а Мирмидонцима бејаше владар;
ако и бејаше смртан, за љубу му богињу даше;
али и њему зла је одредио бог, те у двору
нису се родили њему потомци, да владају једном,
него изроди једног маловечног сина; ја њега
стара не дворим, јер од домаје врло далеко
седим под Тројом, жалостећи тебе и твоју децу.
Чујемо, старче, и ти да некада бејаше срећан:
докле обухвата Лезб, Макарево седиште, горе,
Фригија озго и докле Хелеспонт бескрајни иде,
тиме си владао, кажу, синовима славан и благом.
А кад ти небески бози уделише невољу ову,
око бедема битке и свагда клања јунака,
све поднеси и немој без престанка плакат' у души,
нећеш себи помоћи што жалиш за честитим сином
нит ћеш га дићи, но могло би зло да снађе и тебе!"
Њему одговори на то старина боголики Пријам:
„Немој ме седати још, о Дивова него, док Хектор
још у шатору лежи без сахране, предај мртваца
брже, да очима видим, и од мене дарове прими
многе што их носим. Ти радуј се њима и у свој
врати се очински крај кад најпре допусти мени
још да живим и дуже да гледам светлост сунчану!"
Њега погледав мрко проговори брзи Ахилеј:
„Више не дражи ме, старче, јер и сам намеравам да ти
Хектора дадем на откуп! Од Дива ми гласница дође
мати, која ме роди, старине морскога ћерка.
И то за тебе знам, о Пријаме, не можеш тајит'
да те је неки бог до бродова довео брзих,
јер се не би ни човек у снази усудио доћи
амо у табор, јер не би крај стажара могао проћи,
а ни засовница од врата отиснут' лако.
Стога ми немој сад у жалостима бунити срце,
да те не погубим у свом шатору, ако и стиже
мени к'о прибеглица, да налог не прекршим Дивов!"
Рече, и задршће старац пред њиме и послуша речи.

Ахилеј прима откуп, предаје Хектора оцу и позива овога на вечеру

Пелејев син к'о лав из шатора напоље скочи,
али не сам, но и два за њиме крену другара:
јунак Аутомедонт и Алким, што их Ахилеј
после палог Патрокла изнад свих вољаше друга.
Од кола они мазгове и коње испрегну одмах.
старчева они гласника викача уведу и потом
њега на столицу седну, за Хектора откупе силне
стану да узимају из кола обруча лепих.
Оставе два огртача и кошуљу сашиту лепо,
нек тим покрије мрца и да га да возе га кући.
Робиње зовне и рекне на страни да оперу мрца
и да га намажу још̌те да Пријам не види сина;
не би срџбе мог'о савладат' у жалосну срцу
кад би видео сина, Ахилеју крен'о би срце,
те би га смакао он, и налог прекршио Дивов.
А кад робиње оперу мрца и натару уљем,
онда га огртачем и кошуљом покрију лепом,
сам га дигне Ахилеј, на носила потом га метне,
затим га дигну другари на кола рађена лепо.
Зарида тада и драгог другара по имену зовне:
„Немој се љутити на ме, Патрокло, кад и у двору
чујеш Аидову да сам на откуп Хектора дивног
драгоме оцу дао, кад сјајне ми дарове даде,
с тобом ћу и то ја поделити, како и треба!"
Рече и поново крене у шатор дивни Ахилеј,
седне на блистави столац, са којега беше се диг'о,
онде до другог зида, и Пријаму прозбори ово:
„Син ти је откупљен сада, о старче, како си рек'о,
онде ти лежи на одру. А кад осване зора,
видећеш кад га повезеш, а сад на вечеру хајд'мо!
Та и лепокоса некад Ниоба сети се хране,
њојзи је дванаесторо у кући писнуло деце,
шесторо писну јој ћерки и шесторо младих синова.
Стрелом сребрном Аполон погуби синове њене,
ћерке Артемида поби стрељачица, љутита на њу,
јер се с леполиком Летом једначила Ниоба велеђ':
Лета двоје тек деце, а она да изроди народ;
зато јој оно двоје погубише подмладак цео.
Девет су лежали дана у крви, и никог не беше
да их покопа, кад ли Кронион претвори народ
у камен: десети дан их погребоше небески бози.
Пошто се насузи суза, и Ниоба сети се јела.
Сада негде на хриди на сипилском самотном брду
пребива она, гдено на ноћиште одлазе нимфе,
око ахелојске воде кад већ се издовоље игром.
Онде је Ниоба камен, и јадује од бога јаде.

Него, о старче божански, дед и ми се старајмо сада
за јело. А потом кад сина у Илиј већ једном увезеш,
довољно ридаћеш за њим, јер многих је достојан суза."
Рече и скочи Ахилеј те сребрну закоље овцу,
и њу огуле друзи и стану се бавити њоме,
и друго ситно исеку и потом на ражње наврте,
све то помно испеку и с ражњева скину печено.
Аутомедонт узме хлеб и стане га делит' по софри
у лепим кошарама, Ахилеј подели месо.
Они рукама тада за готова јела се маше.

Пошто углаве једанаестодневно примирје,
сви иду на починак

А кад већ за јелом и пићем подмире жудњу,
тада се Дарданић Пријам Ахилеју дивити стао,
какав ли је и колик, јер бозима подобан беше;
Пријаму Дарданић Ахилеј се дивио дивни
мотрсећ' му племенит поглед и његове слушајућ' речи.
Кад се сваки веће надовољи гледајућ' другог
први говорити стане старина боголики Пријам:
„Брже ме негде положи, о Дивова него, да најзад
окрепимо се и нас обојица починком слатким,
јер се нису мени под вежама склопиле очи
откад ми је синак под рукама погин'о твојим,
него уздишем удиљ и муке безбројне мучим
откад се ваљам по праху у простору дворишта мога.
А сад се јелом заложих и грло руменим вином
оквасих сада, а досад све ја не окусих ништа."
Рече, а робиње и другаре зовне Ахилеј
нека поставе одар под тремом и узглавља лепа
нека порфирна метну, одозго нек простирке настру,
вунене струке нек простру, да имају чиме се покрит'.
Робиње оставе собу у рукама носећи лучи,
одра оне припреме два и брзо их настру.
Шалећ' се тада са старцем Ахилеј прозбори брзи:
„Напољу лези, старче о драги, да не би те који
ахејски видео вођ, јер они код мене свагда
седећи већа чине мед собом како је право.
Од њих да види те који у мраку брзбхите ноћи.
одмах би од'о те Агамемнону, људи пастиру,
те би се на дуже могла одложити предаја мрца.
Него ми нудер казуј и пуну ми истину реци:
Колико мислиш дана да закапаш Хектора дивног,
дотле да чекам и да војевати народу не дам!"
Њему одговори на то старина боголики Пријам:
„Хоћеш ли занаго дати да Хектора дивног погребем,
делом, Ахилеју, тим угодићет највише мени.
Како смо, знадеш, збијени у граду, а шума далеко
да довеземо дрва, а Тројци веома се боје.

Девет бисмо дана у двору плакали за њим,
десети дан бисмо њега погребли и частили народ,
а једанести дан бисмо гроб начинили њему,
а дан дванести почели борбу, ако је нужно."
Њему одговори на то брзоноги дивни Ахилеј:
„Тако ће бити, стари мој Пријаме, како ти тражиш.
толико дана ћу битку, колико велиш одлагат'!"
Тако рече Ахилеј и десницу руку над чланком
прихвати старцу, да страх му из душе истера сваки.
Потом на починак легну у трему кућноме онде
Пријам и гласник његов, са мислима мудрим у глави.
А Ахилеј заспи у лепоме својему шатору
а поред њега легне Брисејида образа лепих.

Повратак и долазак с мртвим Хектором

Други већ богови сви и борци коњици целе
спаваху ноћи, и сан их освојио бејаше благи,
само Хермију није брзохоћу могао санак
да обрва, јер је размишљао како ће краља
Пријама од лађа одвест' да не знају јаки стражари.
Ступи му близу крај главе и реч му прозбори ову:
„Старче, никаква зла се не бојиш када још спаваш
усред непријатеља, Ахилеј кад заштити тебе.
Драгога сина већ си откупио и много дао,
али би за тебе жива толике откупе трипут
дали сннови твоји у дому што осташе, кад би
Атрејев син Агамемнон те позн'о и сви Ахејци!"
Рече, - и задршће старац те пробуди тада гласника.
Потом Хермија коње и мазге упрегне њима,
погна брзо кроз табор, и није их смотрио нико.
А кад већ стигну до брода на оној лепотекој води,
Ксанту вировитом што Див га бесмртни роди,
онда Хермија опет одлети на високи Олимп.
Зора у шафран-руху по целој се просула земљи,
њих два тужећ' и плачућ' у тврђу гоњаху коње,
мазге су возиле мрца, а ни један други мушкарац
не смотри њих ни жена што лепим се појасом паше,
него само Касандра, Афродити подобна златној;
кад се попе на Пергам, тад милога угледа оца
гдено на колима стоји и с њиме гласника викача,
мрца смотри на одру где лежи, а вуку га мазге.
Закука, и њена вика по целом се разлегне граду:
„Дођите, Тројци и Тројке, да видите Хектора дивног,
ако му клицасте икад са бојнога када се поља
враћао жив на радост граду и народу целом!"
Тако рече, и нико не оста тада у граду,
ни мушкарац ни жена, јер све их савлада жалост.
Близу врата оног што мрца возаше сретну.
Прве драга љуба и госпођа мајка се стану

чупати за њим скочив ка колима лепих текуна
држећи његову главу, а народ их окружи плачућ'.
Цео би жалили дан до смираја самог сунчаног
Хектора онде пред вратма и сузе ронили за њим
с кола да није старац овако народу рек'о:
„Дајте да мазге ми прођу, а потом се можете доста
наплакат' плача, кад кући довезем мртвога сина!"
Рече, и они се размакну сви и пропусте кола.

Хектор на одру и нарицање Андромахино, Хекабино и Хеленино

Кад већ мрца увезу у дворове славне, на одар
метну га пробушени, а поставе уза њ певаче
тужњаве зачињаче, и запеваху они
запевку болну, а жене иза њих стану да плачу.
Од њих белорука прва Андромаха тужњаву почне;
Хектора рушивојске у рукама држећи главу:
„Млад ми изгуби живот, мој војно! Удовицу мене
у кући остављаш овде! А луђан још нам је синчић
којега несрећно родисмо ми, а не мислим да ће
он до коња дорасти; са врха пре ће се овај
срушити град, јер неста бранича му тебе, а ти га,
брањаше, честите жене спасаваше и луду децу!
Оне ће брзо одавде у пространим лађама отић'
и ја с њима, а ти ћеш, о драго ми дете, мене
пратити, онде да радиш недостојне послове неком
свирепом господару к'о робиња; ил' ће те који
за руку зграбит' Ахејац и с куле те у јадну пропаст
бацити срдит брата што негде му погуби Хектор
или оца ил' сина, јер врло су многи Ахејци
загризли голему земљу под руком Хектора дивног.
Јер ти отац не беше благ у љутоме боју:
зато за њим сада и јауче народ по граду.
Оцу и мајци плач неисказан створи и жалост,
Хекторе! А највећи бол ће остати мени,
јер ми ниси руке са смртнога пружио одра
ни реч ми рекао мудру и утешну, да бих се увек
сећала ње и обдан и обноћ ронећи сузе!"
Тако тужећи рече, а за њом су ридале жене.
Потом међу њима почне нарицање болно Хекаба:
„Хекторе, најдражи од свих синова мојему срцу,
докле ми живљаше ти, и тебе су волели бози,
али се стараху за те још и у смртноме часу.
Друге је синове моје продав'о брзи Ахилеј
када ког ухвати од њих далеко пре дебелог мора
или на Сам ил' Имбар и димовити Лемно.
Али кад теби живот дуговрхим извади копљем
око гроба другара Патрокла, кога му смаче,
тебе је вук'о, ал' није ни тако оживио оног.

А сад ми росан и као жив у дворима лежиш,
подобан оном коме са сребрним луком Аполон
приступи па га смакне тад својим стрелама благим."
Тако ридајућ' рече и тужњаву подстакне дугу.
Најзад Хелена трећа нарицати пред њима почне:
„Хекторе, мојему срцу најмилији од свих девера,
сад ми је муж Александар боголики, штоно је мене
довео некад у Трој, - ej да ме је нестало пре тог! –
већ ми је сада ево и двадесет година стигло
откад оданде отидох и оставих очинску земљу,
али још не чух од тебе ни зле ни погрдне речи,
него кад би ме други у дворима корио когод,
девер ил' јетрва или лепоруха заова која
или свекрва - свакгда к'о отац благ ми је свекар –
ти си га устављ'о вазда и мене си бранио увек
својим милосним срцем и љубазним речима својим.
Зато жалосна с тобом и себе оплакујем јадну:
милостив није ми више у Троји широкој нико
а ни пријатељ добар, јер сви се грозе од мене."

Ломача, спаљивање, насипање надгробног хума и дања у част Хектора

Тако наричући рече, и силни је уздис'о народ.
Тада људима Пријам старина проговори ово:
„У град возите дрва, Тројанци, немојте ништа
бојат' се заседа тајних аргејских, јер је Ахилеј
шаљућ" ме од лађа црних по мени поручио ово:
‚Неће нападат' пре но дванеста осване зора!'"
Тако им рече те мазге и волове у кола они
упрегну, па се хитро пред градом сакупљати стану.
Девет су дана дрва довозили товаре силне;
а кад светлост свету већ десета зора донесе,
тада Хектора смелог изнесу ронећи сузе,
ломачи на врх положе леш и наложе огањ.
А кад раносванка веће ружопрста осване Зора,
онда нагрне народ пред ломачу Хектора славног.
А кад се искупе већ и сви се заједно нађу,
најпре руменим вином угасише ломачу целу,
свуда куда је снага силовитог допрла огња,
потом беле браћа и другови сакупе кости,
ридајућ', и сви грозне низ образе роњаху сузе.
Кости, када их скупе, у златни сместише ковчег,
гримизним покровима и танким покрију ковчег.
У раку ископану тад спустише њега, а озго
камења крупног они навалише један на други.
Надгробни наспу хум и поставе свугде стражаре,
да их не нападну пре Ахејци с назувком лепим.
А кад подигну хум, тад враћат' се стану и потом
лепо се искупе сви и славном се чашћаху чашћу

онде у дворима Диву драгога Пријама краља.
Тако су они погребли коњомору Хектора борца.

НАПОМЕНЕ

О ИСТОРИЈСКОЈ ПОЗАДИНИ И ЕПСКОЈ ТЕХНИЦИ ХОМЕРОВОГ ЕПА

I. ИСТОРИЈСКА И ЕПСКА РЕАЛНОСТ

Иако обасјан блеском херојске величине, свет јунака Илијаде и Одисеје свет је опипљив, свет чињенички. Моћне грађевине Илиона и Микене нису блистале оним сјајем у коме их еп приказује, али су се дизале на оним местима која се у епу помињу. **Хеленски песник своје јунаке опрема оклопом од меди и туча, пушта их да се боре са борних кола, држећи се старинских описа јуначке песме који као да нас враћају у бронзано доба, иако Хелени његовог времена умеју да јашу и знају за железо.** Када не говори о јуначкој опреми него о несавитљивом духу јунака, узима као симбол железо, тврђе и отпорније од бронзе. У Илијади Хектор, док гине прободен копљем од меди, оптужује Ахилеја да у грудима има гвоздено срце. Али ови подаци садржани у Илијади и Одисеји, и поред тога што археологија често сведочи о њиховој аутентичности, **нису могли да потврде епске Ахајце - тако Илијада назива хеленска племена под Тројом - као историјски народ.** Илијада и Одисеја одвише су позни сведоци. Епски Ахајци прихваћени су као историјски народ тек недавно, и то само донекле, кад су прочитани хеленски записи из раздобља и крајева у које хеленски епови стављају ту скупину племена; јер, предисторија се претвара у историју када о њој почну да говоре њени сопствени, њој савремени писани извори.

Питање веродостојности епских извештаја о херојском добу Хеладе било је ушло у једну нову фазу већ некако око године 1870. Један одушевљени љубитељ Илијаде и Одисеје, спретан трговац који је успео да се обогати тргујући крзнима, подухватио се 1868. посла да на самом терену испита веродостојиост хеленског предања о тројанској војни. Био је то Хајнрих Шлиман, коме је пошло за руком да на брежуљку Хисарлику, у области античке Троаде, открије рушевине не једнога већ целог низа старих насеља смештених тамо где се, према античким извештајима, налазио епски Илиј, град Троја. Шлиман је кренуо и на Пелопонес, у покрајину Арголиду, да тамо открије остатке Микене, седишта главног команданта тројанских непријатеља, Агамемнона. Поред остатака грађевина, 1874-76. године нашао је и изузетно богате украсне предмете од злата, који као да су потврђивали историјску основаност епитета ..богата златом" који се у хеленском епу стално јавља уз име града Микене. Шлиман је стога био чврсто убеђен да је нашао Агамемноново благо. Али стручњацима је било тешко да се са њим у томе сложе, јер материјална култура Шлиманове Микене није била слична познијој, несумњиво хеленској; штавише, ускоро се показало да има многе заједничке црте са старијом културом острва Крита. Поуздано решење овог проблема донело је тек дешифровање писаних докумената микенске цивилизације.

Године 1889, Артур Еванс, конзерватор Етмолеан музеја у Оксфорду, наишао је на отисак једног печата од прозрачног ахата за који се тврдило да потиче из античке Спарте на Пелопонесу. Четири овална поља на печату садржавала су стилизоване знаке који су Еванса подсећали на хијероглифско писмо малоазијских Хетита. У годинама које су следиле Еванс је у антикваријатима

Атине нашао друге сличне печатнике и утврдио је да потичу са острва Крита. Тако су настала прва основана нагађања о старој минојској и микенској писмености. Не само античка предања него и археолошки подаци говорили су о развијеној економској структури минојског краљевства на Криту. То острво, изоловано у средишту источног Медитерана, развило је високу цивилизацију. Археолошки налази златних и сребрних предмета показивали су да је Крит морао имати развијено и специјализовано занатство. Оваква висока специјализација захтева развијену поделу рада, а подела рада економски систем који специјалистима обезбеђује услове за живот. Из тога је за Еванса проистекло питање да ли таква развијена друштвена структура не захтева нужно и неку врсту писмености, барем ради вођења основног књиговодства у краљевским палатама Крита и по утврђеним дворовима микенске господе на Пелопонесу.

Еванс је кренуо на Крит, који је још био у турским рукама, и ту је, по селима, нашао многе сличне печатнике. Сељанке су их носиле као амајлије и називале су их „даваоцима млека" или „млечним каменовима" – galuses и galopetres. Старије жене, које се више нису надале породу, радо су их продавале, док се млађе нису хтеле одвојити од тих амајлија. па је Еванс узимао само отиске. Сакупљени материјал му је омогућио да први поуздано утврди постојање једне старе писмености на терену потоње Хеладе, чије је исходиште био Крит. Али текстове на античким печатницима Еванс није могао да прочита нити је могао рећи на коме су језику састављени. Велика старина археолошких налаза са Крита, легенде о моћи критског владара Миноја или Миноса и првобитној зависности хеленске Атине од Минојеве престонице Кнососа, били су повод претпоставци да је минојска цивилизација старога Крита била нехеленска и прехеленска и да су она и њој сродна микенска цивилизација на Пелопонесу нестале када су их покорили хеленски досељеннци, који су почели да продиру са балканског севера већ негде око 2000. године старе ере. Поптто је Еванс 1900. године откопао у староме Кнососу на Криту и богат архив глинених плочица исписаних минојско-микенским знацима, било је доказано и постојање минојског дворског књиговодства. Сличне таблице нађене су и у микенском Пилу на Пелопонесу, па је Евансова теорија о искључиво нехеленској и прехеленској минејско--микенској цивилизацији имала пуних педесет година велик број присталица.

Евансово схватање као да је објашњавало зашто Илијада и Одисеја приказују као неписмене јунаке херојског доба, иако многи од њих потичу баш из области где су нађени остаци старије писмености. Ако је минојско-микенско писмо служило само нехеленском становништву, било је разумљиво што га се Хелени нису сећали. Није био необичан ни сасвим изоловани податак Илијаде према коме је **краљ Проит, владар Тиринта,** града у непосредној близини Микене, послао у Ликију некакве знаке које је нацртао на сложеној дасци да би своме тасту саопштио да смакне доносиоца поруке, јунака Белерофонта. У складу са Евансовим схватањем, ти су знаци могли бити сасвим бледо сећање на нехеленску микенску писменост, **јер Проит припада генерацијама легендарних владара још из времена пре тројанског рата, дакле у легенди је старији од неписмених Ахејаца Илијаде.**

Међутим, када је године 1952. Мајкел Вентрис најзад успео да дешифрује микенско писмо - нешто другачији минојски записи ни данас још нису прочитани - показало се да су се микенским писмом служили Хелени и да је већ Шлиман био на добром путу када је говорио о хеленским становницима Микене. Записи састављени микенским писмом нађени су на Криту у Кнососу, где су хеленски досељеници покорили минојске староседеоце, на западном Пелопонесу у Пилу и на источном Пелопонесу у Микени и Тиринту, дакле на мсстима где су према Илијади владали Идоменеј, један од просаца лепе Хелене. Нестор, мудри саветодавац ахејских војсковођа, Агамемнон, главни заповедник Хелена под Тројом, и пре њих и писмени Проит.

Овим открићем ипак није сасвим премошћен јаз између историјске стварности и митизоване историје епова, тј. разлика између писмених микенских Хелена и неписмених епских Ахејаца. Микенска цивилизација јавља се око 1550. године, а у пуној је снази око 1400. кад савладава главна средишта минојских старинаца на Криту. У то време микенски Хелени као да су се почели пробијати и према малоазисјком копну, јер трагове њихових насеобина налазимо на острву Роду и у области малоазијског града Милета. Али новија археолошка истраживања су утврдила и то да она тројанска насеобина која је пропала у то време није страдала од непријатељске руке већ од земљотреса. Тек

идућа, седма насеобина, слој VII-а, опустошена је у рату, и то око године 1200, што је доиста веома близу години 1184, традиционалном датуму разорења Троје. Али археолози су показали такође и да је микенска моћ пропала нагло око године 1200, па, према томе, у то доба микенска господа нису могла да организују велик поход преко мора какав је описан у Илијади. Стога је вероватније да су седми град на брежуљку Хисарлику, археолошку Тројy VII-а, разорила она варварска племена која су у великој сеоби народа почетком XII столећа старе ере кренула из севернијих предела не само према југу Балкана него и у Малу Азију, преко мореуза на чијој се азијској страни налазила Троја.

Покрети тих варварских племена, међу којима су најзначајнију улогу можда играли Фриги и Илири, потиснули су нове групације хеленских племена према југу Хеладе. Та нова племена, међу којима су вероватно најважнији били Дорци, угрозила су старије хеленске досељенике, носиоце микенске цивилизације. На другој страни „народи са севера" или „народи са мора", како старооријентални извори називају племена која се селе, као разорни талас запљуснули су обале Мале Азије, оборили су Хатушаш, данашњи Богхаскеј, престоницу силног хетитског царства, па су продрли све до североисточних огранака Нилове делте. Ту су им се Египћани супротставили године 1188, зауставили су њихове бујице и учинили да се оне, ослабљене, разлију у разним правцима.

Кроз митове о Миној, Минотауру и лавиринту, Аријадни и Тесеју, за које зна песник Илијаде, назиремо нешто од онога сукоба у коме су микенски Хелени око године 1400. потиснули и покорили нехеленске минојске старинце. Али за развој хеленског мита, јуначке песме и епопеје значајнија је промена коју је, око 1200, донела сеоба народа. Сцена за први чин историје хеленске књижевности, чији су пуни и завршни израз Илијада и Одисеја, створена је падом микенске цивилизације, чији су творци били рани хеленски досељеници. У померањима хеленских племена које је изазвала сеоба народа значајну улогу има и колонизација малоазијских обала за коју је пут био отворен падом хетитског царства. О тим померањима сведочи и распоред хеленских дијалеката познат из архајског и класичног доба. Ти догађаји се огледају и у самој тематици Илијаде и Одисеје, само што су сва та сећања преломљена кроз призму народног песништва које митизује историју и оних промена које је Хелади донео период од XII до VIII столећа старе ере, раздобље које се назива хеленским „средњим веком" због општег пада културе и сталних сукоба између племена и мање или више самосталних кнежева.

Ово раздобље хеленске историје нам је најмање познато, али оно је, свакако, продирањем нових снажних племенских скупина и мешањем са старијим становништвом, створило предуслове за развој специфичне хеленске културе. Раздобље од XII до VIII столећа по свој прилици је и време када је хеленски мит добио онај облик у коме је познат Европи до дана данашњег. На крају тог раздобља ликовна уметност хеленског копна развија у пуној мери геометријски стил, нов и различит од минојско-микенског наслеђа, а малоазијске колоније на литерарном пољу достижу највиши домет у Илијади и Одисеји, еповима који се приписују песнику Хомеру.

II. О НАРОДНИМ ПЕВАЧИМА И ПЕСНИКУ ХОМЕРУ

За малоазијску Јонију као место настанка Илијаде и Одисеје говори легенда која приповеда како је те спевове саставио Хомер, путујући певач пореклом са јонскога истока. Поузданији је сведок језик самих епова који је вештачка творевина, мешавина јонских и еолских дијалекатских елемената. Хелени су свакако певали јуначке песме и причали легенде и митове већ пре свог насељавања по анадолским обалама, јер легендарни ликови и судбине хеленских бораца под Тројом редом су везани за балканску Хеладу и за Пелопонес, што значи да су ту ушли у свет народне књижевности. Међутим, иако прве зачетке хеленске јуначке песме треба тражити на хеленском копну, та је песма нагло израсла и бујно се разгранала у малоазијској Еолиди и Јонији, међу потомцима првих хеленских колониста и независно од истодобног спорог тока и оскудног литерарног развоја хеленског копна.

Илијада и Одисеја су у Хелади биле најчитанија књижевна дела. Оне су бациле у засенак старије и сродне песме краћег обима, сличне нашој народној, епској песми. Такве старије песме у Хелади су прво певали учесници у рату, крај логорске ватре и домаћег огњишта, а после су их певали

певачи од заната обилазећи дворове краљева и велможа. Најзад су и певаче професионалце заменили декламатори звани рапсоди, који су јуначке песме и спевове рецитовали са штапом у руци по палатама племића, о верским свечаностима и на вашарским скуповима.

Илијада и Одисеја носе у себи знаке овог развоја епског песништва, који у Хелади није био само дуг него је морао бити и богат обдареним појединцима, певачима стваралаоцима. Без тих безимених уметника, без њиховог дара и осећања за песничку реч и лепоту, не бисмо могли разумети појаву веома сложених одлика епскога израза који хеленску епику одвајају од старооријенталне и уздижу над фолклорном јуначком песмом разних народа. Те одлике можемо уочити упоређивањем Илијаде и Одисеје са нашом јуначком песмом, при чему треба имати на уму и то да подударне елементе израза налазимо у епском песништву широм света. До тога долази зато што народни певачи не понављају утврђен и наизуст научен текст, него песму стварају стално изнова, с ногу. Приликом импровизовања било би одвише напорно, како за певача тако и за слушаоце, када се не би могли ослонити на оно што је већ познато. Певач зна основне црте приповетке и главне особине ликова, а служи се устаљеним изразима и традиционалннм описима, јер се сцене и својства типични за јуначки живот јављају једнако у разним песмама.

По еолским елементима садржаним у епском језику Хелена могло би се закључити да је круг песама о борби против Троје, чије је име било Илион па се стога Хомеров еп зове Илијада, развио прво у областима око рушевина Троје, на северозападној обали Мале Азије, где су се били населили еолски Хелени. Пошто су те песме пренете у ју-жније малоазијске насеобине јонских колониста, јонски певачи и декламатори служили су се и даље неким еолским речима и формулама. Тако су најлакше долазили до израза и склопова речи већ прилагођених епскоме стилу и стиху херојске песме. Овде, у Јонији - рекли смо већ - старе извођаче песама, учеснике у боју и путујуће певаче, постепено су потпуно заменили рапсоди, рецитатори, и овде је, у условима мирољубиве јонске аристократије, пољопривредне и трговачке, дошло до стварања великог херојског спева. Јонски рапсоди, удружени у неку врсту еснафа, ширили су потом мит и легенду у новом епском облику по целој Хелади и тако су их вратили матичном хеленском копну. У доба тирана и у првим данима атинске демократије, рецитовање епова било је устаљен обичај који је добио н законску подршку. У Атини VI столећа старе ере закон је наређивао да се сваке четврте године, о Панатенејском празнику, изрецитују Илијада и Одисеја. У епском облику мит постаје свехеленско добро, утиче на познију хорску лирику и на атичку трагедију у којој добија нову снагу и налази нов поетски израз.

У то доба већ су се јављали утврђени, писмено фиксирани текстови спевова, које су као драгоценост чували чланови једне породице или једнога еснафа рапсода. Значи да прво писмено бележење епских текстова пада вероватно у време између старих певача песама и ових доцнијих сталешки организиваних рапсода. Истина је да не знамо да ли се можда и неки старији певачи песама нису ослањали на забележене текстове. Илијада и Одисеја, у којима читамо најстарија обавештења о њима, приказују их као импровизаторе. а не помињу писање алфабетом који су хелени створили у првој половини IX столећа угледајући се на писмо Феничана. Ово ћутање одговара архаичној стилизацији херојског живота у епу где се не помињу ни хеленске колоније у Малој Азији, иако су Илијада и Одисеја тамо настале. Стога, иако је уметност херојске епопеје сачувала стил и технику усмене епске песме, не можемо заобићи питање да ли је и како је на њу утицала писменост. Одговор опет морамо потражити у поређењу уметности Илијаде и Одисеје са старијим ступњевима епског песништва, који нам нису познати са старог хеленског тла, него само из усмене књижевности нашег и других народа.

Вештина импровизовања песама захтева владање великим бројем сталних израза и формула. Чести су нарочито спојеви именице и придева, чију је старину тешко ближе одредити. У нашој и руској јуначкој песми јављају се, на пример, неке истоветне формуле, као „бело лице", „горке сузе", „добар јунак" које би могле бити нарочито старе и потицати из заједничког словенског извора, док се за формуле у којима се руска и наша народна песма разилазе, као руско „влажна мајчица земља" и наше „црна земљица", може претпоставити да су настале у новије време. У песмама у којим се, као у

нашим или руским, јавља велик бро| оваквих формула, често се јављају и устаљени стихови, као наше „Боже мили, чуда великога", „Кад у јутру бео дан освану", а понављају се и сталне скупине стихова. Појава формуле и сталних стихова честа је у усменој књижевности и јуначкој песми разних народа, али нигде устаљене формуле, стихови и групе стихова нису тако бројни као у Илијади и Одисеји, у тзв. хомерским химнама и у одломцима из изгубљених хеленских епова. У импровизованој песми народних певача формула се често узима механички, па је она стога видљивија и мопотонија, мање уклопљена у излагање и више везана за одређено место, као код нас у стиховима „Вино пије царе Костадине", „Вино пије силан цар Стјепане", „Вино пије Мусићу Стеване" или „Књигу пише Хасанагиница", „Књигу пише од Удбине Памџа", „Књигу пише од Крајине Мујо". И у Илијади и Одисеји наилазимо на механичку употребу формула. Рухо које Наусикаја носи да га опере је „блиставо", муж кога Ерифила издаје је „драг", иако те епитете на тим местима не бисмо очекивали. Међутим, помоћу малих измена или вештим одабирањем, песник у Илијиди и Одисеји готово редовно прилагсфава устаљене епске формуле месту које им даје у стиху и реченици, тако да је веома ретко нејасан, а наслеђена формула не омета лак и природан ток његове мисли. Сам стих хеленског епа, хексаметар, знатно је сложенији и покорава се строжим законима од стихова руске или наше јуначке песме, па је вероватно већ старим хеленским певачима био потребан већи број устаљених израза и стихова да би без застајкивања и несклада могли да импровизују. Па опет, мада нарочита гипкост и прилагодљивост хеленске епске формуле неће бити искључиво заслуга песника Хомера, коме се приписују Илијада и Одисеја, у свеколиком Хомеровом епском језику присутан је парадоксалан спој супротних црта. С једне стране Хомер се служи формулама знатно више и доследније од осталих песника спских јуначких песама из разних народа, а с друге он није монотон и нејасан, него постиже много разноврсније и тананије ефекте од њих. Чини се да би се ово могло објаснити тиме што Хомер ствара у време када се међу Хеленима ширила писменост. Иако је песме и даље састављао на начин и у стилу певача и рапсода импровизатора, Хомер је, ослањајући се бар унеколико на писмо, могао да посвети више времена и пажње исправљању и дотеривању својих стихова.

Стални мотиви и механичка средства импровизације често се јављају у уводима јуначких песама, јер је тешко почети песму с ногу, а још је теже почети је лепо. Широм света епска песма радо узима стереотипне почетке и говори о јунацима који полазе на пут („Појездише до два побратима...") или о сну који предсказује догађаје приказане у песми („Санак снила Иванова мајка..."). Безимени народни певач овим мотивима не поклања готово никакву посебну пажљу. Служе му само да почне са певањем и он их не повезује дубље са током излагања. Песник Илијаде, међутим, не задовољава се таквим механичким поступком. Богови шаљу заповеднику ахејске војске под Тројом сан, али варљив, у жељи да покрену ратнике у нове бојеве. Мотив пророчког сна дат је овде у особеном виду, следи после првога певања у коме је образложен Ахилејев гнев и служи песнику да прикаже сложену Агамемнонову личност. Јер, иако Агамемнон сан схвата као предсказање, он поступа веома чудно. Сазива скупштину да искуша војску и казује да је решио да се врати у домовину. Ликови ахејских јунака, нарочито лик разборитог Одисеја, ступају живи пред наше очи, а у војсци долази до узбуне. Древни и општи мотив епског увода песник Илијаде је ослободио конвенционалности и изградио га је оригинално, претварајући га у носиоца веома личне и рафиноване уметности.

У новогрчкој и нашој народној песми омиљен је у уводима мотив пророчког лета злокобних птица („Полећела два врана гаврана..."), у рускоj и нашој мотив гозбе и гошћења („Вино пију...", „Славу слави..."), док се у епици многих народа јавља мотив изненадног госта који доноси неку вест и тако покреће акцију и нарацију песме. Узмимо почетак наше песме Марко Краљевић и дванаест Арапа, где је спој мотива гошћења и изненадног доласка нарочито драматичан стога што је миру и уживањима Марковог одмора супротстављена узнемиреност и невоља девојке која је сама жртва догађаја:

Шатор пење Краљевићу Марко
на Арапској покрајини љутој,
под шатором седе пити вино.
Још'те Марко чаше не попио,

ал' допаде робиња девојка
под шатора Краљевића Марка,
стаде Марка Богом братимити...

Сплетом мотива гошћења и вести коју доноси изненадни гост почиње и Одисеја. Богови су одржали веће о Одисејевом повратку у домовину, па богиња Атена узима на себе лик тафског кнеза Менте и долази на Итаку где је дочекује и гости Одисејев син Телемах. Мирна сцена гошћења и разговора добија изненада драматичну ноту када Атена Телемаху, који је изгубио сваку наду да му је отац још у животу, саопштава да му отац још увек лута светом и да ће се вратити на Итаку. Овај обрт покреће радњу спева. Телемах се супротставља просцима који облеђу његову мајку и полази кришом на пут да се распита о Одисејевој судбини. Видимо, схема увода истоветна је као у нашој песми, али су у Одисеји конвенционални мотиви увода претворени у богату експозицију, у приказ ликова и прилика на Итаци.

Кратки реалистички описи јављају се у епици такође као механичка средства приповедања и одржали су се кроз столећа захваљујући техници импровизовања. Стога се у таквим описима скривају и сећања на предмете, обичаје и веровања минулих времена. Тако се у описима долазака и одлазака јунака редовно огледа нека старинска витешка учтивост која од домаћина захтева да дошљака угости пре него га упита ко је и одакле је. Чини тако Телемах са Атеном, чини тако и краљ Феачана са бродоломником Одисејем. Да се у овоме крију и стара веровања како незнани дошљак може бити неко божанство, то показују у Илијади и Одисеји они сусрети са незнанцима где се таква сумња и изриче. Песник је задржао ту црту конвенционалног описа, али сумњу по правилу образлаже наглом променом дошљаковог изгледа, коју доиста приписује натприродним силама, или је просто тумачи лепотом, па тако показује да је припадник једног познијег, мање празноверног раздобља. Али ма колико да остаје веран предању, песник на кључним местима показује уметничку осетљивост и самосталност. Када у Илијади Пријам долази Ахилеју да откупи тело свога сина Хектора, нема на томе месту ни представљања ни херојске етикеције која би могла да ослаби напету трагичност тренутка. Тек пошто је психолошки врхунац достигнут и превазиђен, пошто се Ахилеј сажалио на старца и са њим се нагодио, песник задовољава херојски протокол и епску конвенцвију. Како херојy приличи и како је ред у епу, Ахилеј тражи од Пријама да с њим вечера и проведе ноћ у његовом шатору, мада је домаћин Ахилеј госту Пријаму убио сина и још га је и мртвог злостављао.

Иако на предање дограђену и над њима уздигнуту уметност Илијаде и Одисеје уочавамо најбоље баш у таквим измиреним сукобима између наслеђеног калупа и самосталног стваралаштва, ипак и ови спови садрже многе само технички и механички узете описе одлазака и долазака, устајања и легања, јела и гошћења, игре и даривања, пловидбе или вожње колима. Па и ти описи, којима су премошћени размаци између значајнијих сцена, често су носиоци једне скромне и уздржане поезије свакидашњице. У првом певању Илијаде исцрпно су описане жртве помирнице које Одисеј и Ахејци приносе Фебу Аполону, а после жртвене гозбе описано је опремање, отискивање и пловидба лађе. У ритму тог приказа строга реалистичност се на махове повлачи пред поетичношћу:

Све то пече стари свештениче,
све то пече на цјепаницама,
по пециву рујно сипа вино;
око њега скупили се момци,
У рукама виле петороге.
А када се испекоше стегна
и утробу они огледаше,
друго месо исјецкаше ситно,
на ражњеве све понатицаше,
све лијепо то испеку месо,
па печено скину га са ражња.

А кад с послом престали бијаху
те када су објед зготовили,
латише се објед обједоват',
срцу доста за свакога госта.
А кад су се јела наситили
и напили довољно пића,
чаброве су момци напунили
напунили пићем све до врха,
из чаброва врче наточише,
сваком точе, богу намјењују;
а они су синови ахејски
пјесму пјели. до заласка сунца,
бога блажећ' лијепим појањем,
пјевајући пјесму богохвалку,
и славећи бога заштитника,
а он слуша, весела му душа.

Реалистичан и чињенички, опис напредује брзо, као у неком набрајању, па се опет неосетно диже до поетских лепота:

А када је потонуло сунце
и већ пала црна помрчина,
сва дружина спати полијеже
крај припона тамо бродовијех.
А тек што је зора заб'јелила,
ружопрста зора ранородна,
отисну се опет путовати
ка широком околу ахејском.
Тада њима згодан вјетар посла,
вјетар посла заштитник Аполон;
они танку дигоше катарку,
разавише вјетрила бијела;
духну вјетар у бијела једра,
Те уприје, а посред сриједе,
како лађа брзовато плови,
стоји хука буковита вала
гдје се ломи броду око гупца.
Лети лађа мору низа вале,
лети пуста све је мање пута.

У епици су чести описи тако обичних предмета и тако свакодневних радњи да их у своје дело не би унео ни данашњи романописац, а камоли модерни песник. Краткоћа, економичност и реализам у обради ових мотива главно су правило и у хеленском епу. Импровизована јуначка песма и њена публика занимају се највише за јунака и његове подвиге. Народни певач стога не гради сцене пуне романтике и маштовите лепоте какве налазимо често у литерарном епу и у роману, а описи природе су у народној јуначкој песми ретки и ретко развијени. Разлог треба свакако тражити у томе што жива народна уметност настаје на селу и у природи, или бар у свакодневном додиру са њом, па су и певачи и слушаоци узимали природу и њене лепоте као нешто обично и нису јој придавали онај значај нити су јој прилазили са оним романтичним одушевљењем као градско становништво. И када се јаве у нешто развијенијем облику, описи природе у нашој јуначкој епици, као и у епици других народа, испуњавају

неку одређену функцију у току излагања. Најчешће се кроз приказ природе одређује време или годишње доба значајно за саму радњу:

а кад дође бијел данак Ђурђев,
сва се гора листом преобуче,
црна земља травом и цвијетом,
и ижљезе јагње за заклање,
свезаше се коњи у пајване,
планине се китишс јабланом;
таде везир ситне књиге пише...

Песник Илијаде одступа од овог општег правила анонимне јуначке песме нарочито у упоређењима, која су далеко развијенија него поредбе наше јуначке песме. Остајући реалистичан у начину описа, он се понекад и изван упоређења уздиже далеко изнад приказа природе у јуначкој песми, на пример када слика борбу Ахилеја и речнога бога Скамандра у тројанској равници коју је захватио пожар:

Најпре се пољем огањ разгори и паљаше мрце,
што их беше на рпе, а смаче их дивни Ахилеј.
Цело се осуши поље, и бистра се потисне вода.
К'о што у јесење доба кад Бореја осуши брзо
скоро наквашен вотњак, а тежак се радује томе:
тако се осуши цела пољана, мртваци изгоре;
потом блистави пламен, у реку наврне Хефест.
Метљике почну да горе и брестови а с њима врбе,
лотос горети стане и сита а с њима кипир,
све што уз лепу је реку на брегу у обиљу расло.
Јегуље и друге рибе у води стану да гину,
што су овуд и онуд по лепој пливале води,
почне их давити дах довитљивог бога Хефеста.

Видимо да у песништву Илијаде наслеђене црте јуначке песме бивају подређене новим уметничким циљевима и почињу да иступају из граница механизма импровизације. Све сведочи о даровитом творцу, али и о томе да се већ у претхомерској хеленској епици развила осетљивост за уметнички облик и економичан израз, који су творевина напора у коме је учествовало неколико столећа сарадње између извођача-импровизатора и његове публике чији укус већ није био склон безобличном обиљу и неумереној фантастици.

Морамо, дакле, поново поставити питање где је у дугом развоју хеленске епике Хомерово место и каква је у њему његова улога. Рекли смо, личност Хомер то је за нас прво легенда, доста нејасна и противречна. Затим, то је онај Хомер на кога мислимо када говоримо о песнику Илијаде, остављајући по страни питање да ли је тај Хомер испевао и Одисеју. За овог нашег Хомера можемо рећи барем оно по чему се он разликује од Хомера из легеиде. Хомер легенде подвргнут је очигледно поступку архаизовања коме подлеже и стилизација епа. Он стоји негде по средини између путујућих певача и првих рецитатора-рапсода. Аутор Илијаде, међутим, Хомер о коме говоримо, добро је познавао сложену технику рапсода тако да га морамо ставити у време када је та рецитаторска техника била већ потпуно развијена. Стога ћемо узети да је време у које треба ставити Хомера као песника Илијаде VIII столеће старе ере и да је место настанка Илијаде малоазијска Јонија, дакле предео на средишњем делу анадолске обале где су у то време цветале богате насеобине хеленских Јоњана и где се већ ширила писменост преузета од феничких трговаца.

Ипак значај писмености не сме се овде одвише истицати, нарочито не на рачун технике усменог преношења књижевних дела. Иако је писмо у старој Хелади било познато вероватно и пре Хомера, иако су текстови Илијаде и Одисеје и других дела архајске и класичне хеленске књижевности бележени већ доста рано, књижевност старих Хелена преношена је готово до времена Александра Македонског више усменим путем него књигом. Писмено фиксирање литерарних текстова није водило широј преписивачкој или, како бисмо данас рекли, издавачкој делатности. Ти су текстови били намењени еснафима декламатора, глумаца и беседника. Све до IV столећа старе ере не само еп, лирика и драма него и филозофска, реторска и историографска дела преношена су публици усмено и била су замишљена и састављена за слушање, а не за читање. Ретки су дотада писци који, као историчар Тукидид, не желе да им дело буде препуштено кратковеком људском памћењу и оштећењима која тексту доноси и највештија декламација. Тек са Тукидидом и филозофом Платоном, чија уметничка реч почиње доследно да се суочава са проблемом пребацивања живе и непосредне филозофске дискусије на хартију, почиње у Хелади да узима маха начело писане књижевности, књижевности конципиране за читање. Истовремено су Тукидид и Платон први велики хеленски писци који су одлучно одбацивали стару легенду и мит, и тако обележили крај архајске и класичне хеленске књижевности, раздобља у коме мит није био ни докона прича, ни пука игра маште, нити само литерарна тема, него је као покушај тумачења света још у себи носио многе црте правог и првобитног народног стваралаштва.

РЕГИСТАР ИМЕНА И РЕЧИ С ОБЈАШЊЕЊИМА

Агамеда - ћерка Аугијииа, биљарица.
Агамемнон - син Атрејев, унук Пелопов, краљ у Микени, врховни војвода ахејски под Тројом. Жена му је Клитеместра, син Орест, ћерке Хрисотемида, Лаодика, Ифијанаса.
Агапенор - син Анкејев, краљ у Аркадији, вазал Агамемнонов.
Агенор - син Тројанца Антенора и жене му Теане.
Аглаја - мати Ниреја, најлепшег борца под Тројом.
Адмет - муж Алкестидин, отац Еумелов.
Адрест - 1) син Талајев, раније краљ у Аргу, откуд га је Амфијарај прогнао, те је побегао у Сикион свом деди (по матери) Полибу и после његове смрти онде владао. Кад се вратио у Арг, уда једну своју ћерку за Тидеја, оца Диомедова; 2) син Меропа из Перкота, савезник Тројански.
Аид - син Крона и Реје, а брат Дивов и Посидонов, бог Подземног света, и Подземни свет, куда одлази душа кад тело умре.
Ајант - 1) син Теламонов са Саламине, брат Теукров, после Ахилеја најхрабрији јунак ахејски под Тројом; о њему као јунаку у Хомера и у светској књижевности вид. Милош Н. Ђурић: Патња и мудрост, студије и огледи о хеленској трагедији, Титоград 1962. стр. 206-235; 2) син Ојлејев из Локриде, велики борац, али стасом мањи од Ајанта Теламоновића.
Актор - 1) син Азејев; 2) отац Менетијев: 3) син Форбантов, брат Аугијин, отац Еуритов и Ктеатов; 4) отац Ехеклов.
Аластор — 1) борац из Ликије; 2) један од вођа Пиљана; 3) отац Тросов.
Александар или Парид - син Пријамов, брат Хекторов. Он је одвео Хелену и тиме изазвао тројански рат. Хектор на самрти прориче Ахилеју да ће га убити Парид уз помоћ Аполонову.
Алкиона - жена Мелеагрова, која се звала и Клеопатра. Име Алкиона добила је по птици алкиону, о којој су стари Хелени причали да тужно кука кад јој нестане мужјака или птића. Кад је њену мајку Марпесу ограбио Аполон, она је, док није враћена мужу, тужила и јаукала за њим као алкион. Због материна јаукања назваше родитељи ћерку Клеопатру и другим именом Алкиона.
Алкин - уздодржа Ахилејев.
Алкимедонт - син Лаерков, мирмидонски вођ.

Алфеј - река у Аркадији и Елиди.
Амазонке - убојите становнице женских држава, у којима се нису трпели мушкарци осим колико је било потребно да им се женско становништво обнавља. По једном, најбољем. предању оне су пребивале у Кападокији на реци Термодонту, нарочито у граду Темискири (о њима вид. Милош Н. Ђурић: Из хеленских ризница, студије и огледи, Београд 1959,стр. 94-95).
Амбросија - у ствари бесмртност, зато храна богова; богови је употребљавају и као помаст, као средство за мирис и полепшавање.
Андромаха - ћерка Еетиона, који је краљевао у Теби под гором Плаком, жена Хекторова. О њој и Хектору вид. Милош Н. Ђурић: Историја хеленске књижевности, Београд 1951,стр. 82-86.
Антилох - син Несторов.
Аполон - син Дивов и Летин, бог сунца и светлости, па се зове и Фебо, брат Артемидин.
Арг - град на Инаху у Арголиди, али Хомер употребљава то име и за цео Пелопонес, чак и за целу Хеладу. **Пелашки Арг је отаџбина Ахилејева у Тесалији,** а по томе и цела Тесалија.
Аргејци - у ствари становници града Арга, али Хомер се служи тим именом за цео хеленски народ.
Арej - син Дивов и Херин, бог рата. У њега су све особине силног ратног јунака, али за разлику од Атене, богиње рата, дивљи и жесток.
Арет - син Пријамов.
Аркесилај — вођа Беоћана.
Артемида — ћерка Дивова и Летина, сестра Аполонова, богиња лова, зато носи лук и стреле.
Асклепије - тесалски кнез, одличан лекар. отац Подалирија и Махаона, лекара на гласу.
Атена - ћерка Дивова, богиња мудрости, женских вештина, али и богиња рата. Песник је зове и Палада Атена, а Палада значи махачица, јер Атена маше егидом и копљем.
Атина - град у Атици.
Атреј - син Пелопов, брат Тијестов, отац Агамемнона и Менелаја. краљ у Микени.
Атрид или Атрејић - син Атрејев.
Афродита - ћерка Дива и Дионе, богиње лепоте и љубави, мати тројанског јунака Енеје, којега је родила с Анхисом. Уз њену помоћ одвео је Парид лепотицу Хелену, жену Менелајеву, у Троју, и то је изазвало тројански рат.
Ахејци - главно хеленско племе у Тесалији, Месени, Аргу и Итаци, а Хомер га употребљава за све Хелене.
Ахилеј - син краља Пелеја и богиње Тетиде, краљ Мирмидонаца, први јунак у ахејској војсци под Тројом. О њему вид. Милош Н. Ђурић: Историја хеленске књижевности, стр. 78-82.
Балије - Шарац, Ахилејев коњ.
Беба - град у Тесалији.
Белерофонт - убица Белера, надимак Хипоноја, сина Глаукова.
Беотија - земља у средњој Хелади с много градова, од којих је најзнатнија Теба. Реч Беотија у натпису 11-ог певања односи се на стихове 494-877, а узета је зато што су први вођи који су пошли у тројански рат били Беоћани.
Бијант - 1) отац Лаогонов и Дарданов; 2) вођ атински;3) из Пила.
Бореја или Борej - ветар северац.
Брисејида - ћерка Брисејева из Лирнеса, робиња и драгана Ахилејева.
Буирасиј - град и река у северној Елиди.
Вино - мешало се с водом у мешаоницима, а потом би га виноточа узимао врчем па надесно точио у чаше. Кад год би се мешаоник напунио, излио би се налев боговима, а њиме би се и ручак завршио.
Ганимед — син Тросов, виноточа Дивов.
Гаргар - јужни рт тројанске горе Иде са храмом Дивовим.
Геја - Земља као богиња која је свуда присутна.
Герењанин - надимак Несторов. по граду или околини Геренији на Месенском заливу, где се Нестор родио или куда је се склонио кад је Хераклe Пил развалио.

Главни пријатељ - кад је двојици људи отаџбина раздалеко, а они међу собом живе у великом пријатељству, те ће један другоме чинити дочек и поштење кад му дође као гост, онда су они један другом главни пријатељи. То од прилике значи главни пријатељ и у нашој народној песми, на пример Вук II, бр. 39, стр. 322-330 (Вид. Милош Н. Ђурић: Пријатељстео у старој Хелади и главно пријатељство у Хелена и Срба, Лет. Мат. срп., год. 139, књ. 392. св. 6 дец. 1963. стр. 563-569).
Гласник - због своје разборитости поштован и као штићеник Дивов сматран за неповредива. Служи краљу и општини у свима приликама јавног живота у народној скупштини, код жртве, код гозбе старешина, код дочека и пратње страних гостију.
Горга - страшна неман у Хаду и на Дивовој егиди. У Хомера само једна, а у Хесиода три: Еуријала, Стена и Медуса; наместо косе носе на глави змије и станују далеко на западу.
Данајци - у Хомера име за цео хеленски народ кад га има на уму у борби под Тројом; вид. Аргејци Ахејци.
Дардан - 1) син Дива, отац Ила и Ерихтонија, родоначелник **Тројанаца (Дарданаца),** оснивач Дарданије: 2) син Бијантов.
Деметра - богиња која је давала миран живот, а старала се за усеве и плодове, мати подземне богиње Персефонеје.
Див (Зеус или боље, Зеј) првобитно бог неба; управља облацима, кишом и ветровима, громом и муњом, и богује на висинама. Отуда све види, и у њега је највећа мудрост и снага, па зато и највећа власт. Он је отац богова, али и људима отаца, у исти мах, краљ и владар над владарима. Деце има како међу боговима и богињама тако и међу смртним људима и женама. Он не стоји сасвим пресудно ни на једној од зараћених страна, него се само стара да се врши судбина, да се ништа не догоди изван ње. Посвећени су му орао, храст и сви врхунци високих гора. Он је, дакле, у Хелена оно што је у старих Инђана Индар, а у Римљана Јупитер.
Димос - персонификација страха који људе спопада у рату: са Фобосом, која реч исто значи, он је пратилац ратног бога Ареја.
Диомед - син Тидијев, краљ у Аргу (на Пелопонесу), један од највећих јунака у ахејској војсци.
Дионис - син Дива и Семеле, бог виноградарства, који својим даром, вином, развесељава срце човеково, растура бриге и болове.
Диомеда - ћерка Форбантова с Лезба, робиња Ахилејева.
Додона - град у Епиру, најстарије пророчиште у Хелади, и то Дивово.
Долопи - племе на Екипеју у Тесалији.
Еак — син Дива и Егине, ћерке речног бога Асопа. Са женом Ендрејидом, ћерком мудрога кентаура Хирона, имао је два сина: Пелеја и Теламона.
Егида - Дивов блистави штит којим у људе угони страву, па се стога и зове Див егидоноша. Кад хоће да шири страх, Див десницом баца муње, а левицом тресе егиду. Она се описује у V-ом певању ст. 734-742. Често је Див позајмљује Палади Атени, а понекад и Аполону.
Егијал - 1) раније име ахејском приморју на северном Пелопонесу; 2) град у Пафлагонији.
Егина - 1) острво у Саронском заливу: 2) ћерка речног бога Асопа.
Елида - 1) земља у северозападном делу Пелопонеса.
Енеја - син Анхиса и Афродите, војвода дарданси, један од главних јунака у тројанској војсци.
Енија - страшна и убојита богиња рата, која, као и Арej, кога она прати, ужива у крвавом ратном метежу.
Енијалије - у Хомера исто што и Арej, или се употребљава као надимак Арејев.
Епејци - становници северне Елиде.
Ереб — 1) бог подземног мрака: 2) мрачан и страшан простор под земљом кроз који душе покојника стижу У Хад.
Ерида - богиња неслоге, свађе и борбе, сестра и пратиља Арејева у борби. У крвавом ратном метежу она иде од одреда до одреда и умножава уздахе бораца (polystonos).
Ериније - подземни зли духови који прогоне грешника. Хомер спомиње час једну, час неколико њих, али им не спомиње ни порекло ни имена.

Етер - ведри, чисти, светли небески простор, који је над облацима и земаљским ваздухом.
Етиопљани - у ствари људи с опаљеним лицем: народ који живи на крајњем Истоку и на крајњем Западу, свугде побожни, и зато их богови воле и посећују.
Етолац - становник Етолије, земље у средњој Хелади.
Еубеја - дугачко острво у Егејском мору, одвојено Еурипом од копна.
Еудор - син Хермијин и Полимелин, вођ мирмидонски.
Еур - југоисточни ветар који доноси облаке и кишу.
Еуриб - 1) гласник Агамемнонов; 2) гласник Одисејев.
Еуримедонт - 1) син Птолемејев, уздодржа Агамемнонов; 2) слуга Несторов.
Еурипил - 1) Еуемонов син из Тесалије; 2) син Посидона и Астипалије, краљ на Косу.
Еуристеј — син Стенелов, краљ у Микени, господар Хераклов.
Закинт - шумовито острво у Јонском мору према Елиди.
Зефир - западни ветар, веома брз и оштар; доноси кишу и снег.
Ида - висока гора, која се из Фригије простире кроз Троаду и Мисију: пуна врела, долина, звериња и шума.
Идоменеј - син Деукалионов, унук Минојев, кретски краљ.
Ил — син Тросов, отац Лаомедонтов, деда Пријамов. По њему се Троја зове и Илиј.
Илитија - богиња порођаја која или помаже породиљама или им продужује болове и задржава порођаје. Хомер их спомиње час неколико, час само једну.
Ирида — персонификација дуге која везује небо и земљу;
тако је постала богиња ко-ја носи поруке боговима или поруке богова људима.
Итака - мало острво у Јонском мору, Кефаленији на североистоку, завичај Одисејев.
Јело - Хомерови људи једу жито, и то хлебац од јечма и пшенице и месо од говеда, оваца, коза и крмади, печено на ражњу. Месосеча сече месо на мале комаде, а робови и гласници деле га гостима, који седе на столицама за малим столовима. Сваки би гост добио приличан комад. Пре и после ручка перу се руке, што се није дешавало само ради чистоће, јер се јело прстима, него је то захтевала и религиозна дужност. Главни је ручак био о подне, осим тога јео се доручак и вечера.
Кадмејци - Тебанци, који су то име добили по Феничанину Кадму, оснивачу Тебе.
Калхант — син Тесторов, пророк и гатар ахејски под Тројом.
Карци - становници Карије, југозападног дела Мале Азије, сродни Лићанима и Митанима.
Касандра - најлепша ћерка Пријамова. После освојења Троје. Агамемнон је поведе са собом у Микену, а шта је онде доживела, пева се у XI-ом певању Одисеје. стр. 421-423.
Кебрион - син Пријамов, возар Хекторов.
Кентаури - дивљи народ у Тесалији, више подобни зверовима него људима.
Кера - страшна и мрачна богиња разних начина смрти, нарочито крваве смрти на бојним колима.
Кефаленија - острво у Јонском мору; Кефаленци су као поданици Одисејеви становници острва Саме, Итаке, Закинта, Дулихије и комада обале.
Киконци - трачки народ на Хебру и на обали до Лиса.
Кипар - острво у источном делу Средоземног мора, познато по култу Афродите.
Китера - острво између Крете и јужне обале Пелопонеса: ту је много поштована Афродита, која је онде радо пребивала, па се зато зове и Китерка.
Кола - састоје се од лака дрвена стоца на два точка који спреда па с једне и с друге стране има ниску ограду (кош) од дрвета, а њој горе причвршћен савијен дрвен обод - облучац, за који се вежу узде кад кола стоје. У осовину је усађена руда, која је према крају уздигнута, где је причвршћен јарам. Прежу се два коња, а понекад три. Трећи је коњ замена кад један погођен падне. Од бојних кола треба разликовати теретна, која имају четири точка и на тавану кош.
Копље - служило је за ударање или, као и краћа сулица, за метање. Било је дуго до четири метра, Копљача је била од јасенова дрвета, а има на оба краја шиљак од меди: доњим се, кад затреба, копље забоде у земљу, а горњим се убија. Копљем се гађа издалека или боде изблиза.

Котур (диск) - округла или обла, плосната, али у средини одебела плоча од камена, железа или дрвета, каткад без рупе, а каткад с рупом и ременом у средини за бацање. Бацати се котуром била је већ у Хомерово доба обична игра.
Крета - велико острво у Средоземном мору са сто градова (Илијада II 649), што доказује да је Крета већ у Хомерово доба била у великој мери просвећена земља.
Крон - отац Дивов, Посидонов, Аидов, Херин, Деметрин и Хестијин; зато се Див по њему зове и Кронид (Кроновић) или Кронион.
Ксант - 1) река у Ликији, из које су Глаук и Сарпедон; 2) река у тројанској држави, која се зове Скамандар; 3) коњ Хекторов: 4) коњ Ахилејев.
Курети — старо племе у Етолији с главним градом Плеуроном.
Лав - из Хомерова верног описа може се поуздано закључити да је лав у његово време живео у Малој Азији и Хелади. У тим земљама нестало га је тек у доба римске владавине.
Лађа - у Хомера она служи само за превожење. Оба краја предњи и стражњи, узвијени су као рог. па се она зато и зове „на оба узвијена краја"; атрибут „једнакострана" тиче се њене равнотеже; „весловита" значи да на ивици сваке стране има много клинова, на које се натичу гужве од коже, а у њих се затичу весла. Кад је лађа од копна довољно удаљена и кад дува повољан ветар, дигне се катарка, која стоји усред лађе и која је двама конопцима привезана уз кљун и крму; ако је лађа осидрана, катарка лежи лађи или поред ње, па би се на одласку опет подигла. Место сидра служило је тешко камење, које је пробушено и на конопце привезано.
Лакедемон — земља у јужном Пелопонесу с главним градом Спартом, где влада Менелај.
Лаомедонт - син Илов, отац Пријамов, краљ тројански.
Лапити - народ у Тесалији под гором Олимпом.
Лезб - острво у Егејском мору уз малоазијску обалу.
Лелези - старо племе расејано по приморским крајевима Хеладе и у Малој Азији, храбри морнари.
Лемно - острво у северном делу Егејског мора, због вулканске своје природе посвећено Хефесту, богу огња.
Лета - мати Аполона и Артемиде, што их је родила с Дивом.
Ликаон - 1) отац Пандаров: 2) син Пријама и Лаотеје, убијен од Ахилеја.
Ликија - 1) горски крај у Малој Азији између Средоземног мора, Памфилије, Фригије и Карије; 2) мали крај на реци Есепу под тројанском врховном влашћу.
Локрани - становици Локриде, земље у средњој Хелади.
Лотос - нека врста детелине (лат. trifolium melilotus или lotus corniculatus .Linn.), сасвим различна од лотоса у IX-ом певању Одисеје.
Лук - био је направљен од дрвета или два козја рога, који су с доњим крајевима били састављени у окованом лакту. Тетива је била сплетена од говеђег црева. Да би лук био гибак, натезан је само онда кад је требало, а за натезање била је потребна велика снага. Стреле су биле од трске и имале су тробридне врхове. Ношене су у тулу на левој страни.
Махаон - син Асклепијев. лекар у ахејској војсци.
Мач - направљен од меди, с обе стране оштар и подеснији за ударање него за бодење. Држак је могао бити украшен сребром и слоновом кошћу. Ношен је у кожним или кованим корицама с леве стране на ремену који је текао преко десног рамена.
Мелеагар - син Енејев и Алтејин који је убио калидонског вепра. Али кад су се Етољани (калидонски) и Курети (плеуронски) посвађали за главу и кожу вепрову, и он погубио једног брата Алтејина, мати га прокуне, и он одустане од боја мада су понуђени богати почасни дарови, док није напослетку Калидон од Курета избавио, али сад без оних дарова.
Менелај - син Атрејев, брат Агамемнонов, муж лепе Хелене, коју је одвео Парид.
Менетије - отац Патроклов (XI 765-803 и XXIII 85-88).
Меонци — савезници тројански, становници Меоније, а доцније се та земља звала Лидија.
Мерион - син Мелов с Крете, храбри ратни друг Идоменејев.

Микена - град у Арголиди, престоница Атрејева и Агамемнонова.
Миној - син Дива и Еуропе, владар у Кносу на Крети.
Мирмидонци — ахејско племе у тесалској Фтиотиди, којима је владао Ахилеј, с главним градом Фтијом и Хеладом.
Митани - 1) становници Мисије у северозападној Малој Азији: 2) народ у Тракији.
Мулије - 1) Епејац, кога је погубио Нестор (XI 739); 2) Тројанац. кога је погубио Патрокло (XVI 696); 3) Тројанац, кога је погубио Ахилеј (XX 472).
Мусе - богиње певања и песништва; у Хомера час једна, час неколико.
Надметање - о тој појави хеленског живота вид. Милош Н. Ђурић: Огледи из грчке филолофије и уметности, Савременик СКЗ, 1936, стр. 199-237, и Кроз хеленску историју, књижевност и музику, студије и огледи. Београд 1955, стр. 137-161.
Назувак - прављен од коже, а ношен на нози, да је не би озледио големи штит који је борац носио. Причвршћен је над глежњем ковчама. У доцније време служио је за одбрану ногу, а грађен је од метала.
Најада - нимфа која пребива при изворима.
Нектар - црвенкасто и мирисно пиће богова.
Нестор - сии Нелејев и Хлоридин, краљ у Пилу, међу ахејским јунацима угледан својим годинама (владао је већ трећим нараштајем), својом мудрошћу и речитошћу. С њиме су и два сина: Антилох н Трасимед.
Нимфе - млађане пратиље Артемидине: бораве у горама, на ливадама, у пећинама, поред потока и извора, па би онога који би им дошао у власт занеле, а у љутини обезумиле.
Ниоба - ћерка Тантала и плејаде Тајгете, или хијаде Дионе, сестра Хелопа, жена тебанског краља Амфиона. О Есхиловој обради мита о Ниоби вид. М. Н. Ђурић: Етика и политика у Есхиловој трагедији, посебних издања САН књ. CX1X, 1937,стр. 156-158.
Нот -јужни ветар који обично доноси кишу.
Одисеј - син Лаертов, краљ Итаке и Кефаленије, један од првих ахејских јунака не само због своје храбрости него и због мудрости и довитљивости. Опширније о њему вид. М. Н. Ђурић: Историја хеленске књижевности. стр. 86—89.
Океан - 1) вода што окружује земљу и море; из њених таласа излазе сунце, месец и звезде и опет се у њих враћају; 2) бог те воде.
Оклоп - састављен од две медне плоче: једне за груди, а друге за леђа; стезао се кожним појасом који је окован.
Олимп — две хиљаде девет стотина и седамдесет метара висока планина између Македоније и Тесалије. Хелени су сматрали да на њој пребивају богови.
Палада - вид. под речју Атена.
Пардал - звер која се зове и леопард и пантер: у Хомерово доба била је као и лав (арслан) довољно обична у Малој Азији.
Парид - вид. под речју Александар.
Патрокло — син Менетијев, најдражи друг и саратник Ахилејев.
Пафлагонци — становници Пафлагоније на јужиој обали Црног мора, савезници тројански.
Пееон - 1) лекар богова на Олимпу; 2) пееон песма у славу бога Аполона.
Пелазги — староседеоци хеленски који су се из свога прастарог боравишта око Додоне у Епиру раширили по Тесалији, Атици, Пелопонесу, Лемну итд., али се доцније међу надошлим странцима изгубили.
Пелеј - син Еаков, брат Теламонов, муж богиње Тетиде, с којом је родио Ахилеја.
Пелиј - планина у Тесалији.
Пеонци - становници Пеоније у североисточном делу Македоније, савезници Тројанаца.
Пергам — тврђава тројанска, али се тако назива и сама Троја.
Персефонеја - ћерка Дива и Деметре, жена Аидова. краљица Доњег света. Заједно са својим мужем влада душама покојника и чудовиштима њена света и испуњује људске клетве.

Пијерија - земља у Македонији. названа по брду Пијеру које се налази у њој.
Пил - град у Месенији, земљи у југозападном делу Пелопонеса, главни град државе Несторове.
Пита - најстарије име Аполопова пророчишта под Парнасом.
Плејаде - седам ћерки Атланта и Плејоне, звезде које наш народ зове Влашићи.
Посидон - син Крона и Реје, брат Дива и Аида. Надимак му је земљотресац, јер се мислило да потреси долазе из мора. Његово оружје је трозубац, којим узбуркава море и цепа земљу.
Пријам - син Лаомедонтов, краљ тројански, који има педесет синова и дванаест ћерки, разуме се од неколико жена. иноча, али права му је жена Хекаба, с којом је родио Хектора.
Радамант — син Дивов, брат Минојев.
Реја - Кронова жена и сестра, мати Дива, Посидона, Аида и Хере.
Ртник - између бораца онај који се налази спреда као на рту и први навађује на непријатеља.
Саламина - мало острво Атини на западу.
Сам - друго име за острво Кефаленију (у Одисеји Сама).
Сангарија - река у Битинији, Фригији, утиче у Црно море.
Сатниоент - шумски поток у Мисији.
Сидон - славан град у Феникији.
Скамандар - зове се и Ксант, река у тројанској земљи.
Скејска (у ствари Лева) враша - воде из Троје у ахејски табор.
Скир - острво у Егејском мо-ру, Еубеји на североистоку.
Слава - један од најјачих мотива људског делања у хомерског човека. Вид. М. Н. Ђурић: Историја хеленске етике, Београд 1961, стр. 53.
Спарта - град у Лакедемону, седиште краља Менелаја.
Сперхиј - река у Тесалији.
Стига - ћерка Океана и Тетије, речна нимфа и главна река у Доњем свету, која девет пута оптиче око њега. Кад неко од богова хоће да се закуне, донесе му Ирида у златном суду воде из Стиге, и он је при заклетви излије. Како је она река у Доњем свету, у царству смрти, тако божанство које се том водом куне само себе предаје смрти ако лаже.
Стоволовка или стоволка (хека томба) - жртва кад се у један мах жртвује сто или више говеда; али се ретко жртвовало толико, те стоволка може значити уопште повећу жртву.
Таланат - у Хомера мала мера злата, изближе непозната.
Тартар - дубок и мрачан понор испод Доњег света у који је Див бацио Титане.
Теба - 1) град у Беотији; 2) завичај Хекторове жене Андромахе: 3) град у горњем Египту поред Нила.
Теламон - син Еаков. брат Пелејев, отац већег Ајанта и Теукра, краљ на Саламини.
Темиста или Темида - Правда, богиња поретка у свету и закона.
Тенед - острво пред тројском обалом.
Тетида - једна од Нерејки, морских богиња, жена Пелејева, мати Ахилејева.
Тетија - жена бога Океана.
Теукар - син Теламонов, брат већег Ајанта.
Тидеј - син Енејев, отац Диомедов, највише о њему у IV-ом певању, стр. 372-400.
Титени — старији богови, синови и ћерке Урана и Геје. Кад им је Див отео владу, бацио их је у Тартар.
Титон - син тројанског краља Лаомедонта и брат Пријама; због његове лепоте уграбила га Еоја (= Зора), богиња јутарњег руменила, која граби све што је лепо, свеже и младо.
Тракија - велика земља између Македопије и Црног мора.
Тритон - поток у Беотији.
Троја - главни град тројанске државе, на северозападној обали Мале Азије. Ахејци су га подседали десет година, докле га напослетку нису заузели и разорили, а потом је, разуме се, пропала и тројанска држава.
Троножац - котлић на три ноге за грејање воде, али и за мешање вина или само за украс у соби, зато често за награду победнику у играма.
Трос - некадашњи тројански краљ, прадеда Пријамов.

Уран - небо, али значи и најстаријег бога, коме је (по најстаријем миту) жена Геја (тј. земља): синови и ћерке су му Титени.
Фебо - надимак Аполона као бога светлости.
Феничани - добро познати Хомеру, јер су са својим лађама посећивали и хеленске обале и острва и довозили на продају различну робу из источних страна.
Фобос - вид. под речју Димос.
Фокејци или Фочани - становници Фокиде, земље у средњој Хелади.
Форминга - музички инструменат са струнама.
Фриги (Фригијци) - становници Фригије, најзападније земље у Малој Азији.
Фтија - град и земља у јужној Тесалији, где је краљевао Пелеј, отац Ахилејев.
Харите - богиње љупкости и милине, дворкиње Афродитине. Колико их има, Хомер не каже, он спомиње само Паситеју.
Харпије - персонификација брзих и жестоких ветрова. Песник спомиње по имену само Подаргу, мајку Ахилејевих коња Ксанта и Балија, брзих као вихор.
Хеба - ћерка Дива и Хере, пехарница на Олимпу.
Хекаба - жена Пријамова, мати Хекторова.
Хектор - син Пријама и Хекабе, муж Андромахе, отац Астијанакта, најугледнији јунак тројански.
Хелада - град у Тесалији и област око њега. У доцнија времена тако се звала цела хеленска земља.
Хелена - ћерка Дива и Леде, жена краља Менелаја, од којега ју је одвео Парид. Опширније о њој види М. Н. Ђурић: На изворима уметничке лепоте, огледи о Хомеру, СКЗ 339, 1937, стр. 5-39.
Хелије - управо сунце, а онда бог сунца.
Хера - сестра и жена Дивова и потом краљица богова и људи.
Хераклe - син Дива и Алкмене, жене Амфитринове, највећи јунак хеленски, који је живео пре тројанског рата. Опширније о њему вид. М. Н. Ђурић: Миш о Хераклу и његов смисао или о непрестаном самонадрастању. Књижевност. књ. XXXI, 1960, 487-501.
Хермија - син Дива и Атлантове ћерке Маје, бог телесне и духовне окретности, гласник богова и пратилац душа у Подземни свет.
Хипемолзи - народ у Тракији који пије кобиље млеко.
Хиперион - надимак бога Хелија.
Хирон - мудри кентаур, лекар, учитељ Ахилејев.
Хоре - нижа божанства, која у љупкој игри приказују ред у промени, нарочито у промени годишњих времена. Оне доносе часове и годишња времена и дају да све у право време успева и цвета.
Част - у Хомера неодвојива пратиља одлике и заслуге. О њој вид. М. Н. Ђурић: Историја хеленске етике, стр.54.
Шлем - капа од пасје коже, која је око ивице имала обруч, а по себи кврге од метала. Ретко је цео шлем био од метала. На њему је била перјаница од коњске струне, а осим тога могли су бити причвршћени рогови. Привезан је под брадом ременом.
Штит - оружје за заштиту од непријатељског оружја сложено од више сувих, округло обрезаних кожа које су сашивене ременом или жицама, а у средини утегнуте. За утезање служила је хоризонтална дрвена пречница, која се држала с унутрашње стране штита као ребро, тако да је штит био избочен, само је у средини била слободна, те се за њу штит држао руком. Са спољашње стране штит је могао бити окован, нарочито око ивице, па у средини на пупку, а и украшен. У ходу је висио на леђима, а у борби повукао би се напред и поставио на земљу, те би борац, сакривен иза њега, гађао непријатеља копљем.

ЛИТЕРАТУРА

М. Будимир, Хомерова иесма о смрти и љубави, у књизи: Са балканских источника, Београд 1969, стр. 39-93.

М. Будимир, О Илијади и њеном песнику, Београд 1940. (Мала библиотека Коларчевог народног универзитета, св. 10).
М. Будимир, О атинској Илијади, Летопис Матице српске, година 140. новембар 1964, књ. 394, св. 5, стр. 380-398.
Н. Вулић, Противречности у Омира и у нашој народној поезији. Глас Српске академије наука CXIX, Београд 1925, стр.1-68.
Н. Вулић, Наше народне песме и Илијада, Зборник у част Б. Поповића, Београд 1929, стр. 98-109. Б. Гавела, Историја уметности античке Грчке, Београд'1975, стр. 57-80.
Е. Граси, Теорија о лепом у антици, Београд 1974. стр. 46-52. 2. ^и^:а^, НотегЛо риапје од. НеиоЛа с1о
З. Дукат, Хомерско питање од Хезиода до Милмана Перија Књижевна смотра. год. VII Србница (Загреб) 1975 бр. 21 стр. 69-89
М. Н. Ђурић, Историја хеленске књижевности, 2. изд., Београд 1972, стр. 25-121.
М. Н. Ђурић, Друтшвени, привредни и политички систем у Хомеровим епопејама, Зборник историје књижевности, Одељење литературе и језика, књ. 3. Српска академија наука и уметности, Београд 1962, стр. 1-33.
М. Н. Ђурић, На изворима уметничке лепоте. Огледи о Хомеру, Београд 1957.
М. Н. Ђурић, Хомер у нашим књижевностима. - Покушај библиографије превода Илијаде и Одисеје и радова о Хомеру, Жива антика IV, 2, Скопље 1954, стр. 416-424.
Д. Живковић, Теорија књижевности са теоријом писмености, 6. изд.. Београд-Сарајево, 1964. стр. 169-200.
П.С Кохан, Историја грчке књижевности, 2.итд., 1971.
Д. Невенић Грабовац, Хомер у Срба и Хрвата, Београд 1967 (Монографија Филолошког факултета у Београду, књ. XIII). (да се не би случајно наљутиле усташе ???)
Х. С. Робинсон, – Н. Вилсон, Митови и легенде свих народа, Београд 1976. 81г. 106-212.
М. Роствоцев, Историја старог света, Н. Сад, 1974. стр. 30-54.
М. Флашар, Хомер и хеленска епика, у књизи: Хомер, Илијада, превео М. Н. Ђурић, Београд 1975, стр. 5-45.
М. Флашар, Хомерска поредба у Његоша. Стварање, год. XIX, Титоград 1964, бр. 2, стр. 201-212.

САДРЖАЈ

Предговор - О грађи и јединству Илијаде.

Избор из Хомерове Илијаде

Напомене

Регистар имена и речи са објашњењима

Литература

БИБЛИОТЕКА „КЊИЖЕСТВО"

ХОМЕР

ИЛИЈАДА

Издавач КЊИГА КОМЕРЦ

Београд

За издавача
БОБАН СТОЈИЉКОВИЋ

Уредник
ЈАНА НИКОЛИЋ

Ликовно и графичко обликовање
ДОБРИЛО М. НИКОЛИЋ

Лектор
МАЈА ВЕРУОВИЋ

Коректор
ИВАНА ПОПОВИЋ

Слог и прелом
ПРЕДРАГ М. ПОПОВИЋ

Тираж
3.000

Штампа
МД ШТАМПА Београд